

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

KÖDÜL TÖZİN UKITDAÇI NOM VE SALT-
BİLİNÇ ÖĞRETİSİ

ÖZLEM YİĞİTOĞLU
0277198

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. MEHMET ÖLMEZ

İSTANBUL
2011

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

KÖDÜL TÖZİN UKITDAÇI NOM VE SALT-
BİLİNÇ ÖĞRETİSİ

ÖZLEM YİĞİTOĞLU
0277198

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 08.09.2011
Tezin Savunulduğu Tarih: 09.10.2011

Tez Oy birliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan Adı Soyadı	İmza
Tez danışmanı	: Prof. Dr. Mehmet Ölmez	
Jüri üyeleri	: Prof. Dr. Jens Peter Laut	
	: Prof. Dr. Mustafa Kaçalın	
	: Prof. Dr. Hayati Develi	
	: Doç. Dr. Aziz Merhan	

İSTANBUL
EYLÜL, 2011

ÖZ

KÖNÜL TÖZİN UKITDAÇI NOM VE SALT-BİLİNÇ ÖĞRETİSİ

Özlem Yiğitoğlu
Eylül, 2011

Doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Mahayana budizmine ilişkin Eski Uygurca bir eser olan *Könül Tözin Ukıtdaçı Nom* incelenmiştir. Türkçesi “Bilincin Tözünü Öğreten Kitap” olan eser, Uygurcanın son dönemlerine ait olup Ming haneddanı zamanında kaleme alınmıştır. Vapşı Bahşı tarafından yazılıp Çisön Tutuñ tarafından istinsah edilen eser, Salt-bilinç öğretisi hakkında yazılmıştır. British Museum’da Or. 8212 (108) numarasıyla kayıtlı bir mecmuada yer alan eser, Türk dili çalışmalarına dil malzemesi açısından önemli bir veri sağlamamakla birlikte Türklerin din ve düşünce hayatlarının ulaştığı noktayı göstermesi bakımından son derece önemlidir. Eserin bir diğer önemi de şimdiye kadar Çince ya da Sanskritçe tercümesinin bulunamamış olmasıdır. Orijinal olması kuvvetle muhtemel olan eser, içerdiği budistik terimler açısından da dikkate değerdir.

Bu çalışma Giriş, Metin, Tercüme, Terim ve İbareler, Açıklamalar son olarak da Dizinler olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın *Giriş* bölümünde eser ve içerdiği öğretisi hakkında genel bilgiler verilmiştir. *Metin* ve *Tercüme* bölümlerindeyse 30 yaprak 405 satırdan oluşan metnin yazı çevrimi yapılmış ve metin Günümüz Türkçesine çevrilmiştir. *Açıklamalar* kısmındaysa metin, dilbilgisi ve anlambilimi açısından incelenmiştir. Çalışmanın *Terimler ve İbareler* bölümünde budistik terimlere yer verilmiş, bu terimler bazı Eski Uygurca eserlerin söz varlığıyla karşılaştırılmıştır. Çalışmanın son bölümü olan Dizinler bölümünde eserin Uygurca-Türkçe dizininde eserde geçen tüm sözcükler ekleri ve geçtikleri satır numaralarıyla verilmiştir. Dizinler bölümünde Sanskritçe-Uygurca ve İkilemeler dizinine de yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Eski Uygurca, Könül Tözin Ukıtdaçı Nom, citta, cittamātra, śūnya.

ABSTRACT

KÖNÜL TÖZİN UKITDAÇI NOM AND MIND-ONLY THEORY

Özlem Yiğitoğlu
September, 2011

In this work which has been prepared as a Phd thesis, *Könül Tözin Ukıtdaçı Nom*, an Old Uighur text about Mahayana buddhism, has been analyzed. This text, in English meaning. “The Book of Teaching of the Essence of Mind”, belongs to the later period of Uighur and was written in Mongolian era, by Vapşı Bahşı and copied by Çisön Tutuñ, the text is about *Mind-only* theory. This work, which appears in a journal registered as Or. 8212 (108) in British Museum, provides a considerable information to the Turkish language studies in terms of language material and reveals the point which the religious and thought life of Turks reached. The text is also important since Chinese or Sanskrit translations has not been found yet. Most probably being the original one, the text is worthy of consideration in terms of the buddhistic terms it contains. This work consists of six chapters, named as Introduction, Text, Translation, Terms and Inscriptions, Explanations and Indexes. In the *Introduction* part, a general information about the text and its teaching has been given. In the *Text-Translation* part, the text which consists of 30 folios and 405 lines has been translated and adapted to the Turkish language of Turkey. In the *Explanations* part, the text has been analyzed in terms of grammar and semantics. In the *Terms and Inscriptions* part of the work, buddhistic terms has been included and compared with the vocabularies of some of the Old Uigur texts. In the last chapter of the work, the *Indexes* part, the index of Uigur-Turkish, all the words mentioned in the text have been included with their affixes and the line numbers of which they appear. In the *Indexes* part, the index of Sanskrit–Uigur and reduplications are included.

Key Words: Old Uigur, Könül Tözin Ukıtdaçı Nom, citta, cittamātra, śūnya.

ÖNSÖZ

Köşül Tözün Ukıtdaçı Nom ve Salt-bilinç Öğretisi adlı bu çalışmada Eski Uygurca Budist bir eser olan “Bilinç Tözünü Öğreten Kitap” ele alınmıştır. Esere ilişkin genel bilgiler ve Mahayana Budizminin *cittamātra* öğretisine ait bilgilerin verildiği giriş bölümüyle başlayan çalışma, metnin çeviri yazı ve tercüme bölümleriyle devam eder. Ardından gelen açıklamalar bölümünde metnin anlaşılması güç kısımları gramatikal ve semantik açıdan değerlendirilir. Çalışma, Sanskritçe ve Çince karşılıklarının eklendiği dizin, Sanskritçe-Uygurca dizin ve ikilemeler diziniyle son bulur.

Öncelikle, çalışma konumu öneren, çalışmam boyunca beni yönlendiren, kaynaklara ulaşmamda akademik hayatım boyunca büyük kolaylıklar sağlayan değerli hocam ve tez danışmanım Mehmet Ölmez’e en içten teşekkürlerini sunarım. Ayrıca, bana Georg-August-Universität, Seminar für Türkologie und Zentralasienkunde’nin zengin kütüphanesinde çalışma fırsatını veren ve çalışmam boyunca öneri ve düzeltileriyle benden yardımını esirgemeyen hocam Jens Peter Laut’a; özel kitaplığımdan yararlanmamı sağlayan ve değerli vaktini ayıran Klaus Röhrborn’a, çeşitli yardımlarından dolayı tercüman arkadaşım Sinem Kırgeç’e ayrı ayrı sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, çalışmam boyunca gösterdiği sabır ve verdiği her türlü destek için arkadaşım Mustafa Çelik’e teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul; Eylül 2011

Özlem Yiğitoğlu

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TEZ ONAY SAYFASI	
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmada İzlenen Yöntem	7
1.2. Mahāyāna Budizminde Önemli Kavramlar	9
1.3. Madhyamika ve Yogācāra Okullarının Bazı Önemli Görüşleri	12
1.4 Metinde Geçen Önemli Terimler	17
1.4.1 Bilinç (~ Skr. citta, vijñāna)	19
1.4.2 Salt-Bilinç (~ Skr. cittamātra)	19
1.4.3 Boşluk (śūnyata)	20
1.4.4 Nom (dharma)	21
1.5 Eserin Özeti ve Bölümleri	22
1.6 Bölümlere Yapılan Atıflar ve Onları Destekleyen Örnek ve Benzetmeler	25
2. METİN	28
3. ÇEVİRİ	58
4. AÇIKLAMALAR	70
5. TERİM, İBARE ve DEYİMLER	116
6. DİZİN	154
6.1. Uygurca Dizin	154
6.2. Sankritçe-Uygurca Dizin	228
6.3. İkillemeler Dizini	234
7. SONUÇ	236
KAYNAKÇA	238
EKLER	248
Ek 1 Faksimileler	248
ÖZGEÇMİŞ	278

KISALTMALAR VE DİĞER İŞARETLER

AoF	: Altorientalische Forschungen
bkz.	: bakınız
bs.	: baskı
c	: cilt
CAJ	: Central Asiatic Journal
Çin.	: Çince
DLT	: Divanü Lûgat-it.-Türk
G	: Giles
JTS	: Journal of Turkish Studies
krş.	: karşılaştırmız
LS.	: Lankavatara Sutra
s.	: sayı
Skr.	: Sanskritçe
Sogd.	: Soğdca
TDA	: Türk Dilleri Araştırmaları
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
UAJb	: Ural-Altäische Jahrbücher
Uyg.	: Uygurca
ZDMG	: Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft
()	: Metinde bulunmayan harfleri gösterir
}	: fazla kısımları gösterir
□	: düşmüş kısımların onarımını gösterir

1. GİRİŞ

Eski Uygurca metinler arasında özel bir yere sahip olduğunu özellikle belirtmek istediğim *Köñül Tözün Ukıtdaçı Nom* adlı eser, Uygurcanın son dönemlerine ait nesir bir eserdir. 20. Yüzyılın başlarında Sir Aurel Stein'in Dunhuang'daki Budist manastır kitaplığından getirmiş olduğu Uygur elyazmaların arasında, bugün British Museum'da Or. 8212 (108) numarasıyla kayıtlı yazma içerisinde küçük bir şiir derlemesi de bulunmaktadır. *Köñül Tözün Ukıtdaçı Nom*, bu derlemede bulunan düzyazı biçiminde yazılmış kısa bir felsefi eserdir. Bu metin, kapağın arka yüzünde, yani ilk varakta yer alan birinci şiirin hemen ardından gelmektedir. Sözü edilen mecmuadaki şiirler ilk olarak Reşit Rahmeti Arat tarafından çalışılmıştır (bkz. Arat, 1991, 63-171).

Köñül Tözün Ukıtdaçı Nom adlı esere ilişkin ilk verileri R. R. Arat'ın "Uygurlarda İstılahlara Dair" adlı çalışmasında görmekteyiz, (bkz. Arat, 1987, 364-389). Arat, esere ilişkin hiç bilgi vermezken (L) kısaltmasıyla esere sıkça göndermeler yapar (bkz. a.g.e, çeşitli sayfalar). Yogācāra okulunun *bilinç* öğretisi ve Madhyamika okulunun *śūnyatāvatā* (boşluk) öğretisi çerçevesinde kaleme alınmış olan, ancak özellikle *Laṅkāvatāra Sūtra*'nın *cittamātra* öğretilerine göndermeler yapan eserin felsefi açıklamalarını Walter Ruben "Bir Uygur Filozofu Hakkında" adlı çalışmasında yapmıştır. Ruben, Arat'ın daha önce okuduğu ancak yayını yapmadığı çalışmasının satır numaralarına göndermeler yaparak bu anlaşılması güç metni Mahayana Budizmi'nin *Bilinç* öğretisi açısından yorumlamıştır. Ruben, metnin Berlin Bilimler Akademisi'nde bulunduğunu ve tenkitli nüshasının henüz bitmediğini belirterek akıllara eserin başka bir nüshasının olup olmadığı sorusunu getirmektedir (Ruben, age. s. 341). Bununla birlikte Arat'ın "Uygurlarda İstılahlara Dair" adlı çalışmasında (L) ile tanıklanmış bazı bölümler elimizdeki metinde geçmemektedir (bkz. Arat age. s. 366: *irinç emgek, sevigisiz emgek*; s. 373: *ayıg*

emgektin ozgurmak, tar sıkış emgektin ozgurmak, s. 383: *kaçıglar*) W. Eberhard da “Bemerkungen zum uigurischen Text des Śūraṅgama Sūtra” adlı çalışmasında metni sinoloji açısından değerlendirmiştir.

İlk olarak bir bölümü Masahiro Shōgaito (Shōgaito, 1976, 17-35) tarafından incelenen *Köñül Tözin Ukıtdaçı Nom*'un tamamı, daha sonra Şinasi Tekin tarafından çalışılmıştır (bkz. Tekin, 1980). Tekin'in 1980 yılında yayınlanan ve Transliterasyon, Tercüme, Açıklamalar ve Dizin bölümlerinden oluşan ayrıntılı çalışması, 2008 yılında Transkripsiyon, Türkçe tercüme ve eklenen bazı açıklamalarla yeniden yayınlanmıştır, (bkz. Tekin, 2008).

Çalışmama konu olan düzyazı eser, toplam 30 yapraktan ve 405 satırdan oluşmaktadır. 147 x 193 mm boyutlarındaki kitap Çin usulüne göre ciltlenmiş olup, kağıdı beyaz ve incedir. Kitap iyi durumda kalmış ve parçalanmış herhangi bir sayfası bulunmamaktadır. 405 satırlık eserin her yaprağı 13-14 satırdan oluşmaktadır (bkz. Sir Gerard Clauson, Some Rough Notes on B.M M.S. Or. 8212 (108) Described as 'Buddhist Doctrinal Work in Uighur'” (Yayınlanmamış çalışma); Tekin, 1980 s. 14). Metin son dönem kursiv yazıyla ve ince uçlu bir fırçayla yazılmıştır. Yazı biçimi ve yazıldığı mecmuanın tarihi, eserin Moğol dönemine ait olduğunu göstermektedir, ayrıntılı bilgi için (bkz. Tekin 1980, 17). İmlası oldukça düzgün olan eserde *t* yerine *d*; *d* yerine *t* ve *z* yerine *s*; *s* yerine *s* yazılması dışında herhangi bir imla sapması bulunmamaktadır. Bununla birlikte bazı satırlarda *n* ve *q* harflerinin yazımında ayırt edici olması için nokta veya iki nokta kullanılmıştır, bkz. satır 30 *twydwraq'ly t'nwql'dtwraq'lyr*; satır 37 *q'lyq*; 39 *p'sl'qsyz*; satır 44 *'dq'nyp, twrqrwp*, satır 44 *'dq'nyp, s'qyq*; satır 126 *çyñq'rzwn l'r*, satır 174 *'dq'nqw*, satır 192, 200 *'lqw*; satır 228 *y'nkyrdwq'n*; satır 276 *t'nwql'qwlwq*; satır 277 *'wqm'q*).

Metnimizde, sıklık açısından *köñül* başta olmak üzere, bazı sözcükler Çince ideogramlarla verilmiştir. Bu da Moğol dönemi yazı geleneğinde görülen bir özelliktir. Eski Uygurca eserlerden TT VII, TT IX ve *Abhidharmakośa*'da da bu tür ödünclemeler bulunmaktadır. Şinasi Tekin'in çalışmasında Uygurca metinlerde bulunan dolaylı ya da doğrudan ödünclemeler ve Uygurca eklerin okunuşu hakkında uzun bir açıklama bulunmaktadır. bkz. Tekin, 1980, 70-75; Laut, 1984b, 254.

Metnimizde Tekin'in TING (ding) için yanlışlıkla 孀 biçiminde verdiği sözcük, “babanın küçük jardeşinin eşi” (Giles 9852) anlamına geldiğinden 定 biçiminde düzeltilmiştir.

Tekin'e göre, Dunhuang'daki okur yazarların Çinceye hakim oluşu, Çin yazısının kısalığı ve basitliği Uygur müstensihleri Çince ideogramları daha sık kullanmaya sevk etmiştir. Bu açıklama, Dunhuang bölgesinde çoğaltılan bu yazmalarda Turfan bölgesindekilerden farklı olarak ideogram kullanılması için geçerlidir, ancak sözcüklere bir de Budizm'deki bazı sembolleri dikkate alarak bakmakta yarar vardır. İlerideki çizelgede de görüleceği gibi (bkz. çizelge 1.1) kullanılan işaretlerin neredeyse tamamı Budist düşünce açısından önemli kavramları karşılamaktadır. Örneğin 入 (ru) ile verilen kir- sözcüğü (~ Skr. *praveśa*) “girmek” anlamının dışında “uyanmak, anlamaya başlamak” anlamlarına da gelmektedir. Bunun yanında Skr. *rāga* anlamına gelen hırs, ihtiras; Skr. *prajñā* bilgelik bilgisi vb. terimler için çalışmanın **açıklamalar** ve **terimler** ve **ibareler** bölümlerine bakılabilir.

Çizelge 1.1 Çince ideogramlar

Çince-Pinyin	Uygurca	Tercüme	Sanskritçe
哀 <i>ai</i>	<i>az</i>	“hırs, ihtiras”	~ Skr. <i>rāga</i>
者 <i>ci</i> (bkz. <i>i ci</i>)			
界 <i>jie</i> 世界 <i>jie shi</i>	<i>yertinçü, yer</i> <i>suv</i>	“dünya”	~ Skr. <i>jambudvīpa</i>
智 <i>zhi</i>	<i>bilge bilig</i>	“bilgelik”	~ Skr. <i>prajñā</i>
進 <i>jin</i>	<i>katıgılan-</i>	“gayret etmek”	~ Skr. <i>vīrya</i>
境 <i>jing</i>	<i>adkangu</i>	“duyu nesnesi”	~ Skr. <i>viśaya</i>
鏡 <i>jing</i>	<i>közüngü</i>	“ayna”	~ Skr. <i>darpaṇa</i>
方 <i>fang</i>	<i>sınar</i>	“yön, taraf, yan”	
佛 <i>fo</i>	<i>burkan</i>	“Buddha”	~ Skr. <i>buddha</i>
小 <i>xiao</i>	<i>kiçig</i>	“küçük”	~ Skr. <i>anya</i> (krş. Skr. <i>anya-yāna</i> 小乘; Skr. <i>hīnayāna</i> 小乘)
心 <i>xin</i>	<i>könül</i>	“kalp, bilinç, düşünce”	~ Skr. <i>citta</i>
一 <i>yi</i>	<i>bir</i>	“bir”	<i>bir tözlüg için</i> krş. ~ Skr. <i>samatā</i>
一者 <i>yi ci</i>	<i>baştınkı, aḥilki</i>	ilk, en baştaki	
人 <i>ren</i>	<i>kişi, yalḥok</i>	“insan, kişi”	~ Skr. <i>manuṣya</i>
如 <i>ru</i>	<i>ançolayu ymä</i>	“böylece, aynı şekilde, yani”	

入 <i>ru</i>	<i>kir-</i>	“içeri gir-, anlamaya başlamak, gerçeğin farkına varmak”	Skr. <i>praveśa</i>
六 <i>liu</i>	<i>altı</i>	“altı”	krş. <i>altı yol</i> (~ Skr. <i>ṣaḍgati</i>) <i>ALTI ADKANGU</i> (六 境 <i>liu jing</i>)
門 <i>men</i>	<i>kapıg</i>	“kapı, öğreti”	krş. <i>üç törlüğü kapıg</i> ~ Çin. 三門 ~ Skr. <i>trividha-dvāra</i> ; krş. <i>nom kapıg</i> ~ Skr. <i>dharmā-dvāra</i> ~ Çin. 法門
明 <i>ming</i>	<i>bilge bilig</i>	“açık, bilmek”	Skr. <i>prajñā</i>
无明 <i>wu ming</i>	<i>biligsiz bilig</i>	“bilisiz, cahil”	Skr. <i>avidyā</i>
寶 <i>bao</i>	<i>ârdini</i>	“mücevher, değerli taş”	Skr. <i>rātna</i>
菩薩 <i>pu sa</i>	<i>bodis(a)t(a)v</i>	“bodhisattva”	Skr. <i>bodhisattva</i>
三 <i>san</i>	<i>üç</i>	“üç”	Skr. <i>tri</i>
色 <i>se</i>	<i>öñ</i>	“renk”	Skr. <i>rūpa</i>
善 <i>shan</i> (bkz. <i>shan zai</i>)	<i>âdgü</i>	“iyi”	
善哉 <i>shan zai</i>	<i>sadu sadu âdgü</i>	“iyi iyi”	
是 <i>shi</i>	<i>ançolayu ymä</i>		
時 <i>shi</i>	<i>üd</i>	“zaman”	krş. <i>üç üd</i> ~ Skr. <i>traiyadhvika</i> “üç zaman”
尊 <i>zun</i> (bkz. <i>shi zun</i>)			
世尊 <i>shi zun</i>	<i>atı kötrülmüş</i>	“saygıdeğer”	~ Skr. <i>bhagavat</i>
十 <i>shi</i>	<i>on</i>	“on”	
大 <i>da</i>	<i>ulug</i>	“büyük, ulu”	krş. Skr. <i>agra-yāna</i> 大乘; <i>mahā-yāna</i> 大乘
定 <i>ding</i>	<i>dyan</i>	“meditasyon, derin-düşünme”	Skr. <i>dhyāna</i>
哉 <i>zai</i> (bkz. <i>shan zai</i>)			
尊 <i>zun</i> (bkz. <i>shi zun</i>)			
无 <i>wu</i> (bkz. <i>ming</i>)	<i>+siz</i>	“olumsuzluk bildiren ek”	
言 <i>yan</i>	<i>sözlemek</i>	“konuşmak, telaffuz etmek”	

Eserin Türkolojiye dil malzemesi açısından büyük bir katkısı olduğu söylenemez. Döneminin yazım ve söz yapımı özelliklerinden sapmalar göstermeyen eser Türk Dili araştırmaları açısından dikkat çekici bir veri içermemektedir (krş. Doerfer, 1993, 47-49). Ancak yapı bakımından başka örneği bulunmayan *yaratındurdaçı* için bkz. açıklamalar **272**.

Bilindiği gibi Moğol döneminden kalma Uygurca metinlerde ek almamış ad gövdeleri her zaman –g belirtme ekini almaktadır; –nl eki ise yalnızca adıl çekimlerinde görölmektedir. Moğol döneminde ve hemen öncesindeki dönemde, önceleri adılara getirilen –nl ekinin ödünç sözlere de geldiğini görmekteyiz (bkz. Doerfer, 1993, 48). Bu metinde adların ve adılların belirtme durumu çok karışıktır. –g ve –nl eklerinin kullanım sıklığı ve Tekin’in metni tarihlendirme açısından görüşleri için (bkz. Tekin, 1980, 21-23).

Eserin adı, yazarı ve müstensihisi, *Vapşı Bahşı yaratmış KÖĐÜL Tözün Ukıtdaçı Nom bitiyü tükädi ADGÜ ADGÜ sadu bolzun Çisön bitidim* biçiminde 404. ve 405. satırlarda belirtilmiştir. Mahayana Budizminin *cittamātra* öğretisini açıklamaya çalışan eserin adı, içeriği hakkında okuyucuya ön bilgi vermektedir.

Söz konusu eserin diğer Uygurca Budist eserlerin çoğundan ayrılan yönü, Çince ya da Sanskritçeden tercüme olmamasıdır. şinasi Tekin, eserde geçen *Vapşı Bahşı yaratmış* ibaresine dayanarak eserin orijinal Uygurca bir eser olduğunu belirtirken (bkz. Tekin, 1980, 13), Peter Zieme, eserin Çincesinin henüz bulunmamış olmasına rağmen Çince den tercüme olma olasılığının yüksek olduğunu belirtir (bkz. Zieme, 1994, 471) Ancak Zieme Çince den ya da Sanskritçe orijinal metinden çevrildiği söylenen birçok Uygurca metnin aslında Uygurcaya uyarlanmış olduğunu, Uygur ekolünün uyarlama esnasında kendine sınır koymadığını belirtmektedir (Zieme, 1992, 43). Jens Peter Laut, *yarat-* sözcüğünün semantiği hakkında “edebi bir alt yapıya geri uzanımı olmayan yazıların özgün yazımı mıdır; yoksa yaratmak kavramı bir altyapının mevcudiyetine mi bağlıdır” gibi sorular sorar, sözcüğün “değiştirilerek yazmak” olarak algılanabileceğini söyler (bkz. Laut, 1984b, 153). Alim Yusup da “On the source text of the *Xin tözin ukıtdaçı nom* in Old Uyghur” adlı çalışmasında çeşitli verilere dayanarak eserin Bir Uygur tarafından yazıldığını iddia etmiştir (bkz. kaynaklar).

Köñül Tözün Ukıtdaçı Nom, prajñāpāramitā literatürü arasında gösterilmektedir (bkz. Yakup, 2010, 10-11). *Prajñāpāramitā* eserlerinin başında *Avatamsaka Sūtra*, *Śūraṅgama sūtra*, *Saddharmapundarika Sutra*, *Laṅkāvatāra Sūtra* vb. sayılabilir (bkz. Hirakawa, 1990, 274-295; 248-250). Eski Uygurca *prajñāpāramitā* metinleri hakkında ayrıntılı bilgi için (bkz. Yakup, 2010 10-11;). Benim düşünceme göre bu kitap, adı geçen literatürü iyi okuyup öğrenmiş Uygur bir rahip tarafından yazılmıştır. Kitap, öğretinin özetlenip Türkçeye uyarlandığı bir “el kitabı” niteliğindedir. Esere orijinal bir eserdir diyebiliriz. Nitekim eserde değişik sūtralardan sıkça cümleler aktarmaktadır, bunlar aşağıdaki gibidir:

1. *Śūraṅgama sūtra*'dan alıntı, satır 48-70
2. Bir üstattan alıntı, satır: 179-182
3. *Padmālaṅkāra sūtra*'dan alıntı, satır: 183-191
4. *Padmālaṅkāra sūtra*'dan alıntı, satır: 202-204
5. *Padmālaṅkāra sūtra*'dan alıntı, satır: 224-226
6. Cakravartin Han'ın rüyasında kendini karınca olarak gördüğü rüya anlatısı, satır: 242-249
7. Bir üstattan alıntı 255-258
8. Bir üstattan alıntı, satır: 259-268
9. *Bodhicittasūtra*'dan alıntı, satır: 379-384
10. *Padmālaṅkāra sūtra*'dan alıntı, satır: 384-387

Görüldüğü gibi 405 satırlık eserin önemli bir bölümünü çeşitli alıntılar oluşturmaktadır. W. Eberhard, *Śūraṅgama sūtra* hakkında, Masatoshi Nagatomi ise *Padmālaṅkāra sūtra*'dan yapılan alıntılar hakkında sinoloji açısından bazı açıklamalar yapmıştır (bkz. Tekin, 1980, 27-28, krş. Jong, 1983, 225-226). Şinasi Tekin'e göre Cakravartin Han'ın hikayesi başka bir yerde geçmemektedir, dolayısıyla metne özgü olabilir, benzeri tespitler için bkz. Tekin, 1980, 33; ayrıca bkz. Haussig, 1984, 230-231.

Eserin yazarı Vapşı Bahşı, büyük bir ihtimalle öğrenci yetiştirmekle görevli bir rahiptir. *Vapşı* (< Çin. 法師 *fa-shih* ~ Skr. *dharma-bhāṅaka*) adı, aslında rahiplere verilen önemli bir ünvanıdır (bkz. Tekin, 1980, 91). Vapşı Bahşı adı iki ayrı ünvan gibi görünmektedir (bkz. Zieme, 1994, 44).

Metnin müstensihisi *Çisön Tutuŋ*'dur. Çince olma ihtimali yüksek olan *Çisön* adı için (krş. Tekin, 1980, 18). M. Shōgaito ve P. Zieme, *Çisön* sözcüğünü Çince *zhi* sözcüğüne bağlamıştır. Zieme, ikinci heceyi ise *şön* < Çin. *chan* olarak tasarlamıştır (bkz. Zieme, 1994, 474). Ancak A. Yakup bu **zhichan* önerisini fonetik özelliklerden ötürü kabul etmez (bkz. Yakup, 2010, 11). Kitabın müstensihisi *Çisön*, Vapşı Bahşı'nın düşüncesini özetleyen bir şiir de yazmış ve aynı derlemeye eklemiştir, şiir incelemesi için bkz. Tekin, 2008, 165-168. Şiirde adının *Çisön Tutung* olduğunu belirtmiştir. A. Yakup, *Acintya-buddhaviśaya-nirdeśa* adlı eserin tercümesini de *Çisön Tutuŋ*'un yaptığını belirtir. Buradaki kolofona göre *Çisön*, bugünkü Turfan yakınlarında Üç Lükçüng Balık'ta doğmuştur. Yakup'un sözünü ettiği duvar yazıları ve kolofon bilgisi için bkz. Yakup, 2010, 11; Yakup, 2006, 24-27.

Ne yazık ki kitabın sonunda tarih belirtilmemiştir. Fakat yapıtın yazılış tarihi hakkında Tekin bazı tahminlerde bulunmuş ve metnin istinsah tarihini en erken 1250 en geç 1360 olarak belirlemiştir. Şinasi Tekin'in değerli görüşleri aşağıda özetlenmiştir:

“Hem işlenen metinde hem de bütün şiir derlemesinde kullanılmış olan Uygurca kursiv yazı, en erken Moğol döneminde görülmektedir. Kitabın müstensihisi *Çisön*, Vapşı Bahşı'nın düşüncesini özetleyen bir şiir de yazmış ve aynı derlemeye eklemiştir. Burada adının *Çisön Tutuŋ* olduğunu belirten müstensih, tarihi ‘Sıçan yılında, 9. ayın 10'unda, güzel ve harikulade *Taydu*'nun batısında... yazdım, biçiminde düşmüştür. Buradaki *Taydu*, günümüzdeki Pekin şehridir (< Çin. *Dadu*). Bu bölge, 1240 ile 1368 yılları arasında, Yüan sülalesi döneminde *Dadu* diye bilinmekteydi. Bununla muhtemelen, elyazmanın da bulunduğu Dunhuang bölgesi kastedilmektedir. 1240'tan sonraki Sıçan yılı, 1252 yılına rastladığından metnimizin istinsahının en erken tarihi bu olmalıdır. Yüan sülalesi 1368'de sona erdiği için el yazmamızın olası en geç tarihi 1360 olabilmektedir.” Ayrıntılı bilgi için (bkz. Tekin, 1980, 19-20; Tekin, 2008, 116-117).

1.1. Çalışmada İzlenen Yöntem

Giriş, Yazıçevrimi, Tercüme, Açıklamalar, Dizinler, Terimler, İbareler ve Deyimler, bölümlerinden oluşan çalışmanın *Yazıçevrimi* bölümünde, 30 yaprak 405 satırdan oluşan bu düz yazı eserin her bir yaprağı Roma rakamlarıyla numaralandırılmıştır.

Yaprakları 13-14 satırdan oluşan esere iki ayrı satır numarası verilmiştir. Verilen ilk satır numarası 1'den 405'e kadar sürerken ikinci numara ise her yaprakta yeniden 1'den başlatılmıştır. Metnin yazı çevrimi "Göttingen Ekolü"ne göre yapılmıştır (bkz. Röhrborn, 1977). Metinde geçen bazı Çince ideogramlar transliterasyona eklenmiş, bu ideogramların Uygurca karşılıkları ise büyük-küçük karakterlerle transkripsiyona eklenmiştir. İmlası oldukça düzgün olan eserde *t* yerine *d*; *d* yerine *t* ve *z* yerine *s*; *s* yerine *s* yazımları dışında herhangi bir imla sapması bulunmamaktadır. Bunlar yeri geldikçe *t*, *d*, *s*, *z* işaretleriyle gösterilmiştir.

Çalışmanın *Tercüme* bölümünde, genel olarak metne bağlı kalınmış, metinde geçmeyen ancak tercümede anlamı belirginleştireceğini ya da tamamlayıcı olduğunu düşündüğüm sözcükler parantez içinde verilmiştir. Orijinal metinde Çince ideogramlarla yazılan sözcüklerin tercümelemleri italik olarak verilmiştir. Eserde geçen bazı Budist Uygurca terimlerin Sanskritçe karşılıkları ise parantez içinde italik olarak verilmiştir.

Açıklamalar bölümünde metne ilişkin açıklamalar metnin yazım, gramer ve semantik özelliklerine ilişkindir. Bu bölümde, özellikle Salt-bilinç öğretisini aydınlatmaya yönelik açıklamalar yapılmıştır. Birinci satırdan itibaren yapılan açıklamalarda, eğer aynı satırda birden fazla açıklama gerektiren sözcük ya da ibare varsa, açıklama parantez içine aynı satır numarası verilerek yapılmıştır. Genel olarak *Laṅkāvatāra Sūtra*'dan etkilenmiş olan eserin içeriği Suzuki'nin *Studies in the Laṅkāvatāra Sūtra* adlı çalışmasıyla karşılaştırılmış ve metne paralel kısımlar (Suzuki, 1998) kısaltmasıyla verilmiştir.

Terimler ve İbareler bölümünde, metnimizde Budist terimler açısından önemli görülen sözcükler madde başı yapıp yanına anlamları verilmiş, Sanskritçe, Çince, ve Japonca karşılıkları parantez içinde gösterilmiştir. Özellikle Salt-bilinç öğretisine ait söz dizileri ve bir teze işaret eden bazı cümleler alt madde olarak madde başının altına bold-italik olarak eklenmiştir. Madde başındaki Salt-bilinç öğretisine ilişkin olabilecek sözcükler ve bazen alt maddeler, çeşitli sözlüklerden ve Mahayana Budizmi hakkındaki çalışmalardan tanıklanmıştır. Terimler ve İbareler bölümünde, metnimizde geçen sözcüklerin satır numaraları verilmemiştir, ilgili sözcüklerin satır numaraları için *Dizin-Sözlük* bölümüne bakılabilir. İçeriğinde Mahayana Budizminin Salt-bilinç öğretisine ilişkin sözcük bulunan bazı Budist Uygur eserleri taranmış (bkz. kısaltmalar: Shōgaito, 2008; Zieme, 1998; Wilkens, 2001; Wilkens, 2007;

Kasai, 2008; Scharlipp, 1986; Yakup, 2010; Röhrborn, 1991; Röhrborn, 1996; Tekin, 1981; Röhrborn, 1983; Arat, 1987; Röhrborn, 1977-1996), ilgili sözcükler italik olarak verilmiş ve alıntılarının satır numaraları eklenmiştir.

Çalışmanın son bölümü olan *Dizinler* bölümünde, Uygurca-Türkçe, Sanskritçe-Uygurca ve İkilemeler dizini yer almaktadır. Uygurca-Türkçe dizinde, eserde geçen tüm sözcükler ekleri ve geçtikleri satır numaralarıyla verilmiş ve bazı sözcüklerin Sanskritçe ve Çince karşılıkları eklenmiştir. Alt maddelerde bulunan Budist terimlerin de Sanskritçe ve Çince karşılıkları eklenmiştir. Sözlükte, metinde Çince ideogramlarla gösterilmiş olan sözcükler büyük-küçük karakterlerle ayırt edilmiştir.

1.2. Mahayana Budizminde Bazı Önemli Kavramlar

Dünyanın en eski dinlerinden biri olan Budizm, Tarihi Buddha'nın öğretisinin çeşitli yorumlarıyla genişleyip bin yıllar içinde zenginleşip kollara ayrılmış bir yaşam felsefesidir. MÖ 563-483 yılları arasında yaşayan tarihi Buddha Siddharta Gautama (Śakyamuni)'nin aydınlanmasından sonra (Haussig, 1984, 355-361), Nirvāṇa'ya ulaşmaktansa ızdıraptan kurtulma yollarını öğretmeyi seçmesi, Budistler arasında görüş ayrılıkları oluşmasına neden olmuştur. Gautama'nın yaklaşımına göre, aşırı haz düşkünlüğü, nefsin isteklerine kapılıp kalmakla aşırı çile çekip nefsi cezalandırmak gibi iki dünyevi aşırılık arasında bir *Orta Yol* olmalıdır. Tarihi Buddha da yaşamını bu *Orta Yol*'u aydınlanmamış olanlara öğretmeye adanmıştır (Fel. Söz. 262-263). Mahayana Budizminin getirdiği yeni yaklaşımlar için bkz. Conze, 2004, 62-70)

Budizm, Dört *Yüce Hakikat* ve *Yüce Sekiz Yol*'dan oluşmuştur. Bu *Dört Yüce Hakikat* şöyle sıralanmaktadır:

- 1) Dünyada ızdırap vardır (*duḥkha*)
- 2) Izdırabın sebepleri vardır (*duḥkasamudaya*)
- 3) Izdırabın nedenleri dışarıda bırakılarak acıdan kurtulunur (*duḥkanirodha*)
- 4) Izdırabın sebeplerinden kurtulmanın yolları vardır (*duḥkanirodhagāmini*)

Kurtuluş, *Yüce Sekizli Yol*'dan oluşan *Orta Yol*'u izlemekten geçer. Bu yol, kişiyi Nirvāṇa'ya götürecektir (bkz. Arat, 1987, 366)

Budizmin bir felsefe olarak özeti niteliğinde olan *Orta Yol*, şu *Yüce Sekiz Yol*'dan oluşmaktadır:

- 1) Doğru görüş (*samyag-dṛṣṭi* 智, 正見)
- 2) Doğru çözüm (*samyak-saṃkalpa* 正思惟)
- 3) Doğru söz (*samyag-vāc* 正言, 正語)
- 4) Doğru eylem (*samyak-karmānta* 正業)
- 5) Doğru rızık (*samyag-ājīva* 正命)
- 6) Doğru çaba (*samyag-vyāyāma* 正精進)
- 7) Doğru düşünme (*samyak-smṛti* 正念)
- 8) Doğru düşünce yoğunlaşması (*samyak-samādhi* 正定) (krş. Eimer, 2006, 56)

İnsanın acılardan kurtulmasını amaçlayan Budist öğretiye göre, her şeyde ve herkeste beş olgu ulamı vardır. Bunlara, bir arada olma ulamları (*skandha*) denir (bkz. Hirakawa, 1990, 44). Bu ulamlar şöyle sıralanır:

- I. (Hava, su, toprak ve ateşten oluşmuş olan,) **Biçim** ya da **biçimsellik** (*rūpa*)
- II. Altı iç organın (*indriya*), altı dış nesneyle (*viśāya*) ilişkisinin sonucu olan **his** (*vedana*)
- III. Altı dış nesneyle ilgili olan **algı** (*saṃjñā*),
- IV. Altı nesnenin istenmesine tepki olan **güç, irade** (*samskāra*),
- V. **Saf bilinç** (*viññāna*)

Bu beş ulamdan biri olan **his** (*vedana*) altı iç organın (~ Skr. *indriya*; Uyg. *kaçıg*), altı dış nesneyle (~ Skr. *viśaya* ~ Uyg. *adkangu*) ilişkisinin sonucudur, bkz. Hirakawa, 1990, 51-52. Buna göre altı iç organ (~ Skr. *indriya*; *adkag*) şöyle sıralanır:

- 1) I. göz (~ Skr. *caḥsus* ~ Uyg. *köz*)
- 2) II. kulak (~ Skr. *śrotra* ~ Uyg. *kulgak*)
- 3) III. burun (~ Skr. *ghṭāna* ~ Uyg. *burun*)
- 4) IV. dil (~ Skr. *jihvā* ~ Uyg. *til*)
- 5) V. beden (~ Skr. *kāya* ~ Uyg. *etöz, biritig*)
- 6) VI. zihin (~ Skr. *manas* ~ Uyg. *kölhül*)

Altı dış nesne (Skr. *viśāya*) ise şöyle sıralanır:

- 7) I. renk ve şekil (~ Skr. *rūpa* ~ Uyg. *öñ*)
- 8) II. ses (Skr. *śabda* ~ Uyg. *ün*)
- 9) III. koku (~ Skr. *gandha* ~ Uyg. *yıd*)

10) IV. dokunma (~ Skr. *sparsā* ~ Uyg. *büiritig*)

11) V. tat (~ Skr. *rasa* ~ Uyg. *tatig*)

12) VI. düşünce (~ Skr. *dharma* ~ Uyg. *nom, sakınç*)

(bkz. Klimkeit, 1990: 230; bkz. Arat, 1987, 382; Fel. Söz. 263; Conze, 2004, 35)

Altı iç organın altı dış nesneyle bir arada olması ise bilincin on iki temelini (*ayatana*) oluşturur. Yukarıda sözü edilen *ayatana*'ya eklenen altı tür bilinç vardır, bunlar:

13) I. Görsel bilinç (~ Skr. *cakṣur-vijñāna* ~ Uyg. *köz bilig*)

14) II. İşitsel bilinç (~ Skr. *śrotva-vijñāna* ~ Uyg. *kulgak bilig*)

15) III. Koklamaya ilişkin bilinç (~ Skr. *ghrāṇa-vijñāna* ~ Uyg. *burun bilig*)

16) IV. Tatmaya ilişkin bilinç (~ Skr. *jihvā-vijñāna* ~ Uyg. *til bilig*)

17) V. Dokunmaya ilişkin bilinç (~ Skr. *kāya-vijñāna* ~ Uyg. *ätöz bilig*)

18) VI. Düşünsel bilinç (~ Skr. *ālaya-vijñāna* ~ Uyg. *köñül bilig*)

(bkz. Klimkeit, 1990, 231; Hirakawa, 1990, 150-153)

Budizme göre tüm yaşam alanı, yani *dharma*, yukarıda sayılan beş bir arada olma ulamının (*skandha*) ya da bilincin 12 temelini (*ayatana*) ya da 18 ögenin (*dhatu*) terimleriyle açıklanabilir.

18 ögeye ilişkin LS'da geçen bu tümceyi krş. “Bu yüzden, Ey Mahamati, bir Bodhisattva, Tathagata-bedenini elde etmeyi arzuluyorsa kendisini Skandhalar'dan, Dhatular'dan, Ayatanalar'dan, Citta'dan, nedensellikten, işlerden, denetimden, doğumdan, kalmaktan ve geçmekten uzak tutmalı ve ayırım ve felsefe yapmaktan vazgeçmeli ve “Salt-Bilinç” (*cittamātra*) düşüncesinde yaşmalıdır (Suzuki, 1998, 98).

Budizm'de, yaşam-ölüm çemberinde dolaşmaya yol açan 12 sebep (*nidāna*) ise şöyle sıralanır:

1) *karımak, ölmek* “yaşlanmak, ölmek” (Skr. *jarā-marāṇa*) 2) *togmak* “doğmak” (*jāti*); 3) *bolmak* “olmak” (*bhava*); 4) tutunmak, yapışmak (*upādāna*); 5) *az* “istek, arzu” (*trṣṇā*); 6) çekmek, hissetmek (*vedanā*); 7) *bürtmäk* “dokunmak” (*sparsā*); 8) *altı adkangu* “altı iç organ” (*ṣad-āyatana*), 9) *at öñ* “ad ve biçim” (*nāma-rūpa*); 10) *köñül* “bilinç” (*vijñāna*); 11) *tavranmak* “davranışta bulunmak” (*samskāra*); 12) *bilgisiz bilig* “bilgisizlik” (*avidyā*) (bkz. Arat, 1987, 388-389; Klimkeit, 1990, 231; Geng, 1993b, 370-371; Geng, 1993a, 191-196; Haussig, 1984, 330; Hirakawa, 1990, 51-54)

1.3 Madhyamika ve Yogācāra Okullarının Bazı Önemli Görüşleri

Mahayana Budizmi kendi içinde on okula ayrılır; bunlardan, metnimizin yazarının da etkilendiği *Yogācāra* ve *Madhyamika* okulları, Mahayana Budizminin gelişmesine katkı sağlamış, Çin, Tibet ve Japonya’da etkili olmuştur (bkz. Conze, 2004, 60).

Madhyamika Okulunu kuran ve görüşlerini yaygınlaştıran felsefeci, Nagarjuna’dır (bkz. Haussig, 1984, 433-434). M.S. II. yüzyılda yaşadığı düşünülen Nagarjuna, Buddha’nın Orta Yol öğretisini temel almıştır, bkz. Hirakawa, 1990, 42-43. Madhyamika Okuluna göre, gerçeklik, kavramlarla açıklanamayan bir birliktir, betimlenemeyeceği için de *mutlak* olanın doğası boşluktur. Görünüşte karşıt olanların arasında bir fark yoktur; onlara göre *mutlak* olan her düşünce belirlenenin boşluğudur; mutlağın dışındaki hiçbir şey başka bir fenomeni işaret etmez. Neden-sonuca bağlı olan her şey koşullara ilişkindir ve bu, *samsāraya* aittir (bkz. Fel. Söz. S. 919b-920a; Encyclopedia of Buddhism, Vol. VII, fas. 1, s. 91-93; Schumann, 1963, 87).

Madhyamika okulu, *Laṅkāvatāra Sutra*’da olduğu gibi *sat-asat* ikiliğinin karşısındadır. Bu anlayışa göre çelişkiler karşı karşıya getirilip yadsınır (örn. *sat-asat*; *sadasat-na sat naivasat*). Zihin, bu çelişkileri gördüğünde bunların gerçek olmadığını kabul edecektir. Onlara göre kavramlar alanında hiçbir şey mutlak olarak gerçek değildir, krş. “Varoluş, dört önermeden (*catuṣkoṭika*) biriyle açıklanamazsa; *sat-asat* değişiminin üzerindeyse ve nedensellik yasasıyla (*hetu-pratyaya*) kontrol edilemezse *doğmamış (anutpanna)* olarak adlandırılır” (Suzuki, 1998, 122 ve bkz. metnimizde *nirvāṇa-samsāra*; *yanılma-farkına varma*; *bilinç-duyu nesnesi*; *leke-duyu nesnesi*; *ben-diğerleri*, açıklamalar **146-148**)

Onlara göre, *svabhāva*, hiç yaratılmamışlık, kendi varlığında olma ve diğer varlıklardan bağımsızlıktır. Böyle bir şey sadece kendiliğinden oluşabilir, bunun için de fani olamaz, sonsuzdur. Eğer *svabhāvatān*ın ölçütünü dünyadaki bir şey olarak belirlersek hiçbir zaman onların içinde değişim ve sürekliliğe ulaşamayız, ama bu değişim ve süreklilik aslında bu *svabhātanın* ana öğeleridir. Buna göre, dünya öz-süzdür (*asvabhāva*), o sadece bir yansıma veya görüntüdür. Bu ifadeye göre prajñāpāramitā metinlerinin anlamı, gerçekte şeyler cisimsiz ve boşurlar (*śūnya*); bkz. Schumann, 1963, 87; Haussig, 1984, 445.

Varlıksızlığın (*asvabhāvatā*), kendiliksizlik (*nairatmya*) ve boşluğun (*śūnyatā*) kanıtı, birincil olarak empirik birey için; ikincil olarak da dharma veya varlık faktörleri için bizi ikiliğe götürür (bkz. Haussig, 1984, 435). Bütün bunlar “dünya ve bireyin” yansımalarını değişim içindeki kombinasyonlarını geçersiz kılar. Beş *skandha* (vücut, hissetme, algılama, ruhsal yapı ve bilinç)’dan dolayı kişi, birey olarak tanımlanır. Bütün bu gruplar varlıksızdır (*asvabhāva*); çünkü bir “ben” (*atman*) yoktur. Bunların hepsi sadece görüntüdür (*maya*) ve boşluk açısından varlık hiçbir şeydir. Empirik kişinin karakteri, aynı zamanda dharmanın da karakteridir. Kişi, yarımsamalar âleminde olduğu gibi kendini bu dharmayla özdeşleştirir. Dharma, varlıksızdır, cisimsizdir, ilke olarak hiç oluşmamıştır ve soyuttur, algılanabilir değildir (bkz. Schumann, 1963, 88).

W. Ruben’in metnimizin de içeriğini oluşturan Salt-bilinç öğretisine paralel gördüğü Eleacılık, bölünemez ve değiştirilemez tek bir gerçekliğe, “varlığın birliği” savına dayanır. Yalnızca düşünceyle kavranabilen bu salt-varlık ve onun nitelikleri dışında kalanlar: “çokluk”, “değişim”, “oluş” birer yarılsama olarak görülür ve yadsınır. “İlk filozoflar” evreni açıklayabilmek için maddi bir töz arayışına giren İyonya fizikçileri’ne karşı idealist ve tinselci bir yaklaşım geliştirmişlerdir (bkz. Ruben, 1948, 317; Fel. Söz. 464a)

Yogācāra Okulu, Mahayana budizminin bir diğer büyük okuludur; en önemli felsefecileri Asaṅga ve Vasubandhu’dur (bkz. Hirakawa, 1990, 137). Okulun öğretisine salt-zihin (*cittamātra*), salt-algı (*vijñāptimatra*) ve salt-bilinç (*vijñānavada*) adları verilir (bkz. Schumann, 1990, 76, 91-94; Conze, 2004, 71-74; Kern, 1896, 96, 128; Encyclopedia of Buddhism, Vol. VIII, fas. 3, s. 504-505).

Bazı âlimler, Yogācāra öğretilerinin başlarda meditasyon deneyimi düşüncesinin bir ürünü olduğuna inanırlar. *Sandhinirmocana Sūtra*’ya göre bilinebilen her şey üç durumda (*trisvabhāva*) sınıflandırılır:

Birincisi, **kavrasallaştırılmış durumdur** (*parikalpitasvabhāva*). Bu durumda kavrayan (*grāhaka*) ve kavranan (*grahya*) ikililiği oluşur. Bu, aydınlanmamış, sıradan insanların dünyayı gerçekten var olan özneler dünyası ve gerçekten var olan ayrı nesnelere dünyası şeklinde ayırarak görmesidir, ancak bu yalnızca görünüşdür.

İkincisine **bağımlı durum** (*paratantrasvabhāva*) adı verilir. Bu *dharmaların* bağımlı oluşumunu temsil eder. Bu, algılanan herhangi bir durağan nesnelere ya da algılayan

özneler olmaksızın sürekli değişen bir algılar akıntısı olarak görülmelidir. Bu ikiliği yaratan, cehalettir.

Üçüncüsüne **tamamlanmış durum** (*parinispannasvabhāva*) adı verilir. *Sandhinirmocana Sūtra*'ya göre, meditasyonda keşfedilen öylesilik, gerçekliktir (*tathata*). Bu hem *saṃsāra* hem de *nirvāṇa*'nın altında yatan özdür.

Tarihi Buddha, insan gerçekliğini hiçbir zaman şüphe içine çekmemiş ve dünyanın, algılama ve düşünüşte, yani insanın zihninde var olduğu tespiti ile ise sadece nesnel dünyayı kast etmiştir. Yogācāracılar ise *citta* “bilinç” kavramının hepsini kapsayıcı bir biçimde ele almıştır (bkz. Schumann, 1990, 76). Onlar, dış gerçekliğin ve bilincin görece gerçek olduğunu savunan Madhyamika okuluna karşı, yalnızca bilincin (*vijñāna*) gerçek olduğunu, görünüşte olanın bilince bağımlı olduğunu ve dolayısıyla da gerçek olmadığını savunmuşlardır.

Yogācāracılar, gerçekliğin tek olduğunu bunun da maddesel olmadığını ileri sürerler. Onlara göre nesnelere değil, *vijñāna* gerçektir (bkz. Fel. Söz. s. 1604 a-b). Bilinç kendinden içeriklidir ve dış nesneye ihtiyaç duymaz. Yanılsamalar ve düşler bilincin kendi içeriğini yarattığının kanıtıdır. Yogācāra'ya göre, tek gerçeklik olan *vijñāna*'nın üç katmanı vardır: 1) *ālaya-vijñāna* 2) *manas* 3) *mano-vijñāna*.

Bunlardan ilki olan *ālaya-vijñāna* “bilinç ambarı”dır ve durağan değildir. Bütün *vaṣānaları* yani “şeylerin olanağı”nı taşır. Buna göre kişinin eylemlerinin izleri (Skr. *bija*) burada saklanmaktadır.

İkincisi olan *manas*, yani düşünme, sadece tahayyüldür.

Üçüncüsü, yani *mano-vijñāna* ise düşünme bilincidir.

Bunları kendine nesne edinen altı bilinç türü vardır (bkz. *ayatana*; krş. Schumann, 1990, 77-77).

Bu altı bilince eklenebilecek bir de *kliṣṭa-manas* vardır ki bu, bozulmuş olan bilinçtir. Bilinç ambarını kendisine nesne edinen bu bilinç, nefis bilincidir ve acının da kaynağıdır.

Yogācāra Okulunun özellikle vurgulamış olduğu tek gerçeklik, maddesel değil, zihinseldir. Onlar bunu gösterebilmek için algıyı çözümlemişlerdir. Amaçları bütün ayrımlardan arınmış bir bilinç durumuna ulaşmaktır. Bu bilinç, herhangi bir bilinç nesnesini kavramadan “ikicil olmayan” bir “bilme”ye ulaştığında bodhisattvalık konumuna erişilecektir (bkz. Fel. Söz. 1604a-1605b; Schumann, 1990, 74).

Tarihi Buddha'ya göre de "İsim ve beden tamamen yok edilebilirdir; Bilincin yok edilmesiyle her şey harap edilir". Dünya, sadece öz-bilinçte bulunan bir gerçeklik olduğundan kişi, kendi bilincini ortadan kaldırmakla dünyayı yok eder (bkz. Schumann, 1990, 74-75).

Hindistan'a özgü Yogācāra Okulu gibi Japonya'ya özgü Hossō Okulu da üç dünyanın (~ Skr. *trai-loka* ~ Jap. *sangai*, bkz. JapBudd. 252a), yani arzu (~ Skr. *kāma-loka*, Jap. *Yokkai*, bkz. JapBudd. 330a), biçim (~ Skr. *rūpa-loka* ~ Jap. *shiki-kai*, bkz. JapBudd. 279a) ve biçimsizlik (~ Skr. *arūpa-loka* ~ Jap. *mushiki-kai*, bkz. JapBudd. 204b) dünyalarının salt-zihin'den (~ Skr. *vijñapti-mātra*, ~ Jap. *yui-shiki*, bkz. JapBudd. 332a) başka bir şey olmadığını öğretir (bkz. Petzold, 1995, 325).

Metnimize kaynak olan *Laṅkāvatāra Sūtra*'da ise her şeyin zihin olduğu söylendiğinde, bununla "hiçbir şeyin aslında zihin olmadığı" kast edilir. Gerçekliğin bütün alanları, özne de mutlak olan da sonuçta tamamen zihindir. Zihin, onlara göre "gerçeklik" demektir, fakat zihin, kendi tarafından ortaya konulan gerçekliğin bütün alanlarında aynı gerçeklik derecesinde açıklanmamaktadır. Duyu nesnelere, kendisini algılayan insandan daha başka bir gerçekliği barındırır. Bu ise fani bir varlık olarak ızdırapsız mutlaklardan daha başka bir şeydir (bkz. Schumann, 1990, 76). *Laṅkāvatāra Sūtra*, felsefeciler tarafından *ālayavijñāna* ve *Tathagata-garbha* ilkesine olan ilişkisinde, Yogācāra ya da metnimizde alıntılar yapılan *Avatamsaka Sūtra* gibi belli bir okulun iddialarını desteklemek için kullanılmış olsa da bu ilişki tesadüfidir. Bu sūtranın iddiası, dilin ve mantığın ötesine geçen "en derin gerçeğin ruhsal algısı" fikrine odaklanmış olarak düşünülmelidir. Budist öğretisi ya da çalışması (*yoga*) Buddha'nın söylediği gibi felsefi ve gerçekçi olarak iki bölümden oluşur. Felsefik öğretisi, bilinci mutlak idealizme alıştırma ve dünyanın Bilinç olduğunu ve gerçekte doğmak ya da ölmek gibi oluşların olmadığını ve dışsal hiçbir şeyin gerçekte var olmadığını görmektir; gerçekçi tarafı ise üstün bilgelik aracılığıyla ruhsal bir kavrayış kazanmaktır (*svapratyatmaryajñānadhigama*). Budist öğretisinin gerçekçi tarafını öne alırsak, bu başarıldığında felsefi tarafının kendiliğinden geleceği söylenir; yani, öz-gerçekleştirme ya da farkındalık ışığında görünen dünya mutlak idealizm açısından yorumlanmalıdır. *Laṅkāvatāra Sūtra*'da, bu sūtranın düşünce aydınlanmasının uyandırılmasına tek bir gönderme yapılmaz; özellikle *prajñāpāramitā* grubunun sūtralarında konuya birçok göndermeler vardır (Suzuki, 1998, 103).

Nesnelerin öz-varlıktan (*svabhāva*) mahrum olması, yani yaradılıştan boş (*śūnya*) olmaları, dünyanın Bilinçten başka bir şey olmaması, Buddhalığın en yüksek sonuna ulaşmak için kişinin ikicilliğin ve ayrıntının sınırlarının ötesine geçmek zorunda olması ve en sonunda aydınlanma halinin kişinin içinde gerçekleşmek zorunda olması fikirleri, bunlar Mahāyāna Budizminin ortak niteliğidir; ancak *Laṅkāvatāra Sūtra*'da Budist yaşamının yalnızca felsefi bir uygulama olarak kalmaması için gereken öz-gerçekleştirmenin önemine özellikle vurgulanmaktadır (Suzuki, 1998, 101).

1.4 Metinde Geçen Önemli Terimler

Kōṅjūl Tōzin Ukūdaçī Nom, Budist Uygur metinleri arasında anlaşılması en zor metinlerden birisidir. Metni ve metinde açıklanmaya çalışılan öğretiyi anlayabilmek için *kōṅjūl*, *kurug*, *nom*, ve *cittamātra* kavramlarının iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu bölümde metnimizde sık sık sözü edilen ve metnin temelini oluşturan bu kavramlara budizm tarihi içerisinde verilen anlamlar üzerinde durulacaktır. Öncelikle “vijñāna” ve “alāyavijñāna”ya Tarihi Buddha’dan itibaren nasıl bakıldığı ve bu terimlerin Madhyamika ve Yogācāra okullarına göre nasıl anlamlar kazandığı açıklanacak ve son olarak da *Laṅkāvatāra Sūtra*’daki anlamı özetlenecektir.

1.4.1 Bilinç (~ Skr. *citta*, *vijñāna*):

“Zihin (*vijñāna*), depo (*ālaya*), ayırım, temsil (*vijñapti*), irade/istek (*manas*), üçlü dünyayı yapan şey, bilincin (*citta*) eşanlamlıdır” (bkz. Suzuki, 1998, 279); ayrıntılı açıklama için bkz. açıklamalar 3.

Sanskritçedeki *vijñāna* terimi ayrılma, bölünme, ayırım, kopukluk anlamına gelen *vi* öneki ve bilgi anlamına gelen *jñā* eylem kökünden gelmektedir. Terim genellikle İngilizceye "consciousness" (bilinç) olarak tercüme edilir. Algının farklı biçimlerini belirten *Vijñāna*, *samjñā* ve *prajñā* gibi terimler ve *jñā* eylem kökünden gelen diğer türevler, Budizm öncesi *Upaniṣadlar*'da kullanılmıştır. Bu terimlerin *Upaniṣadlar*'da kullanımı genellikle Hint düşünce sisteminin ana felsefi kavramı haline gelen metafizik *Atman* ile ilgili yorumlarla ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Budistler, bu terimlerle ifade edilen kavramsal fonksiyonları, bunların kalıcı bir öz ya da ruha atıfta bulunabilecek faaliyetler olduğu görüşünü reddetmiş ve sözcüğü sadece

bağımlı oluşum kavramına dayanarak açıklamışlardır (bkz. Encyclopedia of Buddhism, Vol. VIII, Fas. 3, s. 663b).

Vijñāna'nın samsara hayatındaki yeni rolü, Budizmin Yogācāra okulunda, felsefi olarak gerçekliğin idealist bir yorumuna yol açan *cittamātra* (salt bilinç) öğretisi altında ayrıntılandırılmıştır. *Sandhinirmocana Sūtra* ve *Laṅkāvatāra Sūtra* bu geleneğin başlangıcını işaret etmektedir (bkz. Encyclopedia of Buddhism, Vol. VIII, Fas. 3, s. 664a).

Pali Nikayaları, görsel bilinç, koklama bilinci, tat bilinci, duyuşsal bilinç, beden bilinci ve zihin bilinci olarak yalnızca altı çeşit duyuş bilincinden bahseder. Yogācāra idealizmi, Budist bilinç teorisine *mano* ve *ālayavijñāna*'yı ekleyerek *vijñāna*ların sayısını sekize çıkarır. *Laṅkāvatāra Sūtra* ise tüm zihinsel fonksiyon sistemine *cittakalāpa* ya da *vijñānakāya* adını verir. Eylemin sekiz biçimi, bu bütün zihinsel sistemde ayrılır. Bunlar *ālayavijñāna*, *manas*, *manovijñāna* ve beş duyuş-*vijñāna*ları'dır.

Buddha, Pali Nikāyaları'nda anlatılan ilk dönem öğretilerde, *sonsuzluluk*, *hiççilik*, *maddecilik*, *ikicilik* ve *idealizm* gibi fizikötesi aşırılıklarından kaçınmıştır, ancak yeniden tözcü ve mutlakçı felsefede yer alma eğilimi, Yogācāra geleneğine ait birçok felsefi eserde sunulan idealist teoride görülmektedir. Tözcü ve mutlakçı felsefede yer alan eserler arasında *Yogācārabhūmi*, *Sandhinirmocana Sūtra*, *Mahāyānasangraha* ve *Laṅkāvatāra Sūtra* gösterilir. Vasubandhu'nun *Vimsatika* ve *Trimsatika* olmak üzere iki bölümden oluşan *Vijñaptimatratāsiddhi* adlı eseri çoğu Budist alimi tarafından idealizmin felsefi bir açıklaması olarak kabul edilir, ancak bu durum biraz tartışmalıdır. Vasubandhu, bilincin tek gerçeklik olduğunu savunan idealist bir felsefeyi doğrulamaz. İlk dönem budizminin fiziksel göz ve madde biçiminin, bilincin ortaya çıkması için gereken şartlar olduğu düşüncesinden sapmaz. Onun *Vijñaptimātratāsiddhi*'de ifade etmeye çalıştığı şey, her türlü *mutlak*'ın metafizik anlamda madde biçiminde, bilinçle bağlantısız dışsal bir gerçeklik olduğudur (bkz. Encyclopedia of Buddhism, Vol. VII, Fas. 1, s.10b).

Yogācāra'nın *Vijñānavada*'sında *ālayavijñāna* terimi yeni bir teknik ve felsefi anlam kazanır. Terim, nihai anlamda gerçekliğin Salt-bilinç olduğu tezine öncülük eden bir depo ya da öz işlevini görür.

Ālaya'nın eşanlamlısı olarak kullanılan *citta*, daha belirgin bir şekilde *manas*'tan ayrılmış haliyle “bilinç/zihin” olarak tercüme edilebilir (bkz. Suzuki, 1998, 176 ayrıca bkz. Kern, 1896, 51-52; Schumann, 1990, 75).

Laṅkāvatāra Sūtra'da *Alāya*, bir bakıma *mutlak* olarak diğer anlamda ise *evrime açık* (~ Skr. *pravṛtti*) olarak algılanır. *Manas*, arkasında bulunan varlığın, *ālaya*'nın ve onun *vijñānaların* tüm sistemi üzerindeki aralıksız çalışmasının farkındadır. *Manas*, *ālaya*'yı bir ego olarak hayal eder. Bir ego-varlık düşüncesi ve kendisinin dışında ve kendisinden ayrı bir dünyanın kabulü *manas*'ın işidir. *Manas*, *altı vijñāna*'dan gelen bilgiyi toplayan şeydir; *ālaya*'nın gerçekte ne olduğunu anlamaz. Ayırım, *manas*'ın en temel işlevlerinden biridir. O çoğulluk görür ve nihai olarak ona tutunur. Fakat *manas*'ın faaliyetine bağlı olarak bir tersine dönme ya da 'geriye dönüş' (*parāvṛtti*) meydana gelebilir. Çoğulluklar ortadan kaldırıldığında *ālaya*, özünde ayırımın ötesinde olan yalnız bir gerçeklik (*viviktadharmā*) olarak kendi doğasında (*svalakṣaṇa*) görülür (krş. Uyg. *öz tözinçā* satır 18, 105, 133, 243). *Manas* ve *ālaya* arasında bağımlı bir ilişki vardır. *Ālaya*, arzu ve cehalet yüzünden *manas*'tan gelen eylemlerin deposudur. *Ālaya*, ayrıca tersine dönme sürecine yol açan öz tabiata sahiptir. Bu *manas*'ın dönüşümüne neden olur. Bu dönüşüm *manas*'ın *vijñānalara* karşı tutumunu değiştirir. *Vijñānalar* artık bireysellik ve çeşitlilikle nitelenen dışsal bir dünyanın temsilcileri olarak görülmezler. Dış dünya, artık yalnızca *ālaya*'nın bir yansıması olarak görülür. Sonuç olarak, *Ālaya*'dan başka bir şey yoktur (Encyclopedia of Buddhism Vol. VII, fas. I, s. 11a-b).

Laṅkāvatāra Sūtra'ya göre *Citta*, *Manas* ve diğer altı *vijñāna*'yı içinde bulunduran bilinç nesne ve özne ikililiğinin ötesinde bulunan kendi gerçek, sessiz ve saf doğasındadır (*svabhāva*). Ancak burada “işlemek”, “çalışmak” anlamına gelen *viṣ* kökünden gelen “*Viṣaya*” olarak bilinen özellik ilkesi ortaya çıkar; ve bu hareket rüzgarının artışıyla dalgalar bilincin durgun yüzeyinin üzerinde sallanmaya başlar. Bilinç burada sekiz *vijñāna*'ya ayrılır ya da evrilir: *Ālaya*, *Manas*, *Manovijñāna* ve beş duyu; ve bu evrimle birlikte aynı anda tüm evren çok kısımlı şekilleriyle ve sonsuz karışıklığıyla ortaya çıkar (bkz. Suzuki, 1998, 174-175) *Yogācāra*, *ālaya*'nın tamamen saf olduğunu, kirlilikler ve kötü tutkularla hiçbir ilgisi olmadığını öne sürerken *Laṅkāvatāra Sūtra*, *Tathagata-garbha*'nın ya da *ālaya*'nın saf olduğu kadar saf olmayanın da deposu olduğu, onun hem özünde var olan hem de doğaüstü, hem göreceli hem de mutlak olduğu görüşünü savunmuştur (bkz. Suzuki, 1998, 182).

Laṅkāvatāra Sūtra ve *Kōjūl tōzin Ukıtdaçı Nom*'da bilinç kavramı için bkz. **açıklamalar 3 köjül.**

1.4.2 Salt-Bilinç (~ Skr. *cittamātra*)

Genel olarak Zen Budizmi'nin görüşlerine daha yakın olan *Kōjūl Tōzin Ukıtdaçı Nom*, Nagarjuna'nın kurduğu Madhyamika Okulunun boşluk (*śūnyatā*) öğretisinin yanında, Yogācāra okulunun "salt-bilinç (*vijñānamatra*) gerçektir" öğretilerinden de beslenmiştir; ancak metnimiz, *Laṅkāvatāra Sūtra*'da son biçimini alan Salt-bilinç (*cittamātra*) öğretisine daha yakındır, buna göre "canlı cansız her şey yalnızca bilinç"tir.

Yogācāra, *ālayavijñāna*'da meydana gelen dönüşümün sürecini vurgular ve doğal olarak yalnızca düşünsel olarak görülen varoluşun bakış açılarının çoğunu gösterir. Tüm temsillerin (*vijñapti*), ayırımların (*vikalpa*), kavramların (*manana*) ve bir ayrıntılar dünyasının hiçbir iz bırakmadığı bütünlük ilkesi olarak "Salt-bilinç"in olduğunu belirtmez (Suzuki, 1998, 281-282).

Laṅkāvatāra Sūtra ve *Avatamsaka Sūtra*'da açıklanan öğretisi *cittamātra* olarak bilinir, Yogācāra okulunda olduğu gibi *vijñānamātra* ya da *Vijñaptimātra* olarak bilinmez. *Laṅkāvatāra Sūtra*'nın hiçbir yerinde "vijñānamatra"dan bahsedilmez; ya "vijñaptimātra" ya da "prajñāpāramitā" adları geçer ve eş anlamlı olarak kullanılırlar. Üçlü dünyanın (*tribhavam*) *vijñapti* ya da *prajñapti*'den başka bir şey olmadığı söylendiğinde, dünyanın hiçbir gerçekliğe ya da öz-varlığa sahip olmayan yalnızca öznel bir yapı olduğu anlatılmaktadır; ancak, *Laṅkāvatāra Sūtra*'da, *cittamātra* öğretisi, nesnel dünyanın tüm formlarıyla görüldüğü zihnin, dünyanın varlığını reddetmemesiyle bundan ayrılır (bkz. Suzuki, 1998, 181).

Bu idealist-metafizik felsefe *Laṅkāvatāra Sūtra*'da Mahayana'nın Budist yorumlarına bağlanarak bir adım öteye götürülmüştür. *Ālaya* ayrıca *Tathagatagarbha*, yani *Tathagata*'nın rahmi olarak da tanımlanmıştır. *Ālayavijñāna*, *Tathagatagarbha* için ruhbilimsel bir isim haline gelmiştir. O iyi ve kötü, saf ve lekeli şeylerin deposudur. *Tathagatagarbha*, aslında saf ve kusursuzdur, ancak dışsal kirlilik tarafından kirlenir. *Tathagatagarbha*'nın asıl saflığının sezgisel bir nüfuzu meydana gelirse tüm *vijñānalar* sistemi bir değişime girer. Gerçeklik ise *cittamātra*'dır (bkz. Encyclopedia of Buddhism, Vol. VII, Fas. I, s. 11a-b; ayrıca bkz. Schumann, 1990,

72, 73, 182; açıklamalar **3 alku nomlar alku barça KÖDÜL'tin tugar arip yanturu köyülkü tayanıp turdaçı ürürlär ve köyül**).

1.4.3 Boşluk (śūnyatā)

Tarihi Buddha, Upanişadların “sonsuzluk öğretisini” ve yeniden doğumu sorgulayan materyalistlerin “fanilik” öğretisini dışlamıştır, *Orta Yol*'u var olmak ve olmamak bakımından değerlendirmiştir. O'na göre, yaşam ve dünya var olan değil, olmuş olandır. Buddha, dünyanın sübjektif varlığını bilince (*vijñāna*) dayandırmıştır. Madhyamika okulu, bu düşünceyi takip etmiş ve koşullu oluşumun Orta Yol'unu boşlukla (*śūnyatā*) eş değer görmüştür (bkz. Schumann, 1990, 74).

Madhyamika'ya göre, Mutlak olanın doğası da boşluğun doğasıdır. Buna göre *samsāra* ve *nirvāna* aynı şeydir. Mutlağın ötesi başka bir dış görüngüye işaret etmez. Nedenler ve koşullarla ilişkili olan *samsāra*, görüngüler dünyasıdır. Buna göre bilinç ile bilinen nesne birbirine bağlıdır. Bilinç de dış gerçeklik de görece gerçekliktir, kavramlar alanında hiçbir şey mutlak gerçek olamaz, (*śūnyatā* için bkz. **açıklamalar 35**). Boşluk, *mükemmel bilgelik*'in (*prajñāpāramitā*) temelidir. Acıdan kurtulmanın yolu *boşluk*'u duyumsamaktır, kişi böylece acılarından kurtulup Nirvāna'ya ulaşabilir (Fel. Söz. 919, 920; 922b-923b; Conze, 2004, 70-71). Yansımalar dünyasında boşluğun üç fonksiyonu vardır: **1)** boşluk, empirik cismin ve kişinin varlığa nüfuzudur; **2)** boşluk, dünyanın yükünün ve geçiciliğinin temelidir; **3)** boşluk, tutkunun mümkün olduğunca sonlandırılmasının koşuludur (bkz. Schumann, 1963, 88).

Dünya, birey ve yeniden doğuş, bir gölgeden ibarettir ki bu gölge, sadece koşullu ve devamlı bir yaratılışa sebep olur ve dharmanın yeniden yok olmasını sağlar. Bu koşullu yaratılış eğer dharma süreçleri başarıyla tamamlanmazsa ve değişmez varlık olmazsa bu koşullu yaratılış imkansızdır. Bütün dharmalar koşullu olarak oluştuğu ve bunu takiben boş ve geçici olduğu için, dharmalardan oluşan geçici gölgelere tabidir; ama geçicilik acıdır (bkz. Schumann, 1963, 89).

Metnimiz, *prajñāpāramitā* metinleri içinde sayılmaktadır (bkz. Yakup, 2010, 10-11; Hirakawa, 1990, 277-290). Gerçekdışılık ya da boşluk (*śūnyatā*) kavramının üzerinde duran *Prajñāpāramitā*, varlık zindanından kurtuluşu arar ya da daha çok Budist gerçekleşmeyi tamamen metafizik bir bakış açısından yorumlar. *Prajñāpāramitā*'nın temel düşüncesini oluşturan *śūnyatā* öğretisi Budizm'in Yogācāra'yı da kapsayan Mahayana mekteplerinin altyapısıdır.

Prajñāpāramitā felsefecisi belirli, nesnel bir gerçeklik olarak beden var olmadığı konusunda ısrar eder. Onun görüşüne göre, her varlık ya da her nesne göreceli ve geçici olup bağlılığı hak etmez. *Prajñāpāramitā*'nın bu gerçekdışılık ya da *śūnyatā* kavramının gerçek anlamıyla boşluk düşüncesi, Budizmin doğa teorisinin altyapısıdır. Dolayısıyla, *Prajñāpāramitā*'da yüksek aydınlanma, *śūnyatā*'nın edinilmesiyle tanımlanır. Budist yaşamın amacı bu gerçekleşmede bağımsız bir mesken bulmaktır. Bu mekana, sonsuz olmayan (Skr. *apratiṣṭhika*) adı verilir. *Tathagata*'nın yani *böylesilik*'in hiçbir kalacak yeri yoktur. *Tathagata* hiçbir yerde ikamet etmez, bilincinin ne yaratılmış ne de yaratılmamış şeylerde bir meskeni vardır ve yine de onlardan uzak değildir. Bu, *Prajñāpāramitā* sınıfına ait bütün sūtraların verdiği mesajdır (Suzuki, 1998, 94-95).

1.4.4 Nom (dharma)

Hint dinlerinde ve Budizmde “erdem, evrenin yasası” anlamlarına gelen *dharma*, etimolojik olarak, *dhri*, “tutmak”, “dünyaya getirmek, var olmak” kökünden gelmektedir. Budizm'de sözcüğe verilen en yaygın ve önemli anlamlar: **1)** “gerçek”, “kanun”, “din”; **2)** “varoluş”, “varlık”, “nesne” ya da “şey”, bununla birlikte “gerçek”, “ölçüt” “kategori” ya da “nesnelere ya da düşünceler topluluğu”; **3)** yalnızca etik değil, düşünsel anlamda da “erdem”, “dürüstlük” ve “kural”; **4)** son olarak tüm sözü edilen anlamları içeren çok kapsamlı “kavram” anlamlarına gelir (bkz. Suzuki, 1998, 154; Fel. Sözü. s. 378a-b)

Modern bilimin bilimsel önermeleri atomlar, moleküller, elektromanyetik alanlar, vb. gibi varlıklardan ve onların niteliklerinden, eğilimlerinden ve alışılmış davranışlarından bahseder. Benzer şekilde, Budistler, dünyayı anlık *dharmaların* ebedi akışından oluşmuş olarak görür. Theravadinler 174 *dharma*, Sarvastivada düşünürleri 79 ve Yogācāra düşünürleri 100 *dharma* saymıştır (bkz. Conze, 1953, 118). Metnimizde nom (*dharma*) sözcüğü genel olarak bilinç'in dışında kalan canlı

cansız her şey, fenomen anlamlarına gelmektedir (bkz. Ruben, 1948, 320-322; **açıklamalar 3 nom**).

E. Conze, dharmaların varlıkbilimsel statüsünü altı şekilde ele almıştır:

1. *Dharmalar* yoktur. Öz-varlığı olmayan şey, olmayan şeydir. Üretimsizlikle aynı olan varlıkların bu öz-varlığı aynı zamanda saf hiçliktir ve belirli olarak hiçbir şey olmadığı anlamındadır.
2. *Dharmalar* tamamen temsili (sözde) bir varlığa sahiptir.
3. *Dharmalar işaretlidir*, tek işaretleri vardır, o da işaretlerinin olmamasıdır. Bir “işaret” (*lakṣaṇa*) dharmaları ayıran ayırt edici bir nitelik olarak tanımlanır. Ancak bir *dharmanın* en önemli işareti onun boş olmasıdır ve bu işaret diğer her şeyi tüketir, bu yüzden bütün *dharmalar* bir ve aynı işarete sahiptir, yani boş olmak.
4. *Dharmalar* yalnızdır (*vivikta*)
5. *Dharmalar* hiçbir zaman üretilmemişlerdir, hiçbir zaman var olmamışlardır; onlar hiçbir zaman gerçekten meydana getirilmemişlerdir
6. Bütün *dharmalar* da var olmamalarına rağmen varmış gibi görünürler (bkz. Conze, 1953, 121-124).

1.5 Eserin Özeti ve Bölümleri

Mahāyāna Budizminin *cittamātra* (salt-bilinç) ve *sūnyatā* (boşluk) öğretilerini konu alan ve bir Budist Uygur tarafından kaleme alınan *Köñül Tözün Ukıtdaçı Nom* (Bilinç Tözünü Öğreten Kitap) adlı eser, 405 satırdan oluşan düzyazı bir eserdir. Metnimizde, çeşitli kitaplardan yapılan alıntılarla ve yazara ait benzetme ve betimlemelerle anlatılmaya çalışılan *Salt-Bilinç* öğretisi özetlenmiş ve üç bölümde verilmiştir. Metinde başlayıp biten neredeyse her cümle bir sav ortaya koyduğundan bu “özet” biraz uzun yazılmak zorunda kalmıştır.

Eser, üç değere (*Buddha*, *dharma*, *saṃga*) saygı sözleriyle başlar. Giriş bölümünde anlatılanlar, aslında yazarın metinde teker teker ele aldığı üç bölümün “giriş”i niteliğindedir. Burada metnin temelini oluşturan *salt-bilinç* (*citta-mātra*) öğretisi ışığında, canlı cansız her şeyin salt-bilinç olduğu; bu bilinç’in farkına varanların ve varmayanların geçirdiği evreler anlatılır; *saṃsāra* ve *nirvāṇa*’ya götüren yollar açıklanır. Farkına varılsa da varılmasa da bilinç’in kendi doğmamış-yok olmamış,

azalmayan ve artmayan doğasınca öylece kaldığı ve kalacağı bilgisi, örnekler ve benzetmelerle açıklanır. Bilinç'in azalmayan ve artmayan, bölünemeyen, sayılamayan ve tasarlanamayan, her yere ve her şeye göre aynı kalan doğası açıklanırken sık sık gökyüzü benzetmesine başvurulmuştur. Yine bilinç temel alınarak, sıradan insan, asil insan, *samsāra*'ya ait olma, *nirvāṇa*'ya ait olma tanımları yapılmıştır. Buna göre açık ve kapalı öğretileri açıklamak bu öğretiyi açıklamaktır, Buddhaların yeryüzünde belirmesinin nedeni, farkına varmamış olanlara bu öğretiyi açıklamaktır.

Ardından, sıradan insan, bodhisattva ve Buddha tanımları salt-bilinç temel alınarak yapılır. Bilinç tözünün, doğumsuzluk (*anutpanna*), yok olmamışlık (*aniruddha*) ve boşluk (*śūnya*) özellikleri vurgulanarak sıralanır (bkz. açıklamalar *kōṅül*).

Okuyucuya öğüt verme niteliği de taşıyan eserde, Mahayana budizminin bu zor anlaşılan öğretisi anlatılırken anlaşılır bir dil kullanılır, öğretinin özellikleri tekrarlanır, örnek ve benzetmelerle desteklenir. Yazar, farkına varmayanların *samsāra*da dolaşacakları ve belki bir yönüyle sezenlerin ancak küçük araç (*hināyāna*) ile kurtulabileceklerini söyler. Üç Araç'ı da reddetmeyen yazar burada Mahayana mezhebinin boşlukla aydınlanma öğretisini, Hinayana'ya alternatif olarak göstermiştir. Yazar, ardından *Śūraṅgama Sūtra*'dan aynada başını göremeyip kaybettiğini sanan ve çılgına dönen Yajñadatte'nin hikâyesini alıntılar. Kişinin kendi bilincinin farkına varması gerektiğinin altını çizer; metne göre göre farkına varılan bilinç, Buddha'dır.

Öğretiye göre temiz bilinç, içine düşünce sokulup hareketlendirilmemelidir, öğretiyi sezerek Buddha olunabilir. Kişi, bu bilinç öğretisine dayanmalıdır, başka öğretiye dayanırsa yanlış bir öğretiye dayanmış olur. Bilinç'in içine hiçbir şey alınamaz, ondan hiçbir şey atılamaz. İçindekileri atıp *nirvāṇa*'ya ulaşmayı düşünmek bile bilinci hareketlendirir ve kişinin farkına varmasına engel olur.

Renk, ses, koku, tat, dokunma ve düşünce adlı altı duyu nesnesi bilince alınmamalıdır. Duyu nesnesi sakinleştiğinde bilinç ve duyu nesnesi doğmamışlıkta kalır. Eğer duyu nesnesi bilinç'e alınırsa neden olan yardımcı (hetu-pratyaya) oluşur, hırs, arzu vb. duygular oluşur, dolayısıyla da *samsāra*'da dolaşılır.

Bilinç ve duyu nesnesi aynı tözdendir (bilinç'in tözünden), eğer ikisi farklı algılanırsa ayırım oluşur. Bilinç tözü harf/hece tözlü değildir, ona sözcüklerle

ulaşılmaz, sözcükler sadece yol göstericidir. Kişiler farkına varabilmek için kendi bilinçlerine bakmalıdırlar.

Bu giriş bölümünün ardından, yazar metnin, bu önemli öğretinin kısa bir özeti niteliğinde olduğunu belirtir. “Buddhalar, üstadlar, farkına varmamış olan canlıların bu *bilinç*in farkına varmaları için çok fazla vaazlar verse de (biz öğretiyi) bacadan gökyüzüne bakar gibi kısaltarak *üç* biçimde anlatıverelim. Bunu görüp kendi bilinçlerini ortaya çıkarsınlar”.

Yazarın adını verdiği ve açıkladığı her bölüm, yeni bölüme geçmeden adı tekrar verilerek özetlenmiştir. Son olarak söz konusu üç bölüm tekrar hatırlatılmıştır. Metnimizde bölümler şu şekilde verilmiştir.

(Bu) *üçü* hangileridir denirse,

birincisi: tüm fenomenler bilinçten başka bir şey değildir, diye öğretir.

İkincisi sesle/heceyle, hatalı düşünce ve somut fenomenlerle karışmamış olduğunu öğretir.

Üçüncüsü yaratılmayıp en baştaki kıpırtısız tözüne sahip olduğunu öğretir.” (bkz. satır 122-130)

“Şimdi bunlardan ***birincisi***: fenomenlerin *Bilinç*’ten başka bir şey olmadığını söyleyip anlatmak ise...” (130-131)

“Bu ***birincisi*** ise tüm fenomenlerin bilinçten farklı (bir şey) olmadığını anlatmak(tır).” (193-194)

“***İkincisi*** (olan), harf ve sözcüklerle, hatalı düşünce, somut ve görünen fenomenlerle (*rūpalakṣaṇadharmā*) karışmayacağını öğretmek ise (şöyle anlatılır):...” (194-195)

“Bu ***ikincisi*** ses/hece, hatalı düşünce, maddi ve belirmiş fenomenlerle (*rūpalakṣaṇadharmā*) karışmayacağını anlatmak(tı).” (230-232)

“***Üçüncüsü*** (olan) yaratılmamış olduğunu ve en baştaki kıpırtısız tözünü anlatmak ise (şöyledir):...” (232-233)

“**Bu üçüncü (bölüm, *bilinç*in)** yaratılmakla ortaya çıkmadığını, en baştaki kıpırtısız tözüne sahip olduğunu anlatmak(tı).” (268-269)

“**Bu üç türlü öğretilerden en baştaki** ise yükselen *bilinç* ve bilinç nesnesinin tamamen aynı (ve) boş olduğunu anlatır. O (kendi) tözüncü oluşmuş olan *bilinç*tir.

İkinci bölüm ise söz ve düşüncenin en başından beri *bilinçle* yaratılmadığını anlatır. (O) yanlış bilinç nesnesini (*grāha*) oluşturmayandır.

Üçüncü bölüm ise (bilincin) en başından beri mükemmel (biçimde) tamamlanmış (olduğunu), yaratılmamış (olduğunu) kendindeki gerçek bilinci hazırlıksız biçimde sezdireceğini (anlatır), (270-276)

Metin bir kolofonla sonlanmaktadır. “Vapşı Bahşı'nın yazdığı *Bilinç Tözünü Öğreten Kitap* yazılıp tamamlandı. İyi iyi. İyi olsun. (Ben) Çisön (bunu) yazdım.”

1.6 Bölümlere Yapılan Atıflar ve Onları Destekleyen Örnek ve Benzetmeler

Burada, aslında metnin özetinde de bir bölümü anlatılan özellikler verilecektir. Üç bölümden oluşan ve üçer kez bölümleri açıklanan bu metni, her bölüme yapılan atıflar ve her bölüm için yapılan açıklamaların bir bütünlük içinde verilebilmesi için aşağıdaki biçimde kurdum. Satır numaralarını sadeleştirmeye çalıştığım metni tekrar karmaşık hale getirmemek için vermeyeceğim.

birincisi: tüm fenomenler bilinçten başka bir şey değildir; yükselen bilinç ve bilinç nesnesi tamamen aynı (ve) boştur. O (kendi) tözüncü oluşmuş olan bilinçtir:

Yazar, bu öğretiyi desteklerken genellikle gökyüzü, gökyüzündeki bulut ve ayna imgelerini kullanmıştır. Bilinç tözünün bütünlüğü ve bölünebilirliğinin olmayışı, gökyüzünün her şeyin üzerinde bütün olarak durmasıyla bağdaştırılmıştır.

On görünüş aynaya düştüğünde, gölge özleri nasıl aynanın ancak ışığı olabiliyorsa tüm fenomenler de bilinçle aynı tözdendir. Buddhalar ve tüm canlılar; bilinç ve duyu nesnesi; *samsāra* ve *nirvāṇa* aynı tözdendir.

Bütün fenomenler boştur; bunu ifade etmek de boştur; bütün fenomenlerin boş olduğu öğretisi de boştur.

Bilinç tözünde bir şey birikemez. Belirmiş gibi olan duyu nesnelere bilincin dışında bulunmazlar, tamamı gökyüzündeki bulut ve aynadaki gölge özleri gibi bilinçte var olur ve yok olur. Onu görünür kılan şey, neden olan yardımcıdır (hetu-pratyaya); yardımcı gittiğinde o da söner. Bilinç tözü kıpırtısızdır. Hatalı düşünceler onu kıpırdatamaz (ayrıntı için bkz. satır 132-151).

Birinci öğretiyi destekleyen bu örneklerden sonra yazar bir bahşidan ve Padmālaṅkāra Sūtra'dan birer alıntı yapar. Buna göre “tüm fenomenler, bütünüyle bilinçteki gölgedirler”. Bilinç suya, Buddhalar ise ay tanrıya benzetilmiştir. Böylece Ay Tanrısının gölgesi bilince düşer ve görünür olur.

İkincisi, harf ve sözcüklerle, hatalı düşünce, somut ve görünen fenomenlerle (rupalakṣaṇadharmā) karışmayacağını öğretmek ise (şöyle anlatılır):

Bilinç denen şey, hiçbir şey olmayıp (bilinç) boş ve tatsızdır. Ona söz ile ulaşamaz, düşünce ile ulaşamaz. Ressamlar gökyüzünü nasıl boyayamazlarsa aynı şekilde hiçbir harf ve sözcükle bilinç tözü öğretilemez. Sesler gökyüzünde nasıl birikemezse aynı şekilde sözlerle bilinç tözüne ulaşamaz.

Ardından Padmālaṅkāra Sūtra'dan bir alıntı yapılır.

Yeryüzündeki bütün sözcükler bölücü ve ayırıcıdır. Bilinç tözüne girebilecek bir fenomen yoktur. Göze giren şey, toz da altın tozu da olsa bunlar, gözün tözü gibi nasıl olamazlarsa aynı şekilde iyi ya da kötü düşüncelerin herhangi biri bilinçte oluşursa, bilinci harekete geçirir ve orada kıpırtısız bilinç tözü oluşmaz. İçinde az da olsa düşünce bulunursa bu, gerçek bilinç olmaz. Boş ve sönmüş ise bilinç tözü olur. Bölen ve ayıran sözler hatalıdır. O, işaretleri algılamamış olmalıdır. Durumunu değiştirmez ve hatasızsa, bu bilinçtir. Bilinç hatalı düşünceleri algılamamış olmalıdır. Bilinç doğar ve söner diye inanıp “bilinci gören kişiler farklı olur; görülmesi gereken bilinç farklı olur” diye bilinç için engel koyarsa şöyle bilmelidir: Bilinçten başka fenomen yoktur. Yine ikinci bir bilinç yoktur. Eğer yok edilecek hatalı düşünce vardır deyip hatalı düşünceleri oluşturursa, o zaman bilincin dışında (bir) fenomen görmüş olur. Yine o “yok edeyim” diye düşünülen şey hatalı bir düşüncedir. Kişi eğer o bilinci gerçekleştirip “bu gerçek bilinçtir” deyip buna inanırsa hırsız yetiştirip kendine oğul etmiş gibi olur. O tamamen “şey”dir, *dharma* değildir. Eğer bilinçten başka fenomen, fenomenen başka bilinç yoktur, bilinç ve fenomen tamamen boştur diye açık bir biçimde anlarsa da bilincin kendisi zaten boş ve doğmamıştır.

Padmālaṅkāra Sūtra'da (şöyle) söylenir: *dharma* tözü ezelden beri boş ve sönmüştür. Onu gören olmadığı gibi onun alınabilirliği de yoktur. Tözünün boş olması: işte o Buddha'dır. Düşünülemez ve ölçülemezdir. Onun için ne kadar söz ve ne kadar düşünce varsa hiçbiri bilinçle karışmaz. Onlar şimdiki zamanda yok olmaz.

Önceden beri zaten bilinç tözünde yoktur. Onlar azıcık da olsa yanlış biçimde algılanıp bilince karıştırılmamalıdır.

Üçüncüsü, yaratılmayıp en baştaki kıpırtısız töze sahip olduğunu öğretir:

Hiçbir fenomenin doğmadığı zamandan beri var olan bilinç, zamanla sınırlanmış değildir. Kendi tözü doğmamıştır, bütün zamanlarda parlak bir biçimde durur. Gökyüzü yaratılmamış olup kendi özü nasıl boş ise aynı şekilde fenomenlerin doğmadığı zamandaki bilinç de yaratılmamıştır, bilincin kendisi boş ve parlaktır. Bütün öğreti anlayışı bir yönüyle göz olup da görülen duyu nesnelere nasıl kalmazsa, aynı şekilde hiçbir fenomenin doğmadığı zamandaki bilinç, öğreti alanında (*dharmadhātu*) tamamen dümdüz olur. Diğer öğretiler yok olur.

Ardından yazar, altın tekerlekli *Cakravartin Han*'ın rüyasında kendini karınca olarak gördüğü hikayeden alıntı yapar. Buna göre canlılar, tözlerindeki *bilinç*'in farkına varmayıp samsārada ölüp doğarak, aydınlanıp bodhi *bilinç*i oluşturarak iyilikle donanarak iyi öğreti için çabaladığında kendi *bilinç*inin gücüne şaşırıp aydınlanır, böylece hiçbir fenomenin doğmadığı zamandaki töz *bilinç*e ulaşır, işte o güçlenmiş *bilinç*, *Buddha*'dır. Bu bilinç hiçbir yerden gelmez. Bunun için bilinç tözünün farkına varmış öğretmenler şöyle söylerler: Bilincin tözü ve bilinç tam olarak boştur. Bütün öğreti anlayışını sadece bilinç parlatır. Onun tözünde bütün fenomenler gölge özü gibi görünse de insanlar o fenomenlerin doğmadığı zamandaki bilinci aramalıdır. Kişi ne zaman ki bir şeye dayanmaz ve bağlanmazsa derhal *bilinç* tözüne ulaşır. Sezme yoluyla ulaşırsa tam bu andaki şey *bilinç*tir. Kişi eğer *bilinç* tözüne hazırlanmakla ulaşayım derse, hazırlandığı kadar uzaklaşır.

Ardından, yazar metnin üç bölümünün adını tekrarlar; öğretinin ve onu kavramanın önemi hakkında bilgiler verir. *Anlamak, sezme, farkına varmak, yanılmak, bilinç tözü* gibi kavramları tanımlayan yazar, *bilinç işi* hakkında uzunca bilgi verir.

Eserde bilinç tözünün özelliklerinden söz edilir, parlama, Nirvāna ve sezme kavramlarının tanımı bilinç öğretilerine göre yapılır. Bilinç'in farkına varmayanların akıbeti anlatılır. Tüm fenomenlerin *boş* olduğu üzerinde durulup altı pāramitā, bilinç tözü esas alınarak tanımlanmıştır. Salt-Bilinç öğretisinin anutpanna (doğmamışlık) ve *śūnyatā* (boşluk) özellikleri açıklanır. *Avidyā* (bilgisizlik)'yı ortadan kaldırmanın yolları açıklanır. Metnimize göre bilinç tözü *dharmakāya*'dır. Kişiler vaaz edilmiş öğretileri doğru değerlendirip ses ve heceye takılmamalıdır.

Ardından Padmālaṅkāra Sūtra'dan bir alıntı daha yapılır. Ona göre bilincin farkına varmayanlar Bodhisattva olamazlar. Salt-bilinç öğretisi, balık ağının ön ipleri gibi Budist öğretiyi bir araya getirir. Asil yola girmek için gayret edilmelidir.

2. METİN

I.

- 1 (1) ayayu ağırlayu yükünür m(ä)n ÜÇ ÄRDİNilär kutıña
''y'yw ''qyrl'yw ywkwnwrnmn 三寶 l'r qwtynk'
- 2 (2) tüzgärsär m(ä)n k(ä)ntü özüm alku partagçanlar tözünlär köñüllüg
twyzk'rs'r mn kntw 'wyzwm ''lqw p'rt'kç'n l'r twyzwnl'r kwnkwl lwk
- 3 (3) KÖDÜL'süztä ulañılar alku nomlar alku barça KÖDÜL'tin tugar ärip yanturu
心 swzt' 'wl'dy l'r ''lqw nwm l'r ''lqw p'rç' 心 tyn twq'r 'ryp
y'ntwrw
- 4 (4) köñülkä tayanıp turdaçı ärürlär inçä k(a)ltı suvtakı kaparma
kwnkwl k' t'y'nyp twrd'çy 'rwr l'r 'ynç' qlty swv t'qy q'p'rm '
- 5 (5) suvta törür ärip yanturu suvka tayanıp turmış täg ärür
swv t' twyrwr 'ryp y'ntwrw swv q' t'y'nyp twrmyş t'k 'rwr
- 6 (6) bo KÖDÜL alku nomlarka töz bolmakıntın bo ok KÖDÜL'ni yañılsar BİLİGSİZ
BİLİG üzä
pw 心 ''lqw nwm l'rq' twyz pwlm'q yntyn pw 'wq 心 ny y'nkyls'r 无明
'wyz'
- 7 (7) örtülüp azta ulañı nızvanılarıg küçläntürüp ädgüli ayıglıta
'wyrdblwp ''z t' 'wl'dy nysv'ny l'ryq kwyçl'ntwrwp 'dkw ly ''yyq ly t'
- 8 (8) ulañı kılınçlarıg kılıp ALTI yolta tägzinip kirlig basuñçıtın
'wl'dy qylynç l'ryq qylyp 六 ywl t' t'ksynyp kyrylyk p'swdçy tyn
- 9 (9) turur tep ağanıp sansar tep teyürlär bo ok KÖDÜL'ni tuysar töz-
twrwr typ ''d'nyp s'ns'r typ tytyw l'r pw 'wq 心 ny twys'r twyz
- 10 (10) inçä bolup BİLGÄ BİLİG üzä y(a)ruñup süzülmäktä ulañı ädgü nomlar üzä
ynç' pwlwp 智 'wyz' yrwdwp swyzwlm'k t' 'wl'ty 'dkw nwm l'r
'wyz'
- 11 (11) ağroyu barıp DYANlı BİLGÄ BİLİGli üzä küçläntürüp ÜÇ kölüñütäkılär
''trwyw p'ryp 定 ly 智 ly 'wyz' kwyçl'ndwrwp 三 kwylwnkw t'ky
l'r nynk

- 12 (12) kâzigindä turup arıg basuçıtın turur tep ağanıp tuyunup nirvan
k'zykynd' twrwp 'ryq p'swdçy tyn twrwr typ ''d'nyp twywnwp
nyrv'n
- 13 (13) ka kirürlär näçä yañılmak üzä partaqçan bolup tuymak üzä tözün
q' kyrwr l'r n'ç' y'nkylm'q 'wyz' p'rt'kç'n pwlwp twym'q 'wyz'
twyzwn
- 14 (14) bolsar ymä tözki tugmaksız KÖDÜL töziñä kayvılanıştursar yañılmak
pwls'r ym' twyzky twqm'qsyz 心 twyzynk' q'yvyl'nyştws'r
y'nkylm'q

II.

- 15 (1) lı tuymaklı iki törlüg nomlar birgärü köñülnüñ köligäsi ärür inçä
ly twym'q ly 'yky twyrlwk nwm l'r pyrk'rw kwnkwl nwnk kwylk' sy
'rwr 'ynç'
- 16 (2) k(a)ltı kün tugsar kök kalık y(a)ruk bolup y(a)ruk ärksinip keçä bolsar
qldy kwyn twqs'r kwyk q'lyq yrwq pwlwp yrwq 'rksynyp kyç' pwls'r
- 17 (3) karañgu bolup karañgu ärksinip y(a)ruk bolmış üdtä kök kalık
q'r'nkqw pwlwp q'r'nkqw 'rksynyp yrwq pwlmyş 'wydt' kwyk q'lyq
- 18 (4) üstälmädin, karañgu bolmış üdtä kök kalık esilmädin öz töziñä
'wyst'lm'dyn q'r'nkqw pwlmyş 'wydt' kwyk q'lyq 'ysylm'dyn 'wyz
twyzynç'
- 19 (5) öçüp amrılıp turup y(a)ruk karañgu tözi birgärü nätäg ärmäz bolur
'wyçwp 'mrylyp twrwp yrwq q'r'nkqw twyzy pyrk'rw n't'k 'rm'z
pwlwr
- 20 (6) ärsär ançulayu ymä KÖDÜL tözin tuysar köñül tuydaçı bolup tuyunmak
'rs'r ''nçwl'yw ym' 心 twyzyn twys'r kwnkwl twyd'çy pwlwp
twywnm'q
- 21 (7) ärksinip yañılsar köñül tözin biligsiz üzä örtüp biligsiz ärk-
'rksynyp y'nkyls'r kwnkwl twyzyn pylyksyz 'wyz' 'wyrdwp pylyksyz
'rk
- 22 (8) sinip tuymış üdtä KÖDÜL tözi üstälmädin yañılmış üdtä KÖDÜL tözi
synyp twymış 'wydt' 心 twyzy 'wyst'lm'dyn y'nkylmyş 'wydt' 心
twyzy
- 23 (9) esilmädin KÖDÜL töziñä öçüp amrılıp täğşilmäksiz bolup yañılmak

- 'ysylm'dyn 心 twyzynç' 'wyçwp 'mrylyp t'kşylm'ksyz pwlwr
y'nkylm'q
- 24 (10) tözlüg ymä tuymak tözlüg ymä ärmäz bolur bo köñülkä arka
twyzlwk ym' twym'q twyzlwk ym' 'rm'z pwlwr pw kwnkwl k' ''rç'
- 25 (11) bersär partağçan bolur bo KÖDÜLni tuysar tözün bolur bo KÖDÜLni
yañılsar
pys'r p'rd'kç'n pwlwr pw 心 ny twys'r twyzwn pwlwr pw 心 ny
y'nkyls'r
- 26 (12) sansar bolur bo KÖDÜLni tuysar tözün bolur ÜÇ üdki alku burhanlar
s'ns'r pwlwr pw 心 ny twys'r twyzwn pwlwr 三 'wydky ''lqw
pwrq'n l'r
- 27 (13) ka tanuklaguluk nom ärsär, bo KÖDÜLni tanuklamak ärür açok kızläglic
q' t'nwql'qwlwq nwm 'rs'r pw 心 ny t'nwql'm'q 'rwr ''çwq kysl'klyk
- 28 (14) nomlarıg nomlamakı ärsär bo KÖDÜLni ukıtğalı nomlamış ärür
BURHAN'lar bo yer-
nwm l'ryq nwml'm'q y 'rs'r pw 心 ny 'wqydq'ly nwml'myš 'rwr
佛 l'r pw yyr

III

- 29 (1) tinçütä b(ä)lgürmäki ärsär tuymaduklarını KÖDÜL tözinçä açğalı ukıt-
tynçw t' p'lkwrn'ky 'rs'r twym'dwq l'r nynk 心 twyzyn ''çq'ly
'wqyd
- 30 (2) galı tuydurgalı, tanuklatturgalı üçün b(ä)lgürmiş ärür alku üdtä
q'ly twydwrq'ly t'nwql'dtwrq'lyr 'wyçwn p'lkwrmyş 'rwr ''lqw
'wydt'
- 31 (3) KÖDÜL birlä yorır ärip KÖDÜL tözin tuymadaçılar partağçan ärürlär
心 pyr'l ywryr 'ryp 心 twyzyn twym'd'çy l'r 'rs'r p'rt'kç'n 'rwr l'r
- 32 (4) köñül tözin tuyayın tep ugrap tüpükginçä tuymadaçılar ärsär
BODİSATAVlar
kwnkwl twyzwn twy'yyn typ 'wqr'p twypwkkyneç' twym'd'çy l'r 'rs'r
菩薩 l'r
- 33 (5) ärür KÖDÜL tözin tuyunup, näçäkä tägi KÖDÜL tözintä särilip turdaçılar
ärsär BURHAN

- 'rwr 心 twyzyn twywnwp n'ç'k'd'ky 心 twyzynt' s'rylyp twrd'çy l'r
'rs'r 佛
- 34 (6) lar ärür bo KÖDÜL tözi tugdaçi ärmäz öçdäçi ärmäz bardaçi ärmäz kälädäçi
l'r 'rwr pw 心 twyzy twqd'çy 'rm'z 'wyçd'çy 'rm'z p'rd'çy 'rm'z
k'ld'çy
- 35 (7) ärmäz kurug ötvi uçsuz kıdıgsız tüzütä turup ömäksiz ärip
'rm'z qwrwq 'wydvy 'wçswz qydyqsyz twysw t' twrwp 'wym'ksyz
'ryp
- 36 (8) y(a)ruk yaşuk bildäçi ärür inçä k(a)ltı idiş yertinçü başlagsızın bärü
yrwq y'şwq pyld'çy 'rwr 'ynç' qlty 'ydyş yyrtynçw p'sl'qsyz tynp'rw
- 37 (9) oot suv yeel adaları üzä buzultukta kök kalık buzılmak-
'wwt swv yyyl ''d' l'r y 'wyz' pswldwq t' kwyk q'lyç pswlm'q
- 38 (10) sız bolup tözinçä öçüp amrılıp nätäg turur ärsär ANÇULAYU ymä
syz pwlwp twyzynç' 'wyçwp 'mrylyp n't'k twrwr 'rs'r 如是 ym'
- 39 (11) alku tnl(ı)glar başlagsızın bärü AZ kılınç ämgäklär üzä basa basa
'lqw tynlq l'r p'sl'qsyz tynp'rw 哀 qylynç 'mk'k l'r 'wyz' p's' p's'
- 40 (12) tugsar ölsär ymä KÖDÜL tözi tözinçä tugmaksız öçmäksiz tözinçä
twqs'r 'wyls'r ym' 心 twyzy twyzynç' twqm'qsyz 'wyçm'ksyz
twyzynç'
- 41 (13) öçüp amrılıp turdaçi ärür ilkitin bärü tözi muntäg ärip yañıl-
'wyçwp 'mrylyp twrd'çy 'rwr 'ylky tynp'rw twyzy mwnd'q 'ryp
y'nkyl
- 42 (14) miş tnl(ı)glar k(ä)ntü öztäki tugmaksız öçmäksiz KÖDÜL tözin
myş tynlq l'r kntw 'wyzt'ky twqm'qsyz 'wyçm'ksyz 心 twyzyn
- (IV)**
- 43 (1) tanumadın tuga turur öçä turur 'ätözintä oron uya tuşup
t'nwm'dyn twq' twrwr 'wyç' twrwr 't'wyz ynt' 'wrwn 'wy' twdwp
- 44 (2) m(ä)n körümni turgurup alkunı bar tep adkanıp nişvani turgurup
mn kwyrwm ny twrqwrwp ''lqw ny p'r typ ''dq'ny p'nysv' ny
twrqwrwp
- 45 (3) kılınç kılıp ämgäk täginip sansarta täğzinip yorırlar muntägın
qylynç qylyp 'mk'k t'kyñyp s'ns'r t' t'ksynyp ywryr l'r mwnd'q yn
- 46 (4) tuydaçılar bolsar ymä azuça sıñarsok tuyunup kiçig kölünjü

- twyd'çy l'r pwls'r ym' ''sw ç' synk'rswq twywnwp kyçyk kwylwnkw
 47 (5) üzä ozarlar azuça b(ä)lgü üzä taştın sıñar tiläyürlär azuça
 'wyz' 'ws'r l'r ''sw ç' p'lkw 'wyz' t'ştyn synk'r tyl'ywrl'r ''sw ç'
 48 (6) yintäm kurug üzä tuyunurlar t(ä)ñri burhan şurungame sudurta
 yynt'm qwrwq 'wyz' twywnwr l'r tnkry pwrq'n şwrwnk'my swdwr t'
 49 (7) inçä tep y(a)rlikamiş ärür: Anant a! şiravast balıkta yatñadate
 'ynç' typ yrlyq'myš 'rwr ''n'nt ' şyr'v'st p'lyq t' y'ty'd'ty
 50 (8) atl(ı)g kişi tam üzä közüngü körüp közüngünü kudı tuţmak-
 ''tlq kyşy t'm 'wyz' kwyswnkw kwyrwp kwyswnkw ny qwdy twdm'q
 51 (9) ıntın öz başın körmämäk üzä başım yok bolmış turur tep kal
 yntyn 'wyz p'şyn kwyrm'm'k 'wyz' p'ş ym ywq pwlmyş twrwr typ
 q'l
 52 (10) bolup öz başın tilägäli kayuta kayuta kaçıp tiläp yoriyur
 pwlwp 'wyz p'ş yn tyl'k'ly q'yw t' q'yw t'q'çyp tyl'p ywryywr
 53 (11) ärkän bir üdtä kalı särilip k(ä)ntü özi inçä tep sakındı m(ä)niñ
 'rk'n pyr 'wydt' q'l y s'rylyp kntw 'wzy 'ynç' typ s'qyndy mnynk
 54 (12) özümnüñ başım yok ärmış başımnı tilädäçisi kim ol tep
 'wyzwm nwnk p'ş ym ywq 'rmyş p'ş ym ny tyl'd'çy sy kym 'wl typ
 55 (13) ötrü kalı särildi Anant a! bo yatñadate başın yoklamış
 'wytrw q'l y s'ryldy ''n'nt ' pw y'ty'd'ty p'ş yn ywq l'myš
 56 (14) üdtä
 'wydt'

(V)

- 57 (1) başı yok boldı mu ärki Anant inçä tep kiginç berdi ATI KÖTRÜLMİŞ ä yok
 bol-
 p'ş y ywq pwldy mw 'rky ''n'nt 'ynç' typ kykynç pyrды 世尊' ywq
 pwl
 58 (2) mışı yok ärür tep yana y(a)rlikadı Anant a! bo kişi başın tapmış üd-
 myş y ywq 'rwr typ y'n' yrlyq'dy ''n'nt ' pw kyşy p'ş y t'pmyş 'wyd
 59 (3) tä başın tapdı mu ärki tep Anant ötünti täginmäz t(ä)ñrim ol ok
 t' p'ş yn t'pdy mw 'rky typ ''n'nt 'wydwnty t'kynm'z tnkrym 'wl 'wq
 60 (4) başı ärür adıntın tapmış ärmäz tep yana y(a)rlikadı ugrayu adıntın
 p'ş y 'rwr ''dyn tyn t'pmyş 'rm'z typ y'n' yrlyq'dy 'wqr'yw ''dyn tyn
 61 (5) baş tapsar aña baş bolur mu ärki tep Anant ötünti täginmäz ATI

- p's t'ps'r 'nk' p's pwlwr mw 'rky typ 'n'nt 'wydwnty t'kynm'z 世
- 62 (6) KÖTRÜLMİŞ t(ä)ñrim adının başı aña baş bolmaz tep bo nātäg ärsär
ANÇULAYU
尊 tkrym 'dyn nynk p's y 'nk' p's pwlw'z typ pw n't'k 'rs'r 如是
- 63 (7) ymä tnl(1)glar KÖDÜL yañılmakıntın taştın sınar burhan tiläyürlär kayu
ÜD-
ym' tynlq l'r 心 y'nkylm'q yntyn t'styn synk'r pwrq'n tyl'ywr l'r q'yw
時
- 64 (8) tä yañılmış KÖDÜL amrilsar ol ok KÖDÜL burhan ärür adıntın bulur ärmäz
t' y'nkylmyş 心 'mryls'r 'wl 'wq 心 pwrq'n 'rwr 'dyn tyn pwlwr
'rm'z
- 65 (9) Anant a! ol yañılmış tnl(1)glar burhan tilämiş üdtä KÖDÜL tegli burhan
'n'nt ' 'wl y'nkylmyş tynlq l'r pwrq'n tyl'myš 'wydt' 心 tykly
pwrq'n
- 66 (10) yok boldı mu ärki täginmäz t(ä)ñrim yok bolmışı yok tep BURHAN
bulmuş
ywq pwldy mw 'rky t'kynm'z tkrym ywq pwlmyş y ywq typ 佛
pwlmyş
- 67 (11) üdtä kayutın ärsär kälđi mü ärki täginmäz t(ä)ñrim kayutın ärsär
'wydt' q'yw tyn 'rs'r k'ldy mw 'rky t'kynm'z tkrym q'yw tyn 'rs'r
- 68 (12) kälmiş ärmäz ol ok KÖDÜL burhan ärür tep Anant a! ugrayu adıntın
k'lmyş 'rm'z 'wl 'wq 心 pwrq'n 'rwr typ 'n'nt ' 'wqr'yw 'dyn
tyn
- 69 (13) burhan bulsar ymä aña burhan bolur mu täginmäz t(ä)ñrim özi ök
pwrq'n pwls'r ym' 'nk' pwrq'n pwlwr mw t'kynm'z tkrym 'wyzy
'wk
- 70 (14) burhan ärür adıntın burhan bulur ärmäz tep
pwrq'n 'rwr 'dyn tyn pwrq'n pwlwr 'rm'z typ

(VI)

- 71 (1) bo t(ä)ñri y(a)rl(1)kın tuşsar öz köñülni tuşup burhan yolın tilämiş
pw tkry yrlq yn twds'r 'wyz kwnkwl ny twdwp pwrq'n ywl yn
tyl'myš
- 72 (2) k(ä)rgäk tuyunmış tnl(1)glar inçä tep sözläyürlär: “birök yaña-

- krk'k twywnmyş tynlq l'r 'ynç' typ swyzl'ywr l'r pyrwk y'dy '
- 73 (3) date azk(1)ya kaşaru yanıp közüngüni bakmış ärsär, başın
d'ty ''zqy ' q'd'rw y'nyp kwyzwnkw ny p'qmyş 'rs'r p's yn
- 74 (4) ma yoklamaz ärti kal ymä bolmaz ärti'' tep munuñ abipirayı
m' ywql'm'z 'rty q'l ym' pwlm'z 'rty typ mwnwnk ''pypyr'y y
- 75 (5) ärsär muntag tep körkiřmäk ärür tuyunmakıg tilädäçi kişi
'rs'r mwnd'q typ kwyrkydm'k 'rwr twywnm'q yq tyl'd'çy kyşy
- 76 (6) lär yançuru öz köñülin baksar ol ok köñül ol ok burhan
l'r y'ndwrw 'wyz kwnkwl yn p'qs'r 'wl 'wq kwnkwl 'wl 'wq pwrq'n
- 77 (7) ärür adıntın tilägu bolmatın igid sakınçlar ymä tugmagay-
'rwr ''dyn tyn tyl'kw pwlm'tyn 'ykyt s'qynç l'r ym' twqm'q'y
- 78 (8) lar tep inçä k(a)ltı bir ayaktakı süzök suvka çomug
l'r typ 'ynç' qlty pyr ''y'q t'qy swyzwk swv q' çwmwq
- 79 (9) kämişip bulgasar, yultuz gr(a)h közünmädin körk tüşmädäçi çog
k'myšyp pwlq's'r ywldwz krq kwyzwnm'dyn kwyrk twyşm'd'çy çwq
- 80 (10) suv aşanıp suv süzölsär ol ok suvta yultuz gr(a)h
swv ''d'nyp swv swyzwls'r 'wl 'wq swv t' ywldwz krq
- 81 (11) közünüp körk közündäçi süzök suv nätag aşanur ärsär
kwyzwnwp kwyrk kwyzwnd'çy swyzwk swv n'd'k ''d'nwr 'rs'r
- 82 (12) ançulayu ymä arıg süzök köñülüg igid sakınç üzä täprät-
'nçwl'yw ym' ''ryq swyzwk kwnkwl wk 'ykyt s'qynç 'wyz' t'pr't-
- 83 (13) mäsar alku nomlarnıñ {nı} alkunı barça tuyunup burhan aşanur
m's'r ''lqw nwm l'r nynk {ny}''lqw ny p'rç' twywnwp pwrq'n ''d'nwr

(VII)

- 84 (1) anı üçün burhan kutın tilädäçi tözünlär inçä k(a)ltı yerkä
'ny 'wyçwn pwrq'n qwtyn tyl'd'çy twyzwn l'r 'ynç' qlty yyr k'
- 85 (2) tüşmiş kişi kayu yertä tüşsär ol ok yerkä tayanıp
twyşmyş kyşy q'yw yyr t' twyş s'r 'wl 'wq yyr k' t'y'nyp
- 86 (3) turup adın yerkä tayanıp nätag turur ärmäsär ançulayu
twrwp ''dyn yyr k' t'y'nyp n't'k' twrwr 'rm's'r ''nçwl'yw
- 87 (4) ymä tnl(1)glar ol ok köñülni yañılıp sansarta tägziñmiş ärür
ym' tynlq l'r 'wl 'wq kwnkwl ny y'nkylyp s'ns'r t' t'ksynmyş 'rwr
- 88 (5) lär ol ok köñülkä tayanıp tuymış k(ä)rgäk adın nomka tayanıp
l'r 'wl 'wq kwnkwl k' t'y'nyp twymwş krk'k ''dyn nwm q' t'y'nyp

- 89 (6) tuyayın tesär ärmäz nomka tayanmış bolur nätäg tep tesär adın
twy'yyn tys'r 'rm'z nwm q' t'y'nmyş pwlwr n'd'k typdys'r ''dyn
- 90 (7) nomka tayanmak ärsär kumnı sıkıp yag tilämiş täg ärür k(ä)ntü
nwm q' t'y'nm'q 'rs'r qwm ny syqyp y'q tyl'myş t'k 'rwr kntw
- 91 (8) özindä tiläsär küñcit kaytsitä ulatılarnı sıkıp yag
'wzynd' tyl's'r kwynçyt q'ytsy t' 'wl'ty l'r ny syqyp y'q
- 92 (9) tilämiş täg ärür köñültä alguluk äd yok kämişgülük äd yok
tyl'myş t'k 'rwr kwnkwl t' ''lqwlwq 'd ywq k'myškwlwk 'd ywq
- 93 (10) ärip yok ärdük bolgay tep sakingulukı ymä yok ärür
'ryp ywq 'rdwk pwlq'y typ s'qynqwlwq y ym' ywq 'rwr
- 94 (11) äñäyü nirvan bar tep adkanıp birök sansartın ünäyin tep
'nk'yw nyrv'n p'r typ ''dq'nyp pyrwk s'ns'r tyn 'wyn'yyn typ
- 95 (12) küsäsär inçä k(a)ltı käyik saytakı sakıgıg edärmiş täg
kwys's'r 'ynç' qlty k'yyk s'y t'qy s'qyq yq 'yd'rmyş t'k
- 96 (13) ärür inçä k(a)ltı arıg süzök ULUG şuntse monçuk bolup üksin
'rwr 'ynç' qlty ''ryq swyzwk 大 şwntsy mwnçwq pwlwp 'wksyn
- 97 (14) tä
t'

VIII

- 98 (1) kök sarıgta ulatı ädläriğ urdukta kök sarıg ÖN'lär
kwyk s'ryq t' 'wl'ty 'd l'ryk 'wrwq t' kwyk s'ryq 色 l'r
- 99 (2) eyin ol şuntse monçukta közünür ärip şuntse monçuk
'yyyn 'wl şwntsy mwnçwq t' kwyzwnwr 'ryp şwntsy mwnçwq
- 100 (3) öziñä alınmamakıntın ol ÖN'lär monçukka yuklunmadın
'wyzynk' ''lynm'm'q yntyn 'wl 色 l'r mwnçwq q' ywqlwnm'dyn
- 101 (4) monçuk arıg tözinçä turup nätäg täprämädin turur ärsär
mwnçwq ''ryq twyzynç' twrwp n't'k t'pr'm'dyn twrwr 'rs'r
- 102 (5) ançulayu ymä öñ, ün, yid, taıg büriñig nom tegli
'nçwl'yw ym' 'wynk 'wyn yyd t'dyq pwyrydyk nwm tykly
- 103 (6) altı adkangular yügärü bolup KÖNÜL'kä tüşmiş üdtä öz KÖNÜL
'lty ''dq'nqw l'r ywk'rw pwlwp 心 k' twyšmys 'wydt' 'wyz 心
- 104 (7) kä alınmasar KÖNÜL tugmaksız tözinçä turur ALTI ADKANGU'lar ymä
k' ''lynm's'r 心 twqm'qsyw twyzynç' twrwr 六 境 l'r ym'

- 105 (8) öz tözinçä turur KÖDÜL tugmaksız bolup adkangu amrılısar
 'wyz twyzynç' twrwr 心 twqm'qsyz pwlwp ''dq'nqw 'mryls'r
- 106 (9) KÖDÜL'li adkanguli birgärü tugmaksızta turur, birök muni täg
 心 ly ''dq'nqw ly pyrk'rw twqm'qsyzt' twrwr pyrwk mwny t'k
- 107 (10) bolmadın közünmişçä adkangunı KÖDÜL'kä alınıp köñülkä kavşur-
 pwlm'dyn kwyswnmyş ç' ''dq'nqw ny 心 k' ''lynyp kwnkwl k'
 q'vşwr
- 108 (11) sar ol kavşurmaksız tözindä küçäyü tıltag basutçı kılıp
 s'r 'wl q'vşwrm'qsyz twzynd' kwyç'yw tyld'q p'swdçy qylyp
- 109 (12) az övkätä ulatı nızvanılarnı turgurup kılınç kılıp
 ''z 'wyvk' t' 'wl'dy nysv'ny l'r ny twrqwrwp qylynç qylyp
- 110 (13) sansarta tägzinürlär nä üçün tep tesär bolar alku barça
 s'ns'r t' t'ksynwr l'r n' wyçwn typ tys'r pwl'r ''lqw p'rç'

IX

- 111 (1) köñüllü adkangulını öñi körüp özli adınlınıñ
 kwnkwl ly ''dq'nqw ly ny 'wynky kwyrwp 'wyzly ''dyn ly nynk
- 112 (2) adkagin turgurmakıntın ärür Birök bo KÖDÜL'li ADKANGU'linıñ
 ''dq'q yn twrqwrwp'q yntyn 'rwr pyrwk pw 心 ly 境 ly nynk
- 113 (3) BİR tözlüg ärtükin bilip KÖDÜL töziñä tägäyin tesär munda basa
 — twyzlwk 'rtwkyn pylyp 心 twyzynk' t'k'yyn tys'r mwnd'p's'
- 114 (4) kı nomta körmış k(ä)rgäk inçä k(a)ltı KIŞI'lär oot tilädükdä
 qy nwm t' kwyrmyş krk'k 'ynç' qlty 人 l'r 'wwt tyl'twkd'
- 115 (5) oot temämäkindin oot tapmadın oot tep sözlämäkintin
 'wwt tym'm'kyndyn 'wwt t'pm'dyn 'wwt typ swyzl'm'kyntyn
- 116 (6) ootnı nätäg tapgalı bolur ärsär ançulayu ymä KÖDÜL tözin
 'wwt ny n't'k t'pq'ly pwlwr 'rs'r ''nçwl'yw ym' 心 twyzyn
- 117 (7) ukdaçı kişilär KÖDÜL tözin temämäk üzä KÖDÜL tözin ukıtgalı
 'wqd'çy kyşy l'r 心 twyzyn tym'm'k 'wyz' 心 twyzyn 'wqydq' ly
- 118 (8) umadın KÖDÜL tözin temäk üzä KÖDÜL tözin ukıtgalı bolurın
 'wm'dyn 心 twyzyn tym'k 'wyz' 心 twyzyn 'wqydq'ly pwlwr yn
- 119 (9) inçä k(a)ltı ootnuñ bodı suv nätäg ärmäsär ANÇULAYU ymä KÖDÜL tözi
 'ynç' qlty 'wwt nwnk pwdy swv n't'k 'rm's'r 如是 ym' 心 twyzy

- 120 (10) bitig ujik tözlüg ärmâz ujik akşar üzä ukıtsar ymä
pytyk 'wsyk twyzlwk 'rm'z 'wsyk 'kş'r 'wyz' 'wqyds'r ym'
- 121 (11) kördäçi tözünlär ujik akşarnı edärmätin közüngütä yüüzin
kwyrd'çy twyzwn l'r 'wsyk 'kş'r ny 'yd'rm'tyn kwyswnkw t'
ywwzyn
- 122 (12) bakmış täg munı tuţup öz KÖDÜL'ni körmiş k(ä)rgäk burhanlar
p'qmyş t'k mwny twdwp 'wyz '心 ny kwyrmyş krk'k pwrq'n l'r
- 123 (13) bahşılar tuymaduk tınl(ı)glarnı bo KÖDÜL'in tuydurgalı üküş tälim
p'qşy l'r twym'dwq tynlq l'r ny pw '心 yn twydwrq'ly 'wykwş t'lym
- 124 (14) nomlar nomlasar ymä tünlük üşintin kök kalıkıg körmiş
nwm l'r nwml's'r ym' twynklwk 'wdyn tyn kwyk q'lyq yq kwyrmyş

(X)

- 125 (1) täg kavırasınça ÜÇ törlüg kapıg üzä ukıtu berälim munı
t'k q'vyr' synç' 三 twyrlwk q'pyq 'wyz' 'wqydw pyr'lym mwny
- 126 (2) körüp öz KÖDÜL'ni çingarzunlar kayu ärür ÜÇ tep tesär 'ÄDİLKI
kwyrwp 'wyz '心 ny çynç'rzwn l'r q'yw 'rwr 三 typ tys'r 一者
- 127 (3) alku nomlar KÖDÜL'tin öñi ärmâz tep ukıtur ikinti ujik
'lqw nwm l'r '心 tyn 'wynky 'rm'z typ 'wqydwr 'ykynty 'wsyk
- 128 (4) akşar igid sakınç bodlug b(ä)lgülüg nomlar birlä katışlıg
'kş'r 'ykyt s'qynç pwdlwq p'lkwlwk nwm l'r pyrl' q'tyş lyq
- 129 (5) ärmâz ärdükin ukıtur üçünç etmäk yaratmak üzä ärmädin
'rm'z 'rdwkyn 'wqydwr 'wyçwnç 'ydm'k y'r'dm'q 'wyz' 'rm'dyn
- 130 (6) ilki tözlüg täprämäsiz tözin ukıtur amtı munda 'änjilki
'ylky twyzlwk t'pr'm'ksyz twyzyn 'wqydwr 'mtı mwnd' 'nk'ylky
- 131 (7) alku nomlar KÖDÜL'tin öñi ärmâz tep ukıtmak ärsär inçä k(a)ltı
'lqw nwm l'r '心 tyn 'wynky 'rm'z typ 'wqydm'q 'rs'r 'ynç' qlty
- 132 (8) kök kalık ontun sıjarkı yertinçülärdä tüzütä turup
kwyk q'lyq 'wntwn synk'rqy yyrtynçw l'rd' twysw t' twrwp
- 133 (9) öz tözin bölmädin ärip KÖDÜLlüg KÖDÜL'süz ädlärdä kayuta kovuk
'wyz twyzyn pwyml'dyn 'ryp '心 lwk '心 swz 'd l'rd' q'yw t'
qwvwq
- 134 (10) bolmış oronta ULUG KIÇIG eyin kök kalık anda nätäg turur ärsär
pwlmyş 'wrwn t' 大小 'yyyn kwyk q'lyq 'nd' n't'k twrwr 'rs'r

- 135 (11) ançulayu ymä KÖDÜL tegli kertü töznüñ bölülmäki yok ärip KÖDÜL
 ''nçwl'yw ym' 心 tykly kyrtw twyznwnk pwywlwlm'ky ywq 'ryp 心
- 136 (12) lüg KÖDÜL'süz nomlarda partagçan tözünlärä ULUG KIÇIG ädlär eyin
 lwk 心 swz nwm l'rd' p'rt'kç'n twyzwn l'rd' 大小 'd l'r 'yyyn
- 137 (13) tüzütä turdaçı ärür inçä k(a)ltı BİR KIŞI burhan BODİSATAV piratikabut
 twysw t' twrd'çy 'rwr 'ynç' qlty 一人 pwrq'n 菩薩 pyr'tyk'pwt

(XI)

- 138 (1) şiravak t(ä)ñri yalñok asure tamu piret yilki tegli on körk
 şyr'v'k tkry y'lnkwq 'swry t'mw pyryt yylqy tykly 'wn kwyrk
- 139 (2) lärig ulug y(a)ruk közüngü üksindä urdukta ol tözünlär
 l'ryk 'wlwq yrwq kwyswnkw 'wyksynd' ' wrdwq t' 'wl twyzwn l'r
- 140 (3) niñ partagçanlarnıñ körktäşläri oronı yurtı birlä köligä
 nynk p'rt'kç'n l'r nynk kwyrkd'ş l'ry 'wrwn y ywrt y pyrl' kwylk'
- 141 (4) läri ol közüngütä nätäg közünür ärsär ançulayu ymä alku töz-
 l'ry 'wl kwyswnkw t' n't'k kwyzwnwr 'rs'r ''nçwl'yw ym' ''lqw
 twys
- 142 (5) ünlär alku partagçanlar tolp idiş yertinçülär öz KÖDÜL'lüg KÖZÜNGÜ
 wn l'r ''lqw p'rt'kç'n l'r twlp 'ydyş yyrtynçw l'r 'wyz 心 lwk 鏡
- 143 (6) tä közündäçi ärür yana inçä k(a)ltı közüngütä tüşmişçä
 t' kwyswnd'çy 'rwr y'n' 'ynç' qldy kwyswnkw t' twyşmys ç'
- 144 (7) körktäşlär nätäg bütün közüngünüñ y(a)rukı ärür ärsär ANÇULAYU
 kwyrkd'ş l'r n't'k pwydwn kwyswnkw nwnk yrwq y 'rwr 'rs'r 如是
- 145 (8) ymä partagçan tözüntä ulaşı alku nomlar bütün KÖDÜL tözlüg ärür
 ym' p'rt'kç'n twyzwn t' 'wl'dy ''lqw nwm l'r pwydwn 心 twyzlwk
 'rwr
- 146 (9) bo tıtagıntın m(ä)n k(ä)ntü özüm alku tınl(ı)glar alku burhanlar birlä
 pw tyld'q yntyn mn kntw 'wyzwm ''lqw tynlq l'r ''lqw pwrq'n l'r pyrl'
- 147 (10) bir tözlüg ärür (KÖDÜL li adkangulı) özli adınlı ymä bir tözlüg
 pyr twyzlwk 'rwr' (心 ly ''dq'nqw ly) 'wyzly ''dyn ly ym' pyr
 twyzlwk
- 148 (11) ärür KÖDÜL'li adkangulı ymä BİR tözlüg ärür sansar nirvan BİR tözlüg
 ärür

- 'rwr 心 ly ''dq'nqw ly ym' — twyzlwk 'rwr s'ns'r nyrv'n —
twyzlwk 'rwr
- 149 (12) nizvani bodi tuymak BİR tözlüg ärür közüngütäki körktäş täg alku
nysv'ny pwdy twym'q — twyzlwk 'rwr kwyswnkw t'ky kwyrkd's t'k
'lqw
- 150 (13) alku nomlarnı kurug kıldaçısı yok ärip özi ok kurug ärür
'lqw nwm l'r ny qwrwq qyld'çy sy ywq 'ryp 'wyzy 'wk qwrwq 'rwr
- 151 (14) ol ok kurugug tanuklasar kertü kurug taplagta turmış bolur
'wl 'wq qwrwq wq t'ñwql's'r kyrtw qwrwq t'pl'q t' twrmyş pwlwr

(XII)

- 152 (1) kurug kıldaçısı yok bolmak ma kurug ärür nomlar özi ök kurug
qwrwq qyld'çy sy ywq pwlm'q m' qwrwq 'rwr nwm l'r 'wyzy 'wk
qwrwq
- 153 (2) bolmak nom kurug ärür munda öñi äñäyü kurug kıldaçı köñül
pwlm'q nwm qwrwq 'rwr mwnd' 'wynky ''nk'yw qwrwq qyld'çy
kwnkwl
- 154 (3) turgurup äñäyü kurug bolgulug nom bolsar ol ok tugdaçı köñül
twrqwrwp ''nk'yw qwrwq pwlqwlwq nwm pwls'r 'wl 'wq twqd'çy
kwnkwl
- 155 (4) igid sakınç ärür bir KÖDÜL tözintä iki nomnı turgurup igid
'ykyt s'qynç 'rwr pyr 心 twyzynt' 'yky nwm ny twrqwrwp 'ykyt
- 156 (5) adkag turgurmuş bolur munı üzä KÖDÜL töziñä birikgäli umaz
'dq'q twrqwrmyş pwlwr mwny 'wyz' 心 twyzynk' pyrykk'ly 'wm'z
- 157 (6) anı üçün közünmişçä adkangular ärsär KÖDÜL'tin taş turdaçı ärmäz
'ny 'wyçwn kwyzwnmyş ç' ''dq'nqw l'r 'rs'r 心 tyn t's twrd'çy
'rm'z
- 158 (7) lär alku barça közüngütäki körktäş täg ärür inçä k(a)ltı kök kalık-
l'r ''lqw p'rç' kwyswnkw t'ky kwyrkd's t'k 'rwr 'ynç' qlty kwyk
q'lyq
- 159 (8) takı bulıt kök kalıkta törüp kök kalıkta ançak(ı)ya
t'qy pwlyt kwyk q'lyq t' twyrwp kwyk q'lyq t' ''nç' qy'
- 160 (9) turup ol ok kök kalıkta keñip keñmiş oronı kalmadın
twrwp 'wl 'wq kwyk q'lyq t' kydyp kydmyş 'wrwn y q'lm'dyn

- 161 (10) yıldızi nātäg yok ärsär ANÇULAYU ymä KÖDÜL'täki igid sakınçlar
 yylytzy n't'k ywq 'rs'r 如是 ym'心 t'ky 'ykty s'qynç l'r
- 162 (11) köñültin tugar KÖDÜL'kä tayaklığın ançak(ı)ya turup KÖDÜL'tä ök
 kwnkwl tyn twq'r 心 k' t'y'q lyq yn ''nç' qy ' twrwp 心 t' 'wk
- 163 (12) öçar öçmiş oronı yok ärür yıldızi ymä yok tetir KÖZÜNGÜ'
 'wyç'r 'wyçmyş 'wrwn y ywq 'rwr yylytzy ym' ywq tytyr 鏡
- 164 (13) täki körktäş tıtag basutçı kavışmak üzä közünüp
 t'ky kwyrkd'ş tyld'q p'swdçy q'vyşm'q 'wyz' kwyzwnwp

(XIII)

- 165 (1) tıtag basutçı keţmiştä öçüp keţip közüngünün
 tyld'q p'swdçy kydmış t' 'wyçwp kydyp kwyswnkw nwnk
- 166 (2) y(a)rukı ok anı täg nātäg turur ärsär ançulayu ymä öz ät'öz
 yrwq y 'wq ''ny t'k n't'k twrwr 'rs'r ''nçwl'yw ym' 'wyz 't'wyz
- 167 (3) ulatı adkangular tıtag basutçı kavışmak üzä köñül tözin
 'wl'ty ''dq'nqw l'r tyld'q p'swdçy q'vyşm'q 'wyz' kwnkwl twyzyn
- 168 (4) tä tugup tıtag basutçı öçmäk üzä öçsär ymä
 t' twqwp tyld'q p'swtçy 'wyçm'k 'wyz' 'wyçs'r ym'
- 169 (5) köñül tözi täprämäsiz turdaçı ärür bulıtlar yıldızsız
 kwnkwl twyzy t'pr'm'k syz twrd'çy 'rwr pwlyt l'r yyldyzsyz
- 170 (6) ärdükintin särilip umatın ötrü törümiştä ötrü
 'rdwk yntyn s'rylyp 'wm'tyn 'wtrw twyrwmyş t' 'wtrw
- 171 (7) keţip kök kalık nātäg arıg süzök bolur ärsär ançulayu
 kydyp kwyk q'lyq n't'k ''ryq swyzwk pwlwr 'rs'r ''nçwl'yw
- 172 (8) ymä igid sakınçlar yıldızsız ärtükintin särilip umatın
 ym' 'ykty s'qynç l'r yyldyzsyz 'rtwkyntyn s'rylyp 'wm'tyn
- 173 (9) ötrü turmuşı ötrü öçüp köñül tözi arıg süzök
 'wdrw twrmyş y 'wtrw 'wyçwp kwnkwl twyzy ''ryq swyzwk
- 174 (10) ärür alku adkangularnı közüngüdäki körktäş täg ukup
 'rwr ''lqw ''dq'nqw l'r ny kwyswnkw d'ky kwyrkd'ş t'k 'wqwp
- 175 (11) alku igid sakınçlarnı kök kalıktaki bulıt täg bilip
 ''lqw 'ykty s'qynç l'r ny kwyk q'lyq t'qy pwlyt t'k pylyp
- 176 (12) aldaçısı yok alguluk yoknı ukup tugmaksız täprämäk-
 ''ld'çy sy ywq ''lqw lwq ywq yn 'wqwp twqm'q syz t'pr'm'k

177 (13) siz köñül tözinçä tursar adkangu näçä tugsar köñülkä yukgalı
syz kwnkwl twyzynç' twrs'r ''dq'nqw n'ç' twqs'r kwnkwl k'
ywqq'ly

178 (14) umaz igid sakınç näçä tugsar köñülüg täprätgäli umaz bolur
'wm'z 'ykty s'qynç n'ç' twqs'r kwnkwl wk t'pr'dk'ly 'wm'z pwlwr

(XIV)

179 (1) lar anı tuymış bahşılar inçä tep sözlämiş ärür köñül

l'r ''ny twymyş p'qşy l'r 'ynç' typ swyzl'myş 'rwr kwnkwl

180 (2) tümän törlüg adkangular eyin ävrilsär ymä ävrilmış oron

twym'n twyrlwk ''dq'nqw l'r 'yyyn 'vryls'r ym' 'vrylmyş 'wrwn

181 (3) mta köñül tözintin öñi nom yok ärür ävrilmış eyin

wn t' kwnkwl twyzyntyn 'wynky nwm ywq 'rwr 'vrylmyş 'yyyn

182 (4) köñül bolsar tözin algulukı yok kämişgülüki yok ärür tep

kwnkwl pyls'r twyzyn ''lqw lwq y ywq k'myş kwlwky ywq 'rwr typ

183 (5) padmal(a)ñk(a)r sudurta ozmış kutrulmış atl(i)g bodis(a)t(a)v ÄDGÜ
ÄDGÜ

p'dm'lnkk r swdwr t' 'wsmyš qwtrwlmyš ''tlq pdwystv 善哉

184 (6) tuñzı urıka inçä tep sözlämiş ärür m(ä)n k(ä)ntü özüm ontın

twnkzy 'wry q' 'ynç' typ swyzl'myş 'rwr mn kntw 'wyzwm 'wntyn

185 (7) sıñarkı burhanlarnı köräyin tesär m(ä)n ol burhanlar maña kälmäz

synk'r qy pwrq'n l'r ny kwyr'yyn tys'r mn 'wl pwrq'n l'r m'nk'
k'lm'z

186 (8) m(ä)n ol burhanlarka barmaz ärip bo ok oronta ol burhanlarnı

mn 'wl pwrq'n l'r q' p'rm'z 'ryp pw 'wq 'wrwn t' 'wl pwrq'n l'r ny

187 (9) körür m(ä)n nätägin tep tesär munıñ öz köñülüm ärsär suvka

kwyrwr mn n't'kyn typ tys'r mwnynk 'wyz kwnkwl wm 'rs'r swv q'

188 (10) ohşatı ärür burhanlar ärsär ay t(ä)ñrikä ohşatı ärür tep bil

'wqş'ty 'rwr pwrq'n l'r 'rs'r ''y tkry k' 'wqş'ty 'rwr typ pyl

189 (11) ir m(ä)n suv süzölmäk üzä ay t(ä)ñri nätäg közünür ärsär

yr mn swv swyzwlm'k 'wyz' ''y tkry n't'k kwyzwnwr 'rs'r

190 (12) öz köñüllüg suv süzölsär burhanlarnıñ köligäsi süzök

'wyz kwnkwl lwk swv swyzwls'r pwrq'n l'r nynk kwilyk' sy
swyzwk

191 (13) köñüllüg suvka tüşär tep anı üçün tözün yolta

- kwnkwl lwk swv q' twyş'r typ 'ny 'wyçwn twyzwn ywl t'
 192 (14) turdaçı tözünlär alku nomlar alku barça köñüldäki köligä ärür
 twrd'çy twyzwn l'r 'lq w nwm l'r 'lqw p'rç' kwnkwl d'ky kwylyk'
 'rwr

(XV)

- 193 (1) tep ukmiş k(ä)rgäk bo tetir 'äjilki alku nomlar köñültin öñi
 typ 'wqmyş krk'k pw tytyr 'nk'ylyky 'lqw nwm l'r kwnkwl tyn
 'wynky
- 194 (2) ärmäz tep ukitmak ikinti ujik akşar igid sakınç bod
 'rm'z typ 'wqytm'q 'ykynty 'wzyk 'kş'r 'ykyt s'qynç pwd
- 195 (3) b(ä)lgülüg nomlar birlä kaşışlıg ärmäz ärtükün ukitmak ärsär köñül
 p'lkwlwk nwm l'r pyrl' q'dyş lyq 'rm'z 'rtwkyn 'wqytm'q 'rs'r
 kwnkwl
- 196 (4) tegli nomta bir äd ymä yok ärip kurug tağısız ärtükintin
 tykly nwm t' pyr 'd ym' ywq 'ryp qwrwq t'dyq syz 'rtwkyn tyn
- 197 (5) sav üzä täggäli bolmaz ärip sakınç üzä täggäli bolmaz inçä
 s'v 'wyz' t'kk'ly pwlm'z 'ryp s'qynç 'wyz' t'kk'ly pwlm'z 'ynç'
- 198 (6) k(a)ltı bädizçilär kök kalıknı nätäg bädizägäli umaz ärsär
 qlty p'dyzçy l'r kwyk q'lyq ny n't'k p'dyz'k'ly 'wm'z 'rs'r
- 199 (7) ançulayu ymä alku ujik akşar üzä köñül tözin ukıtgalı
 'nçwl'yw ym' 'lqw 'wysyk 'kş'r 'wyz' kwnkwl twyzyn 'wqyt q'ly
- 200 (8) umaz inçä k(a)ltı alku ünlär kök kalıkta nätäg birikgäli
 'wm'z 'ynç' qldy 'lqw 'wyñ l'r kwyk q'lyq t' n't'k pyrykk'ly
- 201 (9) umasar ançulayu ymä alku savlar üzä köñül töziñä
 'wm's'r 'nçwl'yw ym' 'lqw s'v l'r 'wyz' kwnkwl twyzyn k'
- 202 (10) täggäli umaz Padmal(a)ñk(a)r sudurta tep y(a)rlıkamış ärür Yertinçü
 t'kk'ly 'wm'z p'dm'lnkk' swdwr t' typ yrlyq'myş 'rwr yyrdynçw
- 203 (11) tä kayu barınça savlar ärsär alku barça böldäçi adırtladaçı
 t' q'yw p'rynç' s'v l'r 'rs'r 'lqw p'rç' pwyld'y 'dyrt l'd'çy
- 204 (12) ärür bolmaz bir ymä nom nom töziñä kirdäçi tep inçä k(a)ltı
 'rwr pwlm'z pyr ym' nwm nwm twyzynk' kyrd'y typ 'ynç' qlty
- 205 (13) y(a)ruk közkä azk(i)ya kum ärsär azk(i)ya altun egişi ärsär
 yrwq kwyzk' 'zqy 'qwm 'rs'r 'zqy 'ltwn 'ykyş y 'rs'r

(XVI)

- 206 (1) kayusı ärsär közkä kirtükdä közni oyup közi tözki
q'yw sy 'rs'r kwyzk' kyrtwkd' kwyzny 'wywp kwyzy twyzky
- 207 (2) täg nätäg bolmasar ançulayu ymä ädgü ärsär ayıg ärsär kayu
t'k n't'k pwlm's'r 'nçwl'yw ym' 'dkw 'rs'r 'yyq 'rs'r q'yw
- 208 (3) birk(i)yä sakınç köñültä tugsar köñülni täprätip soka täpr(ä)mäk-
pyr ky 's'qynç kwnkwl t' twqs'r kwnkwl ny t'pr'dyp swq 't'prm'k
- 209 (4) siz köñül tözi ärmäz bolur anın azk(i)ya ymä sakınç bolsar
syz kwnkwl twyzy 'rm'z pwlwr 'nyn 'zqy 'ym' s'qynç pwls'r
- 210 (5) çın köñül ärmäz tep bilmiş k(ä)rgäk kurug öçmiş ärsär köñül
çyn kwnkwl 'rm'z typ pylmyş krk'k qwrwq 'wyçmyş 'rs'r kwnkwl
- 211 (6) nünj tözi ärür böldäçi adırtladaçı savlar äzüg igid
nwnk twyzy 'rwr pwyld'çy 'dyrtl'd'çy s'v l'r 'swk 'ykyt
- 212 (7) ärür ol b(ä)lgüläriğ adkanmamış k(ä)rgäk täğsilmäksiz äzügsüz
'rwr 'wl p'lkw l'ryk 'dq'nm'myş krk'k t'kşylm'k syz 'swkswz
- 213 (8) ärsär köñül ärür igid sakınçıg adkanmamış k(ä)rgäk birök
'rs'r kwnkwl 'rwr 'ykyt s'qynç yq 'dq'nm'myş krk'k pyrwk
- 214 (9) tugar öçär tep tuyunup köñülni kördäçisi öñi bol-
twq'r 'wyç'r typ twywnwp kwnkwl ny kwyrd'çy sy 'wynky pwl
- 215 (10) up körgülük köñül öñi bolup köñülkä tıdıg kılsar
wp kwyrkwlwkw kwnkwl 'wynky pwlwp kwnkwl k' tydyq qyls'r
- 216 (11) inçä tep bilmiş k(ä)rgäk köñültin öñi adrok nom yok ärür
'ynç' typ pylmyş krk'k kwnkwl tyn 'wynky 'drwq nwm ywq 'rwr
- 217 (12) ikinti yana bir köñül yok ärür birök keřärgülük igid sakınç
'ykynty y'n' pyr kwnkwl ywq 'rwr pyrwk kyd'rkwlwk 'ykyt s'qynç
- 218 (13) bar tep igid sakınç turgursar köñültin taş nom körmış bolur
p'r typ 'ykyt s'qynç twrqwrs'r kwnkwl tyn t'ş nwm kwyrmyş pwlwr

(XVII)

- 219 (1) ol ok keřäryin tegüçi köñül igid sakınç ärür birök ol köñül
'wl 'wq kyd'r'yyn tykwçy kwnkwl 'ykyt s'qynç 'rwr pyrwk 'wl
kwnkwl
- 220 (2) ni tuıup çın köñül ärür tep taplasar ogrını igitip ogul
ny twdwp çyn kwnkwl 'rwr typ t'pl's'r 'wqry ny 'ykydyp 'wqwl

- 221 (3) kılmış tæg {bolur}ärür ol barça neñ ärür nom ärmäz birök köñültin
qylmyş t'k {pwlwr}'rwr 'wl p'rç' nynk 'rwr nwm 'rm'z pyrwk
kwnkwl tyn
- 222 (4) öñi nom yok nomtın öñi köñül yok köñüllü nomlı alku barça
'wynky nwm ywq nwm tyn 'wynky kwnkwl ywq kwnkwl ly nwm ly
'lqw p'rç'
- 223 (5) kurug tep bäkiz b(ä)lgülüg uksar köñül özi ök kurug tugmak-
qwrwq typ p'kyz p'lkwlwk 'wqs'r kwnkwl 'wyzy 'wk qwrwq twqm'q
- 224 (6) siz padmal(a)ñk(a)r sudurta sözläyür nom tözi ilkidin bärü kurug
syz p'dm'lnkr swdwr t' swyzl'ywr nwm twyzy 'ylkydynp'rw
qwrwq
- 225 (7) öçmiş ärür kördäçi yok ärip algulukı ymä yok ärür tözi
'wyçmyş 'rwr kwyrd'çy ywq 'ryp ''lqwlwq y ym' ywq 'rwr twyzy
- 226 (8) kurug bolmakı ol ok burhan ärür bolmaz sakingalı ülgü(l)ägäli tep
qwrwq pwlm'q y 'wl 'wq pwrq'n 'rwr pwlm'z s'qynq'ly
'wylkw[l]'k'ly typ
- 227 (9) anı üçün kayu barınça savlar sözlär kayu barınça sakinçlar
'ny 'wyçwn q'yw p'r ynç' s'v l'r swyzl'r q'yw p'r ynç' s'qynç l'r
- 228 (10) alku barça köñül birlä katkaçı yok ärür olar yañırtukan yok bol-
'lqw p'rç' kwnkwl pyrl' q'dq'ç y ywq 'rwr 'wl'r y'nkyrdwq'n
ywq pwl
- 229 (11) ur ärmäz öñrädin bärü köñül tözindä yok ärür azk(ı)ya ärsär
wr 'rm'z 'wynkr' dynp'rw kwnkwl twyzynd' ywq 'rwr ''zqy' 'rs'r
- 230 (12) ymä yañlok adkanıp köñülkä kañışturmamış k(ä)rgäk bo tetir ikinti
ym' y'nklwq ''dq'nyp kwnkwl k' q'dyştwr'myş krk'k pw tyty'r
'ykynty
- 231 (13) ujik akşar igid sakinç bod b(ä)lgülüg nomlar birlä kañışlıg
'wzyk 'kşr 'ykyt s'qynç pwd p'lkwlwk nwm l'r pyrl' q'dyş lyq

(XVIII)

- 232 (1) ärmäz ärtükin ukıtmak üçünç eñmäk y(a)rañmak üzä ärmädin
'rm'z 'rtwkyn 'wqydm'q 'wyçwnç 'ydm'k yr'dm'q 'wyz' 'rm'dyn
- 233 (2) ilki tözlüg täprämäksiz tözin ukıtmak ärsär alku nomlar
'ylky twyzlwk t'pr'm'k syz twyzyn 'wqydm'q 'rs'r ''lqw nwm l'r
- 234 (3) tugmaz ärkänki köñül kayuka ärsär tuşlug ärmäz öz tözi

- twqm'z 'rk'n ky kwnkwl q'yw q' 'rs'r twş lwq 'rm'z 'wyz
twyzy
- 235 (4) tugmaksız ärip alku üddä y(a)ruk yaşuk turdaçı äriür inçä
twqm'q syz 'ryp ''lqw 'wytd' yrwq y'şwq twrd'çy 'rwr 'ynç'
- 236 (5) k(a)ltı kök kalık eṭmāk y(a)raṭmak üzä ärmäz ärip özi ök
qlty kwyk q'lyq 'ydm'k yr'dm'q 'wyz' 'rm'z 'ryp 'wyzy 'wk
- 237 (6) nätäg kurug öṭvi ärsär ançulayu ymä alku nomlar tugmaz
n't'k qwrwq 'wydvy 'rs'r ''nçwl'yw ym' ''lqw nwm l'r twqm'z
- 238 (7) ärkänki köñül eṭmāk y(a)raṭmak üzä ärmäz ärip özi ök
'rk'nky kwnkwl 'ydm'k yr'dm'q 'wyz' 'rm'z 'ryp 'wyzy 'wk
- 239 (8) kurug y(a)ruk äriür inçä k(a)ltı tolṗ nom uguş sıñarsok köz
qwrwq yrwq 'rwr 'ynç' qlty twlp nwm 'wqwş synk'rswq kwyz
- 240 (9) bolup körgülük adkangu nätäg kalmasar ançulayu ymä alku nomlar
pwlwṗ kwyrkwlwk ''dq'nqw n't'k q'lm's'r ''nçwl'yw ym' ''lqw
nwm l'r
- 241 (10) tugmaz ärkänki köñül tolṗ nom uguşta tüzü bolup adın
twqm'z 'rk'nky kwnkwl twlp nwm 'wqwş t' twyzw pwlwṗ ''dyn
- 242 (11) nomlar yok äriür inçä k(a)ltı altun tilgänlig çakirav(a)rt han
nwm l'r ywq 'rwr 'ynç' qlty ''ltwn tylk'n lyk ç'kyr'vrt q'n
- 243 (12) udıṗ barıṗ tülintä öz ät'özi çümäli bolup ölüṗ
'wdyp p'ryp twyl ynt' 'wyz 't'wyzy çwym'ly pwlwṗ 'wylwṗ
- 244 (13) yana yalṗok bolup beş küsänçiglärig tägindüktä yazokka
y'n' y'lnkwq pwlwṗ pyş kwys'nçyk l'ryk t'kyndwk t' y'zwq q'
- 245 (14) kirip köñülintä ökünç tugup toym bolup ädgütä yaratınmak
kyryp kwnkwl ynt' 'wykwnç twqwp twyyn pwlwṗ 'dkw t'
y'r'dynm'q

(XIX)

- 246 (1) üzä BURHAN'lar BODIS(A)T(A)V'lar közündükdä üzä ät'özi katıg
kurılamak
'wyz' 佛 l'r 菩薩 l'r kwyswndwkd' 'wyz' 't'wyzy q'tyq
qwryl'm'q
- 247 (2) ıntın odunup käldükdä tülintäki yañılıṗ tugmışın ölmüş-

- yntyn 'wdwnwp k'ldwkd' twyl ynt'ky y'nkylyp twqmyş yn
'wylmyş-
- 248 (3) in tuyunup katıgılanmışın birgärü körmädin ol ok tözki çog-
yn twywnwp q'tyql'nmyş yn pyrk'rw kwyrn'dyn 'wl 'wq twyzky
çwq-
- 249 (4) lug yalınlig altun tilgänlig ç(a)k(i)rav(a)rt han nätäg bolur ärsär
lwq y'lyn lyq ''ltwn tylk'n lyk çkr'vrt q'n n't'k pwlwr 'rs'r
- 250 (5) ançulayu ymä tınl(ı)glar tözki KÖDÜLni yañılıp sansarta ölüp
'nçwl'yw ym' tynlq l'r twyzky 心 ny y'nkylyp s'ns'r t' 'wylwp
- 251 (6) tugup yana tuyunup bodi KÖDÜL öriñip ädgütä yaratınıp
twqwp y'n' twywnwp pwdy 心 'wrydydyp 'dkw t' y'r'dynyp
- 252 (7) ädgü nomta katıglandukta öz KÖDÜL küçindä bäliñ täg tuyunup
'dkw nwm t' q'tyql'ndwq t' 'wyz 心 kwyçynd' p'lynd'k
twywnwp
- 253 (8) alku nomlar tugmaz ärkänki töz KÖDÜL'kä tägsär ol ok tözki
'lqw nwm l'r twqm'z 'rk'nky twyz 心 k' t'ks'r 'wl 'wq
twyzky
- 254 (9) ärsinmäklig KÖDÜL BURHAN ärür kayutın ärsär kälir ärmäz ann
munda
'rksynm'klyk 心 佛 'rwr q'yw tyn 'rs'r k'lyr 'rm'z ''nyn mwnd'
- 255 (10) köñül tözin tuymış bahşılar inçä tep sözläyürlär öz
kwnkwl twyzyn twymış p'qşy l'r 'ynç' typ swyzl'ywr l'r 'wyz
- 256 (11) tözi özi ök kurug ötvi ärip tolp nom uguşug
twyzy 'wyzy 'wk qwrwq 'wydvy 'ryp twlp nwm 'wqwş wq
- 257 (12) yalañuz y(a)rutdaçı ärür tözintä alku nomlar körktäş täg
y'l'nkwx yrwd'çy 'rwr twyzynt' ''lqw nwm l'r kwyrkd'ş t'k
- 258 (13) közünsär ymä ol nomlar tugmaz ärkänki üdtä tilämiş kargäk
kwyswns'r ym' 'wl nwm l'r twqm'z 'rk'nky 'wydt' tyl'myş
k'rk'k
- (XX)**
- 259 (1) yana inçä tep sözläyürlär kälmiş yolça barıñlar tep
y'n' 'ynç' typ swyzl'ywr l'r k'lmyş ywl ç' p'rynkl'r typ
- 260 (2) bo KÖDÜL töziñä tägäyin tesär sagu tüpi tüşmiş täg bir

- pw 𐌆 twyzynk' t'k'yyn tys'r s'qw twypy twyšmyš t'k pyr
 261 (3) äd ymä turgurmadın kaya kudi tüšmiš täg kayu ymä
 'd ym' twrqwrn'dyn q'y ' qwdy twyšmyš t'k q'yw ym'
 262 (4) tayanmasar ilinmäsar ymä temin täggäli bolur bo KÖDÜL töziñä
 t'y'nm's'r 'ylynm's'r ym' tymyn t'kk'ly pwlwr pw 𐌆 twyzynk'
 263 (5) tuymak üzä tägsär ol ok bo kşantakı KÖDÜL ärür antag ärip
 twym'q 'wyz' t'ks'r 'wl 'wq pw kş'n t'qy 𐌆 'rwr ''nd'q 'ryp
 264 (6) kayu ärsär birlä katışlıg ärmäz üzülüp ymä barmaz birök
 q'yw 'rs'r pyl' q'tyš lyq 'rm'z 'wyswlwp ym' p'rm'z pyrwk
 265 (7) simäk üzä tägäyin tesär simäklämišçä irak bolur birök
 sym'k 'wyz' t'k'yyn tys'r sym'kl'myš ç' 'yr'q pwlwr pyrwk
 266 (8) tuygalı umasar enç oronta ädgüli ayıglı adkaglarıg
 twyç'ly 'wm's'r 'ynç 'wrwn t' 'dkw ly ''yyq ly ''dq'q l'ryq
 267 (9) birgärü kämišip amrılmış KÖDÜL üzä tüpgärsär ymä täggäli
 pyrkw'rw k'myšyp 'mrylmyš 𐌆 'wyz' twypk'rs'r ym' t'kk'ly
 268 (10) bolur bo tetir üçünç etmäk yaratmak üzä ärmätin
 pwlwr pw tytyr 'wyçwnç 'ydm'k y'r'dm'q 'wyz' 'rm'tyn
 269 (11) ilki tözlüg täprämäksiz tözin ukıtmak
 'ylky twyzlwk t'pr'm'ksyz twyzyn 'wqydm'q
 270 (12) bo ÜÇ bölük nomlarda baştınkı bölük ärsär yügärü turdaçı
 pw 𐌇 pwylwk nwm l'rd' p'ştyngy pwylwk 'rs'r ywk'rw twrd'çy

(XXI)

- 271 (1) KÖDÜL'li adkangulını tüpükginçä tüz kurug ärtükin ukıtıp
 𐌆 ly ''dq'nqw ly ny twypwkkyneç' twyz qwrwq 'rtwkyn 'wqydyp
 272 (2) ol tözinçä yaratındurtaçı KÖDÜL ärür ikinti bölük ärsär savlı
 'wl twyzynç' y'r'tyndwrt'çy 𐌆 'rwr 'ykynty pwylwk 'rs'r s'v ly
 273 (3) sakinçli ilkitin bärü KÖDÜL birlä yaratılmamışın ukıtıp yañlok
 s'qynç ly 'ylky tynp'rw 𐌆 pyl' y'r'tylm'myš yn 'wqydyp y'nklwq
 274 (4) adkagta turgurmadaçı ärür üçünç bölük ärsär ilkitin bärü
 ''dqaq t' twrqwrn'd'çy 'rwr 'wyçwnç pwylwk 'rs'r 'ylky tynp'rw
 275 (5) tolun bütmiş etmäk üzä bolur ärmäz öztäki çın KÖDÜL'ni simäksiz

- twlwn pwydmyş 'ydm'k 'wyz ' pwlwr 'rm'z 'wyz t'ky çyn 心 ny
sym'ksyz
- 276 (6) üzä tuyturdaçı ärür bo ÜÇ törlüg nomlar alku barça tanuklagu-
'wyz ' twytwrd'çy 'rwr pw 三 twyrlwk nwml'r ''lqw p'rç'
t'ñwql'qw
- 277 (7) lug nom ärsär ymä bo takı ukmak ärür çin kertü tuymış ärmäz
lwq nwm 'rs'r ym' pw t'qy 'wqm'ç 'rwr çyn kyrtw twymyş 'rm'z
- 278 (8) bolarnı ukup adkagı keçip izi urugı kalmadın tözinçä
pwl'r ny 'wqwp ''dq'ç y kydyp 'yzy 'wrwq y q'lm'dyn twyz ynç'
- 279 (9) işsiz täprämäksiz tursar temin tuymış bolur KÖDÜLnün tözin
'yş syz t'pr'm'ksyz twrs'r tymyn twymyş pwlwr 心 nwnk twyz yn
- 280 (10) tuşsar ol tözintä siñäk adakınça nom yok ärür KÖDÜL'nün
twds'r 'wl twyz ynt' synk'k ''d'ç ynç' nwm ywq 'rwr 心 nwnk
- 281 (11) işin tuşsar BİR nom ymä ägsüki yok ärür ontun sıñar YERTİNÇÜ'tä
'yş yn twds'r — nwm ym' 'kswky ywq 'rwr 'wntwn synk'r 世界 t'
- 282 (12) tüzütä bolup alku nomlarnı sıgurmak ärsär tözki KÖDÜL
twysw t' pwlwp ''lqw nwm l'r ny syqwrn'ç 'rs'r twyz ky 心
- 283 (13) nün işi ärür ON(TUN) SIDARYERTİNÇÜ'lärdä turdaçı KÖDÜL tözki tägi
bolmış
nwnk 'yş y 'rwr 十方世界 l'rd' twrd'çy 心 twyz ky t'ky pwlmyş

(XXII)

- 284 (1) nomlar köligä täg körktäş täg ärtükin ukmak ärsär KÖDÜL'nün
nwm l'r kwylyk' t'k kwyrkd's t'k 'rtwkyn 'wqm'ç 'rs'r 心 nwnk
- 285 (2) kurugin tuydaçılarnıñ KÖDÜL işi ärür ontun sıñar KÖDÜL tözin-
qwrwq yn twyd'çy l'r nynk 心 'yş y 'rwr 'wntwn synk'r 心 twyz yn
- 286 (3) tä turdaçı nomlarnı tözin b(ä)lgüsin tüpükginçä ukup
t' twrd'çy nwm l'r ny twyz yn p'lkw syn twypwkkyneç' 'wqwp
- 287 (4) ärkçä tapça KÖDÜL'nün işin işlägäli umaz ärsär tüpükginçä
'rkç' t'pç' 心 nwnk 'yş yn 'yşl'k'ly 'wm'z 'rs'r twypwkkyneç'
- 288 (5) tuydaçılarnıñ KÖDÜL işi ärür ontun sıñar yertinçülärdä
twyd'çy l'r nynk 心 'yş y 'rwr 'wntwn synk'r yyrtynçw l'rd'

- 289 (6) tägsilmäksiz turdaçı töz ärsär ilkitin bärü bolmış KÖDÜL tözi
t'kşylm'ksyz twrd'çy twyz 'rs'r 'ylky tynp'rw pwlmyş 心 twyzy
- 290 (7) ärür ontun sıjar YERTİNÇÜ'lärdä KÖDÜL tözi tägsilmäksizin tuyup
'rwr 'wntwn synk'r 世 l'rd' 心 twyzy t'kşylm'ksyz yn twywp
- 291 (8) köñülni turgurmamak ärsär KÖDÜL tözin tuydaçılarnıñ köñül
kwnkwl ny twrqwrm'm'q 'rs'r 心 twyz yn twyd'çy l'r nynk kwnkwl
- 292 (9) tözi ärür ontun sıjar yertinçülärdä tüzü turdaçı
twyz y 'rwr 'wntwn synk'r yyrtynçw l'rd' twysw twrd'çy
- 293 (10) tägsilmäksiz tözinçä turup apamuka tägi tugmaksız boldaçı
t'kşylm'ksyz twyzynç' twrwp ''p'mw q'd'ky twqm'q syz pwld'çy
- 294 (11) lar ärsär KÖDÜL tözin tüpükginçä tuydaçılarnıñ KÖDÜL tözi ärür
l'r 'rs'r 心 twyzyn twypwkkynç' twyd'çy l'r nynk 心 twyzy 'rwr
- 295 (12) bo KÖDÜL'nüñ tözi işi tıltagta turup yañırtı katıglanur
pw 心 nwnk twyzy 'yş y tyld'q t' twrwp y'nkyrды q'tyql'nwr
- 296 (13) ärkän tıdmak kolulamak ağanur tıdmakı bıssar dyan ağanur
'rk'n tydm'q qwlwl'm'q ''d'nwr tydm'q y pyşs'r dy'n ''d'nwr

(XXIII)

- 297 (1) kolulamakı bıssar bilgä bilig ağanur dyanta turup
qwlwl'm'q y pyşs'r pylk' pylyk ''d'nwr dy'n t' twrwp
- 298 (2) yığınça yaraginça amrıl sar öçmäk ağanur bilgä biligdä
yyqynç' y'r'q ynç 'mryls'r 'wyçm'k ''d'nwr pylk' pylykd'
- 299 (3) turup bölmätin adırmadın yığınça yaraginça bilsär
twrwp pwylym'tyn ''tyrm'dyn yyqynç' y'r'q ynç' pyls'r
- 300 (4) yaltrimak ağanur bolar ärsär tıltag orontakı nom ärür
y'ltrym'q ''d'nwr pwl'r 'rs'r tyld'q 'wrwn t'qy nwm 'rwr
- 301 (5) tüşkä yetäsär öçmäki nirvan ağanur yaltrimakı tuymak
twyş k' yyds'r 'wyçm'ky nyrv'n ''d'nwr y'ltrym'q y twym'q
- 302 (6) ağanur kavirasınça tuşsar tıltagın tüşkä tägi alku barça
''d'nwr q'vyr'synç' twds'r tyld'q tyn twyş k'd'ky ''lqw p'rç'
- 303 (7) KÖDÜL'nüñ tözi köñülnüñ işi ärür burhanlarığ tanuk
心 nwnk twyz y kwnkwl nwnk 'yş y 'rwr pwrq'n l'ryq t'nwq
- 304 (8) lagulug ärsär tnl(1)glartakı KÖDÜL tözin tanuklamak ärür BURHAN
l'qwlwq 'rs'r tynlq l'r t'qy 心 twyz yn t'nwql'm'q 'rwr 佛

- 305 (9) lar BURHAN lar işin işlāmāki ārsār tınl(ı)glartakı KÖDÜL'nün
l'r 佛 l'r 'yş yn 'yşl'm'ky 'rs'r tynlq l'r t'qy 心 nwnk
- 306 (10) işin işlāmāki ārür bo BİR töz parıtaçanlarda tözünlär
'yş yn 'yşl'm'k 'rwr pw — twyz p'rd'kç'n l'rd' twyz wnl'r
- 307 (11) tä töz ärür käsgäli bolmaz bölgäli bolmaz kim munı tuysar
t' twyz 'rwr k'sk'ly pwl'm'z pwyk'ly pwl'm'z kym mwny twys'r
- 308 (12) ol kişi BURHAN bolur inçä k(a)ltı közüngütäki y(a)ruk bolmak
'wl kyşy 佛 pwlwr 'ynç' qlty kwyswnkw t'ky yrwq pwl'm'q
- 309 (13) üzä ärkçä tapça körk nätäg tägsürür ārsār ANÇULAYU ymä
'wyz 'rkç' t'pç' kwyrk n't'k t'kşwrwr 'rs'r 如是 ym'

(XXIV)

- 310 (1) köñül töziñä tägdäçilär alku ädgü nomlarıg ädgü ädrämlär-
kwnkwl twyzynk' t'kd'çy l'r 'lqw 'dkw nwm l'ryq 'dkw 'dr'm l'r
- 311 (2) ig ärkçä tapça bolgali uyur KÖDÜL tözin tuymaduklar ät'öz(i?)
yk 'rkç' t'pç' pwlq'ly 'wywr 心 twyzyn twym'dwq l'r 't'wz(y)
- 312 (3) adkagı ketmämäkintin üzülüp bargay m(ä)n tep korkup
'dq'q y kydm'kyn tyn 'wyswlwp p'rq'y mn typ qwrqwp
- 313 (4) tüp kurugka täggäli umazlar bo KÖDÜL töziniñ üzülüp
twyp qwrwq q' t'kkly 'wm'z l'r pw 心 twyz y nynk 'wyswlwp
- 314 (5) bargulug yeri oronı yok ärür b(ä)lgüg sävdäçilär ārsār
p'rqwlwq yyr y 'wrwn y ywq 'rwr p'lkwk s'vd'çy l'r 'rs'r
- 315 (6) KÖDÜL'nün kurug ärtükin ukmamakıntın b(ä)lgüni taplayurlar
心 nwnk qwrwq 'rtwkyn 'wqm'm'q yntyn p'lkw ny t'pl'ywr l'r
- 316 (7) köñül tözin ukmadın kılmış işlär ārsār alku barça tül
kwnkwl twyzyn 'wqm'dyn qylmyş 'yş l'r 'rs'r 'lqw p'rç' twyl
- 317 (8) täki täg işlär ärür KÖDÜL tözin ukup kılmış işlär ārsār
t'ky t'k 'yş l'r 'rwr 心 twyz yn 'wqwp qylmyş 'yş l'r 'rs'r
- 318 (9) adıkınta işlämiş iş täg ärür nätäg tep tesär köñül
'dyq yn t' 'yşl'myş 'yş t'k 'rwr n't'k typdys'r kwnkwl
- 319 (10) tözin ukmaduklar iş kılzar ilinmäk yapşınmak umşınmak
twyzyn'wqm'dwq l'r 'yş qyls'r 'ylynm'k y'pşynm'q 'wmşwnm'q
- 320 (11) küsämäk KÖDÜL üzä kılurlar KÖDÜL tözin ukmış kişilärniñ
kwys'm'k 心 'wyz 'qylwr l'r 心 twyz yn 'wqmyş kyşy l'r nynk

- 321 (12) işlämiş işi ärsär ilinmäksiz yapşınmaksız umunçsuz
'yşl'myš 'yş y 'rs'r 'ylynm'ksyz y'pşsynm'q syz 'wmwnçswz
- 322 (13) küsüşsüz KÖDÜL üzäki ärür k(a)ltı öz KÖDÜL tözintä bir äd
kwyswş swz   'wyz' ky 'rwr qlty 'wyz   twyzynt' pyr 'd
- (XXV)**
- 323 (1) ymä turgurmaz ärip ät'özin ymä közüngütäki körktäş täg
ym' twrqwrm'z 'ryp 't'wyzyn ym' kwyswnkw t'ky kwyrkd's t'k
- 324 (2) kurug ärür tep bilmiş üçün ilinçsiz KÖDÜL üzä buşı p(a)ramit
qwrwq 'rwr typ pylmyş 'wyçwn 'ylynçsyz   'wyz 'pwşy pr'myt
- 325 (3) ta yaratınmak KÖDÜL tözin arıg süzök kirsiz tapçasız
t' y'r'dynm'q   twyzy 'ryq swyzwk kyrsyz t'pç' syz
- 326 (4) ukmiş üçün ilinçsiz KÖDÜL üzä ç(a)hşap(a)t p(a)ramitta yaratınmak
'wqmyş 'wçwn 'ylynçsyz   'wyz 'çqş'pt pr'myt t' y'r'dynm'q
- 327 (5) KÖDÜL tözi alku nomlarıg kalısız sıgurmuşın bilmiş üçün
  twyz y 'lqw nwm l'ryq q'lysyz syqwrmyş yn pylmyş 'wçwn
- 328 (6) ilinçsiz KÖDÜL üzä särinmäk p(a)ramitta yaratınmak KÖDÜL tözi
'ylynçsyz   'wyz 's'rynm'k pr'myt t' y'r'tynm'q   twyzy
- 329 (7) alku üdlärdä üzülmäksiz ärtükin bilmiş üçün ilinçsiz
''lqw 'wyd l'rd' 'wyswlm'ksyz 'rtwkyn pylmyş 'wyçwn 'ylynçsyz
- 330 (8) köñül üzä katıgılanmak p(a)ramitta yaratınmak KÖDÜL tözi
kwnkw l'wyz 'q'tyql'nm'q pr'myt t' y'r'tynm'q   twyzy
- 331 (9) ilkitin bärü tugmaksız täprämäksiz ärtükin bilmiş üçün
'ylyky tynp'rw twqm'q syz t'pr'm'ksyz 'rtwkyn pylmyş 'wçwn
- 332 (10) ilinçsiz KÖDÜL üzä dyan p(a)ramitta yaratınmak KÖDÜL tözi
'ylynçsyz   'wyz' dy'n pr'myt t' y'r'tynm'q   twyzy
- 333 (11) ilkitin bärü bäkiz b(ä)lgülüg bildäçi ärtükin bilmiş üçün
'ylyky tynp'rw p'kyz p'lkwlwk pyld'çy 'rtwkyn pylmyş 'wçwn
- 334 (12) ilinçsiz KÖDÜL üzä bilgä bilig p(a)ramitta yaratınmak
'ylynçsyz   'wyz 'pylk' pylyk pr'myt t' y'r'tynm'q
- 335 (13) ärür KÖDÜL töziniñ tugmaksız ärtükin bilmiş üçün
'rwr   twyzy nynk twqm'qsyz 'rtwkyn pylmyş 'wçwn

(XXVI)

- 336 (1) aldaçısı yokın ukup az nişvanig bokurup turguramaz
''ld'çy sy ywq yn 'wqwp ''z nysv'nyq pwqwrwp twrqwrw'm'z
- 337 (2) lar KÖDÜL töziniş kurug ärtükin bilmiş üçün özindä yok
l'r 心 twyzy nynk qwrwq 'rtwkyn pylmyş 'wyçwn 'wyzynd' ywq
- 338 (3) ın ukup övkä nişvanig bokurup turguramazlar KÖDÜL töz-
yn 'wqwp 'wyvk' nysv'nyq pwqwrwp twrqwrw'm'z l'r 心 twyz-
- 339 (4) intä igid şakinçniş yıldızi yokın bilmiş üçün BİLİGSİZ BİLİG
ynt' 'ykyl s'kynç nynk yyldyzy ywq yn pylmyş 'wçwn 无明
- 340 (5) ig bokururlar KÖDÜL tözintä alku nomlarış sıgurmuşın
yk pwqwrwr l'r 心 twyz ynt' ''lqw nwm l'ryq syqwrmyş yn
- 341 (6) bilmiş üçün nomlug ät'özlüg ärtükin bilgäli uyurlar KÖDÜL tözi
pylmyş 'wçwn nwmlwq 't'wyz lwk 'rtwkyn pylk'ly 'wywr l'r 心
twyzy
- 342 (7) kayuka ärsär ilinmäksizin bilmiş üçün piratña bilgä
q'yw q' 'rs'r 'ylynm'ksyz yn pylmyş 'wçwn pyr'ty 'pylk'
- 343 (8) biligiş turgururlar KÖDÜL tözi alku igid nomlartın oz-
pylykyk twrqwrwr l'r 心 twyz y ''lqw 'ykyl nwm l'rtyn 'wz
- 344 (9) mışın kutrulmuşın bilmiş üçün ozmak kutrulmak
myş yn qwtrwlmış yn pylmyş 'wçwn 'wsm'q qwtrwlm'q
- 345 (10) k(ä)ntü özintä ärtükin bäkiz b(ä)lgülüg bilgäli uyurlar
kntw 'wyz yn t' 'rtwkyn p'kyz p'lkwlwk pylk'ly 'wywr l'r
- 346 (11) kavirasınça sözläsär KÖDÜL tözin ukup KÖDÜL tözin tuyunsar
q'vyr'synç' swyz l's'r 心 twyz yn 'wqwp 心 twyzyn twywns'r
- 347 (12) köñülsüz ärip alku ädgü nomlar alku barça tugar burhan
kwnkwl swz 'ryp ''lqw 'dkw nwm l'r ''lqw p'rç' twq'r pwrq'n

(XXVII)

- 348 (1) lar nomlap koçmış bahşılarnıñ ulamış yañlar
l'r nwml'p qwtmyş p'qşy l'r nynk 'wl'myş y'nk l'r
- 349 (2) täg ukmak üzä şakınmak üzä täggülük ärmäz olarnı
t'k 'wqm'q 'wyz 's'qynm'q 'wyz' t'kkwlwk 'rm'z 'wl'r ny
- 350 (3) täg işläsär temin ök ol ädgülärkä täggäli bolur inçä
t'k 'yş l's'r tymyn 'wyk 'wl'dkw l'r k' t'kk'ly pwlwr 'ynç'
- 351 (4) k(a)ltı BİR bölük käyikçilärdä oza bardaçılar ok birlä

- qlty — pwyłwk k'yykçy l'rt' 'wz' p'rd'çy l'r 'wq pyrl'
- 352 (5) kâyik atıp ol atmış kâyikin alıp barıp atmış ok
k'yyk ''dyp 'wl ''dmyş k'yykyn ''lyp p'ryp ''tmyş 'wq
- 353 (6) m yasin ol oronta kodup kenki kişilärkä inçä
yn y ' syn 'wl 'wrwn t' qwdwp kynky kyşy l'rç' 'ynç'
- 354 (7) tep bitip kodsar bo ärsär kâyik atmış ok ya ol
t'p pytyp qwds'r pw 'rs'r k'yyk ''tmyş 'wq y ' 'wl
- 355 (8) tep kenki kişilär kälip ol bitigig körtükdä ol bitig
t'p kynky kyşy l'r k'lyp 'wl pytykyk kwyrwkd' 'wl pytyk
- 356 (9) ig ok ya birlä kötürüp körüp sakınıp öziñä
yk 'wq y ' pyrl' kwytwrwp kwyrwp s'qynyp 'wyzynk'
- 357 (10) kâyik yok ärip kişiniñ okın yasin kötürüp
k'yyk ywq 'ryp kyşy nynk 'wq yn y ' syn kwydwrwp
- 358 (11) yorıp nätäg sävinip yorır ärsär ançulayu ymä KATIGLAN-
ywryp n't'k s'vynyp ywryr 'rs'r ''nçwl'yw ym' 進
- 359 (12) taçılar BURHAN'larnıñ bahşılarnıñ özläriniñ tanuklamış
t'çy l'r 佛 l'r nynk p'qşy l'r nynk 'wyzl'ry nynk t'nwql'myş
- 360 (13) m bitip kodmak üzä ulamak üzä kenki kişi'lär ol bitig
yn pytyp qwdm'q 'wyz ' 'wl'm'q 'wyz' kynky 人 l'r 'wl pytyk
- 361 (14) kođmıñın ulamışın buldukta ol ulamış nomların eligindä
qwtmyş yn 'wl'myş yn pwldwq t' 'wl 'wl'myş nwm l'ryn 'ylykynd'

(XXVIII)

- 362 (1) kötürüp KÖNÜL'intä sakınıp yorıp katıgılanmamak üzä
kwytwrwp 心 ynt' s'qynyp ywryp q'tyql'nm'm'q 'wyz'
- 363 (2) ol tözünlär täg ädgükä tägmädin kurug küsänip yorıyur
'wl twyz wn l'r t'k 'dkwk' t'km'dyn qwrwq kwys'nyp ywryywr
- 364 (3) lar anı üçün azk(1)ya ärsär ymä soka kârgäklig nomta
l'r ''ny 'wyçwn ''z qy ' 'rs'r ym' swq' k'rk'klyk nwm t'
- 365 (4) ukup katıgılanmış kârgäk nomlarıg ukmak ukmamak yinçäm
'wqwp q'tyql'nmyş k'rk'k nwm l'ryq 'wqm'm'q yynd'm
- 366 (5) tägindäçitin ärmäz bahşılartın ymä bolur inçä k(a)ltı yol bilmiş
t'kynd'çy tyn 'rm'z p'qşy l'r tyn ym' pwlwr 'ynç' qlty ywl pylmyş
- 367 (6) kişi tägmiş yerig körmäk üzä säziksiz KÖNÜL birlä kenki kişi

- kyşy t'kmyş yyr yk kwyrm'k 'wyz ' s'syksyz 心 pyrl' kynky kyşy
- 368 (7) lärig yañılmaksız başlap barıp edärip barmış KIŞI'lär ymä
l'ryk y'nkylm'q syz p'sl'p p'ryp 'yd'ryp p'rmyş 人 l'r ym'
- 369 (8) ämgäksiz täggülük yerkä nätäg tägir ärsär ANÇULAYU ymä
'mk'k syz t'kkwlwk yyr k' n't'k t'kyr 'rs'r 如是 ym'
- 370 (9) KÖDÜL tözin ukmiş KIŞI yañılmaksızın ögrätindäçilärkä
心 twyzyn 'wqmyş 人 y'nkylm'q syzyn 'wykr'tynd'çy l'rk'
- 371 (10) körkitgäli op ol ögrätindäçilär ymä KÖDÜL tözin ukğalı
kwyrkydk'ly 'wp 'wl 'wykr'tynd'çy l'r ym' 心 twyz yn 'wqq'ly
- 372 (11) tuyğalı uyur yana inçä k(a)ltı yol bilmäz ärip bargulug
twyq'ly 'wywr y'n' 'ynç' qlty ywl pylm'z 'ryp p'rqwlwq
- 373 (12) yerkä barmışı yok ärip yerniñ çızığın körmäk
yyr k' p'rmyş y ywq 'ryp yyr nynk çysyq yn kwyrm'k
- 374 (13) üzä ayıtıp äşıtmäk üzä kenki KIŞI'lärig başlap barduk
'wyz ' 'yydyp 'şydm'k 'wyz ' kynky 人 l'ryk p'sl'p p'rdwq
- 375 (14) ta azuça yol yañılır azuça tägir tägmäz nätäg bolur
t' 'sw ç' ywl y'nkylwr 'sw ç' t'kyr t'km'z n't'k pwlwr

(XXIX)

- 376 (1) ärsär ANÇULAYU ymä k(ä)ntü özi KÖDÜL tözin ukmamış ärip t(ä)ñri
BURHAN
'rs'r 如是 ym' kntw 'wyz y 心 twyz yn 'wqm'myş 'ryp tnkry 佛
- 377 (2) nomlap kodmış nomın bahşılar kodmış nom kapıgların
nwml'p qwtmyş nwm yn p'qşyl'r qwtmyş nwm q'pyq l'ryn
- 378 (3) tutup ujik akşar tözlüg üzä adınka ögrätsär KÖDÜL
twdwp 'wysyk 'kş'r twyz lwk 'wyz ' 'dyn q' 'wykr'ds'r 心
- 379 (4) tözin tuymakta tuymamakta oğguraksız ärür anın bodi
twyzyn twym'q t' twym'm'q t' 'wtqwr'q syz 'rwr 'nyn pwdy
- 380 (5) KÖDÜL ukıttaçı nomta inçä tep y(a)rlikamış ärür: bütmädük
心 'wqydt'çy nwm t' 'ynç' typ yrlyq'myş 'rwr pwydm'dwk
- 381 (6) bahşılarnıñ yörügi ärsär kurgurmaklıglarnıñ nomi
p'qşy l'r nynk ywyrwky qwrqwr'm'q lyq l'r nynk nwm y
- 382 (7) ärür tayangulug yolını yañılturur igid sakınç üzä
'rwr t'y'nqwlwq ywl ny y'nkyldwrwr 'ykyt s'qynç 'wyz'

- 383 (8) biltürür altun bışurdaçı sımık ot tæg bahşılarka
pyldwrwr 'ltwn pyşwrd'çy symyq 'wt t'k p'qşy l'rq'
- 384 (9) üküş ärdinilär üzä tapınmış udunmış k(ä)rgäk tep
'wykwş 'rdyny l'r 'wyz 't'pynmyş 'wdwnmyş krk'k typ
- 385 (10) padmalañk(a)r sudurta inçä tep y(a)rlıkamış äürür üküş k(a)lp
p'dm'l'nkk r swdwr t' 'ynç' typ yrlyq'myş 'rwr 'wykwş k'lp
- 386 (11) larda katıgılanıp tavranyıp bo sakıngalı sözlägäli bolmagu-
l'rd' q'tyql'nyp t'vr'nyp pw s'qynq'ly swyzl'k'ly pwlm'qw-
- 387 (12) lug KÖDÜL tegli nom kapıgıg äşıtmäsär çın k(e)rtü BODISATAV ağanmaz
lwq 心 tykly nwm q'pyq yq 'şydm's'r çyn krtw 菩薩 'd'nm'z
- 388 (13) burhan nomında ymä tuggalı bolmaz tep KÖDÜL ukıttaçı töz
pwrq'n nwm ynd' ym' twqq'ly pwlm'z typ 心 'wqydt'çy twyz
- 389 (14) nom ärsär toornuñ öñ yipläri äürür adın nom KAPIG-
nwm 'rs'r twwr nwnk 'wynk yyp l'ry 'rwr 'dyn nwm 門
- 390 (15) ları ärsär toornuñ küsnäkin tæg äürür
l'ry 'rs'r twwr nwnk kwysn'k yn t'k 'rwr

(XXX)

- 391 (1) toornuñ öñ yipi bolmamak üzä küsnäkläri
twwr nwnk 'wynk yyp y pwlm'm'q 'wyz 'kwysn'k l'ry
- 392 (2) yumkı tonup toornuñ öñ yipin kärmäk üzä
ywmqy twñwp twwr nwnk 'wynk yyp yn k'rm'k 'wyz'
- 393 (3) alku küsnäklär nätag açılır ärsär ançulayu ymä alku nom
'lqw kwysn'k l'ry n't'k 'çylwr 'rs'r 'nçwl'yw ym' 'lqw nwm
- 394 (4) kapıglar(1) bolup KÖDÜL töziñä tayanmasar ol nom kapıgları
q'pyq l'r pwlup 心 twyz ynk' t'y'nm's'r 'wl nwm q'pyq l'ry
- 395 (5) barça açok ärmäz bolur KÖDÜL töziñä tayansar alku nom kapıg
p'rç' 'çwq 'rm'z pwlwr 心 twzyznk' t'y'ns'r 'lqw nwm q'pyq
- 396 (6) ları alku barça açılır anı üçün ötünür m(ä)n alku tözünlär
l'ry 'lqw p'rç' 'çylwr 'ny 'wyçwn 'wydwnwrmn 'lqw twyzwn l'r
- 397 (7) KÖDÜL töziñä tayanzunlar inçä k(a)ltı bädiztäki aş açka
心 twyz ynk' t'y'nzwn l'r 'ynç' qlty p'dyzt'ky 'ş 'ç q'
- 398 (8) nätag tusu bolmasar ügüztäki suv temäk üzä usmak
n't'k twsw pwlm's'r 'wykwzt'ky swv tym'k 'wyz 'wsm'q

- 399 (9) nātäg kanmasar adınlarını ğrdinisin sanamak üzä öziñä
n't'k q'nm's'r ''dyn l'r nynk 'rdyny syn s'n'm'q 'wyz' 'wyzynk'
- 400 (10) nātäg yukmasar ançulayu ymä nom tep körmäk üzä ädgükä
n't'k ywqm's'r ''nçwl'yw ym' nwm typ kwyrm'k 'wyz' 'dkw k'
- 401 (11) tägmäz nom tep SÖZLÄMÄK üzä tözün yolka KİR(-ü) umaz nom tep
t'km'z nwm typ 言 'wyz' twyzwn ywl q' 入 'wm'z nwm typ
- 402 (12) sanamak üzä tüşin tanuklagalı umazlar anı üçün ötünür m(ä)n
s'n'm'q 'wyz' ' twyş yn t'nwql'q'ly 'wm'zl'r ''ny 'wyçwn
'wydwnwrmn
- 403 (13) bışrunzunlar katıglanzunlar bışrunzunlar katıglanzunlar
pyşrwnzwn l'r q'tyql'nzwnl'r pyşrwnzwn l'r q'tyql'nzwnl'r
- 404 (14) Vapşı Bahşı yaratmış KÖDÜL Tözin Ukittaçı Nom bitiyü tükädi
v'pşy p'qşy y'r'dmyş 心 twyzyn 'wqydt'çy nwm pytyyw twyk'dy
- 405 (15) ÄDGÜ ÄDGÜ sadu bolzun Çisön bitidim
善哉 s'dw pwlzwn çyswyn pytydym

3. TERCÜME

(I) 1) Üç mücevherin (*triratna*) soyluluğuna saygıyla eğilirim. 2) Bağdaştıracak olursam, ben kendim, bütün sıradan insanlar (*prthagjana*), asiller (*ārya*), bilinçli 3) ve bilinçsiz olan bütün fenomenler tamamen bilinçten (*citta*) doğar (ve) yine 4) bilince dayanarak varlığını sürdürür; tıpkı sudaki kabarcığın 5) sudan oluşup yine suyla var olması gibi. 6) Bu bilinç tüm fenomenlere töz olduğundan (biri) bu bilincin farkına varmazsa (üzeri) bilgisizlikle (*avidyā*) 7) örtülür, hırs (*rāga*) ve benzeri lekeleri (*kleśa*) güçlendirip sevap (*puṇya*), günah (*duṣkṛta*) ve bunun gibi 8) davranışlarda bulunur (*samskāra*). 6 yolda (*śaḍgati*) dolanır. “Günahkâr yardımcılardan (*hetu*) 9) oluşmuştur” diye adlandırılır. (Buna) samsārā derler. (İnsanlar) bu bilincin farkına varırsa 10) onun tözü gibi olup bilgiyle (*prajñā*) parlayıp, arınmakla ilgili iyi davranışlarla (*dharma*) 11) ilerlerler. Meditasyon (*dhyāna*) ve bilgelikle (*prajñā*) güçlenip Üç Araçtakilerin (*Triyāna*) 12) ardında dururlar. “Kirsiz yardımcıdan (*hetu*) oluşmuş” diye adlandırılırlar. Farkına varıp nirvāṇaya 13) girerler. Her ne kadar farkına varmamakla sıradan (*prthagjana*), sezmekle asil (*ārya*) 14) olmuş olsa da biri, değişmemiş (*atyanta-prakṛiti-pariśuddhi*), doğmamış (*anutpanna*) bilinç tözüyle (*citta-svabhāva*) bir araya gelirse yanılığ (II) 15) ve sezgi içeren bu her iki fenomen de bilincin (ancak) gölgesi olur. 16) Şöyle ki güneş doğduğunda gökyüzü parlayıp aydınlık güçlenir; gece olduğunda 17) hava kararır, karanlık güçlenir. Hava aydınlandığında gökyüzü 18) çoğalmadan, karardığında gökyüzü azalmadan kendi doğasına uygun biçimde, 19) durgun biçimde (*śānta*) kalır. Aydınlıkla karanlığın doğası nasıl yan yana olamazsa, 20) aynı biçimde (biri) bilinç tözünü (*citta-svabhāva*) sezdiğinde bilincin farkına varır, farkındalık 21) güçlenir; yine biri (bilincin) farkına varmadığında bilinç tözünü bilgisizlikle örter, bilgisizlik güç- 22) lenir. Farkına vardığında bilinç tözü (*citta-svabhāva*) çoğalmadan, farkına varmadığında bilinç tözü 23) azalmadan bilinç tözüne uygun biçimde durgun bir biçimde (*śānta*) değişmeden kalır. Bilgisiz (*avidyā*) 24) tözlü de aydınlanmış (*vidyā*) tözlü de olmaz. Bu bilince arkasını 25) dönerse sıradan (*prthagjana*) olur, bu bilinçin farkına varırsa asil olur. Bilinçin farkına varmazsa 26)

samsārā (ya ait) olur, *bilinç*in farkına varırsa asil olur. Üç zamandaki Buddhalar 27) tarafından tanıklanma öğretisi (*dharma*) ise bu *bilinç*i tanıklamaktır. Açık ve kapalı 28) öğretileri (*dharma*) açıklamak ise bu *bilinç*i anlamayı açıklamaktır. Buddhaların bu [III] 29) yeryüzünde (*jambudvīpa*) belirmesi ise farkına varmayanların *bilinç* tözü hakkında aydınlatılıp, öğretil- 30) ip (bilince) şahitlik ettirilmesi içindir. Tüm zamanlarda 31) bilinçle yaşayıp *bilinç* tözünün (*citta-svabhāva*) farkına varmayanlar sıradan insan (*prthagjana*) olurlar. 32) Bilinç tözünün farkına varayım diye niyetlenip tam olarak farkına varmayanlar bodhisattva 33) olur. *Bilinç* tözünün farkına varıp olabildiği kadar *bilinç* tözünde sakince duranlar Buddha- 34) lardır. Bu *bilinç* tözü (*citta-svabhāva*) doğmaz, sönmez, gitmez, gel- 35) mez. Özsüz (*śūnya*), saydam, uçsuz bucaksız, pürüzsüz ve tam bir biçimde durur (ve) tasarlanamazdır. 36) Parlaktır ve (her şeyi) bilir. Nasıl ki cansız dünya (*bhājanaloka*) ezelden beri 37) ateş, su ve rüzgârın zararlarıyla bozulduğunda gökyüzü bozulma- 38) dan kendi doğasına göre durgun bir biçimde (*śānta*) kalıyorsa, aynı şekilde 39) tüm canlılar ezelden beri hırs ve ızdıraplarla tekrar tekrar 40) doğup ölse de *bilinç* tözü (*citta-svabhāva*) kendi doğasına uygun biçimde doğmamış (*anutpanna*), yok olmamış (*aniruddha*) doğasınca 41) sakince (*śānta*) durmaktadır. Başlangıçtan beri tözü böyledir ve farkına varmamış 42) canlılar kendilerinde bulunan (bu) doğmamış (*anutpanna*), yok olmamış (*aniruddha*) *bilinç* tözünün [IV] 43) farkına varmadan (sürekli) doğup ölür. Vücutlarını kendilerine yuva edip, 44) “benlik” (*Ātman*) düşüncesini (*dr̥ṣṭi*) ortaya çıkarıp, “her şey vardır!” diye (bunları) algılayıp lekelenip 45) davranışlarda bulunarak ızdırap çekerler (*duḥkhasamudaya*) ve samsārā’da dolanırlar. Böylelikle 46) farkına varsalar belki de bir yönüyle sezip küçük araç (*hinayana*) 47) ile kurtulurlar. Veya işaretlerle (*lakṣaṇa*) dışarıda (kurtuluşu) ararlar. 48) Veya yalnız boşlukla aydınlanırlar. Tanrı Buddha, Śūraṅgama Sūtra’da 49) şöyle buyurmuştur: “Ey Ānanda, Śiravast şehrinde Yajnadate 50) adlı biri duvardaki aynayı görüp, aynayı aşağı doğru tut- 51) tuğu için başını görmediğinden “başım yok olmuş” deyip çılgına 52) dönmüş. Her yerde başını aramak için dolaşır- 53) ken bir anda durup sakinleşerek içinden: “Benim 54) kendi başım yok olduysa, (öyleyse) başımı arayan kim?” diye geçirip 55) ondan sonra sakinleşmiş. Ey Ānanda, bu Yajnadate başını kaybet- 56) tiğinde (V) 57) başı yok olmuş muydu? Ānanda şöyle cevap verdi: “Ey bhagavat yok ol- 58) mamıştı”, demiş. Tekrar buyurdu: Ey Ānanda, bu kişi başını bul- 59) duğunda başını (gerçekten) bulmuş mudur? Ānanda saygıyla yanıtladı: (Hayır) olmaz Tanrım, o (kendi) 60) başıdır, başkasından

bulmamıştır, demiş. (Buddha) Tekrar buyurdu: Özellikle başkasından 61) baş bulsa, ona baş olur mu? Ānanda cevap verdi: (Hayır) olmaz, 62) Ey bhagavat, başkasının başı ona baş olmaz. Bu nasıl ise aynı 63) şekilde canlılar bilinç'lerinin farkına varmadıklarından dışarıda Buddha'yı ararlar. Her devir- 64) de farkına varılmamış bilinç durulduğunda (śānta) işte o bilinç Buddha olur, başkasından (Buddha) bulunmaz. 65) Ey Ānanda, o farkına varmamış canlılar Buddha'yı aradıklarında bilinç adlı Buddha 66) yok olmuş mudur? Hayır tanrım, yok olmamıştır, demiş. Buddha'yı bulduğunda 67) (Buddha) herhangi bir yerden mi gelmiştir? Hayır tanrım, hiçbir yerden 68) gelmemiştir, o bilinç (kendisi) Buddha'dır, demiş. Ey Ānanda, özellikle başkasından 69) Buddha bulsa, ona Buddha olur mu? Hayır tanrım, o kendisi 70) Buddha'dır, başkasından Buddha bulamaz, demiş. (VI) 71) Bu Tanrı buyruğunu yerine getirirse, kendi bilincini gerçekleştirip Buddha yolunu ara- 72) malıdır. Farkında (olan) kişiler şöyle söylerler: "Eğer Yajña- 73) date biraz daha arkaya dönüp aynaya bakmış olsaydı başını 74) da kaybetmezdi çılgına da dönmezdi." Bunun anlamı 75) ise şöyle söylenip betimlenir: Farkına varmayı isteyen kişi- 76) ler tekrar kendi bilinçlerini görseler işte o bilinç Buddha- 77) dır. (Bilinç) başka yerde aranmazsa yanlış düşünceler de doğmayacak- 78) tır, demiş. Nasıl bir çanaktaki temiz suya pislik 79) atıp karıştırıldığında yıldız (ve) gezegen (çanakta) görünmeden "görüntü yansımayan parlak 80) su" (diye) adlandırılır; su süzülüp yine o suda yıldız (ve) gezegen görünüp 81) de "görüntü yansıyan temiz su" (diye) nasıl adlandırılırsa 82) aynı şekilde (biri) arı temiz bilinci yanlış düşünceyle harekete 83) geçirmezse tüm fenomenleri bütünüyle sezip Buddha (diye) adlandırılır. (VII) 84) Onun için Buddha mutluluğunu isteyen asiller! Nasıl ki yere 85) düşen kişi nereye düşerse işte, tam o yere yaslanır 86) başka yere yaslanamazsa aynı 87) şekilde insanlar da işte o bilincin farkına varmayıp samsārā'da dolanmış- 88) lardır. (Kişi) yine o bilince dayanarak sezmelidir. Başka öğretiyeye (*dharma*) dayanıp 89) sezeyim derse yanlış öğretiyeye dayanmış olur. Niçin diye sorarsa: Başka 90) öğretiyeye (*dharma*) dayanmak kumu sıkıp yağ beklemek gibidir. Ken- 91) dinde arasa susam, akasya gibi şeyleri sıkıp yağ 92) beklemiş gibi olur. Bilince alınacak (*upādāna*) şey (*vastu/dravya*) yoktur; (bilinçten) atılacak şey (*vastu/dravya*) yok- 93) tur. "Yok edilmiş olacak" deyip düşünülebilirliği de yoktur. 94) Sadece Nirvāna var diye yanlış biçimde düşünüp (*grh-*) samsārādan çıkayım, diye 95) isterse bu, sanki (bir) geyiğin çöldeki serabı takip etmesi gibi 96) olur. Nasıl ki temiz saf büyük bir elmas olup da üstü- 97) ne (VIII) 98) Mavi, sarı ve bundan başka (renklerdeki) nesnelere

değdirdiğinde mavi (ve) sarı gibi *renkler* 99) yüzünden o elmasta (renkler) görünür. Elmas(ın) 100) içine alınmadığından o *renkler* elmasa bulaşmadan 101) elmas nasıl temiz doğasınca kalıp kıpırdamadan duruyorsa 102) aynı şekilde renk (*rūpa*), ses (*śabda*), koku (*gandha*), tat (*rasa*), dokunma (*sparśa*), düşünme (*dharma*) adlı 103) altı duyu nesnesi (*ṣaḍ viśayāḥ*) yükselip *bilinç* düştüğünde kendi *bilin-* 104) çine alınmazsa *bilinç* doğmamış (*anutpanna*) doğasınca kalır. *Altı duyu nesnesi* (*ṣaḍ viśayāḥ*) de 105) kendi doğasınca kalır. *Bilinç* doğmamıştır (*anutpanna*). Duyu nesnesi (*viśaya*) sakinleşirse (*śānta*) 106) bilinç (*viññāna*) ve duyu nesnesi (*viśaya*) birlikte doğmamışlıkta (*anutpanna*) kalır. Eğer bunun gibi 107) olmadan görünmüş gibi olan duyu nesnesini (*viśaya*) bilince alıp bilinçle bir araya getirir- 108) se o, birleşmesiz doğasında zorlanarak neden olan yardımcı (*hetu-pratyaya*) ortaya çıkarıp 109) hırs (*rāga*), öfke ve bunun gibi lekeleri (*kleśa*) gerçekleştirip davranışta bulunarak (*samskāra*) 110) samsārada dolaşırlar. Ne için diye sorarsa: bunlar tamamıyla **(IX)** 111) bilinç (*viññāna*) ve duyu nesnesini (*viśaya*) farklı görüp kendisinin ve başkasının 112) yanlış ayrımını (*grāha*) ortaya koymasındandır. Eğer bu *bilinç* (*viññāna*) ve *bilinç nesnesinin* (*viśaya*) 113) *bir* tözlü olduğunu bilip *bilinç* tözüne (*citta-svabhāva*) ulaşayım derse bundan sonra- 114) ki metni (de) görmelidir. Nasıl ki *kişiler* ateş istediklerinde 115) ateş (sözcüğünü) söylememekle ateşi bulamayıp; ateş (sözcüğünü) söylemekle 116) ateşi bulurlarsa aynı şekilde *bilinç* tözünü (*citta-svabhāva*) 117) anlayacak kişiler *bilinç* tözü (sözcüğünü) söylememekle *bilinç* tözünü öğrenemez- 118) ler; *bilinç* tözü (sözcüğünü) söylemekle *bilinç* tözünü öğrenirler. 119) Şöyle ki ateşin gövdesi nasıl su değilse; *aynı şekilde bilinç* tözü 120) de yazı/harf tözlü değildir. Harf/heceyle öğretilse de 121) (bunu) anlayan (*darśāvin*) asiller harf/heceyi takip etmeden aynada yüzünü 122) görmüş gibi(dirler). Bunu temel alıp kendi *bilinç*lerini görmelidirler. Buddhalar, 123) üstadlar farkına varmamış olan canlıları bu *bilinç*in farkına vardırma için çok fazla 124) vaazlar verse de (öğretiyi) bacadan gökyüzüne bakar X 125) gibi kısaltılmış biçimde *üç* biçimde anlatıverelim: Bunu 126) görüp kendi *bilinç*lerini ortaya çıkarsınlar. (Bu) *üçü* hangileridir derse, *birincisi*: 127) tüm fenomenler bilinçten başka bir şey değildir, diye öğretir. İkincisi sesle/he- 128) ceyle, hatalı düşünce ve somut fenomenlerle (*rupalakṣaṇadharmā*) karış- 129) mamış olduğunu öğretir. Üçüncüsü yaratılmayıp 130) en baştaki kıpırtısız tözlü olduğunu öğretir. Şimdi bunlardan birincisi: 131) fenomenlerin *Bilinç*'ten başka bir şey olmadığını söyleyip anlatmak ise örneğin: 132) gökyüzü, on taraftaki dünyalarda tam bir şekilde durup

133) kendi tözünü bölmeden *bilinçli-bilinçsiz* şeylerde (*vastu/dravya*), kovuk olmuş
134) herhangi bir yerde, *büyük-küçük* (olan şeyler)e göre orada nasıl durursa 135)
aynı şekilde *bilinç* denen gerçek tözün bölünebilirliği yoktur. *Bilinç-* 136) li (ve)
bilinçsiz fenomenlerde sıradan (*prthagjana*) (ve) asil canlılarda *büyük-küçük* şeylere
(*vastu/dravya*) göre 137) tam bir biçimde duracaktır, örneğin: *bir kişi* Buddha,
bodhisattva, *pratyekabuddha*, (XI) 138) öğrenci, tanrı, insan, asura, cehennemlik,
açlık ruhu ve hayvan adlı on görü- 139) nüş (*daśa-dharma-dhātu*), büyük, parlak
ayna üstüne düştüğünde o asille- 140) rin, sıradan insanların (*prthagjana*) gölgeleri,
yeri-yurdu ve gölge- 141) leri o aynada nasıl görünürse aynı şekilde tüm a- 142)
siler, tüm sıradan canlılar, bütün dünyalar kendi *bilinçi* olan *ayna-* 143) da
görünecektir. Yine aynı şekilde aynaya (görüntüsü) düşmüş gibi olan 144) gölge
özleri nasıl aynanın parlaklığı ise aynı 145) şekilde sıradan, asil ve bunun gibi olan
tüm fenomenler tamamen *bilinç* tözlüdür. 146) Bu nedenden ben kendim (ve) tüm
canlılar, bütün Buddhalarla 147) aynı tözdendir. *Bilinç* (*vijñāna*) ve duyu nesnesi
(*vişaya*), kendi ve başkası da aynı töz- 148) dendir. *Bilinç* ve duyu nesnesi (*vişaya*)
de *bir* tözlüdür. Samsārā ve Nirvāṇa *bir* tözlüdür. 149) Leke (ve) aydınlanma *bir*
tözlüdür. Aynadaki gölge özü gibi tüm 150) fenomenlerin içini boşaltacak (bir) şey
yoktur, zaten kendisi boştur. 151) Yine (biri) o boşluğu ifade ederse gerçekten boş
bir inanca bağlanmış olur. (XII) 152) (Dharma'yı) boşaltacak bir şeyin olmaması da
boştur. Fenomenlerin kendisinin boş 153) olması öğretisi (*dharmā*) de boştur.
Bundan başka, özellikle boşluğu yaratacak bilinç 154) oluşturup özellikle (içinde)
boş bir fenomen bulursa yine o doğacak olan bilinç 155) hatalı düşüncedir. Bir *bilinç*
tözünde (*citta-svabhāva*) iki fenomeni oluşturup hatalı 156) bilinç objesi (*grāha*)
oluşturmuş olur. Bununla birlikte *bilinç* tözünde (bir şey) birikemez. 157) Bunun için
görünmüş gibi olan duyu nesnelere (*vişaya*) ise *bilinç*in dışında bulunmaz- 158) lar.
Tamamı aynadaki gölge özleri gibidir. Nasıl ki gökyüzün - 159) deki bulut
gökyüzünde oluşup öylece gökyüzünde 160) durup yine o gökyüzünde gidebileceği
yer kalmazsa, 161) (bulutun) kökü nasıl yoksa *aynı şekilde bilinç*teki hatalı
düşünceler 162) bilinçten doğar, *bilinç*e dayanarak öylece durur ve yine *bilinç*te 163)
söner. Söndüğü bir yer yoktur. Kökü de yoktur. *Ayna* 164) daki gölge özü (ile) neden
olan yardımcı (*hetu-pratyaya*) bir araya gelerek görünür, (XIII) 165) neden olan
yardımcı (*hetu-pratyaya*) gittiğinde ise sönüp gider. Aynanın 166) ışığı da onun gibi
nasıl durursa aynı şekilde kendi vücudu 167) bütün duyu nesnelere(nin) (*vişaya*)
neden olan yardımcı(yla) (*hetu-pratyaya*) bir araya gelmesiyle bilinç tözün- 168) de

doğup neden olan yardımcının (*hetu-pratyaya*) sönmesiyle yok olsa da 169) bilinç tözü (*citta-svabhāva*) kıpırdamadan durur. Bulutlar köksüz 170) olduklarından (gökyüzünde) kalamadıklarından yaratılmış olduklarından 171) (bulutlar) gittiğinde gökyüzü nasıl tertemiz olursa 172) aynı şekilde hatalı düşünceler de köksüz olduklarından (bilinçte) 173) kalamayacağından bilinç tözü tertemiz 174) kalır. (Biri) bütün duyu nesnelere (*vişaya*) aynadaki gölge özü gibi anlayıp 175) bütün hatalı düşünceleri gökyüzündeki bulut gibi görüp 176) (içine bir şey) alınamayacağını (*upādāna*), alınabilirliğinin olmadığını anlayıp, doğmamış (*anutpanna*), kıpırtı- 177) sız bilinç tözü gibi durursa, duyu nesnesi (*vişaya*) nasıl doğarsa doğsun bilincin içine gire- 178) mez. Hatalı düşünce nasıl doğarsa doğsun bilinci kıpırdatamaz. (XIV) 179) Bunu bilen öğretmenler şöyle söylemişlerdir: Bilinç 180) on bin çeşit duyu nesnelere (*vişaya*) yüzünden dönüşse de dönüştüğü yer- 181) de bilinç tözünden başka fenomen yoktur. Dönüşmüş olsa da 182) bilinç tözüne alınacak (*upādāna*) (ondan) atılacak bir şey yoktur, demiş. 183) Padmālaṅkāra Sūtra'da Kurtulmuş adlı Buddha (iyi iyi!) 184) genç birine şöyle söylemiş: “Ben kendim, on 185) taraftaki Buddhaları göreyim desem, o Buddhalara bana gelmez; 186) ben o Buddhalara gitmem. Yine bu yerden o Buddhaları 187) görürüm. Nasıl dersin: kendi bilincime bakarsak (o) suya 188) benzer; Buddhalara ise ay tanrıya benzer; 189) bilirim ki, su temiz olduğunda ay tanrı nasıl görünürse 190) kendi bilinci olan su temizlendiğinde Buddhalara gölgesi temiz 191) bilinci olan suya düşer. Bundan dolayı asil yolda (*āryāmarga*) 192) ilerleyen asiller, tüm fenomenler, bütünüyle bilinçteki gölgedirler.” (XV) 193) diye anlmalıdır. Bu birincisi ise tüm fenomenlerin bilinçten farklı 194) (bir şey) olmadığını anlatmak(tır). İkincisi, harf ve sözcüklerle, hatalı düşünce, 195) somut ve görünen fenomenlerle (*rupalakṣaṇadharmā*) karışmayacağını öğretmek ise (şöyle anlatılır): 196) Bilinç denen şey(in içinde) hiçbir şey (*vastu/dravya*) olmayıp (bilinç) boş ve tatsız (*arasa*) olduğundan 197) (ona) söz ile ulaşamaz, düşünce ile ulaşamaz. 198) Örneğin ressamın gökyüzünü nasıl boyayamazlarsa 199) aynı şekilde hiçbir harf ve sözcükle bilinç tözü öğretilmez. 200) Örneğin: Sesler gökyüzünde nasıl birikemezse 201) aynı şekilde sözlerle bilinç tözüne 202) ulaşamaz. Padmālaṅkāra Sūtra'da (şöyle) buyurmuştur: Yeryüzünde 203) ne kadar söz varsa hepsi bölücü ve ayırıcıdır. 204) Bilinç tözüne girebilecek bir fenomen yoktur. Örneğin: 205) “Parlak göze azıcık kum ya da azıcık altın tozu (girise) (XVI) 206) hangisi olursa olsun girdiğinde gözü oyar. (Bunlar) gözün tözü 207) gibi nasıl olamazlarsa aynı şekilde iyi ya da kötü düşüncelerin

hangisi 208) azıcık da olsa bilinçte oluşursa bilinci harekete geçirir (ve) orada kıpırtısız 209) bilinç tözü oluşmaz. Azıcık da olsa (içinde) düşünce bulunursa 210) gerçek bilinç olmaz” deyip (bunu) bilmelidir. Boş ve sönmüş ise bilinç 211) tözü olur. Bölen ve ayıran (*vikalpa*) sözler hatalıdır. 212) O, işaretleri (*lakṣaṇa*) algılamamış (*grh-*) olmalıdır. (Durumunu) değiştirmez ve hatasızsa, 213) bu bilinçtir. Hatalı düşünceleri algılamamış (*grh-*) olmalıdır. 214) (Bilinç) doğar ve söner diye inanırsa bilinci gören (kişiler) farklı olur; 215) görülmesi gereken bilinç farklı olur (diye) bilinç için engel koyarsa 216) şöyle bilmelidir: Bilinçten başka daha iyi bir dharma yoktur. 217) Yine ikinci bir bilinç yoktur. Eğer, yok edilecek hatalı düşünce 218) vardır, deyip hatalı düşünceleri oluşturursa, (o zaman) bilincin dışında (bir) fenomen görmüş olur. (XVII) 219) Yine o “yok edeyim” diyen fikir, hatalı (bir) düşüncedir. (Kişi) eğer o bilin- 220) ci gerçekleştirip “(bu) gerçek bilinçtir” deyip (buna) inanırsa hırsız yetiştirip (kendine) oğul 221) etmiş gibi olur. O tamamen “şey”dir; (fenomen) değildir. Eğer bilinçten 222) başka fenomen (*dharma*), fenomenen (*dharma*) başka bilinç yok(tur), bilinç ve fenomen tamamen 223) boştur (*sūnya*) diye açık bir biçimde anlarsa (da) bilincin kendisi zaten boş (ve) doğ- 224) mamış(tır) (*anutpanna*). *Padmālaṅkāra Sūtra*’da (şöyle) söylenir: *dharma* tözü ezelden beri boş (ve) 225) sönmüştür. (Onu) gören olmadığı gibi (onun) alınabilirliği (*upādāna*) de yoktur. Tözünün 226) boş olması: işte o Buddha’dır. Düşünülemez ve ölçülemez(dir). 227) Onun için ne kadar söz (ve) ne kadar düşünce varsa 228) hiçbirini bilinçle karışmaz. Onlar şimdiki zamanda yok 229) olmaz. Önceden beri (zaten) bilinç tözünde yoktur. (Onlar) azıcık da olsa 230) yanlış biçimde algılanıp (*grh-*) bilince karıştırmamalıdır. Bu **ikincisi** 231) ses/hece, hatalı düşünce, somut ve belirmiş fenomenlerle (*rupalakṣaṇadharmā*) karış- (XVIII) 232) mayacağını anlatmak(tı). **Üçüncüsü** (olan) yaratılmamış olduğunu 233) ve en baştaki kıpırtısız tözünü anlatmak ise (şöyledir): Bütün fenomenler(in) 234) doğmamış olduğu zamandaki bilinç hangisi olursa olsun zaman(la sınırlanmış) değildir. Kendi tözü 235) doğmamıştır (*anutpanna*), bütün zamanlarda parlak bir biçimde durur. Örneğin: 236) Gökyüzü yaratılmamış olup kendi özü 237) nasıl boş ise aynı şekilde fenomenler(in) doğmadığı 238) zamandaki bilinç (de) yaratılmamıştır, (bilinç) kendisi de 239) boş (ve) parlaktır. Örneğin: bütün öğretisi anlayışı (*dharmadhātu*) bir yönüyle göz 240) olur (ve) görülen duyu nesnelere (*viśaya*) nasıl kalmazsa, aynı şekilde hiçbir fenomenin 241) doğmadığı zamandaki bilinç tamamen öğretisi alanında (*dharmadhātu*) dümdüz olur. Diğer 242) öğretiler yok olur. Örneğin: Altın tekerlekli

cakravartin han 243) uyumuş, rüyasında vücudu karınca olmuş. Ölüp 244) tekrar insan olmuş. Beş arzuya (*pañca-bhojanīya*) ulaştığında günah 245) işlemiş. İçinde pişmanlık duyup rahip (*bhikṣu*) olmuş. İyilikle (*kuśala*) donanıp (XIX) 246) Buddhaların, Bodhisattvaların görünmesiyle vücudu dayanılmaz sıkıntıdan 247) uyanıp (kendine) geldiğinde rüyasında hata yaparak, doğup 248) öldüğünü; farkına varıp-zorlanmış olduğunu bir arada görmeden, işte o doğaya (sahip) ışık- 249) lı (ve) parlak altın tekerlekli *cakravartin* han nasıl olduysa 250) aynı şekilde canlılar, tözlerindeki *bilinç* farkına varmayıp samsārāda ölüp 251) doğup aydınlanıp, (bir) bodhi *bilinç*i oluşturarak iyilikle donanarak 252) iyi öğreti (*dharma*) (için) çabaladığında kendi *bilinç*inin gücüne şaşırıp aydınlanarak 253) hiçbir fenomenin doğmadığı zamandaki töz *bilinç*e ulaşırsa işte o (kendi) doğasındaki 254) güçlenmiş *bilinç*, *Buddha*'dır. (Bu bilinç) hiçbir yerden gelmez. Bunun için 255) bilinç tözünün farkına varmış öğretmenler şöyle söylerler: Bilincin 256) tözü (ve) bilinç tam olarak boştur. Bütün öğreti anlayışını (*dharmadhātu*) 257) sadece (bilinç) parlatır. (Onun) tözünde bütün fenomenler gölge özü gibi 258) görünse de (insanlar) o fenomenlerin doğmadığı zamanda(ki bilinci) aramalıdır. (XX) 259) Yine şöyle söylüyorlar: “Geldikleri yol kadar gitsinler!” 260) “(Biri) bu *bilinç* tözüne ulaşayım.” derse sagunun altı çıkmış da (içinde) bir 261) şey (*vastu/dravya*) kalmaksızın (her şey) kayadan aşağı düşmüş gibi olur. (Kişi) ne zaman ki 262) (bir şeye) dayanmaz (ve) bağlanmazsa derhal *bilinç* tözüne ulaşır. 263) Sezme yoluyla ulaşırsa tam bu andaki (şey) *bilinç*tir. (*Bilinç* tözü) böyle olup 264) hiçbir şeyle karışmaz, kesilmez ve (hiçbir yere) gitmez. Eğer 265) (*bilinç* tözüne) hazırlanmakla ulaşayım derse, hazırlandığı kadar uzaklaşır. Eğer 266) (biri bilinç tözünü) sezemezse huzur yerinde (*dhyana*) iyi ve kötü bilinç nesnelere (*grāha*) 267) beraberce atıp, sakinleşmiş (*śānta*) bir *bilinç*le derinlemesine anlarsa (bilinç tözüne) ula- 268) şır. **Bu üçüncü (bölüm, bilinçin)** yaratılmakla ortaya çıkmadığını, 269) en baştaki kıpırtısız tözüne sahip olduğunu anlatmak(tı). 270) **Bu üç türlü öğretilerden en baştaki** ise yükselen (XXI) 271) *bilinç* ve bilinç nesnesinin tamamen aynı (ve) boş olduğunu anlatır. 272) O (kendi) tözünce oluşmuş olan *bilinç*tir. **İkinci bölüm ise** söz ve 273) düşüncenin en başından beri *bilinç*le yaratılmadığını anlatır. (O), yanlış 274) bilinç nesnesini (*grāha*) oluşturmayandır. **Üçüncü bölüm ise** (bilincin) en başından beri 275) mükemmel (biçimde) tamamlanmış (olduğunu), yaratılmamış (olduğunu) kendindeki gerçek bilinci hazırlıksız 276) biçimde sezdireceğini (anlatır). Bu üç türlü öğreti (*dharma*) tamamen tanık olunacak 277) öğreti (*dharma*) olsa da bu, anlamaktır;

(tanık olunarak) gerçekten sezmiş olunmaz. 278) Bunları anlayıp, (içinde) bilinç nesnesi (*grāha*) yok olup, (onun) izi, tohumu kalmaksızın tözüne uygun biçimde 279) hareketsiz kalırsa, (kişi) derhal sezmiş olur. *Bilinç*in tözünü 280) temel alırsa tözünde sinek ayağı kadar fenomen olmaz. *Bilinç*in 281) işini temel alırsa *bir* öğreti (*dharma*) dahi eksiği olmaz. On taraftaki *yeryüzünde* 282) pürüzsüz olup bütün öğretileri (*dharma*) (içine) sığdırmak ise *bilinç* tözünün 283) işidir. *On taraftaki yeryüzülerde* duran, bilinç tözüne ait gibi olan (XXII) 284) fenomenlerin gölge gibi, gölge özü gibi olduğunu anlamaksa *bilinç*in 285) boş olduğunu sezenlerin bilinç işidir. On taraftaki *bilinç* tözün- 286) de duran fenomenleri, (onların) tözünü, işaretini derinlemesine anlayıp 287) istediği gibi₂ *bilinç*in işini yapmazsa, (bu) derinlemesine 288) sezenlerin *bilinç* işidir. On taraftaki *yeryüzülerde* 289) değişmeden duran töz ise en başından beri olmuş olan *bilinç* tözü- 290) dır. On taraftaki *yeryüzülerde*, *bilinç* tözü değişmeksizin sezerek 291) bilinci hareketlendirmemek ise *bilinç* tözünün farkına varanların bilinç 292) tözüdür. On taraftaki *yeryüzülerde* pürüzsüz duran 293) değişmeyen tözüne uygun biçimde kalıp, sonsuza (*apamu*) kadar doğmamış (*anutpanna*) olan- 294) lar ise *bilinç* tözünü derinlemesine sezenlerin *bilinç* tözüdür. 295) Bu *bilinç*in tözünün işi: nedende kalarak ilk olarak çile çeker- 296) ken engel olmak, “derin düşünmek” diye adlandırılır. Engel oluşu olgunlaşırsa “*dhyāna*” (diye) adlandırılır. (XXIII) 297) Düşünme olgunlaşırsa bilgelik (*prajña*) (diye) adlandırılır. Dyan’da kalıp 298) tam ve uygun biçimde durulursa (*śānta*) “sönmek” (*nirvāṇa*) (diye) adlandırılır. Bilgi’yi (*prajña*) 299) temel alıp bölmeden, ayırmadan (*vikalpa*) uygun bir biçimde bilirse 300) parlamak (prabhākārī?) (diye) adlandırılır. Bunlar, sebep yerindeki fenomenlerdir. 301) Başarıya ulaşırsa, sönmesi *nirvāṇa* (diye) adlandırılır. Parlaması sezme 302) (diye) adlandırılır. Kısaca, (eğer) temel alırsa sebepten başarıya kadar (bunların) tamamı 303) *bilinç*’in tözü, bilincin işidir. Buddhalara tanık 304) olmak ise canlılardaki *bilinç* tözüne tanık olmaktır. *Buddha*- 305) lar(ın) Buddhalar işini yapması ise canlılardaki *bilinç*in 306) işini yapmaktır. Bu *bir* töz, sıradan insanlarda, asiller- 307) de(ki) tözdür. Kesilemez, bölünemez. Kim bunu sezerse 308) o kişi Buddha olur. Örneğin aynaya ışığın vurması- 309) la gökyüzü istediği gibi₂ nasıl değişiyorsa *aynı şekilde* (XXIV) 310) bilinç tözüne ulaşanların hepsi iyi öğretilere (*dharma*), erde- 311) me istediği gibi₂ ulaşabilirler. *Bilinç* tözünün farkına varamayanların vücutları (ve) 312) bilinç nesnelere (*grāha*) yok olmadığından, (onlar) “Yok olup gideceğim.” diye korkarlar; 313) tamamen boşluğa ulaşamazlar.

Bu *bilinç* tözünün yok olup 314) gideceği (bir) yeri yoktur. İşaretlere bağlananlarsa 315) *bilinç*in boş olduğunu anlamadıklarından işaretlere inanıyorlar. 316) *Bilinç* tözünü anlamadan yapılan işlerse tamamen düşte (yapılan) 317) işler gibidir. *Bilinç* tözünü anlayarak yapılmış işlerse 318) uyanıkken yapılmış işler gibidir. -Nasıl dersiniz: *Bilinç* 319) tözünü anlamayanlar iş yaparlarsa (bunu) bağlanma, (şeylere) yapışma, (şeyleri) umma (ve) 320) arzulama *bilinç*iyile yaparlar. *Bilinç* tözünü anlayan kişilerin 321) yaptıkları işler ise, bağlanmadan, yapışmadan, beklentisiz (ve) 322) arzusuz *bilinç* ile ilgili (işler)dir. Kendi *bilinç* tözünde hiçbir şey (*vastu/dravya*) (XXV) 323) oluşturmayıp vücudunun da aynadaki gölge özü gibi 324) boş olduğunu bilenler için bu, bağlanmamış *bilinç*le sadaka verme mükemmelliği (*dāna-pāramitā*) 325) ile yaratılmak(tır). *Bilinç* tözünü temiz ve arı (biçimde) 326) anlayan için bağlanmamış *bilinç*le erme (uyuma) mükemmelliğinde (*śīla-pāramitā*) yaratılmaktır. 327) *Bilinç* tözünün bütün öğretileri (*dharma*) tamamen içinde bulundurduğunu bilen için 328) bağlanmamış *bilinç*le sabretme mükemmelliğinde (*kṣānti-pāramitā*) yaratılmak(tır). *Bilinç* tözü(nün) 329) bütün zamanlarda parçalanmamış olduğunu bilen için bağlan- 330) mamış *bilinç*le eziyet çekme mükemmelliğinde (*vīrya-pāramitā*) yaratılmak(tır). 331) Ezelden beri doğmamış (*anutpanna*) (ve) kıpırtısız olduğunu bilen için 332) bağlanmamış *bilinç*le dyan mükemmelliğinde (*dhyāna-pāramitā*) yaratılmak(tır). *Bilinç* tözü(nün) 333) en başından beri (her şeyi) açık seçik bilen olduğunu bilen (kişi) için 334) bağlanmamış *bilinç*le bilgelik mükemmelliğinde (*prajña-pāramitā*) yaratılmak(tır). 335) *Bilinç* tözünün doğmamış (*anutpanna*) olduğunu bildikleri için (XXVI) 336) (onun) alınabilirliğinin (*upādāna*) olmadığını anlayıp açgözlülük ve lekeyi yok ederler, (onları) oluşturmaz- 337) lar. *Bilinç* tözünün boş olduğunu bildikleri için kendisinde bir şey 338) olmadığını anlayıp öfke lekesini yok edip (onları) oluşturmazlar. *Bilinç* tö- 339) zünde hatalı düşüncenin kökünün olmadığını bildikleri için bilgisizliği (*āvidya*) 340) yok ederler. *Bilinç* tözünün bütün öğretileri (*dharma*) kapsadığını 341) bildikleri için (onun) *dharma-kaya* olduğunu öğrenirler. *Bilinç* tözünün 342) hiçbir zaman bağlanmamış olduğunu bilen için bilgelik bilgisini (*prajña*) 343) oluştururlar. *Bilinç* tözünün bütün hatalı öğretilerden kur- 344) tulduğunu bildiği için kurtuluşun 345) kendilerinde olduğunu açık seçik bilebilirler. 346) Kısaca anlatılırsa: *Bilinç* tözünü anlayıp *Bilinç* tözünün farkına varırsa 347) hafıza yok olur. Bütün iyi öğretiler (*dharma*) tamamen doğar, Buddhaların (XXVII) 348) vaaz edip bıraktığı, öğretmenlerin eklediği yöntemleri 349) anlamakla veya düşünmekle (*Bilinç* tözüne) ulaşamaz. Onların

yaptığı 350) gibi yaparsa derhal o iyi (şey)lere ulaşır. Örneğin 351) bazı avcılardan önden gidenleri, okla 352) geyik avlayıp avladıkları geyiği alarak, attıkları o- 353) ku ve yayı orada bırakıp sonradan gelen kişilere şöyle 354) yazıp bıraksa: “Bu, geyik vurmuş ok-yaydır.” 355) Sonra gelen kişiler gelip de o yazıyı gördüklerinde o yazı- 356) yı ok ve yayla götürüp, (onlara) bakıp düşünerek kendisi için 357) geyik bulunmasa (da) o kişinin ok ve yayını götürüp 358) nasıl sevinirse aynı şekilde *eziyet* çeken- 359) ler, Buddhaların, öğretmenlerin kendilerinin tanık olduğu 360) (şeyleri) yazıp bırakmalarıyla, eklemeleriyle ardından gelen kişiler o bırakılan yazıyı 361) bulduklarında, eklenmiş öğretileri ellerinde **(XXVIII)** 362) götürüp *iç*’lerinde düşünürler. Eziyet çekmeyerek 363) o asiller gibi iyiye ulaşmadan boş (şeyleri) arzuluyor- 364) lar. Bunun için, azıcık da olsa hemen orada, gerekli öğretiyi (*dharma*) 365) anlayıp eziyet çekmelidir. Öğretileri anlamak (veya) anlamamak yalnızca 366) ulaşan (kişi ile ilgili) değildir. Öğretmenlerden de öğrenilir. Örneğin yolu bilen 367) kişi ulaştığı yeri görmekle ve şüphesiz bir *bilinç*le sonradan gelen- 368) lere hata etmeden rehberlik eder (ve onu) takip eden *kişiler* de 369) sıkıntı çekmeden ulaşılacak yere nasıl ulaşırlarsa aynı şekilde 370) *bilinç* tözünü anlamış *kişi* yanılmaksızın öğrenenlere 371) (yol) gösterdiğinde işte o öğrenenler de bilinç tözünü anlayıp 372) sezebilirler. Yine örneğin: Yol bilmez biri olup da gidilecek 373) yere (daha önce) hiç gitmeyip, yerin çizgisini görmekle, 374) söyleyip duymakla sonraki kişilere rehberlik ederek gittik- 375) lerinde veya (onlar) yanlış yola giderek oraya nasıl ulaşamazsa **(XXIX)** 376) *aynı şekilde* kendisi de *bilinç* tözünü anlamamış olup tanrı *Buddha*(nın) 377) vaaz ettiği öğretiyi, öğretmenlerin koyduğu öğreti kapılarını 378) temel alıp, harf-heceyi temel alarak başkasına öğretirse *bilinç* 379) tözünü sezip sezmemesi kesin değildir. Onun Bodhi 380) *Bilinç*’i Öğreten Kitap’ında şöyle buyurmuştur: “Olgunlaşmamış 381) öğretmenlerin yorumlarıysa kibirli olanların öğretisi- 382) dir. Yaslanılacak yolu yanıltır. (Öğretiyi) hatalı düşüncelerle 383) aktarır. Altın eriten simik ateş gibi olan öğretmenlere 384) pek çok mücevherlerle saygı gösterilmelidir.” 385) Padmālaṅkāra Sūtrada şöyle buyurmuştur: “(Biri) pek çok dönem (kalpa) 386) de eziyet çekip, davranışta bulunup, bu düşünülebilirliği, anlatılabilirliği olma- 387) yan *bilinç* denen öğreti kapısını duymazsa, gerçek bodhisattva diye adlandırılmaz. 388) Buddha öğretisinde de doğamaz.” *Bilinç*’i öğreten töz 389) öğretisiyse ağların ön ipleridir. Başka öğreti kapı- 390) ları ise ağların büzülmüş yerleri gibidir. **(XXX)** 391) Ağın ön ipinin olmamasıyla büzülmüş yerleri 392) topak olup, ağın ön ipinin gerilmesiyle 393)

bütün büzülmüş yerler nasıl açılırsa aynı şekilde bütün öğreti 394) kapıları olup da *bilinç* tözüne dayanmazsa, o öğreti kapıları 395) tamamen açılmaz. *Bilinç* tözüne dayanırsa bütün öğreti kapı- 396) ları tamamıyla açılır. Bunun için rica ediyorum: bütün asiller 397) *bilinç* tözüne dayansınlar. Örneğin: Resimdeki yemek aç olana 398) nasıl fayda sağlamazsa nehirdeki su demekle susuzluk 399) nasıl giderilmezse, başkalarının mücevherini saymakla (mücevherler) kendisine 400) nasıl geçmezse, aynı şekilde öğreti deyip görmekle iyiliğe 401) ulaşamaz. Öğreti deyip *söylemekle* asil yola *giremez*. Öğreti deyip 402) saymakla başarıya tanık olamazlar. Bunun için rica ediyorum: 403) Çalışsınlar, gayret etsinler. Çalışsınlar, gayret etsinler. 404) Vapşı Bahşı'nın oluşturduğu *Bilinç* Tözünü Öğreten Kitap yazılıp tamamlandı. 405) İyi iyi. İyi olsun. (Ben) Çisön (bunu) yazdım.

4. AÇIKLAMALAR

(1) **ayayu ağırlayu yükünür m(ä)n ÜÇ ÄRDİNİLÄR kutıña** “Üç değer (triratna) soyluluğuna saygıyla eğilirim”

aya- ağırla-: “saygı göstermek, tapmak” (bkz. Röhrborn, 2010, 110-113; Röhrborn, 2010, 22-23).

yükün-: “tapınmak, saygı göstermek, baş eğmek”. Sözcüğün kökünü *ükmäk~yükmäk* “yığmak” eylemine bağlayan Bang ve Gabain’in aksine Erdal, sözcüğü *yügäri* “karşı”; *yülüg* “karşı, karşı karşıya” ve *yüz* “yüz, sima” sözcüklerinin de kökü olduğunu düşündüğü bir **yü-* “belli bir yöne bakmak” eylemine dayandırmaktadır (bkz. Erdal, 1991, 220; 326). Erdal sözcüğün yapısını **yü-k-ün-* biçiminde tasarlamıştır (bkz. Erdal, 1991, 631).

ÜÇ ÄRDİNİ: (*ärdini* < Sogd. *’rtny* ~ Skr. *ratna*) Metinde 三寶 (*san bao*) biçiminde yazılmış olan sözcük Eski Uygurca metinlerde *üç ärdini* ~ Skr. *tri ratna* “üç mücevher”e karşılık gelir. Üç mücevherden kastedilen Buddha, Öğreti ve Dini topluluktur (bkz. Conze, 2004, 28-38). Uygurca metinlerde genel olarak *namo buddhāya namo dharmāya namaḥ saṃghāya* “Buddhaya saygı, öğretiye saygı, rahip topluluğuna saygı” biçiminde görülen bu giriş sözü, bu metinde “üç değer”e saygı biçiminde özetlenmiştir. Bununla birlikte, metnin içinde bulunduğu mecmuanın kapağında bulunan *ayayu ağırlayu yükünür m(ä)n üç ratnalar kutlarıña* cümlesinin altına Uygur harfleriyle *namo* yazılmış ve *üç ratna* sözcüğü 三寶 ideogramlarıyla değil; Brāhmi harfleriyle gösterilmiştir. Şinasi Tekin’e göre bu okuyucu kaydı *namo bud namo darm namo sang* geleneğinin hala sürdüğünün ve bu özet durumdaki giriş cümlesine henüz alışılmadığının bir göstergesidir (bkz. Tekin, 1980, 69 not; Tekin, 2008, 168-169). Ayrıca Uygurların Budizm ve Maniheizm’i Sogdlardan öğrenmesi dolayısıyla, Uygurların dini kelime hazinesinin yazılı dönemde Sogdların formülleriyle kullanıldığını belirtmiştir. Tekin’e göre *namo* sözcüğünün hala geçerli olmasının nedeni de budur (bkz. Tekin, 2008, 168-169). Metinde geçen Çince ideogramlar için bkz. **Çince İdeogramlar**.

(2) **tüzgär-**: < *tüz+gär-* “bağdaştırmak, denkleştirmek, benzetmek”.

Tekin’in *tözkerser* biçiminde okuyup (Tekin, 2008, 122) “derinlemesine düşünmek” olarak tercüme ettiği (Tekin, 2008, 155) sözcüğün anlamı, çalışmamda *tüz* “düz, denk, eşit” köküne bağlanarak “bağdaştırmak” biçiminde tercüme edilmiştir. (bkz. Erdal, 1991, 745, krş. Wilkens, 2007 (1), 1698; Röhrborn, 1996, 34; krş. *tüzgärgülüksüz* Zieme, 1998, 1165). Bununla birlikte *m(ä)n*, *tüzgär-* eyleminin kişi zamiridir, çalışmamda “bağdaştıracak olursam” biçiminde tercüme edilmiştir; (krş. Tekin, 2008, 155).

(2) **köñüllüg**: (~ Skr. *avabodhim*) Metnimizde *köñüllüg*, bilinç’inin farkına varmış anlamında kullanılmaktadır. Burada, bireyselleşme ilkesiyle duyu nesnelere (*vişaya*) harekete geçirmeden, gerçeğe sezgi yoluyla ulaşan kişi kastedilmektedir, (bkz. **açıklamalar 3 köñül**).

(3) **KÖDÜL’SÜZ**: (~ Skr. *anavabodhim*) “Kendi bilinç’inin farkına varmamış”. Dış dünyanın gerçeklerine bağlanmış, dolayısıyla da *samsārā*’da dolaşacak olan kişi anlamında kullanılmıştır, krş. **açıklamalar 347 köñülsüz**.

(3) **ulaṭı**: “birleştirmek, bağlamak, ilişki kurmak,” anlamlarına gelen *ula-* eylemine – *t* ettirgenlik çatı eki ve –*t* ulacı getirilerek türetilmiştir (bkz. Hamilton, 1998, 64-66; Moerloose, AoF 13: 123-133; Clauson, 1972, 134a; Erdal, 1991, 791).

(3) **alku nomlar alku barça KÖDÜL’tin tugar ärip yanturu köñülkä tayanıp turdaçı ärürlär** “bütün fenomenler tamamen *bilinç*ten doğar (ve) yine bilince dayanarak varlığını sürdürür.” (bkz. Soothill, 1937, 2a: 一切一心識 Her şey tamamen bilinçtir ya da zihinseldir).

Bu ibare metnimizin ait olduğu *cittamātra* öğretisinin temelini oluşturan, canlı cansız her şeyin bilinç olduğu, savına işaret eder. (*cittamātra* için bkz. Williams, 1998, 77-93) Öğretiye ilişkin olarak *Lañkāvatāra Sūtra*’dan alıntılanan birkaç gatha aşağıdaki gibidir:

Cittamātram lokam. (Dünya Bilinçten başka bir şey değildir.)

Cittabāhyādarśanam. (Hiçbir şey Bilincin dışında görülmemelidir.)

Svacittamātram traidhātukam. (Üçlü dünya Bilincin kendisidir.)

Cittamhi traidhātuka-yoniḥ. (Bilinç üçlü dünyayı yaratır.)

Tribhavacittamātram. (Üçlü varlık Bilinçten başka bir şey değildir.)

Cittam hi sarvam. (Herşey Bilinçtir.)

Sarvarūpāvabhāsam hi yadā cittam pravartate. (Bilinç geliştiğinde bütün biçimler açığa çıkar); bkz. Suzuki, 1998, 243-244.

Laṅkāvatāra Sūtra'ya göre, “Bedenimiz (*deha*), malımız (*bhoga*) ve evlerimizin bulunduğu toprak (*pratiṣṭhāna*) gibi, bir alışkanlıkla gerçek değere sahip olduğunu düşündüğümüz her şey, yansıyan ve sonsuza uzanan ve gerçek olarak görünenler, kendi bilincimizden başka bir şey değildir. Hatta Nirvāna, böyleliğin gerçeği, boşluk, gerçeklik, tüm bunlar bizim ruhsal yaratımlarımızdan başka bir şey değildir, ayırım oluşturdukları sürece hiçbir gerçek geçerliliğe sahip değildirler (Suzuki, 1998, 244).

Japon Hossō Mektebi, tek başına bireysel bilincin (*vijñāna*) varlığını, yani beş Skandha'nın beşincisini tanıyarak madde ya da biçimi (Skr. *rūpa*, Jap. *shiki*) JapBudd. 278b mevcut olmayan olarak reddetmiş ve diğer üç Skandha'nın, yani duyu, algı ve eylemin (*vedanā*, *saṃjñā* ve *saṃskāra* ya da Jap. *ju*, *so* ve *gyo*) JapBudd. 93a; 35a yalnızca bilincin, bağımsız bir varlığa sahip olmayan işlevleri ve nitelikleri olduğunu ilan etmiştir (bkz. Petzold, 1995, 326; Hirakawa, 1990, 44).

(3) KÖNÜL: “Bilinç (*citta*), ayırım, temsil (*vijñapti*), irade/istek (*manas*), zihin (*vijñāna*), depo (*ālaya*), üçlü dünyayı yapan şey bunların hepsi bilincin (*citta*) eşanlamlıdır”. Ancak “*cittamātra*” sözcüğü kullanıldığında, bu *Citta*, *Manas* ya da *Vijñāna* olarak işlev gören deneysel bilinçten ayrılması gereken daha özel bir anlama sahiptir. *Citta*, bizim metnimizde ve *Laṅkāvatāra*'da zihniyetin ilkesidir ve “salt-Bilinç” olduğu söylendiğinde bu bilinç, yalnızca deneysel zihni değil ayırımın temelini oluşturan zihni de içerir. Bilinç, tüm ayırım biçimleri, ruhsal esaret ve kirliliğe yol açtığı için reddedildiğinde geriye kalandır (bkz. Eimer, 2006, 16). Bu yüzden tüm ayırımlardan önce, yani nesne ve özne ikiliğinin var olmasından da önce burada olan bir şeydir. Kişi gerçekten, bilincin en derin boşluklarındaki (*pratyātmagocara*) ayırım yapmayan bilgeliğin (*avikalpa-jñāna*) ya da üstün bilgeliğin (*āryajñāna*) ya da üstün bilginin (*prajñā*) işlemeyle mümkün olan tamamen sezgi eylemiyle ona tutunduysa buna *Bilinç* (*citta*) adı verilir. Bilincin yanında öznel ya da nesnel olan hiçbir şey olmadığı için *cittamātra* ya da “salt-Bilinç” teorisi artık olumlu bir şekilde kanıtlanmış olur (Suzuki, 1998, 279; ayrıca bkz. Schumann, 1990, 75).

Laṅkāvatāra'ya göre, Tathagata-garbha doğasında boştur; ancak gerçektir. O, Nirvāṇa'nın kendisidir, doğmamıştır, dayanaksızdır, etkisizdir (*apraṇihita*) ve dahası, yanlış değerlendirmenin (*nirvikalpa*) olmadığı, ayrıntının gölgesinin (*nirābhāsa*) düşmediği yerde edinilir. Burada Buddha ya da Bodhisattvalar için bir ego-ruhu olarak tutulabilecek hiçbir şey yoktur. Onlar ayırımların ve değerlendirmelerin göğünün ötesine geçmişlerdir (Suzuki, 1998, 138).

Sanskrit terminolojisinde, *Laṅkāvatāra-sūtra*'da kullanıldığı şekliyle Jap. 'yui-shiki'nin (bkz. JapBudd. 332a) Skr. *vijñapti-mātra*'ya ve Jap. *yui-shin*'in (bkz. JapBudd. 333a) Skr. *cittamātra*'ya karşılık gelmesine benzer bir farklılık vardır. *Citta* genellikle 'düşünce' ya da sıradan bilinci ifade eder, ancak *Kegon-sūtra*'da (bkz. JapBuddh. 167b) *vijñapti* ontolojik bir anlam ve Hossō felsefesindeki beş Skandhanın *vijñāna*'sına eşit deneysel bir bilgi anlamı addeder. Japonca terim olan *shiki*'ye gelince (bkz. JapBudd. 278b), sözcüğün fonetik olarak bilinç (*vijñāna*) gibi madde (*rūpa*) anlamına gelebildiği halde, kendi Çince sembollerinin farklı olduğundan bahsedilmelidir. Bilincin bu fonksiyonları, "bilincin sahip olduğu ya da bilincin nitelikleri olan o dharmalar" (*caitta*) anlamına gelen Jap. *shin-sho-yu-ho* teriminin kısaltılması olan *shin-jo* olarak adlandırılmıştı (bkz. JapBuddh. 383b). Aksine, bilincin (Jap. *shin*, bkz. JapBuddh. 281a) kendisi, onun niteliklerine nazaran üstünlüğünü betimlemek için *shinnyo* (bkz. JapBudd. 281b) ya da 'bilinç-kral' olarak adlandırılırdı. İşte Hossō Okulu, bu idealist 'salt-bilincin varlığı' (Skr. *vijñaptimātra*, Jap. *yui-shiki*) (bkz. JapBudd. 332a) ilkesine dayanmaktaydı ve dolayısıyla genellikle *Yui Shiki* ya da *Salt Bilinç Okulu*, yani tüm fenomenlerin bilinçten başka hiçbir şey olmadığını kabul eden okul olarak isimlendirilirdi (Petzold, 1995, 326).

Salt-bilinç (*cittamātram*), *ālayavijñāna*'dan başka hiçbir şeyin olmadığı (*ālayavijñānamātram*) anlamına gelir. Aslında *ālaya*, kötü olduğu kadar iyi, her türlü karma-tohumunun bir deposudur ve *viśaya*, bireyselleşme ilkesi tarafından harekete geçirilmediği sürece kendi gerçek saflığını ya da tarafsızlığını, etkisizliğini, yalnızlığını ve birincil niteliği olan bozulmalarla kirlenmemişliğini koruyarak durgun kalacaktır (Suzuki, 1998, 179).

Metnimizin esinlendiği *Laṅkāvatāra*'da ve *Avatamsaka-sūtra*'da açıklanan öğretisi *cittamātra* olarak bilinir, Asaṅga ve Vasubandhu'nun Yogācāra okulunda olduğu gibi *vijñānamātra* ya da *Vijñaptimātra* olarak değil. *Laṅkāvatāra*'nın hiçbir yerinde

“vijñānamātra”dan bahsedilmez, ya “vijñaptimātra” ya da “prajñāptimātra” adları geçer (Suzuki, 1998, 181).

Buna göre metnimizde *kōjūl* (Çin. 心 *shin*, Skr. *citta*) kavramına yüklenen anlamlar şöyledir:

Canlı cansız her şey bilinç’te oluşmuştur ve bilinç’ten başka bir şey yoktur. (satır 3-4) Bilinç, bütün fenomenlerin tözüdür, (satır 6); (bu kavram metinde bütün öğreti elementlerinin bir göz olup dışarıda görülecek bir şeyin kalmaması örneğiyle de desteklenmiştir; bkz. satır 239-240).

Onun farkına varmamak, mutlak gerçeği öğrenememe dolayısıyla doğum-ölüm çemberinde dolaşmaya yol açar, (satır 9).

Doğmamış ve yaratılmamıştır, (satır 14, 34, 40, 42, 104, 176, 223, 235, 331, 335 (bkz. açıklamalar *tugmaksız* Skr. *anutpannaḥ*)

Bilinç tözü artmaz ve eksilmez (satır 22-23)

Doğmaz, sönmez, gitmez, gelmez. Özsüz, saydam, uçsuz bucaksız, pürüzsüz ve tam bir biçimde durur, tasarlanamazdır. Parlaktır ve her şeyi bilir (satır 34-36)

Farkına varılmış bilinç Buddha’dır (satır 76)

Onun içine hiçbir şey alınamaz, içinden bir şey atılamaz (satır 92)

Bilinç ve duyu nesnesi bir tözlüdür (satır 112-113, 148)

Ses veya hece tözülü değildir (satır 120)

Tüm fenomenler bilinçten başka bir şey değildir (satır 127, 131, 145, 193)

Bilinç tözü saf ve temizdir (satır 173)

Fenomenler, bilincin ancak gölgesidir (satır 192)

Bilinç tamamen boştur (satır 223)

Kendi tözüne uygun biçimde oluşmuştur (satır 273)

(3) nom “fenomen, öğreti; kitap” (Sogd. *nwm* ~ Skr. *dharma* ~ Çin. 法 *fa*)

Dharma, etimolojik olarak, *dhri*, “tutmak”, “dünyaya getirmek”, “var olmak” kökünden gelmektedir. Budizm’de sözcüğe verilen en yaygın ve önemli anlamlar: 1) *saddharma*, *dharmakāya*, *dharmacakra*, *dharmaparyāya* vb. kelimelerde

örneklendiği gibi “gerçek”, “kanun”, “din” anlamlarıdır. 2) *sarvadharmaśūnyatā*, *dharmanairātmya* vb. olduğu gibi “varoluş”, “varlık”, “nesne”, ya da “şey” anlamında kullanılmaktadır, bununla birlikte “gerçek”, “ölçüt” “kategori” ya da “nesnelere ya da düşünceler topluluğu” için genel bir isimdir, 3) yalnızca etik değil, düşünsel anlamda da “erdem”, “dürüstlük” ve “kural” ile eşanlamlı olarak kullanılır; 4) tüm sözü edilen anlamları içeren çok kapsamlı bir şekilde kullanılır ve bu durumda sözcük *dharma* olarak bırakılır, tercüme edilmez.

Uygurca metinlerde *nom* Skr. *dharma*, genel olarak “din, öğreti, töre, kanun” anlamlarına gelmektedir. Metnimizde sözcük, sözü edilen anlamlarının dışında, ayrıca *fenomen* anlamında kullanılmaktadır (krş. Ruben, 1948, 320-321). *Fenomen*, genel anlamıyla duyu organlarıyla algılanabilen, gözlenebilen, duyulabilen, deneyimde kendisini gösteren ya da açığa vuran nitelik, nesne, ilişki, konum, olay türünden düşünülebilecek bütün her şeyi anlatan felsefi bir terimdir (bkz. Fel. Sözl. 610 a-b).

Budizm’de *dharma*’lar ya koşullu ya da koşulsuz olarak sınıflandırılır. Yalnızca iki *dharma*, Nirvāṇa ve uzay (ya da gökyüzü) koşulsuzdur. Budizme göre koşullu *dharma*’lar, beş bir arada olma ulamı (*skandha*) ya da bilincin on iki temeli (*āyatana*) ya da on sekiz öge (*dhātu*) ile açıklanabilir. Theravada düşünürleri 174 *dharma*, Sarvastivada düşünürleri 79 ve Yogacara düşünürleri 100 *dharma* saymıştır. *Prajñāpāramitā* bu listelerin hiçbirini benimsemez. İlk olarak, erdemli, zararlı ve nötr *dharmaları* birbirinden ayırır.

Koşullu *dharma*’lar: Duyu-arzu’nun dünyası (*dhātu*), biçimin dünyası, biçimsiz dünya. Ve ayrıca koşullu çevreye (*dhātu*) dahil olan diğer bütün dharmalar; örneğin, aydınlanmanın 37 kanadı, vb.

Koşulsuz *dharmalar* ise; hiçbir üretimin, doğum-ölümün, denge değişiminin olmadığı dharmalardır. Hırs, nefret ve yanılmanın ortadan kalkması, Öylesilik, Yalansızlık (*avitarhatā*), değişmeyen Öylesilik, *dharma*’nın gerçek doğası (*dharmātā*), *dharma*’nın elementi (*dhātu*), *dharma*’nın kurulu düzeni (*dharma-sthititā*), *dharma*’nın sabit sıralanışı (*dharma-niyāmatā*), düşünülemez element, Gerçeklik-sınırı vb.

Mükemmel bilgeliğe ulaşmadan önce hayata geçirilmesi gereken ilk adım, dharmaların skandhalar, vb. gibi ortaya çıkarılmasıdır. Bu, üç adımı kapsar: (1)

ayırım eylemi: görünüşte birleşik olan benliği ve onun deneyimlerini ayırmak; (2) *kimliksizleşme* (benlik yitimi) eylemi ve (3) *değerlendirme eylemi* (Conze, 1953, 118-119).

Cittamātra öğretisine göre, *dharma*'lar herhangi bir öz-varlıktan yoksundur; yani onlar bağımsız olarak mutlak gerçekler değildirler; yalnızca hayal edilirler ve hatalı bir şekilde ayırt edilirler, çünkü onların her biri kendilerinden başka bir şeye bağlıdır. Biraz farklı bir açıdan bu, dharmaların, mükemmelleştirilmiş ruhani bilgiyle incelendiğinde, boşlukla aynı olan bir öz-varlık ortaya koyduğu anlamına gelir; yani kendi öz-varlıklarında onlar boştur (krş. satır 222-223; ayrıca bkz. *sūnya*; bkz. Schumann, 1963, 87-88).

Zen Budizmine ait bir metinden alıntı için bkz. Zieme, 1994, 469: “Fenomenler, evrensel olarak ‘aynıdır’ ve bir rüya ya da yanılsama gibidir”.

Metnimize göre, tüm fenomenler bilince dayanarak varlıklarını sürdürür ve bilinçten başka bir şey değildirler. Fenomenler özsüz ve boştur, bilincin ancak gölgesi olabilirler” (bkz. Schumann, 1963, 89). Dharma'nın çeşitli tanımları için ayrıca (bkz. Conze, 2004, 32-36).

(4) kaparma: “kabarcık, su kabarcığı” < *kap+ar-ma* (bkz. Erdal, 1991, 316 ve 501).

(6-7) bo KÖNÜL alku nomlarka töz bolmakıntın bo ok KÖNÜL’ni yañılsar BİLİGSİZ BİLİG üzä örtülür “*bilinç* tüm fenomenlere töz olduğundan (biri) bu *bilinç*in farkına varmazsa (üzeri) bilgisizlikle (*avidyā*) örtülür”.

alku nomlarka töz bolmakıntın: Metnimizin dayandığı öğretiye göre mutlak, gerçek ve koşulsuz olan bilinç, hem boştur ve “hiçbir şeye göre”dir hem de dışındaki her şeyi kapsar. Fenomenler, bilincin dış dünyayı algılayıp dalgalanmasıyla bilinçte belirir. Tüm fenomenler boş ve içeriksizdir; birer yanılsamadan ibarettir (krş. Schumann, 1990, 60-63; Schumann, 1963, 87-88).

yañıl-: metnimizde bu sözcük “hata etmek, yanılmak” anlamlarının dışında “farkına varmamak, kendi bilincinin farkına varmamak” anlamlarında kullanılmıştır.

Öğretiye göre, öz-varlığa sahip olarak gerçekliklere bağlılık, kişinin kendi bilinci tarafından yansıtılan ve algılanandan başka bir şeyin olmadığını bilmemekten (*anavabodha*) kaynaklanır” (Suzuki, 1998, 274).

Köñül'ni *yanılmak* yani "kendi bilinç'inin farkına varmama"nın sonuçları ilerleyen satırlarda şöyle özetlenir: "bilincin üzeri bilgisizlikle (*avidyā*) örtülür, hırs (*rāga*) ve benzeri lekeleri (*kleśa*) güçlendirip sevap (*punya*), günah (*duṣkṛta*) ve bunun gibi davranışlarda bulunur (*samskāra*). 6 yolda (*śaḍgati*) dolanır. "Günahkâr yardımcılardan (*hetu*) oluşmuştur" diye adlandırılır. (Buna) *samsārā* derler." Ki bu özet bize yaşam-ölüm çemberinde dolaşmaya yol açan on iki sebepten (*nidanā*) bir kaçını hatırlatmaktadır (krş. Geng-Klimkeit-Laut 1993b: 369-382; Haussig, 1984, 330; bkz. açıklamalar I/7)

On iki *nidanā*'dan biri olan algı (*bilig köñül*, Skr. *viññāna*) yanılır, dolayısıyla bir diğer *nidanā* olan bilgisizlik, (*biligsiz bilig*, Skr. *avidyā*) ortaya çıkar; böylelikle arzu (*az*; Skr. *trṣṇā*) gibi lekeler oluşur, insanlar davranışta bulunur (*kılınç kılmak*, ~ Skr. *samskāra*), bu, doğuma (*togmak* ~ Skr. *jāti*), yaşlanıp ve ölmeye (*ölmäk* ~ Skr. *jarā-marāṇa*) sebep olur (bkz Geng-Klimkeit-Laut, 1993, 370-371; Arat, 1987, 388-389; Haussig, 1984, 330).

Tuymak, *tuyunmak* eylemlerinin zıttı olan bu sözcük için ayrıca bkz. satır 13, 21, 25-26, 41-43, 63, 64, 87, 247, 250).

BİLGİSİZ BİLİG: "bilgisizlik; kendi bilincinin farkına varmamış, nesnelere dünyasına bağlanmış olma (~ Çin. 无明 *wu ming* ~ Skr. *avidyā*)

Budistler çevremizdeki gerçekçi nesnelere sahte bir görüntü olduklarını varsayarlar. Teknik olarak dharmalar olarak bilinen hakikatin mutlak gerçekleri farklıdır. Çoğunlukla bunlar cahillerin gözlerinin göremeyeceği şekilde gizlidir. Onların içine girmek için kişi, kendi içinde dharmaların kendilerinin ne olduğu, onların "öz-varlıklarının" ne olduğu bilgisini elde edebilme yeteneğine sahip olan, "bilgelik" (*jñāna*, *bilgä bilig*) olarak bilinen özel bir erdem ya da güç oluşturmalıdır (*Buddhaghosa*, 1950, 370.).

Bu öğretilere göre sürekli bir ayırım ve bağıllık akışının olduğu yerde kişinin hiçbir kurtuluş umudu yoktur. Bu yüzden, Budist yaşamının amacı; *kāma* (sahip olma arzusu), *bhāva* (yaşama isteği), *drṣṭi* (anlama) ve *avidyā* (*biligsiz bilig*, bilgisizlik) olarak belirlenen dört kötü süzülmenin kaynağını kurutmaktır, bkz. Conze, 2004, 23-24)

(7) azta ulaşı nızvanıların güçlütürüp: "hırs ve benzeri lekeleri güçlendirip"

az “hırs, açgözlülük” (~ Çin. 哀 *ai* ~ Skr. *tr̥ṣṇā/rāga*; Röhrborn, 1977-1996, 318a; Soothill, 1937, 290a-b; 364a-b.

Hırs/açgözlülük, Budizm’de, yaşam-ölüm çemberinde dolaşmaya yol açan on iki sebepten (*nidāna*) biridir. Metnimizde de yer yer ele alınan bu on iki sebep şöyle sıralanır:

- 1) *karımak, ölmek* “yaşlanmak, ölmek” (Skr. *jarā-maraṇa*)
- 2) *tugmak* “doğmak” (Skr. *jāti*)
- 3) *bolmak* “olmak” (Skr. *bhava*)
- 4) *almak, tutmak* “tutunmak, yapışmak” (Skr. *upādāna*)
- 5) *az nızvani* “istek, arzu” (Skr. *tr̥ṣṇā*)
- 6) *täginmāk* “çekmek, hissetmek” (Skr. *vedanā*);
- 7) *bürtmāk* “dokunmak” (Skr. *sparśa*)
- 8) *altı kaçıg/oron* “6 iç organ” (Skr. *ṣad-āyatana*)
- 9) *at-öŋ* “ad ve biçim” (Skr. *nāma-rūpa*)
- 10) *bilig köñül* “algı” (Skr. *viññāna*)
- 11) *tavranmak* “davranışta bulunmak” (Skr. *samskāra*)
- 12) *biligsiz bilig* “bilgisizlik” (Skr. *avidyā*)

(Ayrıntılı tanımlar için bkz. Geng-Klimkeit-Laut, 1993b, 370-371; Geng-Klimkeit-Laut, 1993a, 191-196; bkz. Arat, 1987, 388-389; Shōgaito, 2008, 3885).

nızvani (< Sog. *nyzβ’ny* = Skr. *kleśa* = Çin. 煩惱 *fan nao*) “leke, kirli duygu” (bkz. Monier-Williams, 324a; Hirakawa, 1990, 54-56).

Budizm’de birincil ve ikincil olarak ele alınan bu lekelerden birincil olan altı leke (*ṣaṭkāya-dṛṣṭi*) şunlardır: 1) Hırs, açgözlülük (Skr. *rāga*); 2) Kin (Skr. *pratigha*); 3) Bilgisizlik (Skr. *mūḍhaya*); 4) Kibir (Skr. *māna*); 5) Şüphe (Skr. *vicikitsā*); 6) Yanlış Görüş (Skr. *dṛṣṭi*). (Ayrıntı için bkz. Suzuki, 1998, 395, 396; Soothill, 1937, 406a-b).

(7-8) ädgüli ayıghıta ulaṭı kılınçlarıg kılıp “sevap, günah ve bunun gibi davranışlarda bulunur”.

Budizm’de, yaşam-ölüm çemberinde dolaşmaya yol açan on iki sebepten (*nidāna*) biri de davranışta bulunmaktır (*samskāra*). (bkz. Arat, 1987, 388-389; açıklamalar 7)

ädgü kılınç (~ Skr. *punya* ~ Çin. 善業 *shan yeh*; bkz. Röhrborn, 1977-1996, 348a-b).

ayıg kılınç (~ Skr. *duṣkṛta*; Çin. *wu yeh*; bkz. Röhrborn, 1977-1996, 303a-b)

(8) ALTI yolta tægzinip “altı yolda dolaşıp...” (~ Skr. *ṣaḍgati* ~ Çin. 六趣)

Altı Yol, yaşam-ölüm çemberinde (*Bhavacakra*) varlığın altı biçimidir: *deva* (Tanrılar), *Asura* (asurlar), *Preta* (pretalar), *Naraka* (cehennemlikler), *Tiryaka* (hayvanlar), *Manuṣya* (insanlar).

(bkz. Röhrborn, 1977-1996, 109a; krş. Wilkens, 2001, 0142; Kara-Zieme, 1977, 20.26; Geng-Klimkeit-Laut 1993a: 187; Haussig, 1984, 329)

(8) kirlig basutçı: “günahkâr yardımcı”.

Samsārā'da dolaşmaya yol açan “neden, nedensellik” anlamlarında kullanılan *basutçı* (*hetu*) sözcüğü genellikle *pratyaya* sözcüğüyle birlikte (*tiltag basutçı*=*hetu-pratyaya*) kullanılır ve yine nedensellik, nedensellik ilişkisi anlamına gelir. (krş. Arat, 1987, 376) Birbiriyle eş anlamlı olmalarına rağmen farklı olarak 6 *hetu* ve 4 *pratyaya* sayılmıştır. Bu durumda *Hetu*, *Pratyaya*'nın nedenselliğinden daha içten ve verimli kabul edilmiştir. Budizmde altı neden (*hetu*) şöyle sıralanmıştır: krş. *altı tiltag* için bkz. Hirakawa, 1990, 179-184.

- 1) *Kāraṇahetu*: bir şeyin varlığını mümkün kılan neden
- 2) *Sahabhū*: karşılıklı olma yasası
- 3) *Vipāka*: ödül-ceza veya gerçekleşme yasası
- 4) *Samprayukta*: çağrışım/ilişkilendirme yasası
- 5) *Sarvatraga*: bazı zihinsel nitelikler için geçerli olan genellik yasası
- 6) *Sabhāga*: üretim benzeri yasa

basutçı (~ Skr. *hetu* Böht. 282a; Suzuki, 1998, 457- 458; krş. Arat, 1987, 376)

(9) sansar “yaşam-ölüm çemberi” (<< Skr. *samsāra*; ~ Çin. 生死 *sheng si*)

Metnimizde *samsāra*'ya ait olma kişinin kendi bilincinin farkına varmamasından kaynaklanır (bkz. satır 25-26; 41-45; 87; 250). Sezgiyle aydınlanmayı öğütleyen metin, nirvāṇa'ya girmeyi amaçlayıp *samsāra*'dan kurtulmaya çalışmayı da faydasız bulur. (bkz. satır 94-96) Duyu nesnelere (*viṣaya*) bilince alınması, dolayısıyla da bazı lekeleri (*kleśa*) ortaya çıkarmak da *samsāra*'ya girmeye neden olur. (satır 107-110) Metinde *samsāra* ve *nirvāṇa*'nın aynı şey (*samatā*) olduğu vurgulanmaktadır (satır 148).

(krş. *sansarlı nirvanlı ikigüni iki ärmâz tözlükün ädgüti ötgürü bilmiş ukmuş Zieme*, 1998, 1311-1313)

Salt-Bilinç öğretisine göre; karşıtlıklar mantığının ötesinde olduğu için, bir antiteze imkân veren hiçbir kavram dünyayı ilgilendirmez. (krş. Schumann, 1990, 39-40; 77-78) Metnimizde ve *Laṅkāvatāra*'da sürekli olarak kullanılan bu tür antitez kavramlarından biri de *samsāra ve nirvāṇa*'dır. LS'ya göre “dış nesnelere, zihnin hatırlanmayacak kadar eski zamanlardan beri yanlış ayırım yüzünden hatalı (*vikalpa*) bir şekilde algılanan tezahürleridir. Dünyayı böyle görerek kişi kendi zihninde işleyen yanlış ayırımla (*adkag*) koşullanmaktan vazgeçer. Kişi, böylesi yanlış ayırıma ait terim bilgisini, “ifade eden” ve “ifade edilen” gibi kelimelerin anlamını ortadan kaldırır. Kişi, bedenini, malını ve ikamet edilen yerini, *citta*'nın özelliği olduğunu anlarsa algılanan ve algılayan gibi düşüncelerden kurtulur, görüntüsüz ya da gölgesiz (*nirābhāsa*) bir durum elde eder ve çok geçmeden *samsāra ve nirvāṇa*'nın aynı şey olduğunu fark eder (Suzuki, 1998, 96-97).

Bodhisattva, üstün durumundan dolayı *Samsāra ve Nirvāṇa*'nın aynı (*samatā*) olduğunu bilir ve yine de en yüksek ideallerin gerçekleştirilmesi ve evrensel kurtuluş için ne zaman çalışmayı bırakacağını bilmez (Suzuki, 1998, 100).

(9) KÖNÜL'ni tuysar: “(İnsanlar) bu *bilinç*in farkına varırsa...”

tuymak eylemi, metnimizde hissetmek, sezmek anlamlarının dışında “farkına varmak”, *prajñāpāramitā* felsefesine göre “sezgisel olarak kendi bilincinin farkına varmak” anlamlarında kullanılmıştır; krş. **tuyunmak, yaşılmak**.

Öğretiye göre, Üstün Bilgelik (*aryājñāna*) üç özellikte öne çıkar:

Bunlardan ilki “tüm yanlış görüntülerden kurtulmuş”, “görüntülerin ötesinde”, “gölgesiz” ya da “görüntüsüz” anlamına gelen *nirābhāsa*'dır; ikincisi Buddha'nın kendi iradesi ve gücüdür; üçüncüsü ise içsel gerçekliğin fark edilmesi/gerçekleştirilmesidir (bkz. Soothill, 1937, 381b). Üstün bilgeliğin bu üç özelliği mükemmel birlik içinde olduğunda ve uyum içinde işlediğinde bir Bodhisattva'nın Buddhalığa yaklaştığı söylenir. Bununla birlikte metnimizde genellikle iç farkındalık ön plandadır; *bodhi* “aydınlanma”dan çok az söz edilir, bkz. açıklamalar **251**.

“Öz-varlığa sahip olarak gerçekliklere bağlılık kişinin kendi bilinci tarafından yansıtılan ve algılanandan başka bir şeyin olmadığını bilmemektir (*anavabodha*)

kaynaklanır.” *Avabodha* aslında “uyanma”dır; bilincin içinde bir şey uyanır ve her şeyin Bilinç olduğu hemen fark edilir (Suzuki, 1998, 273).

Sezgisel varlıklar kendi içlerindeki çelişkilerin farkına vardıklarında durumun bakış açısına göre “aydınlanma” ya da “kurtuluş” olarak adlandırılabilen bir çeşit bütünlük ya da uyum için içlerinde uyanan yoğun bir arzu duyarlar. Sezgisel varlıkların kalplerinde bu şekilde uyanan bu yoğun arzu, bir yerlerden bir cevabı ortaya çıkarmadan duramaz, çünkü duygu, yaşamın kendisinden doğan ışıktır (Suzuki, 1998, 355).

Budistlere göre yüksek bilgi, ancak varlığın tözü anlaşıldığında ya da sezildiğinde edinilebilir. Kişinin kendini bağlarından kurtarabilmesi buna bağlıdır. Kendini yüksek varlık derecelerine doğru götüreceği yolları açıp kurtuluşa ulaşabilmesi için bu varlık tözünü görmek (Uyg. *körmek*), anlamak (Uyg. *ukmak*), bilmek (Uyg. *bilmek*), sezme (Uyg. *tuymak*) ve ona nüfuz etmek (Uyg. *kir-*, *ötkürmek* krş. Skr. *praveśa* Çin). bkz açıklamalar **116-117**. Köñül tözin Ukıtdaçı Nom’a *sezme* açısından bakacak olursak:

yañılmak üzä partağçan bolup tuymak üzä tözün bolsar satır 13-14

KÖDÜL tözin tuysar köñül tuydaçı bolup tuyunmak ärsin- satır 20-21

bo KÖDÜLni tuysar tözün bolur bo KÖDÜLni yañılsar sansar bolur satır 25-6

KÖDÜL tözin tuymadaçılar partağçan ärürlär satır 31

köñül tözin tuyayın tep ugrap tüpükginçä tuymadaçılar ärsär BODİSATAVlar satır 32

KÖDÜL tözin tuyunup, näçäkä tägi KÖDÜL tözintä särilip turdaçılar ärsär BURHAN lar äriür satır 33

sınarsok tuyunup kiçig kölüñü üzä ozarlar satır 46

alku nomlarınıñ{nu} alkunı barça tuyunup burhan ağanur satır 83

köñülkä tayanıp tuymış k(ä)rgäk satır 88

nižvani bodi tuymak BİR tözlüg äriür satır 149

tuyunup bodi KÖDÜL örit- satır 251

(10) BİLGÄ BİLİG (Çin. 智 *zhi*; Skr. *prajñā*) “aşkın bilgi, bilgelik bilgisi, anlayış, sezgi, ya da kavrama berraklığı” (bkz. satır 307 *pratya bilgä bilig*; satır 295-297 *kolulamakı bıssar bilgä bilig ağanur*, *bilgä biligdä turup bölmätin adırmadın yıgınça yaragınça bilsär yaltrımak ağanur*)

Söz konusu terim, kimi Budist okullarda, *geçicilik*, *boşluk*, *neden-sonuç zinciri*, *bensizlik* gibi kavramların doğrudan kavranmasıyla elde edilen *bilgelik* anlamında kullanılır (bkz. Haussig, 1984, 444).

Budist yaşamın *prajñā*'dan (yüksek bilgi) ya da *bodhi*'den (bilgelik) ve *karuna*'dan (sevgi) oluştuğu düşünülürse Zen Budizmi gerçekten de *prajñā* ögesinin birçoğunu eğitiminin en azından ilk aşamalarında yapmaktadır ve öğrettiği bu *prajñā*, dünyevi bilginin göreceliğinin ötesine geçerek elde edilmelidir; bu da kişiyi bireysel dünya kavramının karmaşalarından gelen arzularımızdan ve tutkularımızdan kurtaracaktır. Zen, insan kalbini oluşturan tüm dürtüleri, içgüdüleri ve duygusal etmenleri yok etmeyi öğretmez; yalnızca düşünsel iç görünümü hatalı ayrımlardan ve yersiz iddialardan temizlemeyi öğretir; çünkü bu yapıldığında kalp doğal erdemlerini nasıl yerine getireceğini kendi kendine bilir (Suzuki, 1998, 101).

Budizmde bilgi ve bilen arasında bir ayırım yapılmaz. Üstün bilgelik (*āryajñāna*) artık içsel algı ve bu algıyı meydana getiren ruhsal güçtür. Bu, Budizm'deki genel düşünce şekliyle oldukça uyumludur; çünkü bilginin gerisinde bir şey varsa ya da bu bilincin belli bir yüksek gücünün işleviyse, Mayahistlerin bu karşı çıktıkları bir ikilik olacaktır. Sonuçta bilgi mutlak olmalıdır; *āryajñāna* ile aynı şey olan *prajñā*, *altı paramita*'dan (mükemmellik erdemi) biri olarak tarif edilir (bkz. açıklamalar *altı pāramitā*). Mahayanistler, her zaman *altı pāramitā*yı olası en yüksek biçimlerinde gerçekleştirmenin peşindedirler; dolayısıyla, *prajñā*'da bilinçleri yanlış ayırımdan (*vikalpa*) arınmıştır; gerçekliğin böylesiliğine uyanık oldukları için karşıt dayanakların hiçbirini edinmezler; böylece bilinçlerinin tüm alanında bir uzaklaşma (*parāvṛitti*) oluşturabilirler (Suzuki, 1998,141).

(10) süzölmäk: Metinde dört yerde geçen sözcük satır 10'da mecaz anlamı olan “dindar olmak, arınmak” anlamıyla kullanılırken diğer üç satırda (80; 189; 190) somut anlamı olan “süzölmek, temizlenmek” anlamlarıyla kullanılmıştır (bkz. Erdal, 1991, 674).

(10) nom: Metnimizde genel olarak “fenomen, görünen ve duyulan, canlı cansız her şey” ya da “bilinç dışındaki her şey” anlamlarında kullanılan *nom* sözcüğü burada “davranış” anlamında kullanılmıştır; bkz. için açıklamalar **3 nom**.

(11) adroyu bar-: Tekin tarafından her iki yayımında da ''trwnw p'-r- / adrunu bar- biçiminde okunup “hervorragen; sivirmek” olarak tercüme edilen sözcük (Tekin,

1980, 11) çalışmamda *adroyu bar-* biçiminde okunmuş ve üstün olmak, kendini göstermek” (bkz. Röhrborn, 1977-1996, 61a) biçiminde tercüme edilmiştir. Erdal’a göre sözcük *adır-* eylemine; eylemden eylem yapan bir *-u-* ekinin gelmesiyle türemiştir; *adru-* önerisi için (bkz. Erdal, 1991, 476-477; Wilkens, 2007, 1507). Ayrıca krş. *bilgä biligtin adrudaçı* Arat, 1991, 406-407).

(11) DYANLI BİLGÄ BİLİGLİ ÜZÄ KÜÇLÄNTÜRÜP “Meditasyon (*dhyāna*) ve bilgelikle (*prajñā*) güçlenip”

(< Skr. *dhyāna* ~ Çin. 定 *ding* ~ Jap. *zen*) bkz. JapBuddh. 335a-b

“Meditasyon, derin düşünme” anlamlarına gelen bu kavram, zihinsel yoğunlaşmayı amaçlayan Buddhacı derin düşünme tekniklerini ve bu teknikler sonucu ulaşılan durumu karşılar. Zihnin etkinliklerini denetlemek için zihinsel yoğunlaşmaya ulaşılarak, tüm bağımlılıklardan kurtulma amaçlanır. Metnimizde *dhyāna* ve *prajñā* şöyle tanımlanmıştır: “Bu *bilinç*in tözünün işi, nedende takılıp ilk olarak çile çekerken engel olmak, *düşünmek* diye adlandırılır. Engel oluşu olgunlaşırsa *dhyāna* (diye) adlandırılır. Düşünme olgunlaşırsa *bilgelik* (*prajñā*) (diye) adlandırılır” (bkz. satır 295-297; krş. *dyan p(a)ramitta yaratınmak*, satır 332).

Bodhisattvaların bilinci tüm iddia edilebilir biçimlerden arınmıştır, zamanla daha yüksek aşamalara (*bhumi*) çıktıkça üç katlı dünyanın Bilincin kendisi olduğunu (*cittamātra*) anlayacağı Samādhi durumunu kazanacaktır. Kazandığı Samādhi’ye Maya-benzeri (*māyopama*) adı verilir. Daha sonra kendini bütün görüntülerden kurtaracak, bilgisini mükemmelleştirecek ve nesnelere doğmamış olduğunu anlayacak ve *Vajravimbopama* adı verilen Samādhi’ye girdiğinde Buddha-bedenini elde edecek (Suzuki, 1998, 97).

Bodhisattva, kendisini aydınlanmış bir bilinç edinmek için disipline ederken kendisi tarafından kavranması gereken böylesi bir bilinci bilmez. Çünkü her şeyi bilen bir bilincin dışarıya akıntıları yoktur ve kişinin kavrayışının ötesindedir, dolayısıyla bu bilinçte kavranma olasılığı yoktur; bizim algımızın tamamen ötesinde olan, bilinçsizlik (*acittata*) olarak adlandırılan şey vardır (Suzuki, 1998, 284; krş. *buyanlı bilgä biligli* Scharlipp, 1986, 96). Meditasyon için ayrıca bkz. Conze, 2004, 25-27).

(11) ÜÇ KÖLÜĞÜ: Budist okullar “Theravada” (diğer adıyla *Hinayana* “Küçük Araç”), “Mahāyāna” (Büyük Araç) ve “Vajrayāna” olmak üzere üç büyük gelenek altında toplanır. Buddha’nın ölümünden sonra toplanan ikinci konseyde (M.Ö. 383) ortaya

çıkan bazı görüş ayrılıklarıyla ayrılan bu kollar Buddha'nın görüşlerinin farklı farklı yorumlanmasının sonucudur. Bunlardan Theravada herkese açık bir okul değildir; nirvāna'ya sıkı manastır eğitimi ve meditasyonla çok az insanın ulaşacağını savunur. Mahāyānacılar ise sıkı manastır düzeni olmadan herkesin *nirvāna*ya ulaşacağını savunur. Vajrayāna okulu, Batıda daha çok Tibet Budizmi'yle bilinen zor uygulamaları olan bir okuldur; "Lamaizm" olarak da adlandırılır.

Budizm'de Mahāyāna, Hinayana'ya, Ekayāna da Dviyāna'ya zıt durmaktadır. Dviyāna, Śrāvaka ve Pratyekabuddha'lardan oluşmaktayken Ekayāna, Bodhisattvalar içindir. Metnimizin ait olduğu araç, keskin bir öngörüye sahip, kelimeler ve anlamları arasındaki farkı iyi bilen ve diğer insanları biçimsizliğin (*animitta-sukha*) mutluluğunu paylaşmaya yönlendiren Büyük Araç yani Mahāyāna'dır. (bkz. Suzuki, 1998, 358) Mahāyāna sūtraları genellikle Śrāvaka-yāna, Pratyekabuda-yāna ve Bodhisattva-yāna'dan oluşan Triyāna'dan (üç araç) bahseder. Ancak *eka* "tek/bir" anlamına gelse de Ekayāna'nın, yānaların sayısıyla bir ilgisi yoktur; *eka* burada "birlik" anlamındadır ve Ekayāna, Hinayanist ve Mahayanistlerin de dâhil olduğu bütün varlıkların, varoluşun esaretinden kurtulduğu nesnelere üstün birliğini anlatan öğretinin adıdır. (Suzuki, 1998, 358-359). Buna rağmen metinde neden üç araçtan söz edilmektedir? Aynı soru LS'da Mahamati tarafından sorulur; Buddha şöyle cevap verir: "Parinirvāna'nın Śravakalar ve Pratyekabudaların kendi kendilerine fark edecekleri bir gerçeği yoktur; bu yüzden onlara Birlik Aracı'nı vaaz etmem. Onların kurtuluşu yalnızca Tathagata'nın kılavuzluğu, sağduyu, disiplin ve yönlendirme vasıtasıyla mümkündür. Onlar henüz kendilerini bilginin (*jñeyāvaraṇa*) ve hatıranın işleyişinin engelinden kurtaramamışlardır; onlar henüz hiçbir şeyde öz-varlık bulunmadığı gerçeğini fark etmemişler, tasavvur edilemez dönüşüm-ölümü (*acintyapariṇāmaciyuti*) edinmemişlerdir. Bu sebeplerden dolayı Birlik Aracı'nı vaaz etmem. Śrāvakalara Üçlü Araç'ı öğüt ederim. Hafızanın kötücül alışkanlıkları tamamen temizlendiğinde, öz-varlığa sahip olmayan nesnelere doğasını kavradıklarında ve hafızanın kötü alışkanlığından gelen Samādhi'nin zehirleyici sonucundan uyandıklarında dışarıya akmayanlar durumundan yükselirler" (Suzuki, 1998, 361).

(12) arig basuṭṭi "kirsiz yardımcı" bkz. *kirliḡ basuṭṭi*

Bu terime karşılık Sanskritçe ya da Çince bir terime rastlayamamakla birlikte, söz konusu söz grubunun, satır 6-13 arasındaki birkaç koşutluğa uyum sağlayabilmek

için Uygur yazar tarafından üretildiğini düşünüyorum. Söz konusu koşutluklar şöyle verilmiştir:

KÖDÜL'ni yañılsar- KÖDÜL'ni tuysar

BİLİGSİZ BİLİG üzä örtülüp- BİLGÄ BİLİG üzä y(a)ruñup

*azta ulañı niñvanılarını küçlänürüp ädgüli ayıglıta ulañı kılınçlarını kılıp - süzümäktä
uladı ädgü nomlar üzä ağroyu barıp*

ALTI yolta tægzinip - DYAN (lı) BİLGÄ BİLİG (li) üzä küçlänürüp

kirlig basuñçıtın turur tep ağanıp- arıg basuñçıtın turur tep ağanıp

sansar tep teyürlär- nirvanka kirürlär

basuñçı (= Skr. hetu Böht. 282a; Suzuki, 1998, 457-458; krş. Arat, 1987, 376)

nirvan (< Toh. A/B *nervāṃ* / Sogd. *nyrβ'n* < Skr. *nirvāṇa*) “Sönme, bitme” anlamına gelen bu sözcük “aydınlanma; hırs, nefret ve düş ateşinin sönmesi” anlamında da kullanılır.

Theravāda Buddhacılığının öz disiplini ve kişisel başarıyı öne çıkararak anlayışının tersine Mahāyāna Buddhacılığında bodhisattva olma amaçlanır. Bodhisattva başkalarına yardım etmek için *nirvāṇa*'ya ulaşmayı geciktirerek *samsārā*'da kalır. Buna göre *nirvāṇa* gelecekteki bir durum ya da bir yer değil; doğru anlamadır. Onda yalnızca hareketsizlik, temelsizlik vardır. Şimdi ve buradadır. Kavramsal ayrımların sonul olarak gerçek olmadıkları anlaşıldığında *nirvāṇa* ve *samsārā* arasındaki ayrım da ortadan kalkacaktır (bkz. Fel. Söz. 1043b-1044a).

Metnimizde *nirvāṇa*'ya ulaşmanın şartları şöyle sıralanmıştır: (İnsanlar) bu bilincin farkına varırsa onun tözü gibi olup bilgiyle (*prajñā*) parlayıp, arınmakla ilgili iyi davranışlarla (*dharma*) ilerlerler. Meditasyon (*dhyāna*) ve bilgelikle (*prajñā*) güçlenip Üç Araçtakilerin ardında dururlar. “Kirsiz yardımcıdan (*hetu*) oluşmuş” diye adlandırılırlar. Farkına varıp *nirvāṇaya* girerler (satır 9-14).

Bununla birlikte metinde, *nirvāṇa*'ya ulaşmayı amaçlayıp *samsārā*'dan kurtulmaya çalışmak faydasızdır. Bunu düşünmek bile bir çeşit yanlış tasavvurdur. (bkz. *nirvan bar tep adkanıp* satır 94-96). Metnimize göre *samsārā* ve *nirvāṇa* aynı tözdendir (satır 148); *nirvāṇa*, sönme ile elde edilir; bkz. “Başarıya ulaşırsa, sönmesi *nirvāṇa* (diye) adlandırılır” (satır 301). Ayrıca bkz. *sansar*.

Nirvāṇa, LS.'ya göre, kişi böyleliğin evini (*yathābhūtārthasthānadarśanam*) kavradığında anlaşılır. *Nirvāṇa* tutulur bir biçime sahip değildir ve ne var olmaya

başlar ne de işlemeyi bırakır. Dolayısıyla *nirvāṇa*'ya ulaşmak *yathābhūtam* nesnelere, yani doğmamış, düşünsel yapının kategorilerinden etkilenmemiş haliyle gerçeği kavramaktır. Nesnelere doğasında bulunan bir boşluk (*śūnyatā*) durumu olan ve yine üstün bilgelik (*āryajñāna*) aracılığıyla edinilen bir öz-farkındalık durumu olan *Nirvāṇa*'ya ulaşmak için *ālayavijñāna* olarak bilinen bilincin en derin kısmında bir uzaklaşma (*parāvṛitti*) olmalıdır (Suzuki, 1998, 127-128).

Nirvāṇa'ya ilişkin LS.'dan birkaç alıntı verecek olursak:

“O Mahamati, görüntüsüzlüğe (*animitta*) dayanan görüş, görüntüye dayanandan üstündür, çünkü görüntüye dayalı görüş doğuma (*jamahetu*) neden olur ve tercih edilen bu değildir. Görüntüsüzlük ayırımın sona ermesi demektir ve ben *nirvāṇa*'nın doğumsuzluk demek olduğunu söylerim. “*Nirvāṇa* ile var oluşun anlamının gerçekliğinde, bilinçte meydana gelen bütün ayırımı ve ona ait olanı terk etmeyi ve Tathagata'nın en derin bilincinde yatan üstün bilgeliğin farkındalığını anlatırım, buna *nirvāṇa* derim.” (Suzuki, 1998, s. 267).

“*Nirvāṇa*, doğumun, yok olmanın olmadığı yerdir; o bilincin oluşturduğu bütün kategorileri kesinlikle aşan bir böylesilik durumunu kavramaktır; çünkü o Tathagata'nın kendisinin içsel bilincidir.” (Suzuki, 1998, 125).

(13) yañılmak üzä partağçan bolup tuymak üzä tözün bol- “farkına varmamakla sıradan, sezmeyle asil ol-”

prtagçan: < Skr. *prthagjana* “sıradan insanlar, Budizmle aydınlanmamış olanlar” (Soothill, 1937, 188a; 361b; Hirakawa, 1990, 53)

tözün asil, soylu (~ Skr. *ārya* ~ Çin. 聖 *shen*, 善 *shan*)

(14) tugmaksız: “doğmamış” (~ Skr. *anutpannaḥ sarvabhāvaḥ*) Bilincin ya da Bilinç tözünün niteliklerinden biri olan *doğmamış* olma, genel anlamıyla doğmamış, yaratılmamış olmak anlamının yanında boşluğun (*śūnya*) doğal bir sonucudur. Mahāyāna Budizminin temelini oluşturan dört ayırt edici özellikten biridir:

1) her şey boştur (*śūnya*); **2)** doğmamıştır (*anutpanna*); **3)** ikili değildir (*advaita*) ve **4)** öz-varlıksızdır (*niḥsvabhāva*); (Suzuki, 1998, 166).

Boşluk (*śūnyatā*) yüzünden doğumsuzluk vardır ve doğumsuzluk olmadığı için öz-varlık ve ikililik ya da karşıtlık ya da karşıt çiftler düşüncesinin var olduğu bir maddeler dünyası yoktur ve bu fark edildiğinde kişi teknik olarak “doğmamış

gerçeklikle uyum” (*anutpattikādharmakshānti*) olarak bilinen şeye sahip olur (Suzuki, 1998, 287).

Sonsuzluk sonsuzluksuzlukla ya da geçicilikle çelişir; herhangi bir ilgili anlama sahipse yaratılmamışlık yaratımla zıtlık halindedir ve doğmamış olmak aynı şekilde ele alınırsa kendisini sınırlar.

Öğretiye göre varoluş, dört önermeden (*catushkoṭīka*) biriyle açıklanamazsa; *sat-asat* değişiminin üzerindeyse ve nedensellik yasasıyla (*hetupratyaya*) kontrol edilemezse *doğmamış* (*anutpanna*) olarak adlandırılır; burada *doğumsuzluk* ne sonsuzluk ne de yaratılmamışlık anlamında kullanılmıştır (Suzuki, 1998, 122).

(Ayrıca bkz. satır 104, 105, 235, 335; *tugdaçı ärmäz* için satır 34; *tugmaksız öçmäksiz* için satır 40, 42; *tugmaksız täprämäksiz* için satır 176-177, 331. *tugmaksızta tur-* için krş. satır 105-106).

(14) Köñül tözi “bilinç tözü” (~ Skr. *citta-svabhāva* ~ Çin. 心性 bkz. Soothill, 1937, 150a-b 心性 Değişmeyen bilinç kökü, ya da bilinç doğası, kendi kendine var olan saf akıl, her şey, Tathāgata-garbha adları da verilir, bilincin kendindeliği prensibi olan gerçek-hazine yani bilinç tözü, sebeplerden ve kirlilerden bağımsızdır, kendiliğindedir, kişinin içindeki ulaştığı bilgiyi işaret eder, (bkz. Suzuki, 1998, 68). Metnimizde de bilinç tözü, etrafındaki kirlilerden etkilenmeden, kendi doğasınca değişmeden kalır.

(14) kayvılandı-: “bir araya gelmek”. Tekin’in ilk yayınında *kay-* “meyletmek, kaymak” eylemine bağlayarak *hinneigt* olarak tercüme ettiği sözcük (bkz. Tekin, 1980, 76), ikinci yayınında “yakından bakmak” biçiminde tercüme edilmiştir (Tekin, 2008, 155). Erdal’ın “*to bring into mutual compliance*”, “birbirine uyumlu hale getirmek” anlamını verdiği *kayvılandı-ıştur-* için (bkz. Erdal, 1991, 817), ve paralel bir örnek için (bkz. Röhrborn 1971, 634-635).

(14-15) yañılmaklı tuymaklı iki törlüg nomlar birgärü köñülnüñ köligäsi ärür “yanılgı ve sezgi içeren bu her iki fenomen de bilincin (ancak) gölgesi olur”

Metnimizde gölge özü ya da hayal olarak gösterilen fenomenlerin bilincin içinde bulunduğu belirtilmesi kafa karışıklığına sebep olabilir. Örneğin Yogacāra, ālaya’nın tamamen saf olduğunu ve kirlilikler ve kötü tutkularla hiçbir ilgisi olmadığını öne sürerken *Lañkāvatāra*, ālaya’nın saf olduğu kadar saf olmayanın da

deposu olduğu, onun hem özünde var olan hem de doğaüstü, hem göreceli hem de mutlak olduğu görüşünü savunur.

Aslında fenomenler tamamen bilinç tözüdürler. Nitekim teoriye göre bilincin dışında görülen bir fenomen bir “fenomen olmayan” (*adharmā*) olacaktır. Paralel örnek için bkz. satır 192; 283-284.

“Bir Bodhisattva her varlığı değerlendirir ve onların maya (efsun) gibi olduklarının, gölgelere benzediklerini ve dahası dünyanın bilinç dışında var olmadığını bilerek bir biçimsizlik (*animitta*) yaşamı sürer. Zamanla daha yüksek aşamalara (*bhūmi*) çıktıkça üç katlı dünyanın, Bilicinin kendisi olduğunu (*cittamātra*) anlayacağı Samādhi durumunu kazanacaktır.” (Suzuki, 1998, 97; krş. Ruben, 1948, 320-321).

LS.’nin, T’ang versiyonunda aşağıdaki dizeler bulunmaktadır:

“Beden, mal ve ev

Bunlar zihnin gölgelerinden başka bir şey değildir;

Cahiller, bunu anlayamayanlar

Teoriler üretmekle ve tartışmakla uğraşırlar.

Ancak buldukları şey yalnızca zihinseldir

Ve zihnin dışında hiçbir şey bulunabilir değildir.”

Bu alıntıdaki *citta* (zihin) hiç şüphe yok ki *Vijñāna* sisteminin bütünlüğünü simgeler. Gerçekten de *ālaya* birliğinden ayrıldığında işlemez, yani yok olur ve elimizde isimden başka bir şey kalmaz, (Suzuki, 1998, 180-181; ayrıca bkz. Schumann1963, s. 89).

(16) ärksin- “etkili olmak, güçlenmek, hâkim olmak” (bkz. satır 17, 18; krş. *tuyunmak ärksinip* için satır 21).

Röhrborn, sözcüğü *ärk* “güç” kelimesine bağlayıp bir *ärksi-* eyleminin bulunmadığını belirtirken (Röhrborn, 1977-1996, 441a-442a); Erdal, sözcüğü < *ärk+sin-* biçiminde ayırmıştır, (Erdal, 1991, 533; *ärksinmāk* için krş. Wilkens, 2001, 91-92; 342-343).

(18) üstäl- < *üst+ä-l-* “artmak, çoğalmak”, metnimizde bu sözcük zıttı olan *esilmek* eylemiyle kullanılmıştır (bkz. Röhrborn, 1977-1996, 223b *as- üstä-*; Erdal, 1991, 682-83).

esil: < *es-il-* “azalmak, eksilmek”. Metnimizde sözcük *üstäl-* eyleminin zıttı olarak kullanılmaktadır (Erdal, 1991, 659-60).

(19) öç- amrıl: (~ Skr. *śānta*) “Sönmek, dinmek, sakinleşmek”; “meditasyonla sakinleşmek; Nirvāṇa ve Saṃsāra olgusuna yapışmadan sakinleşmek” (bkz. Röhrborn, 2010, 58-60; Erdal, 1991, 316, 317, 653, 654.), krş. açıklamalar **40 öçmäksiz**.

(22-23) KÖDÜL tözi üstälmädin... esilmädin KÖDÜL tözinçä öçüp amrılıp täğšilmäksiz bolup... “*bilinç* tözü (*citta-svabhāva*) çoğalmadan...azalmadan *bilinç* tözüne uygun biçimde durgun bir biçimde (*śānta*) deęişmeden kalır”

Metnin ait olduğu *cittamātra* öğretisine göre Bilinç tözü mutlak’tır. Nedenselliğe ve karşılıklı koşulluluğa bağlı olmayan Bilinç, bir var olma ya da var olmama değildir; bunların ötesindedir. Hiçbir şartta artmaz, azalmaz ve değişebilirliği yoktur. Buna göre her türlü felsefi düşüncenin ötesinde görülen Bilinç, ayırımdan ayırıdır, elde edilebilir değildir. “Mutlak” olarak görülen Bilinç tözüne atfedilen özellikler de aslında antitezi olamayacak olan özelliklerdir; nitekim her türlü antitez bir ikiliğe yol açmaktadır.

täğšilmäksiz: “deęişmez” (Skr. *atyanta-prakṛiti-pariśuddhi*) Metnimizde bilinç tözünün sık sık tekrarlanan özelliklerinden biri olan, deęişmeden kalma özellięi için ayrıca bkz. satır 212, 289, 293.

Bilinç, bireyselleşme ilkesi (*vişaya*) tarafından harekete geçirilmediği sürece, kendi gerçek saflığını ya da tarafsızlığını, etkisizliğini, yalnızlığını ve birincil niteliği olan bozulmalarla kirlenmemişliğini koruyarak durgun kalacaktır (Suzuki, 1998, 179-180).

Bu depo-Citta kendisinde ve rahat olduğu sürece tamamen sessizdir ve *cittam avyakritam nityam*’nda (Bilinç sonsuza dek durgundur/devinimsizdir.) hiçbir dalgalanma görülmez. Doğasında ayırt edici değildir, kendisini parçalıyormuş ya da analiz ediyormuş gibi davranmaz (Suzuki, 1998, 249).

(*täğšilmäksiz* için bkz. Wilkens, 2001, 468; Wilkens, 2007, 1687-1688)

(26) tözün: “asil”(~ Skr. *ārya* ~ Çin. 聖 *shen*, 善 *shan*)

Metinde 24-26 satırlar arasındaki *partagçan-tözün*; *sansar-nirvan* kavramlarının koşutluğunu sağlamak için Tekin *tözün* sözcüğünü *nirvan* olarak değiştirmiştir (bkz. Tekin, 1980, 35).

“Asil” anlamına gelen *tözün* için metnimizde şu bilgiler yer almaktadır:

Tüm fenomenler ve sıradan insanlarla birlikte asiller de bilinçten doğar ve varlığını bilinçle sürdürür (satır 2-3).

Asil olmanın şartı *tuymak* yani farkına varmaktır (satır 13).

Bilincin farkına varan kişi asil olur (satır 25-26).

Asiller *citta-mātra* dışında bir öğretiye dayanmamalıdır (satır 84-88).

Asiller, harf/heceyi takip etmemeli, kendi bilinçlerine bakmalıdırlar (121-122).

Tüm sıradan insanlar ve asiller bilinç tözlüdür (satır 145).

Tüm asiller ve fenomenler bilinçteki gölgedirler (satır 192).

Bütün asiller bilinç tözüne dayanmalıdır (396-397).

(*prthagjana* ve *ārya* tanımları için bkz. Suzuki, 1998, 145n, 305)

(26-27) ÜÇ üdki alku burhanlarka tanuklagulug nom: “Üç zamandaki Buddhalar tarafından tanıklanma öğretisi (*dharma*)”

ÜÇ üd “üç zaman” (~ Skr. *traiyadhvika* ~ Çin. 三世) Budizm’de geçmiş, gelecek ve şimdiki zaman anlamında kullanılan bir terimdir (bkz. Soothill, 1937, 58; Zieme, 1998, 479, 613).

Tekin, ilk yayınında *pwrq’nl’r q’* (*burhanlarka*) biçiminde okuduğu sözcüğü (Tekin 1980: 35), *burhanlarig* biçiminde değiştirmiştir (Tekin, 2008, 123). Metinde *tanukla-*eylemi birkaç yerde belirli nesneden sonra gelmektedir; ancak *tanuklaguluk nom* söz dizisinde *tanuklaguluk*, eylem durumunda olmayıp adlaşmış olduğundan *-ka* yaklaşma ekiyle kullanılması hatalı gözükmemektedir. Örnek için Türkiye Türkçesindeki *-i tanıklamak* ve *-e tanık olmak* örnekleri göz önünde bulundurulabilir.

(27-28) açok kizläglig nom: “açık ve gizli öğreti/yorum”

(*açok* için bkz. Röhrborn, 1977-1996, 43a; *kizläglig* < *kizlä-g+lig* için bkz. Erdal, 1991, 347 ve Röhrborn, 1977-1996, 240b)

Metnimize göre açık ve kapalı tüm öğretiler salt-bilinçi (*cittamātra*) öğretmek için vaaz edilmiştir.

Laṅkāvatāra, Buddha'nın öğretisinde iki misli gizli anlam olduğunu ve bu anlaşıldığında her şeyin anlaşılacağını belirtir. Kişinin en derin bilincinde fark edildiği şekliyle gerçeklik (*pratyātmadharmatā*) ve sonsuzluktan beri devam eden şekliyle gerçeklik (*paurāṇasthitidharmatā*); bu iki gerçeklik iki şey değil bir şeydir, yani öznel olarak algılanan gerçek, nesnel varoluştaki gerçektir ve “salt-Bilinç” bu temel bütünlüğü ve *bhrānti*, *vikalpa*, *viparyāsa* vb. şeylerle kirlenmemiş her şeyin saflığını tanımlamak için vardır. Mantıksal çıkarımın bir sonucu olarak değil de öz-farkındalık olarak en derin bilinçte meydana gelen bu uyanışla Buddha şu ifadeyi kullanır: “Benim aydınlanışım ve Nirvāṇa'm arasında bir dünya olduğunu söylemedim. Gerçekten de tek bir söz söylememek Buddha'nın öğretisidir.” (bkz. Suzuki, 1998, 274).

(28-29) bo yertinçütä: “yeryüzünde” *bo yertinçü* (< Sogd. *cnpwδβyp* ~ Skr. *jambudvīpa*) Metnimizde yaşadığımız dünya anlamında kullanılmıştır (bkz. Haussig, 1984, 118; krş. *idiş yertinçü*, *ontın sınar yertinçü*).

(33) säril-: Metinde 33, 53, 55, 170 ve 172'inci satırlarda geçen bu sözcük 33, 170 ve 172'de “sakinleşmek, yatışmak” anlamında; 53 ve 55'inci satırlarda “kalmak, durmak” anlamlarında kullanılmıştır (Erdal, 1991, 671-672).

(34) bo KÖDÜL tözi tugdaçi ärmäz oçtäçi ärmäz bartaçi ärmäz kältäçi ärmäz: bkz. Ruben, 1948, 317-318.

bardaçi ärmäz kältäçi ärmäz için bkz. Soothill, 1937, 378a 無去無來; krş. *tözintinbärü kälgüsüz tuggusuz* Prajña. D166. bkz. açıklamalar **14 tugmaksız** (*anuppanah*), **öçmäksiz** (*anirodha*; *anirodhanutpada*), **23 täğšilmäksiz**.

(35) kurug ötvi uçsuz kıdıgsız tüzütä turup ömäksiz ärip: “(bilinç tözü) özsüz, saydam, uçsuz bucaksız, pürüzsüz ve tam bir biçimde durur (ve) tasarlanamazdır.

kurug özsüz, boş (~ Skr. *śūnya*, *niḥsvabhāva* ~ Çin. 虛 無性)

Boşluk (*śūnya*), Budist felsefenin özünü oluşturan dört ayırt edici özellikten biridir, (bkz. açıklamalar **tugmaksız**). Bütün nesnelere öz-varlıktan yoksun olduğunu söylemek tüm varoluşun içinden geçen çok karmaşık bir ilişkiler sistemini tanımak demektir. Mahayana, bu sözcüğün *dharmaların* herhangi bir öz-varlıktan yoksun oldukları anlamına geldiğini düşünür; yani onlar bağımsız olarak mutlak gerçekler değildirler, yalnızca hayal edilirler ve hatalı bir şekilde ayırt edilirler, çünkü onların

her biri kendilerinden başka bir şeye bağlıdırlar. Biraz farklı bir açıdan, bu dharmaların, mükemmelleştirilmiş ruhani bilgiyle incelendiğinde, boşlukla aynı bir öz-varlık ortaya koyduğu anlamına gelir; yani kendi öz-varlıklarında onlar boştur (bkz. Conze, 1953, 120; Conze, 2004, 66; Ayrıca bkz. Schumann, 1963, 87-88).

Hossō felsefesi, Budist felsefesinde Hinayana'nın olgusal var oluşu olumsuzlamasının yanı sıra Madhyamika'nın saf olumsuz Mutlak'ının yerini almış olan durağan, ancak olumlu bir Mutlak oluşturduğu için bir bakıma Boşluk'un ortasındaki erdeme sahiptir. Hossō öğretisinin Mutlak'ı, salt Boşluk değil, boş Bilinç'tir" (Petzold, 1995, 342).

LS'ya göre herşeyin boş olduğu söylendiğinde bu, herşeyin yokluk olduğu anlamına gelmemektedir, ancak bunun gibi belirli nesnelere mutlak gerçekliğe sahip olmadıkları anlamına gelmektedir. Ayrıntılandırma, bilincin bir yaratımıdır; onun nesnel dünyada doğumu yoktur, başka bir deyişle, bu dünyada kesin olarak gerçek, yani öz-varlığa sahip olduğu iddia edilebilecek hiçbir şey yaratılmamıştır. Çünkü varoluş sürekli olmaktadır, ayrıntılar dünyasında kendi öz-varlıklılığını ya da öz-benliğini ya da değiştirilemez ya da değişmez özlüğünü sonsuza dek koruyan hiçbir şey yoktur. Olma düşüncesi görecelik, yani ikilik gerektirir ve bu ikilik ya da çokluğa nihai gerçeklik olarak tutunulduğunda bu katı ve sert kabuklu dünya bizim sezgimizin nüfuzuna direnecektir (Suzuki, 1998, 29).

(*kurug* için ayrıca bkz. satır 223, 315, 337, 150, 152, 153, 324, 154, 226, 153, 150, 152, 363, 210 224, 35, 237, 256, 151, 196, 223, 48, 239, 285, 151, 313, 271; *kurug tatıgsız* satır 196; bkz. Schumann, 1963, 87-89; Ruben, 1948, 318-319; Soothill, 1937, 379; Suzuki, 1998, 166; *yokug kurugug tanuklamak çin kertü ärür, m(ä)nig adkanmak igid ezüg tetir* bkz. Hazai-Zieme, 1971, D77-78)

ötvi: (< *öt-vi*) "saydam, geçirgen, idealer evreninin ve uzayın fiziksel boşluğu" (bkz. Erdal, 1991, 335. *öt-* geçmek, karşıya geçmek" eyleminden *-vi* ekiyle adlaşmıştır. Tekin tarafından "her yere nüfus edici" (bkz. Tekin, 1980, 76; Tekin, 2008, 156) biçiminde tercüme edilen sözcük, çalışmamda da *kurug* "boş" sözcüğüyle birlikte kullanıldığından "saydam, geçirgen" olarak tercüme edilmiştir, krş. Wilkens, 2007, 235.

uçsuz kırıksız "uçsuz bucaksız" bkz açıklamalar 226.

ömüksiz: "düşünülemez" (~ Skr. *acintya* ~ Çin. 不可思)

Laṅkāvatāra Sūtra'ya göre doğumsuzluk (*anutpada*) düşüncesi daha olumlu bir biçimde ifade edildiğinde bu, “düşünülemez sonsuzluk” (*nityam acintyam*)’tur. Nedensellik kategorisinin üzerinde olup doğum ve yok oluşa bağlı olmadığı için gerçek sonsuzluktan başka şekilde tanımlanamaz ve bu sonsuzluk mutlak bir sonsuzluk olduğundan, devamsızlık ve geçicilikle karşılaştırılmadığından en uygun şekilde “düşünülemez” olarak nitelendirilebilir (Suzuki, 1998, 302).

“Hossō’nun Mutlak görüşü, Madhyamika’nın Mutlak görüşünün de ötesindedir. Madhyamika felsefesi, bütün tez ve antitezlerin yok olduğu mutlak Boşluk (*śūnyatā*) düşüncesini oluşturarak Hinayana felsefesini karmakarışık eden var oluş ve var olmama çelişkisinin ötesine geçmiştir. Madhyamika’nın bu Boşluk’u olgusal var oluşun salt bir olumsuzlaması değil, daha çok tamamen tanımlanamaz olsa da gerçek mutlak bir niteliğin boşluğudur. Bütünüyle boş olduğundan hiçbir olumlu düşünce onunla bağlantılı olamaz. *Bilincin* her türlü öznelikten, nesnellikten ve eylemden yoksun olduğunu ve onun mutlak gerçeklik, yani *Gerçek Benzerlikle*, durağan Us-doğayla aynı olduğunu ilan ederek Madhyamika’nın Boşluk düşüncesinin sonsuzluğunu sınırlandıran Hossō felsefesidir (Petzold, 1995, 342).

(36) idiş yertinçü başlagsıztn bärü...: “cansız dünya, başlangıcı olmayan bir zamandan beri...”

idiş yertinçü: “yeryüzü, yerküre” (~ Skr. *bhājanaloka* ~ Çin. 世界 shi jie, bkz. Monier Williams 752a).

idiş “kap, kase” (bkz. Clauson, 1972, 72a-b; *tnl(i)gli idişli yertinçü* için krş. Wilkens, 2007, 381)

başlagsıztn bärü “başlangıcı olmayan bir zamandan beri” < *baş+la-g+sız+tin* (bkz. Erdal, 1991, 183), (*başlagsıztn* için krş. Kara-Zieme, 1977, B120).

(37) oot suv yeel adaları üzä buzultukta “ateş, su ve rüzgârın zararlarıyla bozulduğunda”

buz-ul- için bkz. Erdal, 1991, 657.

Metnimizde, genel olarak aslen olmadığı düşünülen, zihnin yarattığı illüzyonlar olarak görülen fenomenler (bkz. açıklamalar *nom*) burada gerçek gibi görülmektedir. Cansız dünya (Uyg. *idiş yertinçü*~ Skr. *bhājanaloka*)’nın ateş, su ve rüzgârla tahrip

olma imgesi için (bkz. Ruben, 1948, 320, not 23). Ayrıca *yugāntāgni* “dünyanın ateşle yok olması” için (krş. LS. s. 284, satır 766).

buzulmaksız: *buzul-maksız* (bkz. Erdal, 1991, 397).

Budistler tarafından dharmalar koşullu ve koşulsuz olmak üzere ikiye ayrılmıştır, (bkz. Conze1953: 118). Koşulsuz dharmalar yalnızca nirvāna ve gökyüzüdür. Metnimizde geçen *kök kalık* yani gökyüzü de koşulsuz bir dharma’dır. Dolayısıyla tıpkı *könül tözi* gibi *buzulmaksız*’dır (krş. *kök kalık yänä özi öñsüz b(ä)lgüsüz tetir* Wilkens, 2001, 411-412)

(39) AZ kılınç: “hırs, açgözlülük” < Sogd. ’z, (~Skr. *trṣṇā* ~ Çin. 哀 *ai*); (bkz. Röhrborn, 1977-1996, 317b-318a.)

Açgözlülük, Budist inanişā göre yapılmaması gereken, yapıldığında yaşam-ölüm çemberinde dolaşmaya neden olan on iki durumdan biridir. Ayrıca bkz. on *törlüg kılınç yollar* (Skr. *duśacarita* ve *karma-patha*)’in sekizincisi olan *adın kişiniñ ädgüsiñä azlanmamak, künilämämäk* “başkasının malına tama etmemek ve haset etmemek” (Geng-Klimkeit-Laut 1993b: s. 370-371; Geng 1993a s. 184; Arat, 1987, 366).

Tekin’in her iki yayınında da Çince ideograma (哀) karşılık Ai biçiminde okuduğu sözcük, “ey, vah, yazık” biçiminde tercüme edilmiştir (bkz. Tekin, 1980, 73, 95; Tekin, 2008, 124, 183). Tekin, çalışmasının sözlük kısmında sözcüğü metinde üç yerde geçen *az* sözcüğünün altında vermemiş, ayrı bir Ai maddesi oluşturmuştur.

(43) ’ätözintä oron uya tuṭup: (krş. U III: 32)

(44-45) m(ä)n körümni turgurup alkunı bar tep adkanıp nızvanı turgurup, kılınç kılıp ämgäk täginip sansarta täğzinip yorırlar ‘ benlik” (Ātman) düşüncesini (*drṣṭi*) ortaya çıkarıp her şey vardır!’ diye (bunları) algılayıp lekelenip, davranışlarda bulunarak ızdırıp çekerler ve *samsārā*’da dolanırlar”.

m(ä)n körüm (~ Skr. *ātman*, *drṣṭi* ~ Çin. 我 *jian*), bkz. Soothill, 1937, 238a

Alayavijñāna, kişinin eski hareketlerinin ve ruhsal faaliyetlerinin tüm anısının depolandığı ve Vasāna adı verilen bir enerji şekliyle korunan bir çeşit depodur. Ancak bu enerji cehalet ve yanlış değerlendirmeye ve her türlü bağıllıkla (*abhinivesa*) fazlasıyla kirlendiğinden Nirvāna’nın gerçekleştirilmesine ve

dolayısıyla *yathabhutam* gerçeğinin farkedilmesine zarar verici bir şekilde dış dünyaya doğru tepki verir (Suzuki, 1998, 138).

Varlıksızlığın (*ashabhavata*), kendiliksizlik (*nairatmya*) ve boşluğun (*śūnyatā*) kanıtı, birincil olarak empirik birey için ikincil olarak da dharma veya varlık faktörleri için bizi ikililiğe götürür. Bütün bunlar “dünya ve bireyin” yansımalarını değişim içindeki kombinasyonlarını geçersiz kılar. Beden, hissetme, algılama, ruhsal yapı ve bilinç faktörlerinden (*skhanda*) dolayı kişi, birey olarak tanımlanır. Bütün bu gruplar varlıksızdır (*asvabhava*) çünkü bir “ben” (*ātman*) yoktur. Bunların hepsi sadece görüntüdür (*maya*) ve boşluk açısından varlık hiçbir şeydir, (bkz. Schumann, 1963, 88) Benlik yanılgısı için ayrıca bkz. Conze, 2004, 22).

Metnimizde *Samsārā*'da dolaşmanın nedenlerinin anlatıldığı bu bölüm için bkz. Arat, 1987, 366 ve *āmgāk tāgin-* için *āmgāk āmgān-* (~ Skr. *duḥkhasamudaya*), Ayrıca krş. *on iki nidāna* için açıklamalar 7.

adkan- (~ Skr. *grh-* ~ Çin. *zhi*) “(yanlış) tasavvur etmek, uydurmak; (şahıs ve nadiren bilinç tarafından) öz olarak yanlış biçimde tutmak”

Semantik açıdan, Röhrborn tarafından açıklaması yapılan sözcüğe (bkz. Röhrborn, 2010, 13-16; bkz. Röhrborn, 1983, 277, 288, 289, 297) ilişkin pek çok etimolojik öneri getirilmiş olsa da (bkz. T. Tekin, 1990: 300-308; Tekin, 2008, 173-173) son olarak Peter Zieme'nin okuduğu *adkayu al-* ibaresiyle sözcüğün etimolojisi kesinlik kazanmıştır (bkz. Zieme, 1998, 442). Bir kuşun bir şeyi pençesiyle almasının anlatıldığı bu cümleye dayanarak sözcüğün kökeninin *adak* “ayak” olduğu kesinlik kazanmıştır. Zieme sözcüğü *atka-* biçiminde okumuştur. Ayrıca bkz. *üç üdki nomlar tep adkanurlar ilinürlär* ZiemeTheSūtra s. 468.

(46) sıjarsok tuyunup kiçig kölüñü üzä ozarlar: “bir yönüyle sezip küçük araç (*hinayana*) ile kurtulurlar”.

sıjarsok “tek yön, bir taraf”

DLT'de *sıjarsuk* “iki kişi ata bindiğinde ikincinin oturduğu yer” (DLT III, 388), biçiminde geçmektedir. Modern Türk dillerinde de “ikiden biri, tek” anlamlarında kullanılan *sıjar* sözcüğünün *sıjar+sok* biçimi Erdal'a göre vücudun bir bölümünü tanımlamak için kullanılmaktadır (krş. Tekin, 1980, 76) (bkz. Erdal, 1991, 157; Röhrborn, 1977-1996, 61).

kiçig kölüñü: (~ Skr. *hīnayāna*) Mahāyānacıların herkesi kurtuluşa götürmeyi tasarladığı Büyük Araç'ına karşılık, Hinayana mezhebine, onların bireysel kurtuluş anlayışını eleştiren küçük araç adı verilmiştir. Hinayana, adı anılan okulların en katı olanıdır, *nirvāna*'ya manastır terbiyesi ve meditasyonla çok az insanın ulaşacağını savunur (bkz. **üç kölüñü** için açıklamalar: 11).

(47) b(ä)lgü üzä taştın sıgar tiläyürlär: “işaretlerle (*lakṣaṇa*) dışarıda (kurtuluşu) ararlar”

Filozoflar tarafından biçim (*saṃsthāna*), görünüm (*lakṣaṇa*), neden (*hetu*), birleşme (*yukti*), düşünce (*dṛiṣṭi*), doğum (*utpāda*), varlık (*bhāva*) ortaya çıkan durum (*pratyayābhivyakti*), ve ortaya çıkan iş (*kriyābhivyakti*) olarak dokuz dönüşüm kabul edilir. *lakṣaṇa* ayırt edici işaret ya da bir şeyi diğerinden ayıran işaretler demektir. LS'ya göre bilgiler oluşum ve işaretlerin (*nimitta-lakṣaṇa-bhedatva*) ayırımından ya da ayrıntılarından kaynaklanan düşüncelerin yeni başlamış bir karışımını bile değerli görüyorlarsa gerçeklikten ve üstün bilgelik (*aryajñāna*) düşüncesinden uzaktırlar ve bilgiler cahillerin kademesine düşerler (Suzuki, 1998, 119).

(48) şurungame sudur < Skr. *śūraṅgama* bkz. Soothill, 1937, 403a (楞嚴經 *Śūraṅgama-sūtra*, Pāramiti tarafından 705 yılında Sanskritçeden Çinceye tercüme edilmiş tantrik bir eserdir. “Yok edilemez, dayanıklı” anlamına gelen eser, Yogācāra Okulunun Tathāgata kavramı üzerinde durur. Metnimizin 48-74 satırlar arasındaki bölüm *śūraṅgama sūtra*'dan alıntıdır. Bu Çince sūtradaki alıntılar hakkında W. Eberhard daha önce açıklamalar yapmıştır (bkz. Eberhard, 1978, 338-342; Hirakawa, 1990, 248-250).

(49) yatñadate (<< Skr. *yajñadate*) *Śūraṅgama Sūtra*'da geçen bu özel adın transliterasyonu *y'ty'd'ty* şeklindedir. Skr. *jñ* ses dizisine karşılık Uyгурca *ty* denkliği için bkz. Röhrborn, 2004, 134; Tekin, 1980, 89.

(55) sārıl- bkz. **açıklamalar 33.**

(57) ATI KÖTRÜLMİŞ: (世尊 *shī zun*; Skr. *bhagavat*, *lokajyeṣṭha*); (bkz. Röhrborn, 1977-1996, 259-260; Tekin, 1980, 77).

(63) KÖDÜL yañılmakı için bkz. **açıklamalar 6-7.**

(64) ol ok KÖDÜL burhan ärür “işte o *bilinç* Buddha'dır”

Metnimize göre Buddha, kişinin farkına vardığı ve tüm kötü tohumlardan arınmış olan kendi bilincidir. Ayrıca bkz. satır 68, 70, 226, 254.

(73) kaṭaru yan- “arkaya dönmek” bkz. < *kaṭar-u* Erdal, 1991, 734-5, 740.

(78-79) sūzök suvka çomug kâmişip bulgasar (*çomug* < *çomguk* için bkz. Erdal, 1991, 159, 391; Clauson, 1971, 422a, 423a; çamurlu su imgesi için krş. Wilkens, 2001, 902-906)

(82) arıg sūzök köñülüg igiđ sakınç üzä täprätmäśār “bilinci hatalı düşüncelerle kıpırdatmazsa”

arıg sūzök: “saf, temiz” (~ Skr. *pariśuddhi-parabhāsvara*) Metnimize göre bilinç en başından beri boş ve kıpırtısız tözüne uygun bir biçimde durur. Kişi, altı duyu nesnesinden biri olan düşünceyle bilinci harekete geçirmezse fenomenleri sezerek Buddhalığa ulaşır. Mahasanghikalar da düşüncenin aslında saf ve şeffaf olduğunu belirtmiştir. Kirlilikler onun içine karışsalar da onun parçası olamazlar, düşüncenin gerçek özü bozulmadan kalır (bkz. Conze2004, s. 44).

Citta, *Lankavatara*'da, esas doğasında saf ve lekesiz (*pariśuddhi*) olarak görülmüştür, örneğin iyi ve kötü akışlardan arınmıştır (*kuśala-anāsrava*). “Citta alışkanlık-enerjisinden (*vāsanā*) ayrı değildir, ancak onunla sarmalanmış olmasına rağmen alışkanlık-enerjisiyle birlikte de değildir; onun içinde ayırımın hiçbir izi yoktur. Manovijñāna'yla olan alışkanlık-enerjisi kirlidir ve tamamen beyaz olan Citta alışkanlık enerjisi yüzünden parlamaz. Bir uzaklaşma (*vyāvṛitti*, genel olarak *parāvṛitti*) meydana geldiğinde Citta bulanıklıktan ayrılır. “Tüm varoluşu anladığı için, Citta'nın Buddha olduğunu ifade ederim.” Saf ve iyi olmak her zaman ahlaki olarak saf ve iyi olmak anlamına gelmez, daha çok zihnen saf, yani mantığın ikili yönteminden arınmış olmak demektir. Bu yüzden, sūtra ‘yalnız-Bilinç’ gerçeğini anlamak için yanlış ayırımın (*vikalpa*) ürünü olan ikilik âleminin aşılması gerektiğini sürekli tekrar eder. Yanlış ayırım gerçeğin açıkça algılanmasına engel olan bulanıklığın kaynağıdır. Buddhalık bu ayırım bulanıklığını gidermekten oluşur, çünkü gidermek kurtulmaktır ve Citta'yı esas saflığına geri döndürmektir, (Suzuki, 1998, 253; krş. Soothill, 1937, 259a: ~ Çin. 性心 “Mükemmel temizlik ve saflıktaki zihin”).

(87) köñülñi yañılıp sansarta tãğzin- “bilincin farkına varmayıp samsārā’da dolaşmak”

Metnimizin ait olduğu öğretiyeye göre bilincin farkına varmamak yaşam-ölüm çemberinde dolaşmaya neden olur. Bkz. açıklamalar **6-7 yañılmak; 63 köñül yañılmakı.**

(88-89) adın nomka tayanıp tuyayın tesär ärmöz nomka tayanmış bolur “Başka öğretiyeye (*dharma*) dayanıp sezeyim derse yanlış öğretiyeye dayanmış olur.” Metnimize göre kişinin kurtuluşu ancak ve ancak salt-bilinç öğretisiyle olabilir; Bütün zamanlarda Buddhaların açık ve kapalı öğretilerini açıklamak, bu bilinçi anlamayı açıklamaktır. Buddhaların bu yeryüzünde belirmesi ise farkına varmayanların aydınlatılması içindir, bkz. satır 28-29; krş. açıklamalar **46.**

(90) kumnı sıkıp yağ tilämiş tãğ ärür: “Kumu sıkıp yağ (çıkmasını) beklemek gibidir.”

Paralel bir örnek için bkz. Suzuki, 1998, 151: “O Mahamati, kişi yağ, petrol ya da bunun gibi şeyler elde etmek için Ganj kumlarını ne kadar sıkarsa sıkınsın bunları elde edemez...”

(91) kaytsi için bkz. *kaytsi söğütlär* < Çin. *qing huai* “ Çiçekleri sarı boya yapımında, tohumları hemoroid ilacında kullanılan, kuzeyde yaygın olarak bulunan büyük bir ağaç”, bkz. Mirsultan, 2010, 43, 207; krş. Tekin, 1980, 78.

(92) köñültä alguluk äd yok kämişgünlük äd yok: (Skr. *na hīyante na vardhante*) “Bilince alınacak (*upādāna*) şey (*vastu/dravya*) yoktur; (bilinçten) atılacak şey (*vastu/dravya*) yoktur”

LS. İle karşılaştıracak olursak: “O Mahamati, Ganj’ın kumlarının bazılarının alınması ya da ilave edilmesine kayıtsız olmaları gibi, tüm varlıkların olgunlaşmasıyla ilgilenen Tathagataların bilgeliği (*jñāna*) ne azalma ne çoğalma bilir, çünkü Dharma fiziksellikten yoksundur. A Mahamati bedene sahip varlıklar, yok edilebilirdir, bedenden yoksun olanlar değil.” (bkz. Suzuki, 1998, 151; Ruben, 1948, 318 dipnot 6).

(93) sakınguluku ymä yok ärür “düşünülemez, düşünülebilirliği yok” (Skr. *acintya* ~ Çin. 不可思) krş. **ömüksiz** açıklamalar **35c.**

(95) käyik saytaki sakıgıg edär- (krş. Tekin, 1981: 382, 7)

(100) -ka yuklun- “bulaşmak, girmek” krş. *yuk-lun-*, bkz. Erdal, 1991, 640-641.

(102) öñ ün yid taṭig bürüṭig nom tegli altı adkangular: “renk, ses, koku, tat, dokunma ve düşünme adlı altı duyu nesnesi”

altı adkangu (~ Skr. *ṣaḍ viṣayāḥ* ~ Çin. 六境 *liu jing*) (~ Skr. *rūpa, śabda, gandha, rasa, spraṣṭavya, dharma*) bkz. Hirakawa, 1990, 51-54; Röhrborn, 1977-1996, 265b-267a; Röhrborn, 1983, 281-282.

Viṣaya, “duyu nesnesi, kimlikleşme, dış dünyanın, belirtiler dünyası” anlamlarına gelir. *Artha*, bir duyu nesnesi anlamına gelirken, *Viṣaya*’nın, zihinsel aktivite nesnelere oluşmuş belirtilerin oluşturduğu bir dünya tasarlayan daha genel bir çağrışımı vardır (Suzuki, 1998, 397); (bkz; Arat, 1987, 382).

(103-105) altı adkangular yügärü bolup KÖDÜL’kä tüşmiş üdtä öz KÖDÜL’kä alınmasar KÖDÜL tugmaksız tözinçä turur ALTI ADKANGU’lar ymä öz tözinçä turur “altı duyu nesnesi (*viṣaya*) yükselip *bilinç* düştüğünde kendi *bilincine* alınmazsa *bilinç* doğmamış (*anutpanna*) doğasınca kalır. *Altı duyu nesnesi (viṣaya)* de kendi doğasınca kalır. *Bilinç* doğmamıştır”

Lankavatara’ya göre Citta, Manas ve diğer altı Vijñāna’yı içinde bulunduran bilinç, nesne ve özne ikililiğinin ötesinde bulunan kendi gerçek, sessiz ve saf doğasındadır (*svabhāva*). Ancak burada “işlemek”, “çalışmak” anlamına gelen *viṣ* kökünden gelen ve “*Viṣaya*” olarak bilinen özellik ilkesi ortaya çıkar; bu hareket rüzgarının artışıyla dalgalar bilincin durgun yüzeyinin üzerinde sallanmaya başlar. Bilinç burada sekiz Vijñānaya ayrılır ya da evrilir (Suzuki, 1998, 174-175).

Aslında Ālaya kötü olduğu kadar iyi, her türlü karma-tohumunun bir deposudur ve *Viṣaya*, bireyselleşme ilkesi tarafından harekete geçirilmediği sürece kendi gerçek saflığını ya da tarafsızlığını, etkisizliğini, yalnızlığını ve birincil niteliği olan bozulmalarla kirlenmemişliğini koruyarak durgun kalacaktır (Suzuki, 1998, 179) (Ayrıca bkz. Röhrborn, 1983, 281, 288; Röhrborn, 1977-1996, 265a-267a).

öz tözinçä: “kendi doğasına göre” *Svābhava*, hiç yaratılmamışlık, kendi varlığında olma ve diğer varlıklardan bağımsızlıktır. Böyle bir şey sadece kendiliğinden oluşabilir, bunun için de fani olamaz, sonsuzdur. Eğer *svabhāvatā*’nın ölçütünü dünyadaki bir şey olarak belirlersek hiçbir zaman onların içinde değişim ve sürekliliğe ulaşamayız (bkz. Schumann, 1963, 87).

(105-106) KÖDÜL tugmaksız bolup adkangu amrilsar KÖDÜL’li adkangulhi birgärü tugmaksızta turur: “Bilinç doğmamıştır (*anutpanna*). Duyu nesnesi (*vişaya*) sakinleşirse (*sānta*) bilinç (*viññāna*) ve duyu nesnesi (*vişaya*) birlikte doğmamışlıkta (*anutpanna*) kalır.”

Öğretiye göre, “Bilinç olan görünen dünya yoktur; ancak bilinç görülerek harekete geçirilir; beden, mal ve ev tüm insanlığın tabiatında bulunan Ālaya’nın tezahürüdür (Suzuki, 1998, 175). Ālayaviññāna’ya sık sık yalnızca “Citta” ya da “Tathagata-garbha” adı verilir. Ālaya, her çeşit eşyanın saklandığı “depo” anlamına gelir ve kişinin düşüncelerinin, hislerinin, arzularının ve hareketlerinin tüm hatıralarını (*vāsanā*) depolamak Ālayaviññāna’nın görevidir. Bu şekilde depolanan tohumlar (*bija*) tamamen durgun ve tarafsız bir şekilde Ālaya’da kalır (Suzuki, 1998, 176).

(107-108) köžünmişčä adkanguni KÖDÜL’kă alınp köñülkă kavşursar ol kavşurmaksız tözindä küçäyü tıltag basutçı kılıp “görünmüş gibi olan duyu nesnesini (*vişaya*) bilince alıp bilinçle bir araya getirirse o, birleşmesiz doğasında zorlanarak neden olan yardımcı (*hetu-pratyaya*) ortaya çıkarır”

Buradaki “görünmüş gibi” ibaresi bilincin dışında olamayan duyu nesneleri için kullanılmıştır. Duyu nesnelерinin ayırt edilip bilince alınmasıyla bilinç dalgalanır ve dış dünya algılanıp acı çekilir. (krş. *köñül köñüldekiler birle bürtüşüp yeg adrok tıtaglarka tuş kılur üçün TT V 24, 71-2*)

Bilinç’in boşluğu ve fenomenlerle ilişkisine dair LS.’dan birkaç alıntı ise şöyledir: “Nesneleri Manas ayırt etmek için viññānaların değişimi arka arkaya gerçekleşir, viññāna fark eder ve yeniden yansıtır ”

“Gerçekten bahseden biri olduğunda bile o kişinin zihninde gerçek olarak adlandırılacak belli bir nesne yoktur”

“Dalgaların okyanusta karışması gibi, görüntülerin bir aynada, bir rüyada aynı anda görünmesi gibi bilinç de kendi alanında öyledir” (Suzuki, 1998, 173).

Bir bodhisattvanın görevlerinden biri de kendisini ayırımın koşullarından (*vikalpapratyaya*) kurtarmak ve hatalı hayalgücü (*parikalpita-abhidhana*) tarafından örülen sözcük seçimi ağının üzerine çıkmaktır (Suzuki, 1998, 346).

(111) köñüllü adkangulhi öñi kör- “bilinç (*viññāna*) ve duyu nesnesini (*vişaya*) farklı görüp”.

Öğretiye göre, bilinç de duyu nesnesi de aynı tözdendir, bunların farklı olduğunu düşünmek bile ayırma sebep olur ve bilinci dalgalandırır. krş. LS. “Onlar gerçekten bütün varlıkların ve kendilerinin Böylesilikten geldiklerini bilirler; ikisinin de hiçbir farklı işareti olmaksızın aynı doğadan (*samatā*) geldiklerini bilirler” (Suzuki, 1998, 335 krş. *bir tözlüg*).

112-113) bo KÖDÜL’li ADKANGU’lını BİR tözlüg ärtükin bil- “bu *bilinç (vijñāna)* ve *bilinç nesnesinin (vişaya) bir* tözlü olduğunu bil-“ bkz. açıklamalar **148-149**

(116-117) KÖDÜL tözin ukdaçı kişilär “*bilinç* tözünü anlayacak kişiler”

Köñül tözin Ukıtdaçı Nom’a *anlamak* açısından bakacak olursak:

bäkiz b(ä)lgülüg uksar satır 223

bo ÜÇ törlüg nomlar alku barça tanuklagulug nom ärsär ymä bo takı ukmak ärir çın kertü tuymış ärmöz satır 226-7

bolarnı ukup adkağı keçip izi uruğı kalmadın tözinçä işsiz täprämäsiz tursar temin tuymış bolur satır 278-9

kurugın tuydaçılarnı KÖDÜL işi ärir satır 284 -285

nomlarnı tözin b(ä)lgüsin tüpükginçä uk- 286

KÖDÜL’nün kurug ärtükin ukmamakıntın b(ä)lgünü taplayurlar satır 315

köñül tözin ukmadın kılmuş işlär ärsär alku barça tültäki täg işlär ärir KÖDÜL tözin ukup kılmuş işlär ärsär adıkınta işlämiş iş täg ärir satır 316-318

ukmak üzä sakınmak üzä täggülük ärmöz satır 349

KÖDÜL tözin ukmuş KİŞİ satır 370

bkz. açıklamalar **9**, *köñülni tuy-*.

(119-120) KÖDÜL tözi bitig ujik tözlüg ärmöz “*bilinç* tözü yazı/harf tözlü değildir”

krş. “Resim her varlığın ilgisini çekmek için renklerle üretilir; öğüt yanılabilir, ancak gerçek, sözcüklerin ötesindedir” (Suzuki, 1998, 173).

(122) öz KÖDÜL’ni körmüş k(ä)rgäk “kendi *bilinç*lerine bakmalılar” bkz. açıklamalar **9**; **(116-117)** Köñül tözin Ukıtdaçı Nom’a *görmek* açısından bakacak olursak:

kördäçi tözünlär satır 121;

öz KÖDÜL’ni körmüş k(ä)rgäk satır 122;

körüp öz KÖDÜL’ni çingarzunlar satır 126;

köñültin taş nom körmış satır 218;

körmäk üzä ädgükä tägmäz satır 400.

(124) tüñlük üñtintin kök kalığı kör- “bacadan gökyüzüne bak-”

Zieme’ye göre “duman deliği” kavramı, yazarın hayatını bir yurttan geçirdiğini gösteriyor olmalı. “Çember biçiminde işlenmiş duman deliği keçe çadırların tipik bir özelliğidir. Bunun için kullanılan *tüñlük* sözü bundan başka pencere olarak taşınmaz bir binanın bir parçası anlamına gelebilmekteydi” (Zieme, 1992, 44; Tekin, 1980, 81; *tüñlük* için bkz. Erdal, 1991, 250-251).

(125) ÜÇ törlüg kapıg üzä ukıñ- “üç biçimde anlat-”

Eserin bölümleri şöyle sıralanır (satır 126-130):

’ÄDİLKI alku nomlar KÖDÜL ’tin öñi. ärmäz tep ukıñur

ikinti uzık akşar igid sakıñ bodlug b(ä)lgülüg nomlar birlä katıñlıg ärmäz ärtügin ukıñur

üçünç eñmäk yaratmak üzä ärmädin ilki tözlüg täprämäksiz tözin ukıñur

“birincisi, tüm fenomenler bilinçten başka bir şey değildir, diye öğretir.

İkincisi, sesle/heceyle, hatalı düşünce ve somut fenomenlerle (*rupalakşanadharmā*) karışmamış olduğunu öğretir.

Üçüncüsü, yaratılmayıp en baştaki kıpırtısız tözlü olduğunu öğretir”.

(132) kök kalık ontun sıñarkı yertinçülärdä tüzütä tur- “gökyüzü, on taraftaki dünyalarda tam bir şekilde dur-”

krş. LS: “ay birçok suda yansıdığımda bile sayısız ülkede aynı anda görünürler” (Suzuki, 1998, 243).

(137-138) burhan BODİSATAV piratikabut şiravak t(ä)ñri yalñok asure tamu piret yılkı tegli on körklär “Buddha, *bodhisattva*, pratyekabuddha, öğrenci, tanrı, insan, asura, cehennemlikler, açlık ruhu ve hayvan adlı on görünüş”.

on körklär (~ Skr. *daśa-dharma-dhātu* ~ Çin. 十法界) Budizm’de varlığın on biçimidir. bkz. Soothill, 1937, 51.

(142) öz KÖDÜL ’lüg KÖZÜNGÜ “kendi bilinçi olan ayna”

öz KÖDÜL (~ Skr. *svacitta* ~ Çin. 自心)

KÖZÜNGÜ (~ Skr. *darpaṇa*, ~ Çin. 鏡) (krş. *ādarśa-jñāna* 大圓鏡智 Büyük mükemmel bilgelik aynası, Her şeyi yansıtan mükemmel Buddha bilgeliği, bkz. Soothill, 1937, 86;

Metnimizde fenomenlerin boş ve içeriksiz olduğunu, herbirinin *bilinç*'in birer yaratımı olduklarını anlatmak için ayna imgesi sıkça kullanılmıştır. Belirmiş gibi olan somut duyu nesnelere (*vişaya*) bilincin dışında bulunmazlar, tamamı gökyüzündeki köksüz bulut ve aynadaki gölge özleri gibi bilinçte var olur ve yok olur. Burada ise *bilinç* tüm dünyaların ve canlıların yansyacağı *aynaya* benzetilmiştir (ayrıca bkz. satır 141, 149, 158, 164, 174, 323).

Lankavatara'da dışsal ve içsel nesnelere gerçekdışılığını göstermek için rüya ve sihirin yanı sıra başvurulan örneksemeler şunlardır: tablolar, körlere saç tokası, dönen ateş çemberi, güneş gibi görünen bir baloncuk, suya yansıyan ağaçlar, aynadaki görüntüler, yankı, *fata morgana*, mekanik bir insan, süzülen bir bulut ve bir yıldırım (Suzuki, 1998, 268). Metnimizde bu benzetmelerden düş, sudaki kabarcık, aynadaki görüntüler, serap (*fata morgana*) ve bulut imgeleri kullanılmıştır.

LS'ya göre "fenomenler, aynada yansıyan bir görüntü gibidir; orada görünür ancak gerçek değildir; alışkanlık enerjilerinin (*vāsanā*) kurduğu aynadan yansıdığında, tek olan Bilinç, cahiller tarafından bir ikilik gibi görünür (Suzuki, 1998, 133).

(144) körktaşlar nātāg bütün közüngünün y(a)ruki ärür ärsär "gölge özleri nasıl aynanın parlaklığı ise"

körktaş gölge özü, yansıma (~ Skr. *ādarśavimba*) bkz. açıklamalar 142.

LS'ya göre, nesnelere dünyası, görme duyusu ve diğer duyuyla birlikte, eş zamanlı ve düzenli biçimde algılanır, bu, aynada yansıyan görüntülere (Skr. *vimba*) benzer (Suzuki, 1998, 188).

(145) alku nomlar bütün KÖDÜL tözlüg ärür bkz. açıklamalar 3.

(146-148) m(ä)n k(ä)ntü özüm alku tınl(ı)glar alku burhanlar birlä bir tözlüg ärür (KÖDÜL li adkangulı) özli adınlı ymä bir tözlüg ärür KÖDÜL'li adkangulı ymä BİR tözlüg ärür sansar nirvan BİR tözlüg ärür nişvani bodi tuymak BİR tözlüg ärür "Ben kendim (ve) tüm canlılar, bütün Buddhalarla aynı tözdendir. *Bilinç* (*vijñāna*) ve duyu nesnesi (*vişaya*), kendi ve başkası da aynı tözdendir. *Bilinç* ve duyu nesnesi (*vişaya*) de *bir* tözlüdür. Samsārā ve Nirvāṇa *bir* tözlüdür. Leke (ve) aydınlanma *bir* tözlüdür"

(**KÖDÜL li adkanguli**) sözcükleri Tekin'in yayınlarında bir sonraki satır göz önünde bulundurularak yanlış yazım olarak görülmüş ve çıkarılmıştır, bkz. Tekin, 1980, 42 dipnot 146.

BİR tözlüg (~ Skr. *samatā*): LS'ya göre Bodhisattvanın esas niteliklerinden biri de Nirvāṇa ve Saṃsāra'yı bir ve aynı gerçeğin (*samatā*) iki açısı olarak gördükleri zihinsel bir tutum edinmektir (Suzuki, 1998, 346). Onlar gerçekten (*yathabhutam*) bütün varlıkların ve kendilerinin Böylesilikten geldiklerini bilirler; ikisinin de hiçbir farklı işaretleri olmaksızın aynı doğadan (*samatā*) geldiklerini bilirler (Suzuki, 1998, 335). Ayrıca bkz. Williams, 1899, 1152b; *nom tözinli nirvan tözün öngi adırmamakka tægmiş* Zieme, 1998, 1346-1347.

bodi tuymak (~ Skr. *bodhi*) “aydınlanma, farkına varma”

Bu sözdizisi ikileme olarak kullanılmıştır ve lekeli duyguların karşıtı olarak kullanılmış bir terimdir.

(150-155) **alku nomlarını kurug kıldaçısı yok ärip özi ok kurug ärür. kurug kıldaçısı yok bolmak ma kurug ärür. nomlar özi ök kurug bolmak nom kurug ärür. munda öñi äñäyü kurug kıldaçı köñül turgurup äñäyü kurug bolgulug nom bolsar ol ok tugdaçı köñül igid sakınç ärür.** “fenomenlerin içini boşaltacak (bir)şey yoktur, zaten kendisi boştur. Yine (biri) o boşluğu ifade ederse gerçekten boş bir inanca bağlanmış olur. (Dharma'yı) boşaltacak bir şeyin olmaması da boştur. Fenomenlerin kendisinin boş olması öğretisi (*dharmā*) de boştur. Bundan başka, özellikle boşluğu yaratacak bilinç oluşturup özellikle (içinde) boş bir fenomen bulursa yine o doğacak olan bilinç hatalı düşüncedir.” Metnin bu bölümü Mahayana budizminin boşluk anlayışını özetler niteliktedir. bkz. açıklamalar **35 kurug**.

Tekin tarafından **nomlar özi ök kurug bolmak nom kurug ärür** cümlesindeki ikinci *nom*'un sıfat olduğu belirtilmiştir bkz. Tekin, 1980, 82; ancak buradaki *nom* zincirleme ad tamlamasının tamlananıdır.

(161-163) **KÖDÜL'täki igid sakınçlar köñültin tugar KÖDÜL'kä tayaklıgın ançak(ı)ya turup KÖDÜL'tä ök öçär öçmiş oronı yok ärür yiltızı ymä yok** “*bilinç*teki hatalı düşünceler *bilinç*ten doğar, *bilinç*e dayanarak öylece durur ve yine *bilinç*te söner. Söndüğü bir yer yoktur, kökü de yoktur.” Öğretiye göre, *dharmā*'lar herhangi bir öz-varlıktan yoksundur; yani onlar bağımsız olarak mutlak gerçekler değildirler. Duyu nesnelere (*vişaya*) neden olan yardımcı ile (*hetu-pratyaya*) bir araya

gelmesiyle bilinç tözünde doğup neden olan yardımcının sönmesiyle yok olur, yine de bilinç kıpırdamadan durur. Canlı cansız her şey bilince dayanarak varlığını sürdürür. Bkz. açıklamalar **3, 103**. (krş. *nomlug ätöztä b(ä)lgüli b(ä)lgününj oronunli ikägü barça yok tetirlär* Wilkens, 2001, 698-700).

(169-171) bulutlar yıldızsız ärdükintin särilip umatın ötrü törümüştä ötrü keçip kök kalık nätäg arıg süzök bolur “Bulutlar köksüz olduklarından (gökyüzünde) kalamadıklarından yaratılmış olduklarından (bulutlar) gittiğinde gökyüzü nasıl tertemiz olursa”

(bulut-gökyüzü imgesi için krş. Wilkens, 2001, 912-917)

LS’ya göre her şey öz-varlıksızdır (*nishvabhāva*) ve fenomenler bulut gibidir, dönen bir meşaeinin izlediği daire gibidir; hiçbir şey doğmamıştır, (Suzuki, 1998, 96). Fiziksel bedenin yanı sıra cismani dünya Ālayavijñāna olarak bilinen bilincin dışavurumlarıdır ve bunları bireysel varlıklar olarak, bir anlığına bile oldukları gibi kalmazlar, rüzgâr ya da bulut gibi hareket ederler (Suzuki, 1998, 167).

(181) köñül tözintin öñi nom yok ärür “bilinç tözünden başka fenomen yoktur”

Cittamātra öğretisinin özünü oluşturan bu görüşe göre Dünyanın Bilinç olduğunu ve gerçekte doğmak ya da ölmek gibi oluşların olmadığını ve dışsal hiçbir şeyin gerçekte varolmadığını görmek gerekir. LS.’ya göre, “Bilinç olan görünen dünya yoktur; ancak bilinç görülerek harekete geçirilir; beden, mal ve ev tüm insanlığın tabiatında bulunan Ālaya’nın tezahürüdür (Suzuki, 1998, 174-175). krş. **köngültä öñgi nom edigsiz nom ärür** (Skr. *asamprayukta*) Shōgaito, 2008, sf. 96).

(181) tözin alguluki yok kämişgüülüki yok ärür “Dönüşmüş olsa da bilinç tözüne alınacak (*upādāna*) (ondan) atılacak bir şey yoktur”

Lankavatara’ya göre “Citta, Manas ve diğer altı Vijñāna’yı içinde bulunduran bilinç kendi gerçek, sessiz ve saf doğasındadır (*svabhāva*). Ancak “Vişaya” olarak bilinen özellik ilkesi ortaya çıkar ve dalgalar bilincin durgun yüzeyinin üzerinde sallanmaya başlar. Bilinç burada Ālaya, Manas, Manovijñāna ve beş duyu olarak sekiz Vijñānaya evrilir; bu evrimle birlikte aynı anda tüm evren çok kısımlı şekilleriyle ve sonsuz karışıklığıyla meydana gelir; ancak Bilinçte değişim yoktur, bilinç kendi içinde, algılanandan bağımsızdır; nerede algılanan varsa orada algılayan vardır; dalgalarda da bu böyledir” (Suzuki, 1998, 171,175); (bkz. açıklamalar **103-105**, krş. Tekin, 1980, 82).

(182) padmal(a)ṅk(a)r sudur (< Skr. *Padmālankāra*) Metnin yazarı, bu anlaşılması güç metni açıklarken çeşitli sūtralardan alıntılar yapmıştır. *Padmālankāra*'dan 183-191; 202-204; 224-226; 385-388 satırları arasında 4 kez alıntı yapılmıştır. Prof. Masatoshi Nagatomi'ye göre, Çince Tripitaka'da *Padmālankāra* adında bir sūtra bulunmamaktadır. Nagatomi 202-204; 224-226'deki alıntıları bu sūtradan tanımlamıştır, bkz. Tekin, 1980, 27-28.

(196) kurug taṭṭisız özvarlıksız, boş (~ Skr. *niḥsvabhāva*, *śūnya*; *arasa* ~ Çin. 無性虛) bkz. açıklamalar 35; Ruben, 1948, 318-319, Suzuki, 1998, 166, 68.

(203) kayu barinça savlar ärsär alku barça böldäçi adırtladaçi ärür (~ Skr. *vikalpa* ~ Çin. 分別)

Sözcükleri, bulunabilecek herşeyi tam ve yeterli olarak ifade edeceğini düşünme alışkanlığı, *Lankavatara* terminolojisinde bireyselleştirme (*prabhedanaya-lakṣana* ya da *vişaya-pariccheda-lakṣana*) olarak adlandırılabilir varoluş boyutunu yanlış ayırmsama ya da yorumlamadan (*vikalpa*) kaynaklanır, Suzuki, 1998, 110.

Öğretiye göre *sat* ve *asat*, *dharma* ve *adharmā* gibi karşıtlığa ya da antiteze olanak sağlayan her türlü düşünce, ayırımın (*vikalpa*) bir sonucu olarak görülür ve buna değer verildiği sürece kişi saf idealizmin (*cittamātra*) bakış açısını asla anlayamaz ve mutlak birliğin *yathabhutam* anlayışı asla oluşamaz.

(204) nom tözi: Metinde 21 kez *köñül tözi* biçiminde geçen tamlama, bu satırda ve 224. satırda *nom tözi* biçiminde geçmiştir. Tekin'e göre bu tamlama her iki satırda da bir alıntının parçası olduğundan olduğu gibi çevrilmiştir, bkz. Tekin, 1980, 84.

(krş. *nom tözinli nirvan tözin öñi adırmamakka tægmiş* Zieme, 1998, 1346-1347; *burhan tözi ätözdä ärdükin bil-* bkz. Röhrborn, 1991, 1500; *köñül tözi yok ärmöz* Wilkens, 2001, 932; *yok kurug nom tözi* bkz. Tekin, 1981, 371, 4)

(207-209) ädgü ärsär ayıg ärsär kayu birk(i)yä sakınç köñültä tugsar köñülni täpräṭip soka täpr(ä)mäksiz köñül tözi ärmöz bolur “iyi ya da kötü düşüncelerin hangisi azıcık da olsa bilinçte oluşursa bilinci harekete geçirir (ve) orada kıpırtısız bilinç tözü oluşmaz.”

bkz. açıklamalar 102, 103-105. Burada sözü edilen *sakınç* “düşünce”, *altı adkangu* “altı duyu nesnesi”nden sonuncusu olan ve *törü*, *nom* biçimlerinde de görülen düşünme (~ Skr. *dharma*) dir. Arat, 1987, 382. Citta, Manas ve diğer altı Vijñāna'yı

içinde bulunduran bilinç, nesne ve özne ikililiğinin ötesindedir. Düşünmeye sebep olan Citta'nın içerdiği *könül bilig* (Skr. *vijñāna*)'dır. "Nesneleri ayırt etmek için Vijñānaların değişimi arka arkaya gerçekleşir: Vijñāna fark eder ve Manas yeniden yansıtır", (Suzuki, 1998, 173). Ayrıca bkz. Geng-Klimkeit-Laut, 1993b, 370-371.

(212-213) b(ä)lgülärig adkanmamış k(ä)rgäk tägsilmäksiz äzügsüz ärsär könül ärür igiğ sakınçig adkanmamış k(ä)rgäk "O, işaretleri (*lakṣaṇa*) algılamamış (*grh*) olmalıdır. (Durumunu) değiştirmez ve hatasızsa, bu bilinçtir. Hatalı düşünceleri algılamamış olmalıdır"

bkz. açıklamalar **44-45; 207-209**. Metnimizde *b(ä)lgü*, *b(ä)lgülüg* (Skr. *lakṣaṇa*) yeniden doğuma sebebiyet verir. Öğretiye göre, bilgiler, oluşum ve işaretlerin (*nimitta- lakṣaṇa-bhedatva*) ayırımından ya da ayrıntılarından kaynaklanan düşüncelerin yeni başlamış bir karışımını bile değerli görüyorlarsa gerçeklikten ve üstün bilgelik (*aryajñāna*) düşüncesinden uzaktırlar ve bilgiler cahillerin kademesine düşerler, (Suzuki, 1998, 119), 1) Ayırt edici işaretler (*lakṣaṇa*), 2) belirli görüşler (*driṣṭa*), 3) bir neden (*hetu*) ve 4) varlık/öz (*bhāva*), gerçeklikte hiçbir şeyin olmadığı yerdedir, (Suzuki, 1998, 165).

(221) ol barça neđ ärür nom ärmäz "O tamamen "şey"dir; (fenomen) değildir".

Metnimize göre sözcüklerle tanımlanamayan ve bir ayırım oluşturacağından adlandırılmayan *Citta*, ses/hece, hatalı düşünce, somut ve belirmiş fenomenlerle (*rupalakṣaṇadharmā*) karışmaz. "o", "şey"dir; adlandırılmış ya da cisimli değildir. *nom ärmäz* (~ Skr. *adharmā*), bkz. Wilkens, 2007, 1068.

221-223 birök könültin öñi nom yok nomtın öñi könül yok könüllü nomlı alku barça kurug tep bäkiz b(ä)lgülüg uksar könül özi ök kurug tugmaksız "Eğer bilinçten başka fenomen (*dharma*), fenomenen (*dharma*) başka bilinç yok(tur), bilinç ve fenomen tamamen boştur (*śūnya*) diye açık bir biçimde anlarsa (da) bilincin kendisi zaten boş (ve) doğmamış(tır) (*anutpanna*)" bkz. açıklamalar **3, 35, 150-155, 196**.

(224) nom tözi bkz. açıklamalar **204**.

(226) bolmaz sakıngalı ülgü(I)ägäli "Düşünülemez ve ölçülemez(dir)"

Tekin'e göre bu cümledeki göçüşme cümlemin alıntı olmasından kaynaklanabilir, (Tekin, 1980, 85). Bilinç (*könül*), metnimizde LS'da olduğu gibi düşünülemez ve

sayılamazdır, bkz. açıklamalar **35 uçsuz kırıksız**. “Nedenselliğin üzerinde olup doğum ve yok oluşa bağlı olmadığından gerçek sonsuzluktan başka bir biçimde tanımlanamaz ve bu sonsuzluk mutlak olduğundan “düşünülemez” olarak da nitelendirilir. Buradaki sonsuzluk, göreceli dünyanın geçici nesnelereyle karşılaştırılmaz. Sözü edilen koşulsuz bir sonsuzluktur”, (Suzuki, 1998, 302-303).

Madhyamika okuluna göre de “Dharma, varlıksızdır, cisimsizdir. İlke olarak hiç oluşmamıştır ve soyuttur, algılanabilir değildir, (bkz. Schumann, 1963, 88). Burada sözü edilen dharma, metnimizde sıkça yer alan fenomen değildir.

krş. *sanlıg ymä ärmäzli sansız ymä ärmäzli* Wilkens, 2001, 705-706

(228) yaşırtukan: “şimdiki zaman, şimdi” bkz. Erdal, 1991, 61; Tekin, 1980, 85; Tekin, 2008, 175; krş. *yaşırtı bälürti* Mirsultan, 2010 268.

(244) beş küsänçig beş arzu, dilek, istek (~ Skr. *pañca-kāma-guṇa* ~ Çin. 五欲) görme, koklama, duyma, tatma ve dokunma denen beş duyu objesinden kaynaklanan beş arzu, bkz. Soothill, 1937, 121a

(251) tuyenup bodi KÖDÜL öritip “aydınlanıp, (bir) bodhi *bilinç*i oluşturarak” (~Skr. *bodhi-cittôpāda*, ~ Çin. 發心, 發願)

Mahayana Budizmi’nin öğretilerinde, Aydınlanma düşüncesinin uyandırılması Bodhisattva’nın kariyerindeki ilk adımdır, çünkü bu uyanma olmadan ruhsal disiplinde başka hiçbir gelişme mümkün değildir. Bu yüzden, Mahāyāna sūtralarının hemen hepsinde kişiye ilk düşüncesini aydınlanmaya yönlendirmesi söylenir. Metnimizde *tuyamak*, *tuyunmak*, *körmäk*, *tutmak* gibi sözcüklerle ifade edilen “farkına varmak” kavramı sık sık geçerken “aydınlanma” anlamına gelen *bodi* sözcüğü üç kez geçmektedir. *Lankavatara*’da da uyanmadan hiç bahsedilmemektedir, Bodhisattva’dan hedefe doğru kademeli olarak ilerlemek yerine bir an önce farkındalığa ulaşması istenir. Suzuki, bu sūtranın Üstün Aydınlanma’nın Mahayana öğretilerine zaten gerçekten adım atmış olan Bodhisattvalara bir çağrı olduğunu ifade etmektedir. *Lankavatara*’da Buddha, Mahamati’ye bir aydınlanma (*sambodhi*) değil, iç farkındalık durumu (*pratyatmagocara*) edinmesini söylemiştir, (bkz. Suzuki, 1998, 104; Eimer, 2006, 103-104)

(254) munda “buradan, bundan” Moğol dönemi Uygur metinlerinde olduğu gibi çıkma durumu eki genellikle *-dIn* olarak görülür, bkz. Doerfer 1993: 47. Metnimizde

bazı satırlarda *-dA* biçimde görülmektedir: *munda basa* satır 113; *munda 'aṅilki* satır 130; *munda öṅi* satır 153; *ÜÇ bölük nomlarda baştınki* satır 270.

(258) **ol nomlar tugmaz ärkänki üdtä tilämiş käreäk** “(insanlar) o fenomenlerin doğmadığı zamanda(ki bilinci) aramalıdır”, tercüme için krş. Tekin, 1980, 86.

(265) **simäklä-** hazırlık yapmak” bkz. Erdal, 1991, 445; Tekin, sözcüğü “aramak, uğraşmak” sözcüğüne dayandırmıştır, bkz. Tekin, 1980, 86; krş. *sämäklä-* Zieme, 1998, 071.

(266) **adkaḡ** bilinç objesi (~ Skr. *ālambana*); yanlış ayırım (~ Skr. *grāha*) için Tekin Skr. *vikalpa* terimini kullanmıştır, bkz. Tekin, 1980, 86; Ayrıca bkz. Röhrborn, 1977-1996, 261a-263a; Röhrborn, 1983, 275

(266) **enç oron** (~ Skr. *yoga-kṣema* ~ Çin. *安危*; krş. Soothill, 1937, 348b *寂靜* sükunet ve sessizlik; *nirvāṇa*) bkz. **énçgülüg orun** ‘huzur dolu yer’ TT III 12; Clauson, 1972, Skr. *yogakṣemativahana*; ayrıca “*nirvāṇa*” anlamı için krş. Tekin, 1980, 87.

(272) **yaratındur-**: Tekin tarafından ilk yayınında “*sich...organisieren*” biçiminde (Tekin, 1980, 64) ikinci yayınında “hareket etmek, davranmak” (Tekin, 2008, 161) olarak tercüme edilen sözcük, benim çalışmamda “kendiliğinden var olmak” biçiminde çevrilmiştir. (bkz. Erdal, 1991, 824). Üç bölümden oluştuğu sıkça vurgulanan metnin “*eṭmāk yaratmak üzä ärmädin ilki tözlüg täprämäksiz tözin ukıtır*” kısmıyla paralelliği olan bu sözcük, metinde bilinç’in sıkça vurgulanan “*yaratılmamış, doğmamış, ölmemiş, kendine ait*” doğası dolayısıyla, “davranmak” olarak değil; “oluşmak” biçiminde çevrilmiştir. İşlek olarak kullanılan *yarat-in-* eylemine *-dur-* ettirgen ekinin gelmesiyle oluşan eylem semantik açıdan dönüşlüdür ve bence dönüşlü olması rastlantı değildir, yaratındurdaçı için krş. “*bana kendi kendine-var olan (svayambhuva) dediler*”, (Suzuki, 1998, 354). Bununla birlikte metnimizde bulunmamakla birlikte diğer Uygurca eserlerde geçen “uncreated” anlamındaki *etigsiz, etinçsiz* (bkz. Yakup, 2010, C207; B271) gibi sözcükler göz önüne alındığında “kendiliğinden var olma” ifade edilirkenki bu yapı dikkat çekicidir, ancak başka örneğinin bulunmaması her hangi bir saptama yapmaya engel olmaktadır.

(274) **turgur-** “oluşturmak, meydana getirmek”, Tekin çalışmasında bu eylemi *türk* “uzun” adına bağlayıp eylemin anlamını “uzun süren” biçiminde vermiştir, ancak bu haliyle cümle anlamsızdır, bkz. Tekin, 1980, 87.

(295-296) bo KÖDÜL'nün tözi işi tıltagta turup yañırçı katıglanur ärkän tıdmak kolulamak ağanur “Bu *bilinç*in tözünün işi: nedende takılıp ilk olarak çile çekerken engel-derin-düşünmesi diye adlandırılır.

tıltagta tur-: “nedende takıl-” Derin düşünme biçimlerinden biri olan *śamatha-vipaśyanā* gerçekleştirilirken zihnin yükselen düşüncelerden arındırılması için bir çeşit oto-hipnoz yapılmaktadır. O son *vişaya* atılırkenki süreç *tıltagta turup* biçiminde adlandırılmıştır. Takılan bu neden *hetu-pratyaya*'dır, bkz. Hirakawa, 1990, 179-184.

tıdmak kolulamak: Duyu nesnelerini (*vişaya*) zihne almama derin düşünmesi. (engel-derin-düşünmesi ~ (Çin. 止觀 ~ Skr. *śamatha-vipaśyanā*) (bkz. Williams, 1899 1054a; Soothill, 1937, 158a, 489a ; bkz. Abhi. 1991: 2457; Suzuki, 1998, 444-445; Hirakawa, 1990, 56).

katıglan-: direnme (Çin. 進 *jiang*; Skr. *vīrya*) “Doğasında boş olan Zihnin duyu nesnesiyle bir araya gelmesi sonucu oluşan durum, zorlanma”.

(krş. satır 105-110) Duyu nesnesi (*vişaya*) durulursa (*śānta*) bilinç (*vijñāna*) ve duyu nesnesi (*vişaya*) birlikte doğmamışlıkta (*anutpanna*) kalır. Eğer bunun gibi olmadan, görünmüş gibi olan duyu nesnesini (*vişaya*) bilince alıp bilinçle bir araya getirirse o, birleşmesiz doğasında zorlanarak neden olan yardımcı (*hetu-pratyaya*) oluşturup hırs (*rāga*), öfke ve bunun gibi lekeleri (*kleśa*) gerçekleştirip davranışta bulunarak (*samskāra*) samsārāda dolaşırlar.

(296) tıdmakı bıssar dyan ağanur “Engel oluşu olgunlaşırsa *dhyāna* (diye) adlandırılır”.

tıdmak: “engellemek” ~ Skr. *śamatha* ~ Çin. 止 bkz. Soothill, 1937, 158 (奢摩他 (or 奢摩陀); 舍摩他 *śamatha*, sükunet, huzur, bilinç dinginliği, tutkusuzluk. *dhyāna* nın yedi adından biri.

dyan: derin-düşünme ~ Skr. *dhyāna* ~ Çin. 定) *dhyāna*'nın yedi adından biri olan “engelleme”nin yani *śamatha*'nın olgunlaşma hali, yine derin-düşünme (*dhyāna*) olarak adlandırılıyor .

(297) kolulamakı bıssar bilgä bilig ağanur “Derin düşünme olgunlaşırsa *bilgelik* (*prajña*) (diye) adlandırılır”

kolulamak: derin-düşünme (~ Skr. *vipaśyanā* ~ Çin. 觀 bkz Soothill, 1937, 158.; Hirakawa, 1990, 56.

bilgä bilig: üstün bilgi, bilgelik bilgisi (~ Skr. *prajñā* ~ Çin. 智)

Bodhi'den (bilgelik) ve *Karuṇā* (sevgi)'den sonra Budist yaşamı oluşturan üçüncü kavram *Prajñā*'dır ; bkz. açıklamalar **10 bilgä bilig**.

(297-298) dyanta turup yığınça yarağınça amrilsar, öcmäk ağanur “Derin-düşünme’de kalıp tam ve uygun biçimde durulursa (*śānta*) “sönme” (*nirvāṇa*) (diye) adlandırılır.”

(amrıl- “durulmak” ~ Skr. *śānta* ~ Çin. 賒多);

(öçmek “sönme” ~ Skr. *nirvāṇa* ~ Çin. 涅槃 *nie pan*) sönmek, ölmek (Skr. *nirodha* ~ Çin. 滅 *mie*), bkz. Soothill, 1937, 405a

(299-300) bilgä biligdä turup bölmätin ağırmadın yığınça yarağınça bilsär yaltrımak ağanur “Yüksek-Bilgi’yi (*prajñā*) temel alıp bölmeden, ayırmadan uygun bir biçimde bilirse parlamak (diye) adlandırılır”

bölmätin ağırmadın: (~ Skr. *vikalpa* ~ Çin. 分別) bkz. açıklamalar 203.

yaltrımak: parlama (~ Skr. *prabhākarī* ~ Çin. 發光地 *fa guang de di*) bkz. Soothill, 1937, 47b: “bodhisattvalığın on aşamasından biridir: (1) 歡喜地 *Pramuditā*, zorlukların üstesinden gelme ve buddhalık yoluna girme sevinci; (2) 離垢地 *Vimalā*, mümkün tüm tanımlamalardan bağımsız olma arılık aşaması; (3) *Prabhākarī*, aydınlanmadan sonraki aşama;...”

(302) yaltrımakı tuymak ağanur “Parlaması sezmek (diye) adlandırılır” bkz. açıklamalar 299-300; **yaltrımak** aydınlanmadan sonraki bodhisattvalık aşaması (~ Skr. *prabhākarī* ~ Çin. 發光地 *fa guang de di*)

(307-308) kim munı tuysar ol kişi BURHAN bolur Metnimizin ait olduğu öğretiye göre, Buddha dışarıda aranmamalıdır; kişi eğer kendi bilincinin farkına varırsa Buddhalığa kendisi ulaşır. bkz. açıklamalar **68**.

(319) umşun-: “ummak, umut etmek” için bkz. Erdal, 1991, 632.

(323-334) p(a)ramitta yarağınmak: Metnimizde 6 *pāramitā* şöyle sıralanmıştır: bkz. Arat, 1987, 371; Conze, 2004, 65-67; Hirakawa, 1990, 299-300)

1. *ät'özin ymä közüngütäki körktäş täg kurug ärür tep bilmiş üçün ilinçsiz KÖDÜL üzä buşi p(a)ramitta yaratınmak:* (~ Skr. *dāna-pāramitā* ~ Çin. 施波羅蜜 *shi bo luo mi*)

2. *KÖDÜL tözin arıg süzök kirsiz tapçasız ukmuş üçün ilinçsiz KÖDÜL üzä ç(a)hkşap(a)t p(a)ramitta yaratınmak:* (~ Skr. *śīla-pāramitā* ~ Çin. 尸波羅蜜 *shi bo luo mi*)

3. *KÖDÜL tözi alku nomlarıg kalısız sıgurmışın bilmiş üçün ilinçsiz KÖDÜL üzä särinmük p(a)ramitta yaratınmak:* (~ Skr. *kṣānti-pāramitā* ~ Çin. 忍波羅蜜 *ren bo luo mi*)

4. *KÖDÜL tözi alku üdlärdä üzülmäksiz ärtükin bilmiş üçün ilinçsiz köñül üzä katıgılamak p(a)ramitta yaratınmak:* (~ Skr. *vīrya-pāramitā* ~ Çin. 精進波羅蜜多 *jing jin bo luo mi duo*)

5. *KÖDÜL tözi ilkitin bärü tugmaksız täprämäksiz ärtükin bilmiş üçün ilinçsiz KÖDÜL üzä dyan p(a)ramitta yaratınmak:* (~ Skr. *dhyāna-pāramitā* ~ Çin. 靜慮波羅蜜 *jing lü bo luo mi*)

6. *KÖDÜL tözi ilkitin bärü bākiz b(ä)lgülüg biltäçi ärtükin bilmiş üçün ilinçsiz KÖDÜL üzä bilgü bilig p(a)ramitta yaratınmak:* (~ Skr. *prajñā-pāramitā* ~ Çin. 慧波羅蜜 *hui bo luo mi*), (bkz. Arat, 1987, 371).

(341) nomlug ät'özlüg “dharma bedenine sahip” (~ Skr. *dharmakāya*)

LS'ya göre, “Dharma-kāya tüm biçimlerin özü olduğu için kendisini biçimlerde gösterir. Aslında en başından beri bilinç ve biçim iki şey değildir, biçimin özü bilgidir. Biçimin özü maddi olmadığından Bilgi-Beden (*jñānakāya*) olarak bilinir ve bilginin özü biçim olduğundan aynı anda her yerde olan ve görünebilen biçimlerinin hiçbir sınırlayıcı koşulu olmayan Dharma-kāya olarak bilinir. Bu durumda, *Dharma* “gerçek” ya da “kanun” anlamında değil açıkça “biçim” (Skr. *rupa*) anlamıyla anlaşılmalıdır. Bilince ait olan *jñāna*yla karşıttır. *Jñāna* ve *dharmā*, bilinç ve biçim ikiliği, sonuç olarak ikisinin bir olduğu anlaşıldığında yok olur (Suzuki, 1998, 337-8) Bir şekilde, böyle-tanımlanmış ile Dharmakāya arasındaki ilişki Buddha'nın Dharma-kayasının her birimizin içinde olduğunu, bizlerin Dharma-kayanın tezahürleri olduğumuzu ve dolayısıyla olduğumuz haliyle Buddhalar olduğumuzu ve son olarak Bilincin, Buddhanın ve tüm sezgisel varlıkların bir öz, doğa ve varlıktan

olduğunu kesin olarak söylememize izin verecek kadar kesin değildir. Suzuki, 1998, 352) Ayrıca bkz. Röhrborn, 1985, 123-145; Wilkens, 2001, 15-23.

“Dedi ki Buddha, O Mahamati, sana söylediklerimi dinle. Tathagata yok (*abhāva*) değildir, o bütün nesnelerdeki doğmamış ve ölmeyen şeyin tutucusu değildir, koşulları bekleyen o değildir; ben onun eş anlamlısı, kendisini göstereceği gibi gösteren Dharmakaya olan Doğmamış Olan olduğunu ilan ederim. Bu, bütün filozofların, Śravakaların, Pratyekabuddhaların ve henüz yedinci aşamayı geçmemiş olan Bodhisattvaların anlayışının ötesindedir (Suzuki, 1998, 353).

(342) piratña bilgä bilig “bilgelik bilgisi” Uygurca bilgä biligle eş anlamlı olan *piratña* Skr. *prajñā*’dır. Skr. *jñ*, Uyg. *TY* denkliği için bkz. **açıklamalar 49**.

(347) köñülsüz ärip alku ädgü nomlar alku barça tugar “hafıza yok olur, bütün iyi öğretiler (*dharma*) tamamen doğar”

Metnimizde “kendi bilincinin farkına varmamış” anlamında kullanılan *köñülsüz* terimi burada “hafızasız” anlamında kullanılmıştır. Öğretiye göre arzu tohumlarından ve duyu nesnelere kurtulmuş olan zihin Buddhalığa ulaşmanın önemli bir koşuludur.

(351) oza bardaçılar “önden gidenler” burada *oza*, *bardaçılar* sözcüğünün tamlayanı olarak ele alınmalı ve “(erken) önden gidenler” şeklinde çevrilmek zorundadır (krş. Tekin, 1980, 350, bkz. Laut, 1984b, 154).

(363) küsän-: *ol tözünlär täg ädgükä tägmädin kurug küsänip yoriyurlar* cümlesinde, Tekin *kurug* sözcüğünü ulaç gibi tercüme etmiştir. (bkz Tekin, 1980, 67; Tekin, 2008, 161) Burada *kurug* sözcüğü *küsä-* eyleminin nesnesidir (bkz. Erdal, 1991, 607).

(379-380) bodi KÖDÜL ukıttacı nomta “Bodhi *Bilinç*’i Öğreten”

Kitap, Tanrı Buddha’nın bir eseri olmalıdır. Metnimizin adıyla paralelliği dikkat çekicidir.

(379) oğguraksız “kesin olmayan, kesinliği olmayan” < *oğgur-ak+sız*.

Krş. *oğgurak seziksizin* Yakup, 2010, B 266. Erdal, sözcüğün kökeninin *oğug* olabileceğini söylemiştir, bkz. Erdal, 1991, 752; Tekin’in verdiği “olgunlaşmamış” anlamı ve etimolojisi için bkz. Tekin, 1980, 90.

(381) kurgurmaklıg: < *kurgu+r-* “kibirli olmak; gururlanmak, mağrur olmak”. Tekin’in *korkunmaklıglarnıñ* (Tekin, 1980, 380) biçiminde okuduğu sözcük semantik açıdan metne uygun olmadığından -ki Tekin anlamın belirsiz olduğunu

belirtmiştir (Tekin, 1980, 90)- Erdal'ın önerisi dikkate alınmış ve sözcük *kurgurmaklıklarının* biçiminde okunmuştur (bkz. Erdal, 1991, 501).

(383) altun bışurdaçı sımık ot tåg bahşılar “altın yapmada kullanılan civa gibi olan öğretmenler”

bışur-: < *bış-ur-* “pişirmek; hazırlamak; fiziksel veya ruhsal açıdan olgunlaştırmak”. (bkz. Erdal, 1991, 711). Tekin *bışür-* biçiminde okuyup (Tekin, 1980, 382) “üretmek” anlamını verdiği sözcüğe, sonraki yayınında (Tekin, 2008 164) “eritmek” anlamını vermiştir. *Altın bışurdaçı sımık ot* cümlesinde geçen bu eylem altının su, toprak, çamur vs. gibi nesnelere ayrıştırılmasında kullanılan cıvanın (*sımık ot*) işlevini anlatmak için kullanılmıştır. Nitekim altını diğer maddelerden ayırma yöntemlerinden biri de karışık halde bulunan maddeye macun gibi kaplanan cıvanın altını tutması ve diğer maddelerden ayırması şeklinde gerçekleşmektedir. Bu işlemde civa altını eritmez ya da başkalaştırmaz nitekim altın oksitlenmeyen nadir metallere dendir. Dolayısıyla Erdal'ın “altın oksitlendiren civa asidi” tercümesi de bence uygun düşmemektedir (krş. Laut, 1984b, 154).

sımık: < *Ar. zībak* < *Far. jīwa* “civa” (bkz. Steingass 383a; 632b).

(398-399) ügüztäki suv temäk üzä usmak nätäg kanmasar “nehirdeki su demekle susuzluk nasıl giderilmezse”

usmak “susamak” Eski Türkçe eserlerde nadiren görülen bu sözcük Yeni Uygurcada *usa-*, *ussa-* biçimlerinde kullanılmaktadır krş. Moğolca *usu* “su”, Lessing, 1995, 887b. Erdal'a göre *us-* “susamış olmak” anlamına gelirken *suvsa-* “su istemek” anlamında kullanılmaktadır; bkz. Erdal, 1991, 528; *us-* için bkz. Zieme, 1975, 33; Ht VII, 2040; DLT. I 166; Clauson, 1971, 241a.

401-402 nom tep SÖZLÄMÄK üzä tözün yolka KİR(-ü) umaz nom tep sanamak üzä tüşin tanuklagalı umazlar “Öğreti deyip söylemekle asil yola giremez. Öğreti deyip saymakla başarıya tanık olamazlar”

“Lañkavatara, sözcük (*ruta*) va anlam (*artha*) arasında bir ayırım yapar ve bize anlamı yalnızca sözcüklere dayanarak anlamamızı tavsiye eder ki bu gerçeğin kavranmasında oldukça yıkıcıdır. Bir sözcük (*ruta*) sesin ve hecenin birleşimidir ve bizim mantıksal ya da düşünsel anlayışımıza bağlıdır. (*Vagākshara-samyoga-vikalpa*.) Kişi konuştuğunda dişlerin, çenelerin, damağın, dilin ve dudakların arasından ağız çukurundan çıkar; bükümler, çekimler ve diğer dilbilimsel ve sözbilimsel nitelermeler konuşmacının hataları (*vikalpa*) ve içsel arzularına (*vāsanā*) göre etkinir. Anlam (*artha*) ise kişi Alayaviññāna olarak bilinen bilincin en derin

boşluklarında bir uzaklaşmaya (*paravritti*) neden olan Nirvāṇa yoluna girdiğinde öz-farkındalıkta kazanılan içsel bir algının kendisidir. Bu içsel algıyı kazanmak için kişi tamamen kendi kendine ıssız bir köşeye çekilir ve kendisini ısrarlı bir biçimde soyut düşüncelere ve derin hayallere verdiği iç algısı (*prajñā*) ya da öz-bilgisi (*svabuddhi*) geçmiş düşünceler, duygular ve hareketlerin hatırlanmayacak kadar eskiden kalan birikintisinin (*vasāna*) altından parıldamaya başlar (Suzuki, 1998, 108) Sözcükleri bulunabilecek herşeyi tam ve yeterli olarak ifade edeceğini düşünme alışkanlığı *Lankavatara* terminolojisinde bireyselleştirme (*prabhedanaya-lakshana* ya da *viṣaya-pariccheda-lakṣana*) olarak adlandırılabilir varoluş boyutunu yanlış ayırmsama ya da yorumlamadan (*vikalpa*) kaynaklanır (Suzuki, 1998, 110).

404-405 Vapşı Bahşı yaratmış KÖDÜL Tözün Ukiṭṭaṭa Nom bitiyü tükädi ÄDGÜ ÄDGÜ sadu bolzun Çisön bitidim “Vapşı Bahşı’nın yazdığı *Bilinç Tözünü Öğreten* Kitap yazılıp tamamlandı. İyi iyi. İyi olsun. (Ben) Çisön (bunu) yazdım”

Vapşı adı “Guru” anlamına gelen Çince *fa shi* sözcüğünden gelmektedir; mükemmel rahiplerin saygın birer ünvanıdır, ama burada özel ad gibi kullanılmaktadır. Diğer durumlarda fakat Vapşı ünvanının önüne Çin kökenli bir ad veya rahip adı gelmektedir. (bkz. Tekin, 1980, 91; Tekin, 2008, 116, 119; Zieme 1992, 88: 44)

Metinde Vapşı Bahşı’nın eseri yarattığı söylenmiş. Buradaki *yaratmaktan* kasıt bana göre Uygur rahibin, çeşitli kaynaklardan iyi öğrendiği anlaşılabilir *cittamātra* öğretisini kendi metninde özetleyip çeşitli sūtralardan tanımlamalarla kısaca yazmasıdır. Eser, anlaşılması güç bir felsefi öğretiyi öğrencilere açıklamayı hedeflemektedir dolayısıyla da yazar sade bir anlatım biçimini benimsemiştir.

Zieme’ye göre “Çince’de benzer bir metin bulunmamış olsa da metnin Çince’den tercüme edildiği öne sürülebilir. Metnin aslında Uygur bir Budist tarafından oluşturulmuş olması olasılığı göz ardı edilemez”, Tekin’in “Hindistan’dan gelen ve Nāgārjuna adlı yapıttan beri alışık olduğumuz insanı sersemleten bitmez tükenmez skolastik izahatlardan yazarın kaçındığını işaret eden metnin kısalığı özellikle dikkat çekmektedir. Acaba bu, Altay halklarının basit düşünce biçimini mi yansıtmaktadır?” savına Zieme katılmaz, metnin Chan edebiyatı geleneğinde yaşamakta ve daha nükteli düşünceleri yansıtmakta olduğunu, metnin kısalığının da bu varsayımı desteklediğini düşünmektedir (Tekin, 1980, 24; Zieme 1992, 41; Zieme, 1994, 471-472).

5. TERİM, İBARE ve DEYİMLER

abipiray (<<Skr. *abhiprāya* ~ Çin. 意 *yi*) anlam, mana, bkz. Soothill, 1937, 400a
(Shōgaito, 2008, 348)

açok kizlâglik nom açık ve gizli öğreti
(krş. *kizlâklig yörüg* Zieme, 1996, 1263)

adın nom diğer öğreti, başka karakter (~ Skr. *anyadharmā*), bkz. Williams, 1899, 45b
(krş. *adın nomlar üzä tıdılğalı* Shōgaito, 2008, 3134; *adınka tayanmamış* Shōgaito, 2008, 2372; *ukmak oñarmakıg adınınıñ nomında ärmäz* Shōgaito, 2008, 1999; *adıntın tuyunmuş ärmäz* Shōgaito, 2008, 522; *adıntın kut küsüş bulmak üzä tarıkur ärmäz* Shōgaito, 2008, 668; <özin ök tuyunup> *adın(lar)tın tuyunmaz üçün* Shōgaito, 2008, 866-867; *adınlar tayakıña turdaçı töz* Scharlipp, 1986, 50-51; *adınlar tägingülük tüş ätözli b(ä)lgürtmä ätözli...çın kertü töz ätöz ärmäz* Wilkens, 2001, 445-449; *adın nomlar...alkınmaklıglar üçün* Wilkens, 2001, 435-436; *adınka tayaklıg töz* Yakup, 2010, C 397)

ağır- ayırmak, dış sünyanın farkına varmak (~ Skr. *vikalpa* ~ Çin. 分別 *fen bie*) bkz. Soothill, 1937, 139b-140a; Röhrborn, 2010, 8-11.

bölmätin ağırmadın (~ Skr. *avikalpa*; *nirvikalpa* ~ Çin. 無分別 *wu fen bie*) bkz. için Soothill, 1937, 378a

(krş. *tugmadaçı törülügü adırılıp bolur iki* Shōgaito, 2008, B386; *öñi adırmamakıñ atı nirvan* Zieme, 1996, 1348-1349; *adırsız tüp tüz tut-* Wilkens, 2001, 298; *öñi adırmakı yok* Wilkens, 2001, 387; *öñi adırmaz üdürmäz b(ä)lgü tutmaz* Wilkens, 2001, 726-727; *adırt tut-* Yakup, 2010, C 448)

adırtla- ayırmak, dış dünyanın farkına varmak, bir duyu organıyla algılayıp ayırdına varmak, bkz. **böl- adırtla-** (~ Skr. *vikalpa* ~ Çin. 分別 *fen bie*~ Jap. *fumbetsu*), bkz. Soothill, 1937, 139b-140a; JapBudd. 63b; UW, 2010, 11-12.

böldüçi adırtladaçı savlar üzüg igiğ ürür

(krş. *tuta adırtlayur* Scharlipp, 1986, 121; *adırtlagalı bolmaguluk* Wilkens, 2001, 201-2; *adkanu adırtla-* Tekin, 1981, 365, 24)

adkag bilinç objesi (~ Skr. *ālambana* ~ Çin. 所緣 *suo yuan* ~ Jap. 293b); yanlış ayırım (~ Skr. *grāha* ~ Çin. 執 *zhi*) bkz. Soothill, 1937, 260a; Röhrborn, 1977-1996, 161a-163a; JapBudd. 293b

(krş. *adkag atlıg basutçı* Shōgaito, 2008, 1783; *nızvanılarka adkag bolsar* Shōgaito, 2008, 2738; *m(ä)n adkag* Shōgaito, 2008, B142; *tärs adkag* Shōgaito, 2008, 4283; *yañlok adkag* Shōgaito, 2008, 4287; *adkaglıg nızvanılar* Shōgaito, 2008, 2778; *körüm adkagı* Röhrborn, 1996, 180; *b(ä)lgü adkagı* Wilkens, 2001, 708; *adkaglarıg adkan-* Tekin, 1981, 364, 24; *adkanguluk adkag* Yakup, 2010, C 273)

adkan- (yanlış) tasavvur etmek, uydurmak; (şahıs ve nadiren bilinç tarafından) öz olarak yanlış biçimde tutmak. (~ Skr. *grh-* ~ Çin. 執 *zhi*) Röhrborn, 2010, 13-16; TermBuddh. 277; 288, 289, 297

(krş. *bärk yarp adkan-* Shōgaito, 2008, 4552; *adkanu örgür-* Shōgaito, 2008, 3643; *adkanmaklıg iş küdük* Shōgaito, 2008, 3658; *adkangug adkan-* Shōgaito, 2008, 3651; *orun adkanmak* Shōgaito, 2008, 1142; *ätöz körüm atkan-* Shōgaito, 2008, B65; *alkunı adkandaçılarka adkanguluk töz* Scharlipp, 1986, 52-53; *adkanguluk uguş* Röhrborn, 1991, 1502; *adkanıp bir atıg iki tözüg yañılurlar* Röhrborn, 1996, 1108; *arıg adkan-* Röhrborn, 1996, 454; *mänli kişili adkanmak* Röhrborn, 1996, 286; *barıg adkan-* Röhrborn, 1996, 958; *b(ä)lgükä adkan-* Wilkens, 2001, 873-4; *b(ä)lgü tugmakka adkan-* Wilkens, 2001, 881; *tuymak bar tep adkanmak* Wilkens, 2001, 808; *adkanmaksız* Wilkens, 2001, 612; *ätöz kaçıg adkan-* Tekin, 1981, 364, 12-13; *adkanmak yapşınmak* Tekin, 1981, 376, 16; *alkuka adkan-* Yakup, 2010, C247).

adkangu, ADKANGU (~ Skr. *vişaya* ~ Çin. 境 *jing*) duyu nesnesi; bkz. Soothill, 1937, 421a; Röhrborn, 1977-1996, 265a-267a; TermBuddh. 281

ALTI ADKANGU görülen nesne, koku, ses, dokunma,(~ Skr. *ṣaḍ viṣayāḥ* ~ Çin. 六境 *liu jing*) bkz. Soothill, 1937, 133b-134a; Röhrborn, 1977-1996, 266a-b.

(krş. *adkangularıg ... tıdıgsız kavşuru bil-* Wilkens, 2001, 192; *adkangu uguş* Shōgaito, 2008, B66; *nom adkangu* Shōgaito, 2008, 3918; *adkangulug adkangu:* Shōgaito, 2008, 1157; *tägmäzkänki adkangu* Shōgaito, 2008, B1519; *altı adkangularka adkanıp yapşınıp* Scharlipp, 1986, 28; *adkanguluksuz* Wilkens, 2001, 564-5; krş. *altı törlüg adkanguluk kir* Yakup, 2010, C 462; 288; Makaleler s. 382)

al- (~ Skr. *upādāna*; ~ Çin. 取著 *qu zhu* ~ Jap. *shu*) içine almak; tutmak; fenomenler dünyasından bir dış nesneye tutunmak, bkz. Soothill, 1937, 251b; Hirakawa, 1990, 51; UW2010, s. 35-45; JapBudd. 299b.

algulukı yok kämişgülüki yok

aldaçısı yok alguluk yok

köñültä alguluk äd yokā

(krş. *alışsız berişsiz ärür* Shōgaito, 2008,3234; 4564; *köñül näñ tutmadaçı almadaçı* Röhrborn, 1991, 1505)

alın- alınmak, renk, ses koku gibi duyu nesnelere fark edip algılamak bkz. UW, 2010, 46-47.

KÖDÜL'kä alınıp köñülkä kavşur-

altı adkangular... köñülkä alın-

(krş. *basutçı alın-* Shōgaito, 2008, B763)

ALTI yol (~ Skr. *ṣaḍgati* ~ Çin. 六趣 *liu qu*) bkz. Soothill, 1937, 403b; Röhrborn, 1977-1996, 109a

ALTI yolta tügzin-

(krş. *altı yoltakı tınlıglar* Zieme, 1996, 0102; S517; Wilkens, 2007, 1599)

amrıl- (Skr. *sānta* ~ Çin. 息 *xi*, 定 *ding* ~ Jap. *jakujō*) boşluk (*śūnyatā*) durumunda, olmaksızın ve olmamaksızın, doğmaksızın ve ölmeksizin rahat olmak; meditasyonla rahatlamış olmak; bkz. Haussig, 1984, 33-34; 374; Hirakawa, 1990, 218; JapBudd. 134a; Soothill, 1937, 429a; UW2010 58-60

amrılmış KÖDÜL (~ Skr. *dhyāna-citta* ~ Çin. 定心 *ding xin*) Soothill, 1937, 325a

öçüp amrılıp tüğsilmäksiz bol-

(krş. *kördäçilär ärsär alku etiglig nomlarning nirvanın öçmiş amrılmış ärür* Shōgaito, 2008, H36R70)

Anant (~ Skr. *Ānanda* ~ Jap. *Anan*) tarihi Buddha'nın en sevdiği müridinin adı (bkz. Soothill, 1937, 294a; Hirakawa, 1990, 84-87; JapBudd. 8a; Röhrborn, 1977-1996, 130a).

(krş. *t(ä)ñri burhan y(a)rılıkamış ol anantka* Shōgaito, 2008, 2360-6; *anant toyın* Zieme, 1996, 0054)

ANÇULAYU (~ Çin. 是 *shi*), **ançulayu** böylece, öylelikle.

(krş. *ançulayu kälmişlärning kamağlıgsız ädgülärin* Shōgaito, 2008, 900; Röhrborn, 1977-1996, 136b-138b)

apamu sonsuzluk (~ Skr. *ananta*, *apramāṇa* ~ Çin. 永 *yong*) bkz. Soothill, 1937, 194a; Röhrborn, 1977-1996, 167b

apamuka tägi tugmaksız bol-

(krş. *apamuka tägi b(ä)k* Röhrborn, 1991, 67; Wilkens, 2007, 1387)

arığ temiz, saf, kirsiz; yararlı (~ Skr. *vimala*, *śuddha* ~ Çin. 淨 *jing*) bkz. Soothill, 1937, 357a; Röhrborn, 1977-1996, 182a-188a

arığ basuçı

arığ süzök köñül

arığ süzök ... uk-

(krş. *kirsiz arığ [avan]t tultag* Zieme, 1996, 0114-0115; *adkagınıñ bolur arığı kkirligi* Shōgaito, 2008, B905, *yaruk arığ* Shōgaito, 2008, B887)

asure (< Toh. B. *asure* < Skr. *asura* ~ Jap. *ashura*) bir tür cin grubu bkz. Haussig, 1984, 42; Röhrborn, 1977-1996, 236a-b; JapBudd. 12a; Soothill, 1937, 321a

(krş. *alku t(ä)ñrilär yäklär asureta ulatılar* Shōgaito, 2008, 1422; *asure* Yakup, 2010, B 334; Wilkens, 2007, 0492)

AT ad, isim (~ Skr. *nāman* ~ Çin. 名 *ming*) bkz. Röhrborn, 1977-1996, 259a-260a; Soothill, 1937, 204a

ATI KÖTRÜLMİŞ (~ Skr. *bhagavat* ~ Çin. 世尊 *shi zun*) Soothill, 1937, 164b; Hirakawa, 1990, 20.

(krş. *atı kötrülmüş bagavan* Shōgaito, 2008, 532-544)

ay t(ä)ñri ay tanrısı (~ Skr. *Candradeva* ~ Çin. 月天 *yue tian*) Soothill, 1937, 156b
(krş. Zieme, 1996, 1105; Shōgaito, 2008, 1041, 2784; *ay t(ä)ñri yolu* Röhrborn, 1996, 1908; *ay tñri körürçä* Wilkens, 2001, 195-6; *ay t(ä)ñri bodi yorıgta yorı-* Tekin, 1981, 382, 2)

aya- ağırla- yükün-: saygıyla eğilmek. bkz. Röhrborn, 2010, 110-113

(krş. Zieme, 1996, 1225; Shōgaito, 2008, 73, 145;)

ayıg suç, günah; kötü (~ Skr. *duşkrta* ~ Çin. 惡業 *e ye*), bkz. Soothill, 1937, 372a.

üdgüli ayıglı adkag

üdgüli a.-lita ulatı kılınç (~ Skr. *punya* - *duşkrta* ~ Çin. 德 *de*; 惡業 *e ye*)

(krş. *ayıg körüm* Shōgaito, 2008, 1126; *ayıg nom* Shōgaito, 2008, B627)

AZ, az hırs, açgözlülük (< Sogd. ’z ~ Skr. *rāga* ~ Çin. 哀 *ai*) bkz. Haussig, 1984, 330; Soothill, 1937, 186a; UW317b-318b

azta ulatı nızvanılar

AZ kılınç (~ Skr. *tṛṣṇā*)

az övkätä ulatı nızvanılar

az nızvani

(krş. *az amranmak* Zieme, 1996, 1526; *m(ä)n körümkä m(ä)n azka adkag bolmak* Shōgaito, 2008, 2798-99; *az övkä* Yakup, 2010, C 459, *az nızvanıg* Yakup, 2010, G065; *az nızvanı* Wilkens, 2007, 1008)

bak- bakmak; aramak

öz köñülni bak-

(krş. *körü baka...tutzunlar mini* Shōgaito, 2008, 18)

bar var, mevcut (~ Skr. *bhava* ~ Çin. 有 *you*), bkz. Soothill, 1937, 186a

bar tep adkan-

(krş. *barın çınlayu üzä yokın biltükdä* Scharlipp, 1986, 49; *barlı yoklı iki-i [bäl]güläriğ* Scharlipp, 1986, 13-14; *[barl]ı yoklıka ilinmäkläri* Scharlipp, 1986, 15; *barıg adkan-* Röhrborn, 1996, 958; *tuymak bar tep adkanmak* Wilkens, 2001, 808; *sötin bärü bar ärmöz* Tekin, 1981, 367, 19-20; *barlı köñüllü* Yakup, 2010, C179)

bar- gitmek

bardaçı ärmöz käläçi ärmöz (~ Çin. 無去無來 *wu qu wu lai*) bkz. Soothill, 1937, 378a

(krş. *barmaksız kälmäksiz* Zieme, 1996, 1373; *yalañuz nom tözi barmaksız kälmäksiz* Zieme, 1996, 1401-1402; *kälmäksiz ... barmaksız* Tekin, 1981, 375, 19 ve 21)

basutçı, basutçı yardımcı (~ Skr. *hetu* ~ Çin. 因 *yin*) bkz. Hirakawa, 1990, 179-184; Soothill, 1937, 116a

tiltag basutçı(~ Skr. *hetu-pratyaya* ~ Çin. 因緣 *yin yuan* ~ Jap. *innen*) Soothill, 1937, 206a; JapBudd. 276a-b)

arıg basutçıtn tur-

kırlıg basutçıtn tur-

tiltag basutçı öçmök üzä öç-

(*bilgä bilig kayutın tugar tep tesär dyanlıg basutçı tiltagında tugar* Shōgaito, 2008, 57-58; *adkag atlıg basutçı* Shōgaito, 2008, 1783)

başlagsız ezelden beri, başlangıcı olmayan bir zamandan (~ Skr. *anādi* ~ Çin. 無始 *wu shi*) bkz. Soothill, 1937, 378b

(krş. *başlagsız üzlünçüsüz* Shōgaito, 2008, 1119; *balagsıztn bärü* Shōgaito, 2008, 1108)

b(ä)lgü (~ Skr. *lakṣaṇa* ~ Çin. 相 *xiang* ~ Jap. *sō*) ayırt edici işaret ya da bir şeyi diğerinden ayıran işaretler; kişiyi ayrıntılar dünyasına sürüklediğinden üstün

bilgelikten uzaklaşmaya neden olan işaret, bkz. Soothill, 1937, 309b; JapBudd. 305a.

b(ä)lgü üzä tilä-

b(ä)lgüläriḡ adkan-

(krş. *ediglig kıldaçı b(ä)lgü* Shōgaito, 2008, 1767; *kurugta kurug...b(ä)lgüsüztä b(ä)lgüsüz dyanlar* Shōgaito, 2008, 2454; *barlı yoklı iki-i [b(ä)lgüläriḡ] kördüktä* Scharlipp, 1986, 13-14; *b(ä)lgüläriḡ yılayu* Scharlipp, 1986, 48; *nomlug ätöz...özi öñsüz b(ä)lgüsüz tetir* Wilkens, 2001, 418-419; *adsız b(ä)lgüsüz nom* Tekin, 1981, 374, 9; *b(ä)lgükä adkan-* Yakup, 2010, D142)

b(ä)lgülüg işaretli, belli, belirmiş (~ Skr. *lakṣaṇa* ~ Çin. 相 *xiang* ~ Jap. *sō*), bkz. Soothill, 1937, 309b; JapBudd. 305a

bod b(ä)lgülüg nomlar (~ Skr. *rupalakṣaṇadharmā* ~ Çin. 色相法 *se xiang fā*)

bodlug b(ä)lgülüg nomlar (~ Skr. *rupalakṣaṇadharmā* ~ Çin. 色相法 *se xiang fā*)

(krş. *b(ä)lgülügkä yükünmämiş* Shōgaito, 2008, 496; *nom b(ä)lgülüg nom* Shōgaito, 2008, 1829; *b(ä)lgüsüz ätöz* Yakup, 2010, B233; *bodsuz b(ä)lgüsüz* Wilkens, 2007, 2915)

beş küsänçiḡ beş türlü arzu, görme, duyma, koklama, tatma, ve dokunma istekleri (~ Skr. *pañca-kāma-guṇa* ~ Çin. 五欲 *wu yu*), bkz. Soothill, 1937, 121a.

(krş. *sogañçiḡ küsänçiḡ* Shōgaito, 2008, H37V39; Wilkens, 2007, 3747)

bışrun- katıḡlan- çalışmak, alıştırmak yapmak (~ Çin. 修 *xiu*), bkz. Soothill, 1937, 320a

(krş. *bışringuluk katıḡlanguluk yolu ymä öñgi ärmäz* Zieme, 1996, 1169-1170; *bışrunmak ögrätinmäk* Shōgaito, 2008, 828-29, *beş ä[rk]l[ig]läriḡ bışrunup* Scharlipp, 1986, 18-19)

BİLGÄ bilig, bilgä bilig yüksek bilgi, bilgelik bilgisi (~ Skr. *prajñā* ~ Çin. 智 *zhi* ~ Jap. *chi-e*), bkz. Haussig, 1984, 444; Soothill, 1937, 337b; 433a-b; JapBudd. 29b.

bilgä bilig p(a)ramit (~ Skr. *prajñā-pāramitā* ~ Çin. 慧波羅蜜 *hui bo luo mi*) bkz. Haussig, 1984, 445; Soothill, 1937, 337b.

DYAN (lt) BİLGÄ BİLİG (li) üzä küçlänfür-

BİLGÄ BİLİG üzä y(a)ruṭ-

bilgä biligdä tur-

piratña bilgä biligig turgur-

(krş. *dyan bilgä bilig* Shōgaito, 2008,2457; *tuyunmak bilgä bilig* Shōgaito, 2008, B903; *akıgsız bilgä bilig* Shōgaito, 2008, 275; *yintäm köngül bilig birlä yaradılmış ädgü bilgä bilig* Shōgaito, 2008, B919; *buyanlı bilgä biligligi* Scharlipp, 1986, 96 *bilgä biliglig tap[l(a)g te]p teyür* Scharlipp, 1986, 89-90)

(ayrıca krş. *ä'töz biligi* Shōgaito, 2008, B1984; *burun bilig* Shōgaito, 2008, B2049; *köz biligi* Shōgaito, 2008, 3633; *til biligi* Shōgaito, 2008, B2050; *kulgak biligi* Shōgaito, 2008, B1687; *könül biligi* Shōgaito, 2008, 1835; *beş biliglär* Shōgaito, 2008, 838; *altı biliglär* Shōgaito, 2008, 3706; *bilgä bilig öçmäk* Wilkens, 2001, 632-633)

BİLİGSİZ bilig, biligsiz bilig bilgisiz, cahil; bilgisizlik; kendi bilincinin farkına varmamış, nesnelere dünyasına bağlanmış olma (~ Skr. *avidyā*~ Çin. 无明 *wu ming* ~ Jap. *mumyō*), bkz. JapBudd. 203a; Haussig, 1984, 45, 330; Soothill, 1937, 180a (krş. *biligsiz bilig karanı tüntä büküp yaşıp* Scharlipp, 1986, 23-24; *biligsiz sezik birlä tugmuş bilgä biliglär* Shōgaito, 2008, B913; *biligsizniñ öñi bışmak tüşi buyansız kılınç ärür* Shōgaito, 2008, 4364; *biligsiz bilig* B191; Wilkens, 2007, 0304)

BİR tözlüg aynı tözden, bir tözlü (~ Skr. *samatā* ~ Çin. 一平等 *yi ping deng*), bkz. Soothill, 1937, 187b

(krş. *burhanlar ätözläri barça bir tæg ärürlär* Zieme, 1996, 1169-1170; *bir yintäm* Shōgaito, 2008, 805, 2242; Röhrborn, 1991, 1281; *täñ tüz bir tæk* Shōgaito, 2008, 109; *nom tözinli nirvan tözin öngi atırmamakka tægmiş* Zieme, 1996, 1346-1347; *bir tözlüg mahayan nom* Röhrborn, 1996, 96; *bir tözüg...yañıl-* Röhrborn, 1996, 1106; *burhanlarınñ ätözläri bir tæk...bir tözlüg tetir* Wilkens, 2001, 967-968; *bir ymä ärmöz öñi ymä ärmöz* Tekin, 1981, 376, 2-3; *bir tæg* Yakup, 2010, C601)

birik- birikmek, kalmak

KÖDÜL töziñä birikgäli umaz

(krş. *täginmäktä ulatılar birlä birikmäz* Shōgaito, 2008, 3198)

bod somut, ayırt edilir

igid sakınç bod b(ä)lgülüg nom

(krş. *köngülünj yok üçün bodi sını töz körki* Shōgaito, 2008, B1916)

bodi aydınlanma, üstün bilgelikle donanıp bilincin farkına varma (< Skr. *bodhi* ~ Çin. 菩 *pu*), bkz. Soothill, 1937, 388b

bodi tuymak (< Skr. *bodhi* ~ Çin. 菩 *pu*)

bodi KÖDÜL (Skr. *bodhicitta* ~ Çin. 菩提心 *pu ti xin* ~ Jap. *bodaishin*), bkz. JapBudd. 19a

bodi KÖDÜL örit- (Skr. *bodhi-cittôtpāda* ~ Çin. 發心 *fa xin*, 發願 *fa yuan*), bkz. Soothill, 1937, 384a

bodi KÖDÜL ukıftaçı nom

(krş. *bodi köñül örit-* Zieme, 1996, S 597, S 638; *bodi töznüj uruğı* Röhrborn, 1991, 1529; *bodi tuyunmak* Wilkens, 2001, 1151; *bodi tözi* B248; *bodi [köñül örit-]* B484)

bodlug somut, görünen, maddi

bodlug b(ä)lgülüg nomlar somut, görünen fenomenler, dünyevi fenomenler (~ Skr. *rūpalakṣaṇadharmā* ~ Çin. 色相法 *se xiang fa*), bkz. Soothill, 1937, 309b; JapBudd. 305a.

böl- bölmek, parçalarına ayırmak; ayırt etmek; zihinle yanlış ayırt etmek, bkz.

adırtla- (~ Skr. *vikalpa* ~ Çin. 分別 *fen bie*), bkz. Soothill, 1937, 139b-140a

öz tözin bölmädin ürip

bölülmäki yok ürip

böldäçi adırtladaçı (~ Skr. *vikalpa* ~ Çin. 分別 *fen bie*), bkz. Soothill, 1937, 139b-140a

bölmätin adırtmadın (~ Skr. *avikalpa* ~ Çin. 無分別 *wu fen bie*), bkz. Soothill, 1937, 378a

käsgäli bolmaz bölgäli bolmaz

(krş. *bölsär adırtlasar arıtı umaz* Shōgaito, 2008, 3053)

bölülmäk bölünmek, ayrılmak

bölülmäki yok

(bkz. *bölülmöz saçılmaz* Shōgaito, 2008, B1934)

BURHAN, burhan Buddha (< Çin. 佛 *fo* + ET *han* ~ Skr. *buddha* ~ Jap. *butsuda*),
bkz. JapBudd. 25a; Soothill, 1937, 225a.

burhan yolu (~ Skr. *buddha-mārga* ~ Çin. 佛道 *fo dao* ~ Jap. *bukkyō*), bkz.
JapBuddh. 22a

burhan kutu

burhan nomu

(krş. *burhan kutu* Shōgaito, 2008, 1026; Röhrborn, 1996, 128; *burhan tözi* Röhrborn,
1991, 1535; *burhan nomu* Shōgaito, 2008, 888; Röhrborn, 1996, 128; *burhan yolu*
Röhrborn, 1991, 1512; *burhan kutu* Wilkens, 2007, 0391)

buşı sadaka (~ Skr. *dāna* ~ Çin. 布施 *bu shi* ~ Jap. *dana*), bkz. JapBudd. 44a

buşı p(a)ramitta (~ Skr. *dāna-pāramitā* ~ Çin. 施波羅蜜 *shi bo luo mi* ~ Jap.
dana haramitsu) bkz. JapBudd. 44a.

(krş. *buşı paramit* Shōgaito, 2008, 456)

buzulmaksız bozulması olmayan, bozulmasız, fenomenlerle kirlenmemiş

(krş. *nom kertüsi artamaz* Wilkens, 2001, B#04)

bürütiğ dokunma duyusu (~ Skr. *sparsā* ~ Çin. 觸 *chu*), bkz. Haussig, 1984, 330;
Soothill, 1937, 186a; bkz. **altı adkangu**

(krş. *adın öng ün yid tatıg büritigtä ulatılar* Shōgaito, 2008, 3637; krş. *bürtmäk*
Yakup, 2010, D053; Wilkens, 2007, 3756)

büt- tamamlanmak, mükemmelleşmek (~ Çin. 得成 *de cheng*)

tolun bütmiş (~ Çin. 得成 *de cheng*)

(krş. *yörüg tözi uz bütmiş ukulmuşta* Shōgaito, 2008, 340; *tolun bütmiş kertü töz*
Yakup, 2010, B418)

ç(a)hşap(a)t ahlaklılık, (~ Sogd. *cxş'pδ(δ)* < Skr. *śikṣāpada* ~ Çin. 尸羅 *shi luo* ~ Jap. *kai*), bkz. JapBudd. 155a; Soothill, 1937, 101b

ç(a)hşap(a)t p(a)ramit (~ Skr. *śīla-pāramitā* ~ Çin. 尸波羅蜜 *shi bo luo mi*), Soothill, 1937, 101b

(krş. *çhşapt paramid* Shōgaito, 2008, 456-7; *ç(a)hşap(ut)* Röhrborn, 1991, 1411; *ç. p(a)ramit* Yakup, 2010, C076; Wilkens, 2007, 0102)

çın gerçek

çın köñül

(krş. *çinkertü nom tözi* Shōgaito, 2008, H40R4; krş. *burhanlarning çın kertü nom ät'özläri* Zieme, 1996, 1188-1189; *çın kertü köñül* Wilkens, 2007,3226)

DYAN (定), **dyan** (< Sogd. *dy'y'n* < Skr. *dhyāna* ~ Çin. 定 *ding*) derin-düşünme, bkz. Soothill, 1937, 134b

tdmakı bıssar dyan ağanur

dyan p(a)ramit (~ Çin. 靜慮波羅蜜 *jing lü bo luo mi*), Soothill, 1937, 134b; 461a

DYAN (lt) BİLGÄ BİLİG (li) üzä küçlänfür-

(krş. *b(ä)lgüsüztä b(ä)lgüsüz dyan* Shōgaito, 2008, 2454; *yogun sakınçlıg yinçgä sakınçlıg dyanta* Shōgaito, 2008, H25R57; *sakınçsız dyan* Shōgaito, 2008, 3042; *öçmäk dyan* Shōgaito, 2008, 3043; *köngülsüz dyan* Shōgaito, 2008, 3229; *dyan paramit* Shōgaito, 2008, 457; krş. *dyan [sakınçlıg iş]* Zieme, 1996, 77-78; *sakınçsız dyan* Wilkens, 2001, 377; Wilkens, 2007, 3515)

äd şey, nesne, değer (~ Skr. *vastu/dravya* ~ Çin. 物 *wu*), bkz. Soothill, 1937, 274b; Röhrborn, 1977-1996, 334b-338a

(krş. *ädsizi üzä tiddaçı örtdäçi* Shōgaito, 2008, 3104; *yügäriü kılmaqları üzä azk(ı)ya ädig* Scharlipp, 1986, 5)

ÄDGÜ, **ädgü** iyi, güzel, doğru (~Skr. *kuśala* ~ Jap. *zen*), bkz. JapBudd. 335b

ädgü nom

ädgüli ayıglı adkaglar

ädgütä yaratınmak

ädgü ädgü (~Çin. 善哉 *shan zai*)

(krş. Röhrborn, 1977-1996, 338a-348a)

ämgak sıkıntı, eziyet (~ Skr. *duḥkha* ~ Çin. 苦 *ku*), bkz. Soothill, 1937, 313a

AZ kılınç ämgäklär

(krş. *ämgak kurug m(ä)nsiz* Scharlipp, 1986, 68; Röhrborn, 1977-1996, 336a-371b)

äñäyü özel, yalnız, sadece; özellikle

äñäyü kurug kıldaçı köñül

äñäyü nirvan bar tep adkan-

(bkz. Röhrborn, 1977-1996, 382a-384a)

ÄRDİNİ (寶 *bao*), **ärdini** mücevher, değerli şey (~ Skr. *ratna*)

ÜÇ ÄRDİNİ (三寶 *san bao*), bkz. Soothill, 1937, 64a; Röhrborn, 1977-1996, 418a-424b

ärksinmäklig (~ Skr. *aiśvara* ~ Çin. 自在 *zi zai*), hakimiyeti olan, yetkili, bkz. Soothill, 1937, 218b; Röhrborn, 2010, 180-184

ärksinmäklig KÖDÜL

(krş. *burhanlar...ärksinmäki* Wilkens, 2001, 353)

ät'özlüg (~ Skr. *kāya* ~ Çin. 身 *shen*) vücudu olan, bedenli, somut, bkz. Soothill, 1937, 273a

nomlug ät'özlüg (~ Skr. *dharma-kāya* ~ Çin. 法身 *fa shen* ~ Jap. *hosshin*), bkz. Haussig, 1984, 476; JapBuddh. 119a.

(krş. *nomlug ätöz* Röhrborn, 1991, 68; Röhrborn, 1996, 642)

äzügsüz yanlışsız, hatasız

tägşilmäksiz äzügsüz

(krş. *äzügsüz igidsiz* Yakup, 2010, F 64)

enç oron (~ Skr. *yoga-kṣema* ~ Çin. 安危 *an wei*) sükunet yeri, Nirvāṇa, bkz. Soothill, 1937, 250b

esil- eksilmek, azalmak

esilmädin öz tözinçä öçüp amrılıp tur-

(krş. *esilmäksiz koramaksız... tözlüg* Wilkens, 2001, 468; *adkanmaksız yapşınmaksız esilmäksiz koramaksız* Tekin, 1981, 384, 3-4; Yakup, 2010, F25)

eṭmāk yapmak etmek; yaratmak

eṭmāk y(a)raṭmak üzä ärmädin

eṭmāk üzä bolur ärmäz öz

(krş. *etmāk b(ä)lgürtmä ätöznüñ tayangulukı ärmäz* Wilkens, 2001, 458-459; bkz. *etmāk yaratmak* Yakup, 2010, D80-83; krş. *etigsiz oron* (Skr. nirvāṇa) Wilkens, 2007, 1872)

idiş kap

idiş yertinçü (~ Skr. *bhājanaloka* ~ Çin. 世間 *shi jian*), bkz. Soothill, 1937, 165a

(krş. *t(i)nlıgıli idişli yertinçü* Wilkens, 2007, 0381)

igid (~ Skr. *vitatha* ~ Çin. 虛妄 *xu wang*) yanlış, hatalı; hata, bkz. Soothill, 1937, 389b

üzüg igid

igid adkag

igid nomlar

igid sakınç

(krş. *igid üzüg nomlar* Zieme, 1996, 1391; *igid yanlok sakınç* Zieme, 1996, 1680; *igid üzüg altı adkangularıka* Scharlipp, 1986, 27-28; *üzüg igid sav* Wilkens, 2007, 0784; *igid köñül* Yakup, 2010, B195)

ilinçsiz bağlantısız, bağlanmamış

ilinçsiz KÖDÜL

ilinmāk bağlanmak, yapışmak

ilinmāk yapşınmak

(krş. *ilinmäkläri yapşınmakları* Scharlipp, 1986, 34; *[barl]ı yokluka ilinmäkläri* Scharlipp, 1986, 15; *atka bulunça yapşın-* Röhrborn, 1991, 1456; *ilinmäk adka[n]mak* Yakup, 2010, D078; *ilinmäk tutunmak* Yakup, 2010, D077)

ilinmäksiz bağlanmamış, yapışmamış, dış nesnelere algılamamış

ilinmäksiz yapşınmaksız

ilinmäksizini bilmiş

(krş. *ilinmäksiz yapşınmaksız köñül* Wilkens, 2007, 3418; *ilinçsiz tutunçsuz* Yakup, 2010, D076)

ilki en baştaki, ilk

ilki tözlüg “en baştaki töze sahip, değişmemiş”

ilkitin bärü en başından beri, ezelden beri

ilkitin bärü tugmaksız täprämäksiz

ilkitin bärü bäkiz b(ä)lgülüg bil-

ilkitin bärü KÖDÜL birlü yaratılmamış

ilkitin bärü tolun bütmüş etmäk üzä bolur ärmäz öz

(krş. *ilkisizdinb[ärü]* Scharlipp, 1986, 22; *tözintinbärü bar nom* Wilkens, 2001, 457; krş. *äñ baştınkı* Yakup, 2010, C482; *tözintä bärü* Yakup, 2010, C371; *ilkidinbärü* Yakup, 2010, C516)

işsiz täprämäksiz hareketsiz, eylemsiz

işsiz täprämäksiz tur-

KAPIG (門 men), **kapıg** kapı, bölüm.

nom KAPIG (~ Skr. *dharma-paryāya* ~ Çin. 法門 *fa men*), bkz. Soothill, 1937, 273b

ÜÇ (三) törlüg kapıg (~ Skr. *trividha-dvāra* ~ Çin. 三門 *san men*), bkz. Soothill, 1937, 79b

KATIGLAN- (進 *jiang*), **katıgılan-** çabalamak, zorlanmak, gayret göstermek, bkz. Soothill, 1937, 392a

(krş. *katıglan- bışrun-* Wilkens, 2007, 2026)

katıglanmak (~ Skr. *vīrya* ~ Çin. 進 *jiang*) çabalama, zorlanma, gayret gösterme, bkz. Soothill, 1937, 392a

katıglanmak p(a)ramit (~ Skr. *vīrya-pāramitā* ~ Çin. 精進波羅蜜多 *jing jin bo luo mi duo*), bkz. Soothill, 1937, 427a

kertü (~ Çin. 實 *shi*) gerçek

kertü töz

kertü kurug taplag

(krş. *kertü tözüg ukıt-* Röhrborn, 1996, 404; *kertü kurug* Röhrborn, 1996, 955)

kılınç (~ Skr. *karman* ~ Çin. 業 *ye*) davranış, iş, bkz. Soothill, 1937, 422b

ädgüli ayıglıta ulaşı kılınç (~ Skr. *punya-duşkrta* ~ Çin. 德 *de-* 惡業 *e ye*), Soothill, 1937, 372a

kılınç kıl-

AZ kılınç (~ Skr. *rāga*), bkz. Haussig 1984, 330; Soothill, 1937, 186a

KİÇİG (小), **kiçig** (~ Skr. *hīna* ~ Çin. 小 *xiao*) küçük, bkz. Soothill, 1937, 54a

kiçig kölüñü (~ Skr. *hīnayāna* ~ Çin. 下乘 *xia cheng* ~ Jap. *shōjō*), bkz. JapBudd. 295a; bkz. Soothill, 1937, 54a.

ULUG KİÇİG (~ Çin. 大小 *da xiao*)

KİR- (入), **kir-** (~ Skr. *praveśa* ~ Çin. 入 *ru*) girmek, bkz. Soothill, 1937, 418a

yazokka kir-

nom tep SÖZLÄMÄK üzä tözün yolka KİR(-ü) umaz

nirvanka kir-

kirlig kirli, lekeli

kirlig basuţçı

(krş. *altı törlüg adkangulug kirlär* Yakup, 2010, C462)

kirsiz temiz, arı, lekesiz

kirsiz tapçasız

(krş. *kirsiz tapçasız köñül* Wilkens, 2007, 1664; *köñül kirsiz ärsär tnl(i)glar ymä kirsiz tetir* Yakup, 2010, G88-89)

kişi (Çin. 人 *ren*), **kişi** kişi, insan (~ Skr. *mānuṣa* ~ Çin. 人 *ren* ~ Jap. *manuṣha*), bkz. JapBudd. 194b

kolulamak (~ Skr. *vipaśyanā* ~ Çin. 觀 *guan*) düşünmek, istemek, bkz. Soothill, 1937, 489b

tdmak kolulamak (~ Skr. *śamatha-vipaśyanā* ~ Çin. 止觀 *zhi guan*), bkz.

Soothill, 1937, 158a

kolulamakı bış-

(krş. *täñlä- kolula-* Wilkens, 2007, 2198)

kök kalık (~ Skr. *ākāśa* ~ Çin. 阿迦奢 ~ Jap. *kokū*) gökyüzü, bkz. JapBudd. 177a; Soothill, 1937, 292a.

kök kalık eṭmək y(a)raṭmak üzä ürmüz

(krş. *kök kalık täg ilinçsiz* Wilkens, 2007, 2585)

köligä gölge

köñülnüñ köligäsi

köñüldäki köligä ürür

nomlar köligä ... täg ärtükin ukmak

(krş. *kök kalıknıñ kölügäsi...b(ä)lgülär birlä közünür* Wilkens, 2001, 408-410; *kutruldaçı tnl(i)glar nomlug ätöznüñ köligäsi tetirler* Wilkens, 2001, 416-417; *nomlar...köpik täg köligä täg* Yakup, 2010, B490)

kölünü (~ Skr. *yāna* ~ Çin. 乘 *cheng*) araba, araç, bkz. Soothill, 1937, 58a

Üç kölüñü (~ Skr. *triyāna* ~ Çin. 三乘), bkz. Soothill, 1937, 58a

kiçig kölüñü (~ Skr. *hīnayāna* ~ Çin. 下乘 *xia cheng*), bkz. Soothill, 1937, 54a

(krş. üç kölüñü Röhrborn, 1991, 1948; bir kölüñü tözlüg m(a)hayan nom Röhrborn, 1996, 532; nomlug ätöz m(a)hayan tegmä taişeng ulug kölük ärür Wilkens, 2001, 744-745; bir kölüñü tözlüg üç k. Yakup, 2010, C049; Wilkens, 2007, 2557)

KÖDÜL (心), **köñül** (~ Skr. *citta*, *vijñāna* ~ Çin. 心 *xin* ~ Jap. *xin*; *shiki*) bilinç, bkz. Hirakawa, 1990,152-153; JapBudd. 281a; 278b

*adkangunu KÖDÜLkä alınıp köñülkä kavşur-
alku nomlar tugmaz ärkänki köñül
amrılmış KÖDÜL üzä tüpgär-
arış süzök köñül
ärksinmäklig KÖDÜL
bo KÖDÜLni tanuklamak
bodi KÖDÜL örit-
ikinti yana bir köñül yok
ilinçsiz KÖDÜL
ilinmäksiz yapşınmaksız umunçsuz küşüşüz KÖDÜL
ilkitin bärü bolmış KÖDÜL tözi
ilkitin bärü KÖDÜL birlä yaratılmamışın
KÖDÜL amrulsar ol ok KÖDÜL burhan ärür
KÖDÜL'lüg KÖDÜL'süz nomlar
KÖDÜL tegli burhan
köñül tegli nom
KÖDÜL tözi täğşilmäksizin tuyup köñülni turgurmamak
KÖDÜL tözin tuymaduklar ät'öz(i?)
KÖDÜL Tözin Ukıttacı Nom
KÖDÜL tözin ukup KÖDÜL tözin tuyun-
köñül töziñä tägdäçilär
KÖDÜL tözlüg
KÖDÜL ukıttacı töz nom
KÖDÜLin tuydur-
KÖDÜLli ADKANGU'lınıñ BİR tözlüg ärtükin bil
KÖDÜLnüñ işin tut-
KÖDÜLnüñ kurug ärtükin ukmamak
KÖDÜLnüñ tözi işi*

KÖDÜLtin tug-
köñülkä tayanıp tur-
köñülkä tayanıp tuy-
köñülkä tudıg kul-
köñüllü adkangulını öñi kör-
köñülni kördäçisi öñi bol-
köñülni täpräñ-
köñülni tut-
KÖDÜLni ukıñ-
köñülnüñ köligäsi
köñültä alguluk äd yok
köñültin öñi adrok nom yok
köñültin taş nom
körgülük köñül öñi bol-
nomtın öñi köñül yok

öz KÖDÜL (~ Skr. *svacitta* ~ Çin. 自心 *zi xin*), bkz. Soothill, 1937, 218b

öz KÖDÜLLüg KÖZÜNGÜ
öz KÖDÜLni çingar-
öz KÖDÜLni kör-
öz köñülin bak-
öz köñüllüg suv
öztäki çın KÖDÜL
sakıngalı sözlägäli bolmagulug KÖDÜL tegli nom kapıg
süziksiz KÖDÜL
tınl(ı)glartakı KÖDÜL tözin tanuklamak
tınl(ı)glartakı KÖDÜL'nüñ işin işlämək
töz KÖDÜLkä täg-
tözinçä yaratındurtaçı KÖDÜL
tözki KÖDÜLni yañıl-
tözki tugmaksız KÖDÜL tözi
tugmaz ärkänki köñül
yañılmıñ KÖDÜL
yügärü turdaçı KÖDÜL'li adkangulını

(krş. *biliglär tözi* (~ Skr. *viññaptimātratā*) Scharlipp, 1986, 6, 7; 35-36; *yalñuz köñüldin bolurn bilmädin* Scharlipp, 1986, 26-27; *köñül işi* Scharlipp, 1986, 95; *kırkıñ köñül adakına tögirlär* Scharlipp, 1986, 99; *ilinmäklig köñül* Scharlipp, 1986, 111; *ädgü köñül* Röhrborn, 1991, 2027; *töz tüp köñül* (~ Skr. *ālayavijñāna*) Wilkens, 2001, 533; *töz tüpkä tayaklıg köñül* (Skr. *ādānavijñāna*) Wilkens, 2001, 519-520; krş Wilkens, 2007, 378b-379a; Yakup, 2010, B194; *köñül örit-* Yakup, 2010, B427; *öz köñülüğ arıt-* Yakup, 2010, G85)

köñül tözi (~ Skr. *citta-svabhāva* ~ Çin. 心性 *xin xing*) bilinç kökü, bilinç doğası, bkz. Soothill, 1937, 150a

KÖDÜL töziñü tög-

KÖDÜL töziñü tuymak üzä tög-

ilkitin bärü bolmış KÖDÜL tözi

(krş. *yintäm biliglär tözi* Scharlipp, 1986, 8; *nom tözinli nirvan tözin öngi adırmamakka tögmiş* Zieme, 1996, 1346-1347; *burhan tözi ätözdä ärdükin bil-* Röhrborn, 1991, 1500; *köñül tözi yok ärmäz* Wilkens, 2001, 932; *yok kurug nom tözi* Tekin, 1981, 371, 4; *köñül tözi* Yakup, 2010, C153)

KÖDÜLLÜğ, köñüllüğ (~ Skr. *avabodhi* ~ Çin. 覺 *jue*, 解 *jie*) kendi bilincinin farkına varmış, aydınlanmış, bkz. Soothill, 1937, 412b; 480a.

KÖDÜLLÜğ KÖDÜLSÜZ ädlär

KÖDÜLLÜğ KÖDÜLSÜZ nomlar

öz köñüllüğ suv

köñüllüğ KÖDÜLSÜZTä ulañlar

(krş. *tidıgsız tutugsuz köñüllüğ* Yakup, 2010, F43-44)

KÖDÜLSÜZ, köñülsüz (~ Skr. *anavabodhaka* ~ Çin. 不覺 *bu jue*) bilinçsiz, kendi bilincinin farkına varmamış, aydınlanmamış; belleksiz, bkz. Soothill, 1937, 109a

köñüllüğ KÖDÜL'süztä ulañlar

KÖDÜLLÜğ KÖDÜL'süz ädlär

KÖDÜLLÜğ KÖDÜL'süz nomlar

köñülsüz är-

(krş. *adkangu köñülsüzün bultukmaz* Yakup, 2010, C254)

körkdäş (~ Skr. *ādarśavimba*) gölge özü, yansıma, bkz. Williams, 1899, 18a

közüngütä tüşmişçä körktäşlär

közüngütäki körktäş täg

KÖZÜNGÜ'täki körktäş tıtag basuŋçı kavışmak üzä közüniip

nomlar körktäş täg közünsär

körmäk görmek, bakmak, anlamak

nom tep körmäk üzä ädgükä tägmäz

körüm (~ Skr. *dṛṣṭi* ~ Çin. 見 *jian* ~ Jap. *ga*) düşünce, bakış açısı, bkz. JapBudd. 67a

m(ä)n körüm (~ Skr. *ātma-dṛṣṭi* ~ Çin. 見 *jian* ~ Jap. *gaken*), bkz. JapBudd.

67b

(krş. *m(ä)n körüm* Shōgaito, 2008, 2798, 2806; *tärs körüm* Röhrborn, 1996, 1193; *m(ä)nli kişili körüm* Yakup, 2010, B206)

KÖTRÜL- (尊 *zun*) yüceltilmek, yükseltmek, bkz. JapBudd. 13a; Haussig, 1984, 689, bkz. ATI **KÖTRÜLMİŞ** (世尊) (~ Skr. *bhagavat* ~ Çin. 世尊 *shi zun* ~ Jap. *bagaba*), bkz. JapBudd. 13a; Haussig, 1984, 689

közün-, közüni- görünmek, yansımak

közünmişçä adkangu

körktäş täg közüni-

(krş. *çın ärmädin çınsıg közüni-mäk* Scharlipp, 1986, 71)

KÖZÜNGÜ (鏡) **közüngü, közüni** (~ Skr. *darpaṇa*, ~ Çin. 鏡 *jing*) ayna, bkz. Soothill, 1937, 475a; Haussig, 1984, 110.

közüngütä tüşmişçä körktäşlär

közüngütäki körktäş täg kurug

(krş. *közüngütä ulatılar tugurmuş täg üçün körkdäşig* Shōgaito, 2008, B1627-8)

kurug (~ Skr. *sūnya*, *niḥsvabhāva* ~ Çin. 虛 *xu*, 無性 *wu xing* ~ Jap. *kū*), boş, kuru, bkz. JapBudd. 184a; Soothill, 1937, 389b, 379a

kurug öŋvi uçsuz kızıgsız tüzütä tur-

kurug üzä tuyun-

özi ok kurug ärür

kertü kurug taplagta tur-

kurug kıldaçısı yok bolmak ma kurug ärür

nomlar özi ök kurug bolmak nom kurug ärür

ähäyü kurug kıldaçı köñül turgur-

kurug taıtsız (~ Skr. niḥsvabhāva ~ Çin. 無性 wu xing), bkz. Soothill, 1937, 379a

köñüllü nomlu alku barça kurug

kurug öçmiş

köñül özi ök kurug tugmaksız

tözi kurug bolmakı ol ok burhan ärür

kurug y(a)ruk

tüz kurug

KÖDÜL'nüñ kurugın tuy-

tüp kurugka täg-

KÖDÜL'nüñ kurug ärtükin ukmamak

körktäş täg kurug

kurug küsänip yorı-

(krş. *kurug m(ä)nsiz* Scharlipp, 1986, 68; *yok kurug üzä taplayurlar* Scharlipp, 1986, 80; *yok kurug tözin çınınca bilip ukup* Zieme, 1996, 0126-0127; *yok kurug* Röhrborn, 1996, 966; *üç kurug* Röhrborn, 1996, 870; *yok kurug töz* Tekin, 1981, 362, 20; *tözi k(ä)ntü kurug ol* Tekin, 1981, 367, 20; *tözi k(ä)ntü kurug ol* Tekin, 1981, 367, 20; *yok kurug töz* Yakup, 2010, C119; *yokug kurugug tanuklamak çın kertü ärür, m(ä)nig adkanmak igid ezüg tetir* Yakup, 2010, C318)

kutrul- (~ Skr. *vimukti* ~ Çin. 解脫 *jie tuo* ~ Jap. *gedatsu*) kurtulmak, aydınlanmak, bkz. Soothill, 1937, 412b; JapBudd. 71a

ozmuş kutrulmuş atlıg bodis(a)t(a)v

küsänçig arzu, dilek, istek.

beş küsänçig (~ Skr. *pañca-kāma-guṇa* ~ Çin. 五欲 *wu yu*), bkz. Soothill, 1937, 121a

(krş. *beş türlüğ k.* Wilkens, 2007, 3747)

küsüşsüz isteksiz, arzusuz (~ Skr. *alobha* ~ Çin. 無貪 *wu tan*), bkz. Soothill, 1937, 62a

küsüşsüz KÖNÜL

m(ä)n ben; benlik (~ Skr. *ātman* ~ Çin. 我 *wo*), bkz. Hirakawa, 1990, 5-6; Soothill, 1937, 238a

m(ä)n körüm (~ Skr. *ātma-dr̥ṣṭi* ~ Çin. 見 *jian* ~ Jap. *gaken*), bkz. JapBudd. 67b

(krş. *kurug m(ä)nsiztä ulatular* Shōgaito, 2008, 1482; *adkansar m(ä)n bar tep mün kadag bolur* Shōgaito, 2008, B1635-6; *m(ä)n mäninlig köñül* Wilkens, 2007, 0391)

nirvan (< Toh. A/B *nervām* < Skr. *nirvāṇa* ~ Sogd. *nyrβ'n* ~ Çin. 涅槃 *nie pan* ~ Jap. *metsu-do*) Nirvana, bkz. JapBudd. 196b; Soothill, 1937, 328a-b.

***tuyunup nirvanka kir-
nirvan bar tep adkan-
sansar nirvan BİR tözlüg ärür
öçmäki nirvan ağanur***

(krş. *sansarlı nirvanlı ikigüni iki ärmäz tözlükin ädgüti ötgürü bilmiş ukmuş* Zieme, 1996, 1311-1313; *nirvan tüpi sansarta öñi ärmäz* Röhrborn, 1991, 1537; *sansarlı nirvanlı tözin tüpin bir tatıglıg ärtügin biltür-* Wilkens, 2001, 159-160;)

nizvani (< Sogd. *nyzβ'ny(y)* ~ Skr. *kleśa* ~ Çin. 煩惱 *fan nao* ~ Jap. *bonnō*) hirs, öfke arzu gibi lekeli, kirli duygular, bkz. JapBudd. 20a

***azta ulaṭı nizvanılarıg küçlāntür
adkanıp nizvanı turgur-
az övkätä ulaṭı nizvanılarını turgur-***

(krş. *adkagın targaru tükädtüktä nizvanılar tugmaz* Shōgaito, 2008, B798-9; *yanlok sakınç atı ärür nizvanı* Yakup, 2010, D190)

nom (< Sogd. *nwm* ~ Skr. *dharma* ~ Çin. 法 *fa*) fenomen, öğretisi; kitap, bkz. Hirakawa, 1990, 45-47, 49-50

açok kızlülüg nom
ädgü nomlar üzä adroyu bar-
ädgü nomta katıgıan-
adın nom KAPIG'ları
adın nomka tayan-
ärmüz nomka tayan-
bod b(ä)lgülüg nomlar birlä katıslıg ärmüz
bodi KÖDÜL ukıttacı nom
bodlug b(ä)lgülüg nomlar birlä katıslıg ärmüz
burhan nomında ymä tug-
igıd nomlartın oz- kutrul-
iki nomnı turgurup igıd adkag turgurmuş bol-
KÖDÜL alku nomlarka töz bol-
KÖDÜL tegli nom kapıg
köñül tegli nomta bir äd ymä yok
KÖDÜL Tözın Ukıttacı Nom
köñül tözıntin öñi nom yok ärür
KÖDÜL ukıttacı töz nom
KÖDÜL'lüg KÖDÜL'süz nomlar
köñüllı nomlı alku barça kurug
köñültin öñi nom yok nomtın öñi köñül yok
köñültin taş nom kör-
nom kapıg
nom KAPIGları
nom tözi ilkidin bärü kurug öçmiş ärür
nom uguş öğreti anlayışı (~ Skr. dharmadhātu ~ 法界 fa jie), bkz. Soothill,
1937, 271
nom uguş sıñarsok köz bol-
nomlar... köñıldäki köligä ärür
nomlar bütün KÖDÜL tözlüg ärür
nomlar köligä täg körktaş täg är-
nomlar KÖDÜL'tin öñi ärmüz
nomlar körktaş täg közün-
nomlar özi ök kurug bolmak nom kurug ärür

nomlar tugmaz ärkänki köñül
nomlar... KÖDÜL'tin tugar
nomlarnı kurug kıldaçısı yok ärür
öñ, ün, yul, tañıg büriñig nom tegli altı adkangular
soka kärgüklig nomta ukup katıglan-
tuñtag orontakı nom
tözintä siñäk adakınça nom yok ärür
tugmaz ärkänki köñül tolp nom uğušta tüzü bolup adın nomlar yok ärür
Üç bölük nomlarda baştınkı bölük
yañılmaklı tuymaklı iki törlüg nomlar

(krş. *nomlarning tözi yok ärürin bilip* Zieme, 1996, 1515; *nom tözinin tayakın* Zieme, 1996, 1293; *nom tözi* Zieme, 1996, 1346; Wilkens, 2007, 4134; *etiglig nomlar tözining yokın* Zieme, 1996, 1284-1285; *nom ärmöz* Wilkens, 2007, 1068)

nom uğuş öğreti elementi (~ Skr. *dharmadhātu* Çin 法界 *fa jie*), bkz. Soothill, 1937, 271; Hirakawa, 1990, 48.

(krş. Wilkens, 2007, 4212)

nomlug ät'özlüg dharma bedenine sahip (~ Skr. *dharmakāya* ~ Çin. 法身 *fa shen*) bkz. Haussig, 1984, 476; JapBuddh. 119a

ON(TUN) SIDAR, ontın/ontun sıñar on taraftakı

ontun sıñar KÖDÜL tözintä

ON(TUN) SIDAR YERTİNÇÜ'lärdä (十方世界 *shi fang shi jie*), bkz. Soothill, 1937, 50b

oz-, oñ- kurtulmak, aydınlanmak (~ Skr. *vimukti* ~ Çin. 解脫 *jie tuo* ~ Jap. *gedatsu*), bkz. Soothill, 1937, 412b; JapBuddh. 71a

ozmak kutrulmak kurtulma, kurtuluş, aydınlanma (~ Skr. *vi-mukti* ~ Çin. 解脫 *jie tuo*)

ozmış kutrulmuş atl(t)g bodis(a)t(a)v

ozmak kutrulmak k(ä)ntü özintä ärtükin bäkiz b(ä)lgülüg bil-

(krş. *ozgur- kutgar-* Zieme, 1996, 1425-1426; bkz. Wilkens, 2007, 1041)

öç- (Skr. *nirodha* ~ Çin. 滅 *mie*) meditasyonla sönmek, ölmek, dünyevi bedenden kurtulmak, bkz. Soothill, 1937, 405a

KÖDÜL tözi tugdaçı ärmüz öçdüäçi ärmüz
KÖDÜL tözin tanumadın tuga tur- öçü tur-
kurug öçmiş
nom tözi ilkidin bärü kurug öçmiş ärür
öçär öçmiş oronu yok ärür
öçüp amrıl-
tıltag basutçı öçmäk üzä öç-

(öç- *amrıl-* Wilkens, 2007, 1582)

öçmäk (~ Skr. *nirodha* ~ Çin. 滅 *mie*) sönmek, ölmek, bkz. Soothill, 1937, 405a

öçmäk üzä öç-
tüşkä yeşär öçmäki nirvan ağanur
yığınça yaragınça amrıl sar öçmäk

(krş. *tugmak öçmäk nom* Röhrborn, 1996, 261)

öçmäksiz (~ Skr. *aniruddha* ~ Çin. 未滅 *wei mie*) sönmemiş, ölümsüz, bkz. Haussig, 1984, 40

tugmaksız öçmäksiz KÖDÜL tözi (~ Skr. *anupāda-anirodha* 不生不滅 *bu sheng bu mie*); bkz. Soothill, 1937, 108a.

öçmäksiz KÖDÜL tözi
tugmaksız öçmäksiz tözinçä

(krş. *burhanlar idi öçmäs alkınmaz olar nomı ymä yokadmaz artamaz* Zieme, 1996, 1203-1204; *öçmäksizin* Yakup, 2010, C402)

ön (色 *shai*), **öñ II** (~ Skr. *rūpa* ~ Çin. 色 *se* ~ Jap. *shiki*) renk, bkz. JapBudd. 278b; Haussig, 1984, 330

öñ, ün, yıd, tağı büriğı nom tegli alti adkangular

(krş. *at öñ ötrü bar bol-* Tekin, 1981 367, 12; *öñli köñilli* Yakup, 2010, C420; krş. *öñsüz ol* Yakup, 2010, C482)

örit- yükseltmek; canlandırmak, uyandırmak, harekete geçirmek (~ Çin. 發 *fa*), bkz. Soothill, 1937, 384a

KÖDÜL örit- bilinci yükseltmek, kendi bilincini ortaya çıkarmak, (~ Skr. *cittôtpāda* ~ Çin. 發心 *fa xin*), bkz. Soothill, 1937, 384a

(krş. *köngül öritip* Zieme, 1996, 1199; *öritiñ ulug köñülüğ* Röhrborn, 1991, 2155; *köñül örit-* Tekin, 1981, 391, 1; *bodi [köñül] örit-* Yakup, 2010, C601)

övkä öfke

az övkätä ulaşı nızvanıların turgur-

övkä nızvanıg bokur-

p(a)ramit (<< Skr. *pāramitā* ~ Çin. 波羅蜜 *bo luo mi* ~ Jap. *haramitsu*)
mükemmellik, bkz. Soothill, 1937, 301a; Houssig s. 442-443; Hirakawa, 1990, 299-300; JapBudd. 100b; sad *pāramitā* için JapBudd. 241a

buşi p(a)ramitta yaratınmak (~ Skr. *dāna-pāramitā* ~ Çin. 施波羅蜜 *shi bo luo mi*)

ç(a)hkşap(a)t p(a)ramitta yaratınmak (~ Skr. *śīla-pāramitā* ~ Çin. 尸波羅蜜 *shi bo luo mi*)

särinmək p(a)ramitta yaratınmak (~ Skr. *kṣānti-pāramitā* ~ Çin. 忍波羅蜜 *ren bo luo mi*)

katıglanmak p(a)ramitta yaratınmak (~ Skr. *vīrya-pāramitā* ~ Çin. 精進波羅蜜多 *jing jin bo luo mi duo*)

dyan p(a)ramitta yaratınmak (~ Skr. *dhyāna-pāramitā* ~ Çin. 靜慮波羅蜜 *jing lü bo luo mi*)

bilgä p(a)ramitta (~ Skr. *prajñā-pāramitā* ~ Çin. 慧波羅蜜 *hui bo luo mi*)

(krş. *buşi paramit çşapt paramit dyan paramit* Shōgaito, 2008, 456-7; *bilgä bilig paramit* Shōgaito, 2008, 458; *altı paramitlar* Shōgaito, 2008, 387; Röhrborn, 1991, 58. Ayrıca bkz. Shōgaito, 2008, 455-469; *altı paramit* Wilkens, 2001, 220; *särinmək ulatı altı p(a)ramit* Tekin, 1981, 369, 15-16; *altı paramit* Yakup, 2010, G 016; Wilkens, 2007, 3670)

padmal(a)ṅk(a)r (< Skr. *Padmālaṅkāra*) bir sūtra adı

padmal(a)ḡk(a)r sudur

piratikabut Yaşam ölüm çemberindeki on canlıdan biri, pratyekabuddha, vaaz vermeyen bir Buddha (< Sogd. *prt'ykpw(t)* ~ Skr. *pratyekabuddha* ~ Jap. *byakushi-but*), bkz. JapBudd. 28a-b

(krş. *pratyekabut kutı* Wilkens, 2001, 1032)

piratña bkz. *bilgü bilig* (~ Skr. *prajñā* ~ Çin. 慧 *hui*), bkz. Haussig, 1984, 444.

piratña bilgü biligig turgur-

(krş. *yok kurug pratya pramit* Zieme, 1996, S 625)

piret aç cin (< Toh. *pret*/Sogd. *pr'yt* < Skr. *preta* ~ Jap. *gaki*), bkz. JapBudd. 67b; Haussig, 1984, 146.

(krş. Wilkens, 2007, 0495)

p(a)rtağçan, p(a)rtağçan (<< Skr. *prthagjana* ~ Çin. 獨生 *du sheng*) sıradan insanlar, bkz. Soothill, 1937, 188a

(Wilkens, 2007, 0626; *p(a)rtağçan tözin* Yakup, 2010, C203)

sadu iyi, hayırlı (< Sogd. *s'δw* ~ Skr. *sādhu*)

(krş. *sadu* Zieme, 1996, S 816; *sadu ädgü* Zieme, 1996, S 529; *sadu* Yakup, 2010, B180)

sakınç düşünce (~ Skr. *dhyāna* ~ Çin. 念 *nian* ~ Jap. *zen*), bkz. JapBudd. 335a-b

adıntın tilägü bolmatın igiğ sakınçlar ymä tugmagaylar

köñülüg igiğ sakınç üzä täprätmäsar

ol ok tugdaçı köñül igiğ sakınç ürür

KÖDÜL'täki igiğ sakınçlar köñültin tugar

igiğ sakınçlar yultızsız ärtükintin

igiğ sakınç näçä tugsar köñülüg täprätgäli umaz

igiğ sakınçlarını kök kalıktaki bulut täg bil-

sav üzä täggäli bolmaz ärip sakınç üzä täggäli bolmaz

azk(ı)ya ymä sakınç bolsar çın köñül ärmäz

igid sakınçig adkanmamış k(ä)rgäk
keřärgülük igid sakınç bar tep igid sakınç turgur-
keřärüyin tegüçi köñül igid sakınç ärür
sakınçlar ... köñül birlä kaşkaçı yok ärür
savlı sakınçlı ilkitin bärü KÖDÜL birlä yaratılmamış
KÖDÜL tözintä igid sakınçnıñ yulızı yok

(krş. *sakınç turgur-* Yakup, 2010, A35)

sakin- düşünmek, tahayyül etmek, tasarlamak

bolmaz sakıngalı ülgü(l)ägäli

sakıngulukı ymä yok ärür (~ Skr. *acintya* ~ Çin. 不可思 *bu ke si* ~ Jap. *Fukasihigi*), bkz. JapBudd. 62b

sakıngalı sözlägäli bolmagulug KÖDÜL tegli nom kapıg

(krş. *burhanlarnıñ körüki sakınguluksuz ärürlär* Zieme, 1996, 1163-1164; *atı kötrülmüşlär sakınguluksuz ärür* Zieme, 1996, 1207-1208; *sakınguluksuz sözlägülüksüz ulug samadi dyan* Wilkens, 2001, 758-759)

sakinmak düşünme, tahayyül etme, tasarlama

sakinmak üzä täggülük ärmöz

sansar (< Sogd. *sns* 'r ~ Skr. *samsāra* ~ Çin. 生死 *sheng si*) Doğum-ölüm çemberi, yaşam döngüsü, Samsara, bkz. Soothill, 1937, 196a

KÖDÜLni yañılsar sansar bolur

köñülni yañılıp sansarta tägzin-

(krş. *sansarlıg tilgän* Scharlipp, 1986, 22; *tugmak ölmäk sansar* Wilkens, 2007, 1287)

sav söz, sözcük

sav üzä täggäli bolmaz

savlar üzä köñül töziñä täggäli umaz

savlar ärsär ... böldäçi adırtladaçı ärür

böldäçi adırtladaçı savlar üzüg igid ärür

savlar sözlär ... köñül birlä kaşkaçı yok

savlı sakınçlı ilkitin bärü KÖDÜL birlä yaratılmamış

(krş. *sav söz üzä ukıtguluk biltirgülik ärmäzlär* Tekin, 1981, 377, 7-8)

säril- sakinleşmek, yatışmak

KÖDÜL tözintä särilip turdaçılar ärsär BURHAN'lar ürür

särilip umatın ötrü törü-

särilip umatın ötrü tur-

särinmäk sabretme (~ Skr. *kṣānti*)

särinmäk p(a)ramitta (~ Skr. *kṣānti-pāramitā* ~ Çin. 忍波羅蜜 *ren bo luomi*), Soothill, 1937, 237a

(krş. Wilkens, 2007, 0918)

säziksiz şüphesiz

säziksiz KÖDÜL

(krş. *säziksiz yañılmaksız* Zieme, 1996, 128)

şiravak Buddha'nın vaazlarını dinlemekle birlikte rahipliğe geçmemiş olanlar (<< Skr. *śrāvaka*)

(krş. *ulug şravaklar kuvragı* Zieme, 1996, 0059; Wilkens, 2007, 1229)

şurungame sudur (<< Skr. *śūraṅgamasūtra*) Prajñāpāramita literatürüne ait bir sūtra adı; bkz. Haussig, 1984, 466.

(krş. *şuraṅgasamapati* Wilkens, 2007, 1885)

tamu (< Sogd. *tmw*) cehennem

tanukla- tanık olmak, tanıklamak

ÜÇ üdki alku burhanlarka tanukla-

kurugug tanukla-

ÜÇ törlüg nomlar... tanukla-

nom tep sanamak üzä tüşin tanuklagalı umazlar

tanu- farkına varmak, tanımak

KÖDÜL tözin tanumadın tuga turur öçü turur

(krş. *bilmädin çin kertü bar tep adkanmakları* Scharlipp, 1986, 73-74)

tanuklamak tanık olma

ÜÇ üdki alku burhanlarka tanuklaguluk nom ärsär, bo KÖDÜLni tanuklamak ürür

(krş. *nomlug ätözüg tanukla-* Wilkens, 2001, 539)

taplag inanç, arzu, ihtiras (~ Skr. *kṣānti* ~ Çin. 忍辱 *ren ru*), bkz. Soothill, 1937, 237a

kurug taplagta tur-

(krş. *taplaglı yertinçülügdä* Scharlipp, 1986, 19; *bilgä biligig tapl(a)g tep teyür* Scharlipp, 1986, 89-90; *tugmaksız nom t.* Wilkens, 2007, 3600; *tugmaksız nom taplag* Yakup, 2010, C458)

tavran- davranışta bulunmak (~ Skr. *saṃskāra* ~ Jap. *gyō*), bkz. JapBudd. 93a

(krş. *tavranmak tuş* (~ Skr. *prayogāvasthā*) Scharlipp, 1986, 45; *tavranmak katıgılanmak* Yakup, 2010, C303)

taṭıg tat (~ Skr. *rasa* ~ Çin. 味 *wei*), bkz. Soothill, 1937, 252b

(krş. *taṭıgı etärmä* Zieme, 1996, S 327; Wilkens, 2007, 2713; *yıd taṭıg bürtmāk* Yakup, 2010, D053)

taṭıgsız tatsız, mahiyetsiz, boş (~ Skr. *arasa*)

kurug taṭıgsız (~ Skr. *niḥsvabhāva* ~ Çin. 無性 *wu xing*), bkz. Soothill, 1937, 379a

tayan- dayanmak, yaslanmak, temel almak

(krş. *adkangularka tayan-* Scharlipp, 1986, 91; *ärtiñü bütümäkkä tayan-* Röhrborn, 1996, 167; *yalañuz nomlug ätözkä tayan-* Wilkens, 2001, 432; *öz töziñä tayan-* Wilkens, 2001, 767-768; *nom töziñä tayan-* Tekin, 1981, 378, 3)

tayanmak dayanma, yaslanma, temel alma

adın nomka tayanmak

(krş. *nom töziñä tayan-* Tekin, 1981, 373, 11)

täğşilmäksiz (~ Skr. *atyanta-prakṛiti-pariśuddhi*) Bireyselleşme ilkesi (*vişaya*) tarafından harekete geçirilmemiş, kendi gerçek saflığını ya da tarafsızlığını, ve birincil niteliği olan bozulmalarla kirlenmemişliğini koruyarak durgun kalmış. (bkz. Suzuki, 1998, s. 179-180)

täpr(ä)mäksiz, täprämäksiz hareketsiz, kıpırtısız, vişayaların etkisiyle hareket etmemiş

ilki tözlüg täprämäksiz töz

köñül tözi täprämäksiz tur-

tugmaksız täprämäsiz köñül tözi

işsiz täprämäksiz tur-

ilkitin bürü tugmaksız täprämäksiz

(krş. *barmaksız kälmäksiz täpräñsiz* Zieme, 1996, 1402-1403; *burhanlarnıñ täpräñsiz köñülüğ* Wilkens, 2001, 753-754)

ıtdmak (~ Skr. *śamatha* ~ Çin. 止 *zhi* ~ Jap. *shi*) engel olma, engelleme, bkz. JapBudd. 272a

ıtdmak kolulamak (~ Skr. *śamatha-vipaśyanā* ~ Çin. 止觀 *zhi guan*), bkz.

Soothill, 1937, 158a

tiltag, tıltag (~ Skr. *hetu* ~ Çin. 因 *yin*) sebep, neden, bkz. Hirakawa, 1990, 179-184.

tiltag basutçı (~ Skr. *hetu-pratyaya* ~ Çin. 因緣 *yin yuan* ~ Jap. *innen*)

Soothill, 1937, 206a; JapBudd. 276a-b.

tiltag oron

tiltagta tur-

(krş. *altı tiltag* Shōgaito, 2008, H25R18; *bilig ärür üçün körümnüñ tiltagı* Shōgaito, 2008, B1015; *bilmäk tiltag* Röhrborn, 1996, 1105)

tolun mükemmel, bütünlüklü

tolun bütmiş (~ Skr. *prasiddha* ~ Çin. 得成 *de cheng*)

(krş. *ärinju bütümäk* [~ Skr. *prasiddha*] Röhrborn, 1996, 167)

töz, töz (~ Skr. *svabhāva* ~ Çin. 性 *xing*) töz, cevher

köñül tözi (~ Skr. *citta-svabhāva* ~ Çin. 心性 *xin xing*), bkz. Soothill, 1937, 150a

töz nom

nom tözi

(krş. *biliglär tözi bo ärür* Scharlipp, 1986, 6, not 7; *nom tözi ärsär kälmäksiz barmaksız täpräncsiz* Zieme, 1996, 1401-1403; *nomlarning tözi yok ärürin bilip* Zieme, 1996, 1515)

tözlüg tözlü, cevherli

BİR tözlüg (~ Skr. *samatā* ~ Çin. 平等 *ping deng*), bkz. Soothill, 1937, 187b

(krş. *iki ärmöz tözlüg* Wilkens, 2001, 481)

tözün (~ Skr. *ārya* ~ Çin. 聖 *sheng*, 善 *shan*) asil, soylu, bkz. Soothill, 1937, 410b

tözün yol (~ Skr. *ārya-mārga* ~ Çin. 八正道 *ba zheng dao*) bkz. Soothill, 1937, 37a.

tug- doğmak, ortaya çıkmak, belirmek

nomlar alku barça KÖDÜL'tin tugar

KÖDÜL tözi tugdaçı ärmöz

igiğ sakınçlar köñültin tugar

adkangu näçä tugsar köñülkä yukgalı umaz

nomlar tugmaz ärkänki köñül

tugmaksız. (~ Skr. *anutpanna*; Çin. 不生 *bu sheng*) doğmamış, yaratılmamış, belirmemiş, bkz. Soothill, 1937, 107b

tözki tugmaksız KÖDÜL tözi

KÖDÜL tugmaksız tözinçä turur

KÖDÜL tugmaksız bolup adkangu amrilsar

KÖDÜL'li adkanguli birgärü tugmaksızta turur

tugmaksız täprämäksiz köñül tözi

kurug tugmaksız

(krş. *ilkitin söötinbärü tugmaksız* Zieme, 1996, 1173-1174; [*tugmaksız nom*] *üzä tuymış tanuklamış* Zieme, 1996, 0117; *tugdaçı öçdäçi ... ärmäz* Wilkens, 2001, 461-462; *tugmayuk nomlar* Tekin, 1981, 374, 24; *tugmaksız nom* Wilkens, 2007, 3599; *tugmaksız yol* Yakup, 2010, C526-7)

tugmaksız öçmäksiz (~ Skr. *anutpāda-anirodha* 不生不滅 *bu sheng bu mie*) yaratılmamış ve yok olmamış, bkz. Soothill, 1937, 108a

(krş. *tugmaksız öçmäksiz mänjü tetir* Wilkens, 2001, 464; *tugmaksız öçmäksiz nomlug ät'öznüing atı nirvan äriür* Zieme, 1996, 1378-1380; *tugmamak törü* Zieme, 1996, 1430; *tugmaksız öçmäksiz* Yakup, 2010, F24)

tuṭ- tutmak, temel almak, yerine getirmek, gerçekleştirmek

köñülni tuṭ-

KÖDÜLnüñ tözin tuṭ-

(krş. *bo yöriügü tutup* Scharlipp, 1986, 37; krş. *tutuldaçı* (~ Skr. *grāhya*) Scharlipp, 1986, 83)

tuy- (~ Skr. *bodhi* ~ Çin. 菩 *pu* ~ Jap. *bodai*) duymak, işitmek; kavramak farkına varmak, sezme, bkz. Haussig, 1984, 288; JapBudd. 203a.

bodi tuy-

köñül tözin tuy-

çın kertü tuy-

KÖDÜL'nüñ kurugın tuy-

KÖDÜL tözi täğsilmäksizin tuy-

(krş. *alku nomug törüg yalnız köñüldin bolurın bilmädin tuymadın* Scharlipp, 1986, 26-27)

tuydur-, tuytur- öğretmek, kavramasını sağlamak

KÖDÜL'ni simäksiz üzä tuytur-

tuymak (~ Skr. *bodhi* ~ Çin. 菩 *pu*) kavrama, farkına varma, sezme, bkz. Haussig, 1984, 288; JapBudd. 203a

**KÖDÜL töziñü tuymak üzä täg-
yaltrimakı tuymak ağanur
tuymakta tuymamakta oğguraksız ärür**

(krş. *ulug tuymak* Röhrborn, 1991, 567; *köni tuymak* Röhrborn, 1991, 584)

tuyun- (~ Skr. *saṃbodhi* ~ Çin. 菩提 *pu ti*) farkına varmak, anlamak, sezmek, aydınlanmak, bkz. Soothill, 1937, 388a

**tuyunup bodi KÖDÜL örit-
öz KÖDÜL küçindä bälñiñ tüg tuyun-
KÖDÜL tözin tuyun-**

(krş. *özin ök tuyunup adınlartın tuyunmadın* Shōgaito, 2008, 866-7; *ökünüp tuyunup* Zieme, 1996, S 289; *örit- turgur-* Wilkens, 2007, 3418; Yakup, 2010, C534)

tuyunmak (~ Skr. *saṃbodhi* ~ Çin. 菩提 *pu ti*) kavrama, farkına varma, sezme, aydınlanma, bkz. Soothill, 1937, 388a

tuyunmak ärksin-

(krş. *tuyunmak bilgä bilig* Shōgaito, 2008, B903-4; *yeti tuyunmak bölöklüg nomlar* Röhrborn, 1996, 597; *bodi tegmä tuyunmak* Tekin, 1981, 373, 17; *tuyunmak köñül* Wilkens, 2007, 2345)

uçsuz uçsuz, sınırsız

kurug öñvi uçsuz kırıgsız

(krş. *uçsuz kırıgsız* Wilkens, 2007, 1745; Shōgaito, 2008, 859; Yakup, 2010, B389)

uguş (~ Skr. *dhātu* ~ Çin. 界 *jie*) unsur, öge, element, bkz. Soothill, 1937, 479a

nom uguş (~ Skr. *dharmadhātu* 法界 *fa jie*), bkz. Soothill, 1937, 271a

nom uguş sıñarsok köz bol-

nom uguşta tüzü bol-

nom uguşug ... y(a)rut-

ULUG (大 da), **ulug** büyük, yüce, ulu

ULUG KIÇİG ädlär eyin tüzütä tur-

ÜÇ (三 san), üç üç

üç ärdinilär (~ Skr. *trirātna* ~ Çin. 三寶 *san bao*), bkz. Soothill, 1937, 63b

ÜÇ kölüñü (~ Skr. *triyāna*), Soothill, 1937, 58a

üç üdki üç zamandaki (~ Skr. *traiyadhvika* ~ Çin. 三時 *san shi*), bkz.

Soothill, 1937, 67b

(krş. *üç ärdini üzäki ädgü köñülin* Zieme, 1996, 1785-1786; *üç üdki* Zieme, 1996, S 479, S 613; *üç kölüñü* Yakup, 2010, C049)

ÜD (時 shi), üd, üd zaman, çağ, devir; bkz. Soothill, 1937, 326b

üç üdki (~ Skr. *traiyadhvika* ~ Çin. 三時 *san shi*), bkz. Soothill, 1937, 67b

ülgü(l)ä- ölçmek

bolmaz sakıngalı ülgülägäli

(krş. *ülgülägäli täñlägäli ohşatgali bultukmaz* Tekin, 1981, 375, 2-3; *ülgülänçsiz* Wilkens, 2007, 0272; *ülgülägülüksüz täñlägülüksüz* Yakup, 2010, C487; *ülgüsüz sansız* Yakup, 2010, B122)

ün (~ Skr. *śabda* ~ Çin. 聲 *sheng*) ses, bkz. Soothill, 1937, 461b, bkz. *altı adkangu*

yalñok (~ Skr. ~ *mānuṣa* ~ Çin. 人 *ren*) insan, bkz. Soothill, 1937, 31b

(krş. *yalñoklar* Zieme, 1996, 0430)

yaltrimak (~ Skr. *prabhākarī* ~ Çin. 發光地 *fa guang de di*) “Bodhisattvalığın on aşamasından biridir: (1) 歡喜地 *Pramuditā*, zorlukların üstesinden gelme ve buddhalık yoluna girme sevinci; (2) 離垢地 *Vimalā*, mümkün tüm tanımlamalardan bağımsız olma arılık aşaması; (3) *Prabhākarī*, aydınlanmadan sonraki aşama; parlama, bkz. Soothill, 1937, 384a; 47b

bölmätin ağırmadın yıgıñça yarağınça bilsär yaltrimak ağanur

yañıl- (~ Çin. 惑 *huo*) yanılmak, hata yapmak, fakına varmamak, bkz. JapBudd. 203a; Soothill, 1937, 371b

(krş. *adkanıp bir atıg iki tözüg yañılurlar* Röhrborn, 1996, 1108)

yañılmak (~ Çin. 惑 *huo* ~ Jap. *mumyō*) yanılma, hata yapma, farkına varmama, (bilincinin) farkına varmama, bkz. JapBudd. 203a; Soothill, 1937, 371b

yañılmak tözlüg (~ Skr. *avidyā*)

yañılmaksız yanılmadan, hata yapmadan, dış nesnelere bağlanmadan

(krş. *siziksiz yañılmaksız* Zieme, 1996, 0128)

yañlok hata, yanlış

yañlok adkag

yañlok adkan-

(krş. *yañlok sakınç* Yakup, 2010, D190)

yaşınmak yapışmak, tutunmak

(krş. *altı adkangularka adkanıp yaşınıp* Scharlipp, 1986, 28; *b(ä)lgükä yaşınmak* Wilkens, 2001, 805)

yaşınmaksız yapışmaksızın, tutunmadan

ilinmäksiz yaşınmaksız

(*yaşınmadın körkülüg törülärtin irak* Tekin, 1981, 374, 7; *azlanmaksız y.* Wilkens, 2007, 3329; *yaşinguluksuz* Yakup, 2010, C375)

YERTİNÇÜ (世界 *shi jie*) **yertinçü**, **yertinçü** (~ Sogd. *cnpwδβyp* ~ Skr. *jambudvīpa*)

yeryüzü, bkz. Soothill, 1937, 164b

idiş yertinçü (~ Skr. *bhājanaloka* ~ Çin. 世間 *shi jian*), bkz. Soothill, 1937, 165a

ontın sıñarkı yertinçü

bo yertinçü

(krş. *bo yertinçü yer suv* Zieme, 1996, S 028)

yid (~ Skr. *gandha* ~ Çin. 香 *xiang* ~ Jap. *kō*) koku, bkz. JapBudd. 175b

yok (~ Skr. *śūnya*, *śūnyata* ~ Çin. 虛 *xu*, 無性 *wu xing*) Bütün nesnelere öz-varlıktan yoksun olması, yok; boş; değil, bkz. Soothill, 1937, 379a

köñültä alguluk äd yok kämişgülik äd yok

sakıngulukı ymä yok

KÖDÜL tegli kertü töznüñ bölülmäki yok

nomlarını kurug kılacağı yok

kurug kılacağı yok bolmak

öçär öçmiş oronı yok

yıltızı ymä yok

aldacağı yok alguluk yoknu uk-

nomta bir äd ymä yok

köñültin öñi adrok nom yok

ikinti yana bir köñül yok

köñültin öñi nom yok nomtın öñi köñül yok

kördäçi yok ürip algulukı ymä yok

köñül birlä katkaçı yok

yanırdık(k)an yok bolur ärmüz

öñrädin bärü köñül tözindä yok ärür

tözintä sıñäk adakınça nom yok

BİR nom ymä ägsüki yok

bargulug yeri oronı yok

igid sakınçnuñ yıltızı yok

(krş. *yokın biltükdä* Scharlipp, 1986, 49; krş. *yok kurug pratya paramit* Zieme, 1996, S 625; *bar ymä ärmüzli yok ymä ärmüzli* Wilkens, 2001, 702-703; *yok kurug* Shōgaito, 2008, 1452; *yok kurug töz* Yakup, 2010, C119)

yol (~ Skr. *gati*; *mārga* ~ Çin. 道 *dao*) yol; yöntem, usül, bkz. Soothill, 1937, 191a

ALTI yol (~ Skr. *ṣaḍgati* ~ Çin. 六道 *liu dao*), bkz. Soothill, 1937, 139a

burhan yolu (~ Skr. *buddha-mārga* ~ Çin. 佛道 *fo dao*), bkz. Soothill, 1937, 229b

tözün yol (~ Skr. *āryamārga*; 八正道 *ba zheng dao*), bkz. Soothill, 1937, 37a

(krş. *burhan yolu* Röhrborn, 1991, 444, 1512)

6. DİZİN

6.1. Uyгурca Dizin

a ey!, ünlem

anant a 049, 055, 058, 065, 068

abipiray (< Skr. *abhiprāya* ~ Çin. 意 *yi*) anlam, mana

a. +ı 74

aç aç, acıkmış

a. +ka 397

aç- açıklamak, yorumlamak, anlaşılır biçime getirmek

a.-galı tuydurgalı 29

açıl- açılmak

nätäg a.-ur ärsär 393, *a.-ur* 396

açok açık, kapalı olmayan; anlaşılır

a. kızläklig 27,

a. ärmäz 395

adak ayak

siñäk a. +ınça 280

ada tehlike, zarar

oot suv yeel a. +ları üzä 37

adık uyanık, ayık

a. +inta 318

adın diğer, başka, öteki (~ Skr. *anya*)

a. nom KAPIGları 389

a. nomka 88, 89 (~ Skr. *anyadharmā*)

a. nomlar 241

a. yerkä 86

a. +ka 378

a. +larnıñ 399

a. +nıñ 62

a. +tın 60, 64, 68, 70, 77

özli a. +lını 111

adır- ayırmak, dış dünyanın farkına varmak (~ Skr. *vikalpa* ~ Çin. 分別 *fen bie*)

bölmätin a.-madın (~ Skr. *avikalpa* ~ Çin. 無分別 *wu fen bie*) 299

adırtla- ayırmak, dış dünyanın farkına varmak

böldäçi a.-daçı 203, 211 (~ Skr. *vikalpa* ~ Çin. 分別 *fen bie*)

adkag bilinç objesi (~ Skr. *ālabana* ~ Çin. 所緣 *suo yuan*); yanlış ayırım (~ Skr.

grāha ~ Çin. 執 *zhi*)

a. +ın turgurmakıntın 112

a. turgurmuş 156

ädgüli ayıglı a.-ları 266

a. +ta turgurmadaçı 274

a. +ı keñip 278

a. +ı keñmämäkintin 312

adkan- (~ Skr. *grh-* ~ Çin. 執 *zhi*) (yanlış) tasavvur etmek, uydurmak; (şahıs ve nadiren bilinç tarafından) öz olarak yanlış biçimde tutmak.

a.-ıp 44, 94, 230

a.-mamış 212, 213

ADKANGU, adkangu (~ Skr. *vişaya* ~ Çin. 境 *jing*) duyu nesnesi

KÖDÜL li a.-lı 147

a. amrılsar 105

a.-lar 167

alku a. +larnı 174

ALTI A. + 'lar (~ Skr. *şad vişayāḥ* ~ Çin. 六境 *liu jing*) 104

altı a. +lar (~ Skr. *şad vişayāḥ* ~ Çin. 六境 *liu jing*) 103

KÖDÜL 'li a. +lı 106

KÖDÜL 'li a. +lını 271

köñüllü a. +lını 111

közünmişçä a. +lar 157

közünmişçä a. +nı 107

tümän törlüg a. +lar 180

adrok farklı, ayrı (~ Skr. *anuttara* ~ Çin. 勝 *sheng*)

öji a. 216

ağro- ilerlemek

a.-yu bar- 11

agırla- saygı göstermek, tapmak

ayayu a.-yu 1

akşar (< Toh *akşār* < Skr. *akşara-*) ses, seslem, hece

ujik a. 120, 121, 128, 197, 199, 231, 378

al- almak; tutmak. (~ Skr. *upādāna* ~ Çin. 取著 *qu zhu*)

a.-guluk äd 92

a.-daçısı yok 176

a.-guluk yoknı 176

a.-guluki yok kâmişgülüki yok 182

a.-guluki ymä yok 225

a.-daçısı yokın 336

a.-ıp barıp 352

alın- alınmak

a.-ıp 107

a.-mamakıntın 100

a.-masar 104

alku her, bütün, hep, hepsi

a. partağçanlar 2, 142

a. 149, a. nomlarını 150, 282

a. ädgü nomlar 347

a. ädgü nomlarıg 310, 327

a. adkangularını 174

a. barça 3, 110, 158, 192, 203, 222, 228, 276, 302, 316, 347, 396

a. igiğ nomlartın 343

a. igiğ sakınçlarını 175

a. küsnäklär 393

a. -nı bar tep 44

a. nom kapıgları 393, 395

a. nomlar 3, 127, 131, 145, 192, 233, 237, 240, 253, 257

a. nomlarıg 327, 340

- a. nomlarka* 6
- a. nomlarnıñ{ni} a.-ni* 83
- a. savlar* 201
- a. tözünlär* 141, 393
- a. ÜÇ üdki a. burhanlar* 26, 146
- a. üddä* 235
- a. üdlärdä* 329
- a. üdtä* 30
- a. ujik akşar* 199
- a. ünlär* 200
- a. tnl(i)glar* 39, 141

ALTI (六 *liu*), **altı** altı

- A. yolta* (~ Skr. *şadgati* ~ Çin. 六趣 *liu qu*) 8
- A. ADKANGU* (~ Skr. *şad vişayāḥ* ~ Çin. 六境 *liu jing*) 104
- a. adkangu* 103

altun altın (~ Skr. *suvarṇa* ~ Çin. 金 *jin*)

- a. bışurdaçı sımık ot* 383
- a. egişi* 205
- a. tilgänlig* 242, 249 (~ Skr. *suvarṇa-cakra*)

amrıl- (~ Skr. *śānta* ~ Çin. 息 *xi*, 定 *ding*) durulmak; *śūnyatā* durumunda, olmaksızın ve olmamaksızın, doğmaksızın ve ölmeksizin rahat olmak; meditasyonla rahatlamış olmak

- a.-miş KÖDÜL* (~ Skr. *dhyāna-citta* ~ Çin. 定心 *ding xin*) 267
- a.-sar* 298
- adkangu a.-sar* 105
- öçüp a.-ıp* 19, 23, 38, 41
- KÖDÜL a.-sar* 64

amti şimdi

- a. munda 'añilki* 130

Anant (< Skr. *ānanda*) Tarihi Buddha'nın en sevdiği öğrencisinin adı.

- A. 57, 59, 61*
- A. a! 49, 55, 58, 65, 68*

ançak(ı)ya öylece

a. turup 159, 162

ANÇULAYU (是 shi), **ançulayu** böylece, aynı şekilde

A. ymä (如是 ru shi) 38, 62, 119, 144, 161, 309, 369, 376

a. ymä 20, 82, 86, 102, 116, 135, 141, 166, 177, 199, 201, 207, 237, 240, 250, 358, 393, 400

anda orada

a. nätäg tutur ärsär 134

anğag öyle, onun gibi

a. ärip 263

anı onu, onun

a. üçün 84, 157, 191, 227, 364, 396, 402

a. täg 166

a. tuymuş bahşılar 179

anın onun için, bu yüzden

a. 209, 254, 379

ağa ona

a. 61, 62, 69

apamu sonsuzluk (~ Skr. *apramāṇa* ~ Çin. 永 *yong*)

a. +ka tægi 293

arığ temiz, saf, kirsiz; yararlı (~ Skr. *vimala, śuddha* ~ Çin. 淨 *jing*)

a. basuçıtın turur 12

a. süzök bol- 171, 173

a. süzök kirsiz tapçasız 325

a. süzök köñülüg 82

a. süzök ULUG şuntse monçuk 96

a. tözinçä turup 101

arka arka, sırt

a. bersär 24

asure (< Toh. B. *asure* < Skr. *asura*) bir tür cin grubu

şiravak t(ä)ñri yalñok a. tamu piret yılki 138

aş yemek

bädiztäki a. 397

AT ad, isim (~ Skr. *nāman* ~ Çin. 名 *ming*)

A. +ı KÖTRÜLMİŞ (世尊 shi zun), (~ Skr. bhagavat) 57

A. +ı KÖTRÜLMİŞ t(ä)ñrim 61

at-, aṭ- atmak

a. -mıṣ ok 352, 354

käyik a. -ıp 352

ol a. -mıṣ käyikin 352

aṭan- adlandırılmak

a. -ıp 9, 12, 80

bilgä bilig a. -ur 297

burhan a. -ur 83

çın k(ä)rtü BODISATAV a. -maz 387

dyan a. -ur 296

nätäg a. -ur ärsär 81

öçmäk a. -ur 298

öçmäki nirvan a. -ur 301

tıdmak kolulamak a. -ur 296

yaltrımak a. -ur 300

yaltrımakı tuymak a. -ur 305

atl(i)g adlı, isimli

ozmıṣ kutrulmıṣ a. bodis(a)t(a)v 183

yatñadate a. kişi 50

ay t(ä)ñri Ay Tanrı (~ Skr. Candradeva ~ Çin. 月天 yue tian)

a. t. 188, 189

ayak çanak, bardak

a. -takı süzök suvka 78

ayıg suç, günah; kötü

ädgü ärsär a. ärsär 207

ädgüli a. +lı adkaglarıg 266

ädgüli a. +lita ulatı kılınç (~ Skr. puṇya - duṣkṛta ~ Çin. 德 de; 惡業 e ye) 7

ayıṭ- söylemek, anlatmak

a. -ıp äşıtmäk üzä 374

AZ, az hırs, açgözlülük (< Sogd. ’z ~ Skr. rāga ~ Çin. 哀 ai)

A. (哀 ai) kılınç (~ Skr. tṛṣṇā) 39

- a. nızvanıg 336*
a. övkä 109
a. +ta ulaşı nızvanılarınıg 7

azk(ı)ya azıcık, çok az miktarda

- a. altun egişi ärsär 205*
a. ärsär 229, 364
a. kaşaru 73
a. kum ärsär 205
a. ymä sakınç bolsar 209

azuça belki, veya

- a. bälgi üzä taştın sıñar tiläyürlär 47*
a. sıñarsok tuyunup 46
a. yintäm kurug üzä tuyunurlar 47
a. yol yañlıur a. tägir tägmäz nätäg bolur 375

Bahşı (< Çin. 博師 *bo shi*) öğretmen, hoca, usta

- altun bışurdaçı sımık ot täg b. +larka 383*
anı tuymış b. +lar 179
b. +lar 123
b. +lar koçmış nom kapıgların 377
b. +larınıñ özläriniñ 359
b. +larınıñ ulamış yañlar täg 348
b. +nıñ yörügi 381
b. +tın 366
köñül tözin tuymış b. +lar 255
Vapşı B. yaratmış 404

bak- bakmak; aramak

- közüngüni b. -miş ärsär 73*
öz köñülin b. -sar 76
yüüzin b. -miş täg 122

balık şehir

- şiravast b. +ta 49*

bar var, mevcut (~ Skr. *bhava* ~ Çin. 有 *you*)

- alkunı b. tep adkanıp 44*

igid sakınç bar tep 217

kayu b.+ınça savlar 203

kayu b.+ınça savlar sözlär kayu b.-ınça sakınçlar 227

nirvan b. tep adkanıp 94

bar- gitmek, varmak, ulaşmak

adroyu b.-ıp 11

alıp b.-ıp 352

b.-gulug yerkä 372

b.-maz ärip 186

b.-mışı yok ärip 373

b.-taçı ärmüz kıldäçi ärmüz (~ Çin. 無去無來 wu qu wu lai) 34

başlap b.-dukta 374

*başlap b.-ıp edärip b.-mış Kişi'lä*r 368

kälmiş yolça b.-ıñlar 259

oza b.-daçılar 351

udıp b.-ıp 243

üzülüp b.-gay m(ä)n 312

üzülüp b.-gulug yeri oronı 314

üzülüp ymä b.-maz 264

barça bütün, hepsi, tamamı

alku b. 3, 110, 158, 192, 203, 222, 228, 276, 302, 316, 347, 396

alkunı b. tuyunup 83

b. açok ärmüz 395

ol b. neñ ärir 221

basa sonra, ondan sonra

b. b. 39

munda b. 113

basutçı, basutçı yardımcı. (Skr. *hetu* ~ Çin. 因 *yin*)

*tıltag b. (~ Skr. hetu-pratyaya ~ Çin. 因緣 *yin yuan*)* 164, 165, 167, 168, 108

kirlig b.+tin turur 8

arıg b.+tin turur 12

baş baş, kafa; ilk

adınınuñ b.-ı aña b. bolmaz 62

b. tapsar aña b. bolur mu 61

b.+ı 60

b.+ı yok boldı mu ärki 57

b.+ım yok ärmiş 54

b.+ım yok bolmuş 51

b.+ımnı tilädäçisi 54

b.+ın körmämäk üzä 51

b.+ın ma yoklamaz ärti 73

b.+ın tapdı mu ärki 59

b.+ın tapmış üdtä 58

b.+ın tilägäli 52

b.+ın yoklamış üdtä 55

b.+tunkı bölük 270

başla- rehberlik etmek

b.-p bardukta 374

b.-p barıp 368

başlagsız başlangıçsız, başlangıcı olmayan (~ Skr. *anādi* ~ Çin. 無始 *wu shi*)

b.+tın bärü 36, 39

ber- vermek, yardımcı eylem

arka b.-sär 25

kiginç b.-di 57

ukıtu b.-älim 125

beş beş

b. küsänçiglärig 244 (~ Skr. *pañca-kāma-guṇa* ~ Çin. 五欲 *wu yu*)

bädiz resim

b.+täki aş 397

bädizä- boyamak, resmetmek

b.-gäli umaz ärsär 198

bädizçi ressam

b.+lär 198

bäkiz açık seçik

b. bälgülüg uksar 223

b. bälgülüg bildäçi 333

b. bālgülüg bilgäli uyurlar 345

b(ä)lgü işaret, belgi (~ Skr. *lakṣaṇa* ~ Çin. 相 *xiang*)

b. üzä 47

b. +g sävdäçilär ärsär 314

b. +g adkanmamış k(ä)rgäk 212

b. +ni taplayurlar 315

tözin b. +sin 286

b(ä)lgülüg işaretli, belli, belirmiş (~ Çin. 明 *ming*)

bäkiz b. bildäçi 333

bäkiz b. bilgäli uyurlar 345

bäkiz b. uksar 223

*bod b. nomlar 195, 231 (~ Skr. rūpalakṣaṇadharmā ~ Çin. 色相法 *se xiang fa*)*

*bodlug b. nomlar 128 (~ Skr. rūpalakṣaṇadharmā ~ Çin. 色相法 *se xiang fa*)*

bālgürmāk belirme, ortaya çıkma

yertinçütä b. +i ärsär 29

bālgür- belirme, ortaya çıkmak

b. -miş ärür 30

bāliḡ şaşırması, şaşkın

b. täg tuyunup 252

bärü beri, bu yana

başlagsızın b. 36, 39

ilkitin b. 41, 224, 273, 274, 289, 331, 333

öñrädin b. 229

bışrun- meditasyonla olgunlaşmak (~ Çin. 修 *xiu*)

b. -zunlar katıglanzunlar b. -zunlar katıglanzunlar 403

bış- olgunlaşmak

kolulamağı b. -sar 197

tıdmakı b. -sar 196

bışur- oluşturmak, meydana getirmek

altun b. -daçı sımık ot 383

bil- bilmek, anlamak, öğrenmek

b.-däçi 36, 333

b.-gäli uyurlar 341, 345

b.-ip 113, 175

b.-ir 188

b.-mäz 372

b.-miş 210, 216, 327, 329, 331, 333, 335, 337, 339, 341, 342, 344, 366

b.-sär 299, 324

b.-türür 383

BİLGÄ, bilgä bilge (~ Skr. *jñāna*~ Çin. 智 *zhi*)

b.bilig p(a)ramitta (~ Skr. *prajñā-pāramitā* ~ Çin. 慧波羅蜜 *hui bo luo mi*)
334

B. BİLİG (智 zhi) üzä y(a)ruṭup 10

b. bilig atanur 297

b. biligig turgururlar 242

b. biligtä turup 298

DYAN (定 ding) BİLGÄ B. (智 zhi) üzä 11

bilgä bilig üstün bilgi, bilgelik bilgisi (~ Skr. *prajñā* ~ Çin. 智 *zhi*)

B. B. (智 zhi) üzä y(a)ruṭup 10

b. b. atanur 297

b. b.+ig turgururlar 242

b. b.+tä turup 298

BİLİG, bilig bilgi

BİLGÄ B. (智 zhi) 10, 343

bilgä b. atanur 297

bilgä b.+ig turgururlar 242.

bilgä b.+tä turup 298

BİLİGSİZ B. (无明 wu ming) -ig bokururlar 339

BİLİGSİZ B. (无明 wu ming) üzä örtülüp 6

DYAN (定 ding) BİLGÄ B. (智 zhi) üzä 11

BİLİGSİZ, biligsiz bilgisiz, cahil, (~ Skr. *avidyā*~ Çin. 无明 *wu ming*)

B. BİLİG (无明 wu ming) üzä örtülüp 6

B. BİLİGig bokur- 339

b. üzä örtüp b. ärksin- 21

BİLGİSİZ BİLİG , biligsiz bilig bilgisizlik, cahillik, (~ Skr. *avidyā* ~ Çin. 无明 *wu ming*)

*B. B. (无明 *wu ming*) üzä örtül- 6*

B. B. +ig bokur- 339

biltür- aktarmak, öğretmek, bildirmek

igiğ sakınç üzä b.-ür 383

BİR, bir bir, herhangi bir; aynı (~ Çin. 一 *yi*)

*B. (一 *yi*) bölük käyikçilärtä 351*

*B. (一) tözlüg (~ Skr. *samatā* ~Çin. 一平等 *yi ping deng*) 113, 148, 149*

*B. (一 *yi*)nom *ymä* 281*

*b. äd *ymä* turgurmadın 261*

*b. äd *ymä* yok 196*

*b. ayaktakı süzök *suvka* 78*

*B. KİŞİ (一人 *yi ren*) 137*

b. KÖDÜL tözintä 155

b. köñül yok ärür 217

b. üdtä 53

*bo B. (一 *yi*) töz 306*

*bolmaz b. *ymä* nom 204*

birgärü birlikte, beraber, bir arada

*ädgüli ayıglı *adkaglarıg* b. 267*

b. körmädin 248

*iki törlüg *nomlar* b. 15*

*KÖDÜL 'li *adkangulı* b. 106*

*y(a)ruk *karañgu tözi* b. 19*

birik- birikmek, içinde kalmak

*KÖDÜL töziñä b.-gäli *umaz**

birk(i)yä azıcık, birazcık

*b. *sakınç* 208*

birlä ile, birlikte

*alku *burhanlar* b. 146*

*bälgülüg *nomlar* b. 128, 195*

bod bālgülüg nomlar b. 231
kayu ärsär b. 264
köñül b. kaşkaçı yok ärür 228
KÖDÜL b. yaratılmamışın 273
KÖDÜL b. yorır ärip 31
körktaşläri oronu yurtu b. 140
ok birlä 351
ok ya b. 356
säziksiz KÖDÜL b. 367

birök eğer, şayet

b. 72, 94, 106, 112, 213, 217, 219, 221, 264, 265

bitig kitap, yazı

b. ujik tözliüg 120
ol b. koğmışın 361
ol b. +ig körtükdä ol b.-ig 355

biti- yazmak

b.-p kodsar 354
b.-p kodmak üzä 360
b.-yü tükädi 404
Çisöñ b.-dim

bo bu.

b. ärsär 354
b. BİR töz partağçanlarda tözünlärtä 306
b. kişi 58
b. KÖDÜL 6
b. KÖDÜL tözi 34
b. KÖDÜL töziniğ 313
b. KÖDÜL töziğä 260, 262
b. KÖDÜL'in tuydurgalı 123
b. KÖDÜL'li ADKANGU'lıniğ 112
b. KÖDÜL'nüñ tözi işi 295
b. köñülkä 24
b. KÖDÜLni tanuklamak ärür 27
b. KÖDÜLni ukışalı 28

- b. nätäg ärsär* 62
b. ok KÖDÜL'ni tuysar 9, 25, 26
b. ok KÖDÜL'ni yañılsar 6, 25
b. ok oronta 186
b. sakingalı sözlägäli bolmagulug KÖDÜL 386
b. t(ä)ñri y(a)rl(ı)kın tuşsar 71
b. takı ukmak ärür 277
b. tetir 193, 230, 268
b. tıltagıntın 146
b. ÜÇ bölük nomlarda 270
b. ÜÇ törlüg nomlar 276
b. yatnadate 55
b. yertinçütä bälgürmägi 28
ol ok b. kşantaki KÖDÜL ärür 260

bod somut

- ootnuñ b. +ı* 119
b. bälgülüg nomlar birlä 194, 231

bodi (< Skr. *bodhi* ~ Çin. 菩 *pu*) aydınlanma, farkına varma

- b. tuymak* (< Skr. *bodhi* ~ Çin. 菩 *pu*) 149
tuyunup b. KÖDÜL öritip (~ Skr. *bodhi-cittôtpāda* ~ Çin. 發心 *fa xin*, 發願 *fa yuan*) 251
b. KÖDÜL ukiñtaçı nomta 379

BODİSATAV, bodis(a)t(a)v (< Sogd. *pwδystβ* ~ Skr. *bodhisattva* ~ Çin. 菩薩 *pu sa*)

- Bodhisattva
B. 菩薩-lar ärür 32
burhan B. 137
ozmuş kutrulmuş atlıg b. (~ Skr. *Vimukta* ~ Çin. 解脫 *jie tuo*) 183
BURHAN B+lar (Çin. 佛 *fo*; 菩薩 *pu sa*) 246
çın k(ä)rtü B. ağanmaz 387

bodlug somut, görünen

- b. bälgülüg nomlar* (~ Skr. *rūpalakṣaṇadharmā* ~ Çin. 色相法 *se xiang fa*)
 128

bokur- yok etmek, azaltmak

az nışvanış b.-up turgurmazlar 336
övkä nışvanış b.-up turgurmazlar 338
BİLİGSİZ BİLİGİg b.-urlar 340

bol- olmak

{b.-ur} ärür 221
adkag turgurmuş b.-ur 156
arış süzök b.ur 171
ärmäz b.-ur 24, 209, 395
b.-galı uyur 311
b.-madın 107
b.-maz 62
b.-maz bir ymä nom 204
b.-sar 182, 207
b.-up 394
b.-ur 366
b.-ur ärmäz 19, 275
b.-ur ärsär 249, 375
bolur mu 61, 69
BURHAN b.-ur 308
buzulmaksız b.-up 38
çümäli b.-up 243
ırak b.-ur 265
ilkitin bärü b.-miş 289
inçä b.-up 10
kal b.-up 52
kal ymä b.-maz ärti 74
kararışu b.-miş 18
kararışu b.-up 17
käsgäli b.-maz bölgäli b.-maz 307
keçä b.-sar 16
kovuk b.-miş oronta 134
köñülüğ täprätgäli umaz b.-ur 178
körmiş b.-ur 218
közüngütäki y(a)ruk b. 208

kurug b.-guluğ nom b.-sar 154
nomka tayanmış b.-ur 89
öñi b.-up 214, 215
partagçan b.-up 13
sadu bolzun 405
sakinç b.-sar 209
sakingalı sözlägäli b.-maguluğ 386
sansar b.-ur 26
sınarsok köz b.-up 240
şuntse monçuk b.-up 96
täggäli b.-maz 197
täggäli b.-ur 262, 268, 350
tägşilmäksiz b.-up 23
tapgalı b.-ur ärsär 116
taplagta turmış b.-ur 151
tilägü b.-matın 77
toyın b.-up 245
tözki tägi b.-miş 283
tözün b.-sar 14
tuggalı b.-maz 388
tugmaksız b.-daçı 293
tugmaksız b.-up 105
tusu b.-masar 398
tuydaçı b.-up 20
tuydaçılar b.-sar 46
tuymış b.-ur 279
tüzü b.-up 241
tüzütä b.-up 282
ukıtgalı b.-urın 118
y(a)ruk b.-miş 17
y(a)ruk b.-up 16
yalıok b.-up 244
yok ärdük b.-gay 93
yok b.-miş 51

yok b.-muşı yok 58, 66

yok b.-ur ärmäz 228-229

yok boldı 57, 66

yügarü b.-up 103

bolar bunlar

b. 110, 300

b.+ni 278

bolmak olma

b.+ıntın 6

kurug b. 153

kurug b.-ı 226

y(a)ruk üzä 308

yok b. ma 152

bolmamak olmama

b. üzä 391

böl- bölmek, parçalarına ayırmak; ayırt etmek (~ Skr. *vikalpa* ~ Çin. 分別 *fen bie*)

b.-mädin 133

b.-mädin ağırmadın 299

b.-däçi adırtladaçı 203, 211 (~ Skr. *vikalpa* ~ Çin. 分別 *fen bie*)

käsgäli bolmaz b.-gäli bolmaz 307

bölük bölük, grup, bkz. **bir bölük** bazı

baştınkı b. 270

BİR b. 351

ikinti b. 272

ÜÇ b. nomlarğa 270

üçünç b. 274

bölülmäk bölünmek

b.+i yok 135

bulga- karıştırmak, bulamak

kämişip b.-sar 79

bulıt bulut

b.+lar yultızsız ärdükintin 170

kök kalıktakı b. 158

kök kalıktakı b. täg bilip 175

BURHAN(佛 fo), **burhan** Buddha, (< Çin. 佛 fo + ET han ~ Skr. buddha).

B. (佛 fo) *ärür* 254

B. (佛 fo) *bolur* 308

B. (佛 fo) *-lar* 28, 122, 246, 304, 305

B. (佛 fo) *-lar ärür* 33

b. *ärür* 64, 68, 70, 76, 226

b. *atanur* 83

b. *BODİSATAV* 137

b. *bolur mu* 69

B. *bulmuş üdtä* 66

b. *bulsar* 69

b. *bulur ärmöz* 70

b. *kutın* 84

b. *nomı* 388

b. *tilämiş üdtä* 65

b. *tiläyürlär* 63

b. *yolın* 71

B.(佛 fo) *-larnıñ* 359

b. *+lar* 185, 188, 347

b. *+lar birlä* 146

b. *+larıg* 303

b. *+larka* 186

b. *+larnı* 186

b. *+larnıñ* 190

KÖDÜL *tegli b.* 65

ontın sınarkı b.+nı 185

t(ä)ñri b. / B. 48, 376

ÜÇ *üdkı alku b.+larka* 126

buşı sadaka (< Çin. 布施 bu shi ~ Skr. dāna)

b. *p(a)ramit* ~ Skr. dāna- pāramitā ~ Çin. 施波羅蜜 shi bo luo mi 324

buzul- bozulmak, tahrip olmak

b. *-tukta* 37

buzulmaksız bozulmayan, bozulmasız

b. bol- 37-38

bürüfiğ dokunma duyusu (~ Skr. *sparśa* ~ Çin. 觸 *chu*)

öñ, ün, yid, tañıg b. nom 102

büt- (~ Çin. 得成 *de cheng*) tamamlanmak, mükemmelleşmek

tolun b.-miş eñmæk üzä 275

bütmädük tamamlanmamış, mükemmelleşmemiş

b. bahşılarnıñ yörügi 380

bütün tamamen, bütünüyle

b. közüngünüñ y(a)rukı 144

alku nomlar b. KÖDÜL tözlüg ärür 145

ç(a)k(i)rav(a)rt, çakirav(a)rt bir kral (< Sogd. *ck(k)rβrt* ~ Skr. *cakravartin*)

çoğlug yalınlig altun tilgänlig ç. han 249

altun tilgänlig ç. han 242

ç(a)hşap(a)t ahlaklılık (< Sogd. *cxş'pδ(δ)* ~ Skr. *śikṣāpada* ~ Skr. *śīla* ~ Çin. 尸羅 *shi*

luo) ahlaklılık

*ç. p(a)ramitta ~ Skr. śīla-pāramitā Çin. 尸波羅蜜 *shi bo luo mi* 326*

çın gerçek

ç. kertü 277,

ç. k(e)rtü 387

ç. köñül 210, 220

ç. KÖDÜL 'ni 275

çingar- araştırmak, doğruluğunu kontrol etmek

KÖDÜL 'ni ç. 127

çızıg çizgi

yerniñ ç.-ın 373

Çisön özel ad 405

çog parlak, berrak

ç. suv 79

çoğlug parlak.

*ç. yalınlig (德威 *de wei*) 248-249*

çomug pislik, değersiz şey

ç. *kämişip bulgasar* 78

çümäli karınca

ç. *bolup* 243

DYAN (定 *ding*), **dyan** (< Sogd. *dy''n* ~ Skr. *dhyāna*) derin-düşünme

D. (定 *ding*) *BİLGÄ BİLİG (li)* 11

d. *aṭanur* 296

d. *p(a)ramitta* (~ Çin. 靜慮波羅蜜 *jing lü bo luo mi*) 332

d. *+ta turup* 297

ä ey!, ünlem

ATI KÖTRÜLMİŞ ä 57

äd şey, nesne, değer (~ Skr. *vastu/dravya* ~ Çin. 物 *wu*)

ä. *+lärdä* 133

ä. *+läriḡ* 98

alguluk ä. yok kämişgülik ä. 92

bir ä. ymä 196, 261, 322

ULUG KIÇİG ädlär 136

ÄDGÜ, **ädgü** iyi, güzel, doğru

ädgü nom iyi davranış

Ä.Ä. (Çin. 善哉 *shan zai*) 183, 405

ä. *ärsär* 207

ä. *nomlar* 10, 347

ä. *nomlarıḡ ä. ädrämläriḡ* 310

ä. *nomta* 252

ä. *+kä* 363, 400

ä. *+lärkä* 350

ä. *+li ayıḡlı adkaglarıḡ* 266

ä. *+li ayıḡlıta ulatı kılınç* (~ Skr. *punya* ~ Çin. 德 *de*; Skr. *duṣkṛta* ~ Çin. 惡業 *e ye*) 7

ä. *+tä* 245, 251 (Skr. *kuśala*)

ädräm erdem, fazilet

ädgü ä. +läriḡ 310-311

ägsük eksik, eksiklik

ä. *+i yok* 281

ängäk sıkıntı, eziyet (~ Skr. *duḥkha* ~ Çin. 苦 *ku*)

AZ kılınç ä.+lär 39

ä. täginip 45

ängäksiz sıkıntısız, eziyetsiz

ä. täggülük 369

ängäyü özel, yalnız, sadece; özellikle

ä. kurug bolgulug 154

ä. kurug kıldaçı 153

ä. nirvan bar tep adkanıp 94

'ÄDİLKI (一者 *yi zhe*), **'ängilki** ilk, en baştaki

*'Ä. (一者 *yi zhe*)* 126

bo tetir 'ä. 193

munta 'ä. 130

är- olmak, -dIr, oluşmak, meydana gelmek

ä.-müz ä.-ip 236, 238

ä.-müz nomka 89

ä.-ür bolmaz 204

ädgü ä.-sär 207

üzügsüz ä.-sär 213

abipirayı ä.-sär 75

açılur ä.-sär 393

açok ä.-müz 395

adkangular ä.-sär 157

anTAG ä.-ip 263

aTanur ä.-sär 81

ayıg ä.-sär 207

azk(ı)ya ä.-sär 229, 364

bädizägäli umaz ä.-sär 198

bälgürmäki ä.-sär 29

bälgürmiş ä.-ür 30

barmaz ä.-ip 186

başı ä.-ür 60

bildäçi ä.-ür 36

bilmäz ä.-ip 372
bo ä.-sär 354
BODİSATAVlar ä.-ür 33
bolar ä.-sär 300
boldaçılar ä.-sär 294
bolmaz ä.-ip 197
bolmaz ä.-ti 74
bölmädin ä.-ip 133
bölük ä.-sär 270, 272, 274
bolur ä.-mäz 275
bolur ä.-sär 20, 116, 171, 249, 376
bulur ä.-mäz 64, 70
bolur ä.-ür 229
burhan ä.-ür 64, 68 70, 77 226, 254
burhanlar ä.-sär 188
BURHAN lar ä.-ür 34
igid ä.-ür 212
işi ä.-sär 321
işi ä.-ür 283, 285, 288, 303
işlägäli umaz ä.-sär 287
işlämäki ä.-sär 305
işlämäki ä.-ür 306
işlär ä.-sär 316, 317
işlär ä.-ür 317
katışlıg ä.-mäz 129, 232, 264
kälir ä.-mäz 254
kälmiş ä.-mäz 68
käldäçi ä.-mäz 35, 195
kayu ä.-ür 126
kayu ä.-sär 264
kayuka ä.-sär 234, 342
kayutın ä.-sär 67, 254
köligä ä.-ür 192
köligäsi ä.-ür 15

köñül ä.-mäz 210
köñül ä.-ür 213, 220, 263, 272
köñülsüz ä.-ip 347
köñülüm ä.-sär 187
körkiñmäk ä.-ür 75
közündäçi ä.-ür 143
közüngüni bakmış ä.-sär 73
közünür ä.-ip 99
közünür ä.-sär 141, 189
kum ä.-sär 205
kurug ä.-ür 324
kurug öñvi ä.-ip 256
kurug öñvi ä.-sär 237
altun egişi ä.-sär 205
kurug ä.-ür 150, 152, 153
munñag ä.-ip 41
nätäg ä.-mäsar 119
nätäg ä.-sär 62
neñ ä.-ür 221
nom KAPIGları ä.-sär 390
nom ä.-sär 27, 277, 389
nom ä.-mäz 221
nom ä.-ür 300
nomı ä.-ür 382
nomlamagı ä.-sär 28
nomlamış ä.-ür 28
oñguraksız ä.-ür 379
ohşatı ä.-ür 188
öçmiş ä.-sär 210
öçmiş ä.-ür 225
ömäksiz ä.-ip 35
öñi ä.-mäz 127, 131, 194
partagçan ä.-ürlär 31
sakınç ä.-ür 155, 219

savlar ä.-sär 203
sävdäçilär ä.-sär 314
sıgurmak ä.-sär 282
sözlämiş ä.-ür 179, 184
süzök ä.-ür 174
täg ä.-ür 5, 90, 92, 96, 158, 318, 390
täggülük ä.-müz 349
tägingäçitin ä.-müz 366
tägir ä.-sär 369
tägşürür ä.-sär 309
tägzinmiş ä.-ür 87
tanuklaguluk ä.-sär 304
tanuklamak ä.-ür 27, 304
tapmış ä.-müz 60
törür ä.-ip 5
töz ä.-sär 289
töz ä.-ür 307
tözi ä.-ür 211, 290, 291, 294
tözlüg ä.-müz 120
tözlüg ä.-ür 145, 147, 148, 148, 149
tugdaçı ä.-müz öçdäçi ä.-müz 34
tugmaksız ä.-ip 235
turdaçı ä.-müz 157
turdaçı ä.-ür 169, 235
turdaçı ä.-ürlär 4
turdaçılar ä.-sär 33
turgurmadaçı ä.-ür 274
turgurmakıntın ä.-ür 112
turgurmamak ä.-sär 291
turgurmaz ä.-ip 323
turur ä.-mäsär 86
turur ä.-sär 38, 101, 134, 166
tuşlug ä.-müz 234
tuymadaçılar ä.-sär 32

tuymuş ä.-müz 277
tuyturdaçı ärür 276
tüzütä turdaçı ä.-ür 137
ukmak ä.-ür 277
ukmak ä.-sär 284
ukmamış ä.-ip 376
ukıtmak ä.-sär 131, 195, 233
üküş ä.-ür 384
üzäki ä.-ür 322
yaratınmak ä.-ür 335
y(a)rıkamış ä.-ür 49, 202, 380, 385
y(a)ruk ä.-ür 239
y(a)ruki ä.-ür ä.-sär 144
y(a)rutdaçı ä.-ür 257
yipläri ä.-ür 389
yok ä.-miş 54
yok ä.-ür 58, 93, 163, 181, 182, 216, 217, 225, 228, 229, 242, 280, 281, 314
yok ä.-ip 93, 135, 150, 225 357, 373
yok ä.-sär 161
yoklamaz ä.-ti 74
yorır ä.-ip 31, 196
yorır ä.-sär 358
yorıyur ä.-kän 53
tayanmak ä.-sär 90
yok ä.-dük bolgay 93
yörügi ä.-sär 381
ä.-tükin 113, 195, 232, 271, 284, 315, 329, 331, 333, 335, 337, 341, 345
tugar ä.-ip 3, 41
ä.-müz bolur 19, 24, 209

ÄRDİNİ (寶 *bao*), **ärdini** (<< Skr. *rātna*) mücevher, değer

ä.+lär üzä 384

ä.+sin sanamak 399

ÜÇ Ä. (三寶 *san bao*)+lär *kutıña* 1

ärkän iken, -dİġI zaman

yoriyur ä. 53

katıġlanur ä. 296

ärkänki -dİġIndA

tugmaz ä. 234, 238, 241, 253, 258

ärkçä tapça isteġe göre, keyfi

ä. t. 287, 309, 311

ärki herhalde, acaba

boldı mu ä. 57, 66

bolur mu ä. 61

käldi mü ä. 67

tapdı mu ä. 59

ärksin- hakim olmak, güçlenmek

karıġgu ä.-ip 17

tuyunmak ä.-ip 21

y(a)ruk ä.-ip 16

ärksinmäklig (~ Skr. *aiśvara* ~ Çin. 自在 *zi zai*) hakimiyeti olan, yetkili

ä. KÖDÜL 254

ärtükintin -dİġIndAn, olduğundan, olduğu için

kurug tatıġsız ä. 196

yılıtızsız ä. 170 172

äşıġ- duymak, işitmek

ä.-mäsar 387

äşıġmäk duyma, işitme

ayıtıp ä. üzä 374

ät'öz vücut, beden (~ Skr. *kāya* ~ Çin. 身 *shen*)

ä.+i 246, 311

ä.+in 323

öz ä.+i 243

öz ä.+tä 166-167

ät'özlüg vücudu olan, bedenli

nomlug ä. 341 (~ Skr. *dharma-kāya* ~ Çin. 法身 *fa shen*)

äzüġ yanlış, yalan (~ Skr. *vitatha* ~ Çin. 虛妄 *xu wang*)

ä. *igid* 211

äzügsüz yanlışsız, hatasız

tägšilmäksiz ä. 212

edär- takip etmek, izlemek

e.-ip barmış 368

sakıgıg e.-miş 95

ujik akşarnı e.-mätin 121

egiş zerre, metal talaşı

azk(ı)ya altın e.+i 205

elig el

e.+indä 361

enç oron (~ Skr. *yoga-kşema* ~ Çin. 安危 *an wei*) sükunet, Nirvana 266

esil- eksilmek, azalmak

e.-mädin 18, 23

eṭmäk yapmak etmek; yaratmak

e. üzä 275

e. yaratmak 129, 232, 236, 238, 268

eyin yüzünden, -den dolayı, bile, -e göre

adkangular e. 180

ädlär e. 136

ävrimiş e. 181

ÖD'lär e. 99

ULUG KIÇIG e. 134

gr(a)h yıldız (~ Skr. *graha*)

yultuz g. 79, 80

han han

altun tilgänlig çakirav(a)rt h. 242, 249

ırak uzak

i. bolur 265

idiş kap

i. yertinçü (~ Skr. *bhājanaloka* ~ Çin. 世間 *shi jian*) 36

i. yertinçülär (~ Skr. *bhājanaloka* ~ Çin. 世間 *shi jian*) 142

igid yanlış, hata; hatalı (~ Skr. *vitatha* ~ Çin. 虛妄 *xu wang*)

üzüg i. 211

i. adkag 155

i. nomlartın 343

i. sakınç 82, 128, 155, 178, 194, 217, 218, 219, 231, 382

i. sakınçığı 213

i. sakınçlar 77, 161, 172

i. sakınçlarını 175

i. sakınçnuş 339

igıt- yetiştirmek, büyütme

ogrını i.-ip 220

iki iki

i. törlüg 15

i. nomnu 155

ikinti ikinci

i. ujik 127, 194, 230

i. yana 217

i. bölük 272

ilin- bağlanmak, yapışmak

tayanmasar i.-mäsär 262

ilinçsiz bağlantısız, bağlanmamış.

i. KÖDÜL 324, 326, 328, 332, 334

i. köñül 329

ilinmäk bağlanmak yapışmak

i. yapşınmak 319

ilinmäksiz bağlanmamış, yapışmamış

i. yapşınmaksız 321

i. +ini bilmiş 342

ilki en baştaki, ilk

i. tözlüg 130, 224, 233, 269

ilkitin bärü en başından beri, ezelden beri

i. b. 41, 224, 273, 274, 289, 331, 333

inçä öyle, öylece

i. oronta 266

i. k(a)ltı 4, 15, 36, 78, 84, 95, 96, 114, 119, 131, 137, 143, 158, 197, 200, 204,
235, 239, 242, 308, 350, 366, 372, 397

i. tep 7, 53, 57, 72, 179, 184, 216, 255, 259, 353, 380, 385

iş iş, görev

i. kılsar 319

i. +i 283, 285, 288, 295, 303

i. +in 281, 287, 305, 306

i. +lär ärsär 317

i. +lär ärür 317

işlämiş i. 318

işlämiş i. +i 321

işlä- yerine getirmek, yapmak, işlemek

i.-gäli umaz 28

i.-miş iş 318

i.-miş işi 321

i.-r ärsär 316, 350

işlämäk yerine getirme, yapma, işleme

i. +i 305, 306

işsiz täprämäksiz hareketsiz, eylemsiz

i. t. 279

iz iz, belirti

i. +i uruğı 278

kaç- kaçmak, oraya buraya koşmak

k.-ıp 52

kal deli, kaçık, çılgın

k. bolup 51

k. ymä bolmaz 74

k. +ı särildi 55

k. +ı särilip 53

kal- kalmak, arta kalmak

k.-madın 160, 278

k.-masar 240

kalık gökyüzü

kök k. 16, 17, 18, 37, 132, 134, 158, 171, 236 (~ Skr. *ākāśa* ~ Çin. 空 *kong*)

kök k. +ıg 124

kök k. +nı 198

kök k. +ta 159, 159, 160, 200

kök k. +takı 175

kalısız tamamen, bütünüyle, büsbütün

k. sıgurmuşın 327

k(a)lp (< Sogd. *klp* ~ Skr. *kalpa*) devir, dönem

üküş k-+larda 385

k(a)ltı, k(a)ltı örneğin, öyle ki, tıpkı

k. 322

inçä k. 4, 16, 36, 78, 84, 95, 96, 114, 119, 131, 137, 143, 158, 198, 200, 204, ,

236, 239, 242, 308, 351, 366, 372, 397

kan- kanmak, susuzluğu gitmek

k.-masar 399

kaparma su kabarcığı, kabarcık

svtakı k. 4

KAPIG (門 men), kapıg kapı

nom k. (~ Skr. *dharma-mukha* ~ Çin. 法門 *fa men*)-ları 389-390

nom k. +ıg 387

nom k. +lar(i) 394, 394, 395-396

nom k. +ların 377

Üç törlüg k. (~ Skr. *trividha-dvāra* ~ Çin. 三門 *san men*) 125

karaŋgu karanlık

k. ärksinip 17

k. bolmuş üdtä 18

k. bolup 17

k. tözi 19

kațaru arka, geri

azk(i)ya k. yanıp 73

katıg zor, katı

k. kurulamakıntın 246

KATIĞLAN-, katıgılan- çabalamak, zorlanmak, gayret göstermek (~ Skr. *vīrya* ~ Çin.

進 *jin*)

k. p(a)ramitta yaratınmak (~ Skr. vīrya-pāramitā ~ Çin. 精進波羅蜜多 jing

jin bo luo mi duo) 330

k.-mişin 248

k.-dukta 252

k.-ur 295

k. (進 jin)-taçılar 358-359

k.-miş k(ä)rgäk 365

k.-ıp 386

bışrunzunlar k.-zunlar 403, 403

katıglanmamak çabalamama, zorlanmama, gayret göstermeme

k. üzä 362

kaşılgı, kaşılgı karışmak, bir araya gelmek

k. ärmäz 129, 195, 231, 264

kaşıştur- karıştırmak, bir araya getirmek

k.-mamış k(ä)rgäk 230

kaşkaç karışma, birleşme

k. +ı yok ärür 228

kavırasınça kısaltılmış biçimde, özet olarak

k. 125

k. sözläsär 346

k. tuşsar 302

kavşur- bir araya getirmek

k.-sar 107-108

kavışmak bir araya gelmek, kavuşmak

k. üzä 164, 167

kavşurmaksız bir araya getirilemez

k. tözindä 108

kaya kaya

k. kudı 261

kayu hangi, ne kadar, ne zaman

k. 207, 261

k. ärsär 264

k. ärür 126

k. barınça 203, 227, 227

k. ÜD-tä 63

k. yertä 85

k. +ka ärsär 234, 342

k. +sı ärsär 206

k. +ta 133

k. +ta k.-ta 52

k. +tın ärsär 67, 67, 254

kaytsi akasya ağacı

künçit k. +tä 91

kayvılanıştur- bir araya getirmek

k.-sar 14

käl- gelmek; kendine gelmek, (bkz. **odunup käl-**)

k.- däçi ärmöz 34

k.-di mü ärki 67

k.-dükdä 247

k.-ip 355

k.-ir ärmöz 254

k.-möz 185

k.-miş ärmöz 68

k.-miş yolça 259

k(ä)ntü kendi

k. özüm 2, 146, 184

k. ö.-täki 42

k. özi 53, 376

k. özindä 91, 345

adkanmamış k. 212, 213

kämiş- atmak, terk etmek

k.-ip 79, 267

k.-gülük äd 92

k.-gülüki yok 182

k(ä)rgäk gerek; ihtiyaç, -mAII.

adkanmamış k. 213

bilmiş k. 210 216

katıgılanmış k. 365
kaşışturmamış k. 230
körmış k. 114, 122
tilämiř k. 72, 258
tuymış k. 88
udunmış k. 384
ukmış k. 193

kärgäklig gerekli

soka k. 364

kärmäk germe işi, germek

öñ yipin k. üzä 392

käs- kesmek, bölmek

k.-gäli bolmaz 307

käyik geyik, av

atmış k.-in 352

k. 95, 357

k. atıp 352

k. atmış ok 354

käyikçi avcı

k.-lärdä 351

käzig sıra, art

k.+indä turup 12

keçä akşam, gece

k. bolsar 16

kenki sonraki, gelecekteki

k. kişi'läř 360

k. kiřilär 355

k. kiřiläriř 367

k. kiřilärkä 353

kertü (Çin. 實 shi) gerçek

k. töznüñ 135

k. kurug taplagta 151

çın k. 277

keřär- gidermek, yok etmek

k.-gölük 217

keç- gitmek, yok olmak

k.-äyin 219

k.-ip k.-miş oronu 160

k.-miştä 165

k.-ip 171, 278

keçmämäk gitmemek, yok olmamak

k. +intin 312

kıdıgsız uçsuz, sınırsız

uçsuz k. 35

kıl- kılmak, yapmak, etmek, gerçekleştirmek

kılınçlarıg k.-ip 8, 45

tıltag basutçı k.-ip 108

k. k.-ip 109

kurug k.- daçısı 150, 152

kurug k.- daçı 153

tıdıg kılsar 215

ogul k.-miş 221

k.-miş işlär 316, 317

iş k.-sar 319

k.-urlar 320

kılınç davranış, iş (~ Skr. *karman* ~ Çin. 業 *ye*)

ädgülü ayıghı k. (~ Skr. *punya-duşkrta* ~ Çin. 德 *de*- 惡業 *e ye*) 8

k. kılıp 45, 109

AZ k. 39 (~ Skr. *rāga*)

KIÇIG (小 *xiao*), **kiçig** küçük (~ Skr. *hīna*)

k. kölüñü 46 (~ Skr. *hīnayāna*~ Çin. 下乘 *xia cheng*)

ULUG k. (大小 *da xiao*), 136

kiginç yanıt, cevap

k. berdi 57

kim kim

k. muni tuysar 307

k. ol 54

KİR- (入 ru), **kir-** girmek (~ Skr. *praveśa*)

k.-ürlär 13

k.-däçi 204

k.-tükdä 206

k.-ip 245

K. (入 ru)-ü umaz 401

kirlig kirli, pis, lekeli

k. basuçıtın 8

kirsiz temiz, arı, lekesiz

k. tapçasız 325

kişi (人 ren), **kişi** kişi, insan (~ Skr. *mānuṣa*)

BİR K. (一人 yi ren) 137

K. + (人 ren)'lärig 374

k. 58, 75, 85, 308, 367

K. +lär (人 ren) 114, 360, 368

k. +lär (人 ren) 117, 355

k. +lärig 367-368

k. +lärkä 353

k. +lärniñ 320

k. +niñ 357

ukmuş K. (人) 370

yatyadate atl(i)g k. 50

kizläglik gizli, gizlenmiş

açok k. 27

kod-, koğ- bırakmak, koymak

k.-miş 348, 377, 377

k.-muşın 361

k.-sar 354

k.-up 353

kodmak, koğmak bırakma, koyma

bitip k. 360

kolulamak düşünmek, derin düşünmek (~ Skr. *vipaśyanā* ~ Çin. 觀 *guan*)

tıdmak k. (~ Skr. *śamatha-vipaśyanā* ~ Çin. 止觀 *zhi guan*) 296

k. +ı bışsar 297

kork- korkmak, endişelenmek

k.-up 312

kovuk kovuk, oyulmuş yer

k. bolmuş 133

kök mavi; gök, gökyüzü

kök kalık gökyüzü (~ Skr. *ākāśa* ~ Çin. 空 *kong*)

k. kalık 16, 17, 18, 37, 132, 134, 158, 171, 236

k. kalığı 124

k. kalıknı 198

k. kalıkta 159, 159, 160, 200

k. kalıktakı 175

k. sarıg ÖD'lär 98

k. sarıgta ulatılar 18

köligä gölge

köjülnüñ k.-si 15

k. +läri 141-142

burhanlarınñ k. +si 190

köjüldäki k. 192

k. täg 284

kölünjü araba, araç (~ Skr. *yāna* ~ Çin. 乘 *cheng*)

Üç k.-täkilärniñ (~ Skr. *triyāna*) 11

kiçig k. (~ Skr. *hīnayāna* ~ Çin. 下乘 *xia cheng*) 46

KÖDÜL (心), **köjül** bilinç (~ Skr. *citta*, *vijñāna* Çin. 心 *xin*)

k. 179 182, 195, 210, 213, 215, 217, 219, 220, 222, 223, 234, 238, 241, 330,

K. 6, 105, 252, 254, 263, 267, 272, 283, 320, 322, 324, 326, 328, 334, 380, 387, 388

K. birlä 31, 228, 273, 367

K. burhan ärür 64, 68

K. işi 285, 288

K. tegli 65, 135

k. tözi 169, 173, 209, 291 (~ Skr. *citta-svabhāva* ~ Çin. 心性 *xin xing*)

K. tözi 22, 34, 40, 119, 289, 290, 294, 328, 330, 332, 341, 343 (~ Skr. *citta-svabhāva* ~ Çin. 心性 *xin xing*)
K. tözin 20, 31, 33, 42, 116, 117, 117, 118, 118, 291, 294, 304, 311, 317, 320, 325, 327, 346, 346, 370, 371, 376, 378, 404
k. tözin 21, 32, 167, 199, 255, 316, 318
k. tözinçä 177
K. tözinçä 23, 29
K. töziniñ 313, 335, 337
K. tözintä 33, 155, 229, 285, 322, 338, 340
k. tözintin 181
K. töziñä 14, 113, 156, 260, 262, 394, 395, 397
k. töziñä 201, 310
K. tözlüg 145
k. turgurup 153, 154
k. tuydaçı bolup 20
K. yañılmakıntın 63
K. +li adkangulı 106, 112, 147, 148
k. +li adkangulı 111
K. +li adkangulı 112, 271
k. +li nomlu 222
K. +täki 161
k. +däki 192
K. +in 123
k. +intä 245
K. +intä 362
k. +in baksar 76
K. +kä 103, 103-104, 107, 162, 253
k. +kä 4, 24, 88, 107, 177, 215, 230
k. +ni 219, 220
K. +ni 6, 9, 25, 25, 26, 27, 28, 122, 126, 250, 275
k. -+i 71, 87, 208, 214, 291
k. +nüñ 15, 210-211, 303
K. +nüñ 279, 280, 282-283, 284, 287, 295, 303, 305, 315
K. +tä 162

k. +tä 92, 208

k. +tin 162, 193, 216, 218, 221

K. +tin 3, 127, 131, 157

k. +üg 82, 178

k. +üm 187

ol ok k. 76

yaşılmış K. 64

KÖDÜLLÜg, köñüllüg kendi bilincinin farkına varmış, aydınlanmış (~ Skr. *avabodhi* ~

Çin. 覺 *jue*, 解 *jie*)

k. KÖDÜL'süztä 2

K. KÖDÜL'süz ädlärdä 133

K. KÖDÜL'süz nomlardä 135-136

bodi k. örit- (Skr. *bodhi-cittôtpāda* ~ Çin. 發心 *fa xin*, 發願 *fa yuan*) 251

öz k. 142

k. 190, 191

KÖDÜL'süz, köñülsüz (~ Skr. *anavabodhaka* 不了 *bu liao*, 不覺 *bu jue*) bilinçsiz, kendi bilincinin farkına varmamış, aydınlanmamış; belleksiz

k. 347

K. +tä ulaşılar 3

köñüllüg K. +tä 2

KÖDÜLLÜg K. ädlärdä 133

KÖDÜLLÜg K. nomlardä 136

kör- görmek, bakmak; anlamak

k. -däçisi 214

k.-däçi 121, 225

k.-äyin 185

k.-gülük 215, 240

k.-mädin 248

k.-miş bolur 218

k.-miş k(ä)rgäk 114, 122

k.-miş täg 124

k. -tükdä 355

k.-üp 356

k.-üp 50, 111, 126

k.-ür m(ä)n 187

körk görüntü, yansıma

k. 309

k. közündäçi 81

k. tüşmäädäçi 79

k. +lärig 138-139

körkdäş gölge özü, yansıma (~ Skr. *ādarśavimba*)

k. 164

k. täg 149, 158, 174, 257, 284, 323

k.+läär 144

k.+läri 140

körkiŋ- göstermek, betimlemek

k.-gäli 371

körkiŋmäk gösterme, betimleme

k. ärür 75

körmäk görmek, bakmak, anlamak

k. üzä 367, 373, 400

körmämäk görmeme, anlamama, keşfetmeme

k. üzä 51

körüm (~ Skr. *dr̥ṣṭi* ~ Çin. 見 *jian*) düşünce, bakış açısı

m(ä)n k. (~ Skr. *ātma-dr̥ṣṭi* ~ Çin. 惡見 *e jue*) 44

KÖTRÜL- (尊 *zun*) yüceltilmek, yükseltilmek

ATI K.-Miş (世尊 *shi zun*) 57, 62 (Skr. *bhagavat*)

kötür-, kötür- götürmek, yanında götürmek

k.-üp 356, 362, 357

köz göz

k. +i 206

k. +kä 205, 206

k. +ni 206

sıñarsok k. bolup 239

közün-, közün- görünmek, yansımak.

k.-är 258

k.-däçi 81, 143
k.-dükdä 246
k.-mädin 79
k.-mişçä 107, 157
k.-üp 81, 164
k.-ür 99, 189, 141

KÖZÜNGÜ közüngü, közüngü (~ Skr. *darpaṇa* ~ Çin. 鏡 *jing*) ayna.

k.+däki 149, 158, 174, 308, 323
k.. körüp 50
k.. üksindä 139
k..+ni 50, 73
k.-nüñ y(a)ruki 144, 165
k.+tä 141, 143
K.+tä 142, 121
K.+täki 163-164

kşan an, lahza (< Sogd. *kşn* ~ Skr. *kṣaṇa*)

bo k.+taki 263

kudı aşağı, aşağı doğru.

k. tutmakıntın 50
kaya k. tüşmiş 261

kum kum

k.+nı sıkıp 90
azk(ı)ya k. ärsär 205

kurgurmaklıg kibirli, mağrur

k.+larnıñ nomı 381

kurılamak gerginleşme, sıkıntı içinde olma.

katıg k.+ıntın 346-347

kurug özsüz, boş (~ Skr. *sūnya*, *niḥsvabhāva* ~ Çin. 虛 *xu*, 無性 *wu xing*)

k. 223
k. ärtükin 315, 337
k. ärür 150, 152, 153, 324
k. bolgulug 154
k. bolmakı 226

k. kıldaçı 153
k. kıldaçısı 150, 152
k. küsänip 363
k. öçmiş 210 224
k. ötvi 35, 237, 256
k. taplagta 151
k. taııgsız (~ Skr. *niḥsvabhāva* ~ Çin. 無性 *wu xing*)196
k. tugmaksız 223
k. üzä 48
k. y(a)ruk 239
k. +ın 285
k. +ug 151
özi ök k. bolmak 151
tüp k. +ka 313
tüz k. 271

kut soyluluk, kut

burhan k. +ın 84
ÜÇ ÄRDİNİLÄR k. +ııa 1

kuıruı- kurtulmak, aydınlanmak (~ Skr. *vimukti* ~ Çin. 解脫 *jie tuo*)

ozmuş k.-miş atlıg bodis(a)t(a)v 183
ozmuşın k.-mişın 344

kuıruılmak kurtulma, kurtuluş, aydınlanma (~ Skr. *vimukti* ~ Çin. 解脫 *jie tuo*)

ozmak k. 344

küç güç (~ Skr. *bala* ~ Çin. 力 *li*)

KÖDÜL k. +i (~Skr. *citta-bala* Çin. 心力 *xin li*) 252

küçä- zorlanmak.

k.-yü 108

küçläntür-, küçländür- güçlendirmek

nızvanularıg k.-üp 7
DYAN (lı) BİLGÄ BİLİG (li) üzä k.-üp 11

kün güneş

k. tugsar 16

künçit susam

k. kaytsitā 91

küsä- dilemek, istemek, arzulamak

k.-sär 95

küsämäk dileme, isteme, arzulama

umşunmak k. 320

küsän- istemek, dilemek, arzulamak

kurug k.-ip 363

küsänçik arzu, dilek, istek.

beş k.+lärig 244 (~ Skr. *pañca-kāma-guṇa* ~ Çin. 五欲 *wu yu*)

küsnäk ağın örgü kısmı.

toornuŋ k.+in 390

k.+läri 391

alku k.+lär 393

küsüşüz isteksiz, arzusuz (~ Skr. *alobha* ~ Çin. 無貪 *wu tan*)

k. KÖDÜL 322

maĵa bana

m. kälmez 185

m(ä)n ben; benlik (~ Skr. *ātman* ~ Çin. 我 *wo*)

bilir m. 189

körür m. 187

m. 185, 186

m. k(ä)ntü özüm 146, 184

m. körüm (~ Skr. *ātma-dṛṣṭi*) 44

ötünür m. 396

tüzgärsär m. 2

üzülüp bargay m. 312

yükünür m. 1

monçuk boncuk

m. 101

şuntse m. 96, 99

şuntse m.-ta 99

m.+ka yuklunmadın 100

munda bundan

m. 254

m. basa 113

m. 'āñilki 130

m. öñi 153

muntağ böyle, öyle

m. ärip 4

m. tep 75

muntağın böylelikle

m. 45

neñ şey, nesne

n. 221

nä üçün neden, niçin

n. ü. 110

näçä nasıl, ne kadar

n. 13, 177, 178

näçäkä tağı olabildiği kadar

n. 33

nätäğ, nätäğ nasıl, ne şekilde

n. 19, 38, 62, 81, 86, 89, 101, 116, 119, 134, 141, 144, 161, 166, 171, 189,

198, 200, 207, 237, 240, 249, 309, 318, 358, 369, 375, 393, 398, 399, 400

nätäğın nasıl

n. 187

nirvan (< Toh. A/B *nervām* / Sogd. *nyrβ'n* < Skr. *nirvāna* ~ Çin. 涅槃 *nie pan*)

Nirvana

n. 94, 148, 301

n. +ka kirürlär 12-13

nizvani (< Sogd. *nyzβ'ny(y)* ~ Skr. *kleśa* ~ Çin. 煩惱 *fan nao*) lekeli, kirli duygular

n. 148

n. +ıg bokurup 336, 338

n. +larıg 7

n. turgurup 44

n. +larnı 109

nom fenomen, öğreti; kitap (~ Sogd. *nwm* ~ Skr. *dharmā* ~ Çin. 法 *fa*)

(~ Skr. *dharmadhātu* 法界 *fa jie*) 239

ädgü n. +lar 10

iki törlüg n. -lar 15

könjüllü n. +lı 222

n. 27, 102, 153, 154, 181, 204, 204, 216, 218, 221, 222, 224, 277, 280, 281, 300, 389, 400, 401, 401, 404

n. kapıgıg 387

n. kapıglar(i) 393, 394, 395

n. KAPIGLarı 389

n. kapıgların 377

n. +larda 136, 270

n. uğuş (~ Skr. *dharmadhātu* 法界 *fa jie*) 239

n. uğušta 241

n. uğuşug 256

n. +ı 381

n. +ın 377

n. +ında 388

n. +ka 88, 89, 90

n. +lar 3, 124, 127, 128, 131, 145, 152, 192, 193, 195, 231, 233, 237, 240, 242, 253, 257, 258, 276, 284, 347

n. +larıg 28, 310, 327, 340, 365

n. +ların 361

n. +larka 6

n. +larnı 150, 281, 286

n. +larnıñ{ni} 83

n. +lartın 343

n. +nı 155

n. +ta 114, 196, 252, 364, 380

n. +tın 222

nomla- öğretiyi vaaz etmek, öğretiyi aktarmak, açıklamak

n. -mış ärür 28

n. -p 348, 377

n.-sar 124

nomlamak öğretiyi vaaz etmek; öğretiyi aktarma, açıklama

n.+ı 28

nomlug ät'özlüg dharma bedenine sahip

n. ä. 341 (~ Skr. *dharmakāya* ~ Çin. 法身 *fa shen*)

oğguraksız kesin olmayan, kesinliği olmayan

o. äriür 379

odun- uyanmak, kendine gelmek

o.-up kälükdä 247

ogul oğul, evlat

o. kılmuş 220

ogrı hırsız

o.-nı igiüip 220

ohşatı benzer

o. äriür 188, 188

ok ok

o. birlä 351

o. ya 354, 356

o.-ın 253, 357

ok pekiştirme edatı, bkz. *ök*

o. 6, 9, 59, 64, 68, 76, 76, 80, 85, 87, 88, 150, 151, 154, 160, 166, 186, 219, 226, 248, 253, 263

ol o, -dİr

o. 54, 59, 64, 65, 68, 76, 76, 80, 85, 87, 88, 99, 100, 108, 139, 141, 151, 154, 160, 185, 186, 186, 212, 219, 219, 221, 226, 248, 253, 258, 263, 272, 280, 308, 350, 352, 353, 355, 355, 360, 361, 363, 371, 394

olar onlar

o. 228

o.+nı 349

on on

o. körkläriğ (~ Skr. *daśa-dharma-dhātu* ~ Çin. 十法界 *shi fa jie*) 138

ontın/ontun sıñar ON(TUN) SIDAR (十方 *shi fang*) on taraftaki

o. s. KÖDÜL tözintä 285

o. s. YERTİNÇÜ'lärdä (十方世界 *shi fang shi jie*) 283

o. s. YERTİNÇÜ'lärdä 290

o. s. YERTİNÇÜ'tä (十方世界 *shi fang shi jie*) 281

o. s. yertinçülärdä 288, 292

o. s. +kı yertinçülärdä 132

o. s. +kı burhanlarını 184-185

oot ateş.

o. 114, 115, 115

o. suv yeel adaları 37

o. +nı 116

o. +nuş bodı 119

op tam, tam da, işte

o. ol 371

oron yer yurt

o. uya tutup 43

o. +ı 160, 163, 314

o. +ı yurtı 140

o. +inta 180-181

o. +ta 134

o. +ta 186, 353

o. +takı 300

enç o. (~ Skr. *yoga-kşema* ~ Çin. 安危 *an wei*) 266

ot bkz. sımık.

altun bışurdaçı sımık o. 383

oy- oymak

közni o.-up 206

oz-, oż- kurtulmak, aydınlanmak.

ożmak kutrulmak kurtulma, kurtuluş, aydınlanma (~ Skr. *vimukti* ~ Çin. 解脫 *jie*

tuo) 344

o.-arlar 47

o.-miş kutrulmuş 183

o.-mişin kutrulmuşın 343-344

oza önce, önceden

o. bardaçılar 351

öç- sönmek, ölmek

kurug ö.-miş 210, 225

ö.-ä turur 43

ö.-är ö.-miş oronu 163

ö.-däçi ärmäz 34

ö.-üp 173

ö.-üp amrılıp 19, 23, 38, 41

ö.-üp keçip 165

öçmäk üzä ö.-sär 168

tugar ö.-är 214

öçmäk ölme. (~ Çin. 滅 *mie*)

ö. aşanur 298

ö. üzä öçsär 168

ö.+i 301

öçmäksiz ölümsüz. (~ Skr. *aniruddha* ~ Çin. 未滅 *wei mie*)

ö. KÖDÜL tözin 42

tugmaksız ö. (~ Skr. *anutpāda-anirodha* 不生不滅 *bu sheng bu mie*) 40

öşvi saydam, geçişken

kurug ö. 35, 237, 256

öğrätin- öğretilmek, eğitilmek

ö.-däçilär 371

yañılmaksızın ö.-däçilärkä 370

öğrät- öğretmek, anlatmak

ö.-sär 378

ök pekiştirme edatı, bkz. *ok*

ö. 69, 152, 162, 223, 236, 238, 256, 350

ökünç pişmanlık, vicdan azabı (~ Skr. *křānti* ~ Çin. 忍 *ren*)

ö. tugup 245

öl- ölmek

ö.-üp 243

ö.-üp tugup 251

tugmışın ö.-mişin 247-248

tugsar ö.-sär 40

ömäksiz düşünülemez, tasarlanamaz (~ Skr. *na-asamjñā* ~ Çin. 非非想 *fei fei xiang*)

ö. ärip 35

öñ I ön, ön taraf

ö. yipleri 389

ö. yipi 391

ö. yipin 392

ÖD (色 *se*), **öñ II** renk. (~ Skr. *rūpa*)

kök sarıg ö. 'lär 98

*ö. (色 *se*) ün yıd 102*

*ö. (色 *se*)+lär 100*

öñi başka, farklı, diğer

ö. 111, 127, 131, 153, 181, 214, 215, 216, 222, 222

öñrä önceden

ö. +din bärü 229

örit- yükseltmek; canlandırmak, uyandırmak, harekete geçirmek (~ Çin. 發 *fa*)

*KÖDÜL ö.-ip 251 (~ Skr. *cittôtpāda* ~ Çin. 發心 *fa xin*)*

örtül- örtülmek, üstü kapanmak

BİLİGSİZ BİLİG üzä ö.-p 7

ört- örtmek, üstünü kapatmak

biligsiz üzä ö.-üp 21

ötrü, ötrü sonra, bunun üzerine, -den dolayı

ö. 55, 170, 170, 173

öñün- rica etmek, sormak, söylemek

ö.-ti 59, 61

ö.-ür m(ä)n 396, 402

övkä öfke

az ö.-tä 109

ö. nızvanıg bokurup 338

öz kendi, öz

k(ä)ntü ö.+i 53

k(ä)ntü ö.+täki 42

k(ä)ntü ö.+üm 2, 146, 184

ö. 18, 51, 5, 103, 105, 133, 142, 166, 187, 190, 234, 243, 255

ö. *köñül* (~ Skr. *svacitta* ~ Çin. 自心 *zi xin*) 71, 76, 122, 126, 252, 322

ö. +*i* 69, 150, 152, 223, 236, 238, 256, 376

ö. +*indä* 91, 337, 345

ö. +*iñä* 100, 356, 399

ö. +*läriniñ* 359

ö. +*li adınli* 147

ö. +*li adınlınıñ* 111

ö. +*täki* 275

ö. +*ümnüñ* 54

p(a)ramit mükemmellik (< Skr. *pāramitā* ~ Çin. 波羅蜜 *bo luo mi*)

bilgä p. +ta yaratınmak (~ Skr. *prajñā-pāramitā* ~ Çin. 慧波羅蜜 *hui bo luo mi*) 334

buşi p. +ta yaratınmak ~ Skr. *dāna-pāramitā* ~ Çin. 施波羅蜜 *shi bo luo mi* 324

ç(a)hşap(a)t p. +ta yaratınmak (~ Skr. *śīla-pāramitā* ~ Çin. 尸波羅蜜 *shi bo luo mi*) 326

dyan p. +ta yaratınmak (~ Skr. *dhyāna-pāramitā* ~ Çin. 靜慮波羅蜜 *jing lü bo luo mi*) 332

katıglanmak p. +ta yaratınmak (~ Skr. *vīrya-pāramitā* ~ Çin. 精進波羅蜜多 *jing jin bo luo mi duo*) 328

särinmäk p. +ta yaratınmak (~ Skr. *kṣānti-pāramitā* ~ Çin. 忍波羅蜜 *ren bo luo mi*) 328

padmal(a)ñk(a)r (< Skr. *Padmālañkāra*) bir sūtra adı

p. sudurta 183, 202, 224, 385

piratikabut pratyekabuddha, vaaz vermeyen bir buddha (< Sogd. *prt'ykpwt(t)* < Skr.

pratyekabuddha)

p. şiravak 137

piratña (~ Skr. *prajñā* ~ Çin. 慧 *hui*), bkz. **bilgä bilig**.

p. 342

piret (< Toh. *pret/Sogd. pr'yt* < Skr. *preta*) aç cin

p. yılki 138

partağcan, partağcan (<< Skr. *prthagjana* ~ Çin. 獨生 *du sheng*) sıradan insanlar

p. 136, 145

p. ärürlär 31

p. bolup 13

p. bolur 25

p. +lar 2, 142

p. +larda 306

p. -larnıñ 140

sadu (< Sogd. *s'δw* < Skr. *sādhu*) iyi

s. bolzun 405

sagu bir tür sepet?

s. tüpi 260

sakıg serap, ılgın

s. -ıg edärmiş 95

sakın- düşünmek, tahayyül etmek, tasarlamak, tefekkür etmek

s. -dı 53

s. -galı sözlägäli 386

s. -galı ülgü(l)ägäli 226

s. -gulukı yok (Skr. ~ *acintya* ~ Çin. 不可思 *bu ke si*) 93

s. -ıp 356, 362

sakınç düşünce (~ Skr. *dhyāna* ~ Çin. 念 *nian*)

igiğ s. 82, 128, 155, 178, 194, 217, 218, 219, 231, 382

igiğ s. -ıg 213

igiğ s. -lar 77, 161, 172

igiğ s. -larnı 175

igiğ s. -nıñ 339

s. 197, 208, 209

s. -lar 227

savlı s. -lı 273

sakınmak düşünme, tahayyül etme, tasarlama

s. üzä 349

sanamak saymak; saygı göstermek

s. üzä 399, 402

sansar (< Sogd. *sns''r* < Skr. *saṃsāra* ~ Çin. 生死 *sheng si*) Samsara

s. 9, 26, 148

s.-ta 45, 87, 110, 250

s.-tin 94

sarıg sarı

kök s. ÖD'lar 98

kök s.-ta ulatı 98

sav söz, sözcük

s. üzä 197

s.-lar 201, 203, 211, 227

s.-lı sakınçlı 272

say çöl

s.-taki sakıgıg 95

säril- I sakinleşmek, yatışmak

s.-ip turdaçılar 33

s.-ip umatın 170, 172

säril- II kalmak, durmak

kalı s.-di 55

kalı s.-ip 53

särinmäk sabretme (~ Skr. *kṣānti*)

s. p(a)ramitta 328 (~ Skr. *kṣānti-pāramitā* ~ Çin. 忍波羅蜜 *ren bo luo mi*)

säv- sevmek, izinden gitmek

s.-däçilär 314

sävün- sevinmek, mutlu olmak

s.-ip yorır 358

säziksiz şüphesiz

s. KÖDÜL birlä 367

sıgur- sığdırmak, içine almak, kapsamak

s.-mışın 327

sıgurmak sığdırma, içine alma, kapsama

s. ärsär 282

sık- sıkılmak

s.-ıp 90, 91

sımık ot cıva

altun bışurdaçı s. o. 383

SİDAR (𐰽 fang), sınar taraf, yön

taştın s. 47, 62

ON(TUN) s. 283

ontun s. 285, 288, 290, 292

sıjarkı taraftaki, yandaki

ontun s. 132, 281

ontın s. 185

sıjarsok tek taraflı, bir yönüyle

s. tıyınup 46

s. köz 239

simäk hazırlık

s. üzä 265

simäklämişä hazırlık yaptığı kadar

s. irak bolur 265

simäksiz hazırlanmadan, hazırlıksız

s. üzä 275

siñäk sinek

s. adakınça 280

soka hemen orada

s. 208, 264

söz söz, sözcük

savlar s.-lär 227

sözlä- söylemek, demek, ifade etmek

s.-miş ärür 179, 184

s.-sär 346

s.-yür 224

s.-yürlär 72, 255, 259

sakıngalı s.-gäli 386

SÖZLÄMÄK, sözlämäk söyleme, deme, ifade etme

s. üzä 401

s.-intın 115

sudur (< Sogd. *swttr* ~ Skr. *sūtra*) Buddha'nın sözlerini içeren kitap

padmal(a)ṅk(a)r s.-ta 183, 202, 224

padmalaṅk(a)r s.-ta 385

ṣurungame s.-ta 48

suv su

oot suv yeel adaları 37

s. 80, 80, 81, 118, 189, 190, 398

s.-ka 5, 78, 187, 191

s.-ta 5, 80

s.-taki 4

süzök saf, temiz, arınmış, içinde tutku tohumu bulunmayan

arıg süzök 82, 96, 171, 173, 325

s. köñüllüg suvka 190

s. suv 81

s. suvka 78

süzülmäk I inanmak. bkz. *kertgün-*

s.-tä ulatı 10

süzülmäk II arınma, temizlenme

s. üzä 189

süzül- arınmak; (su) süzölmek

suv s.-sär 80, 190

şiravak (< Skr. *śrāvaka*) Buddha'nın vaazlarını dinleyip rahip olmayan canlı türü

ş. t(ä)ṅri yalḥok 138

şiravast (< Skr. *śrāvastī*) Hindistan'da Eski bir şehir

ş. balıkta 49

şuntse kristal (~ Skr. *sphaṭikam* ~ Çin. 水晶 *shui jing*)

ULUG ş. monçuk 96

ş. monçukta 99

ş. monçuk 99

şurungame (< Skr. *śūraṅgama*) bir sūtra adı

ş. sudurta 48

taki de; dahi, ve

t. 277

tam duvar

t. üzä 50

tamu (< Sogd. *tmw*) cehennem

asure t. piret 138

tanuklamak tanık olma, tanıklama

t. ärür 27, 304

tanukla- tanık olmak, tanıklamak

t.-galı umazlar 402

t.-guluk 27, 276-277, 303-304

t.-mışın 359-360

t.-sar 151

tanuklaştır- tanık olmasını sağlamak, tanıklattırmak

t.-galır üçün 30

tanu- farkına varmak, tanımak

t.- madın 43

tap irade, istek

ärkçä t. +ça 287, 309, 311

tapçasız kirsiz, temiz

kirsiz t. 325

tap- bulmak

-galı bolur 116

t.-dı 59

t.-madın 115

t.-mış 58

t.-mış ärmäz 60

t.-sar 61

tapın- saygı göstermek, hizmet etmek

t.-mış udunmuş 384

tapla- inanmak

t.-sar 220

t.-yurlar 315

taplag inanç, arzu, ihtiras (~ Skr. *kṣānti* ~ Çin. 忍辱 *ren ru*)

kurug t.-ta 151

taş dış, dışında

KÖDÜL'tin t. 157

köñültin t. 218

taştın sıñar dışarıda, dışında

t. s. 47, 63

taştıg tat (~ Skr. *rasa* ~ Çin. 味 *wei*) tat, tatma duyusu

yıd, t. büriştig nom 102

taştıgsız özvarlıksız, boş, mahiyetsiz (~ Skr. *niřsvabhāva* ~ Çin. 無性 *wu xing*) 196

kurug t. 196

tavran- davranışta bulunmak

katıgılanıp t.-ıp 386

tayan- dayanmak, yaslanmak, temel almak

t.-gulug 382

t.-ıp 4, 5, 85, 86, 88, 88

t.-masar 394

t.-masar ilinmäsär 262

t.-mış 89

t.-sar 395

t.-zunlar 397

tayanmak dayanma, yaslanma, temel alma

nomka t. 90

te-, ře- demek, söylemek

t.-güçi 219

t.-p 9, 12, 32, 44, 49, 51, 53, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 66, 68, 70, 72, 74, 75, 78, 93, 94, 94, 127, 131, 182, 188, 191, 193, 194, 204, 210, 214, 216, 218, 220, 223, 227, 259, 312, 324, 354, 355, 384, 388, 400, 401

t.-p SÖZLÄMÄK üzä 401

t.-p sözlämäkintin 115

t.-p sözlämiř 179, 184

t.-p sözläyürlär 255, 259

t.-p t.-sär 89, 110, 126, 187, 318

t.-p t.-yürlär 9

t.-p y(a)rılıkamış ärür 202, 380, 384

t.-sär 89, 113, 185, 260, 265

tegli denen, adlı

köñül t. 196

KÖDÜL t. 65, 135, 387

nom t. 102

piret yulki t. 138

temäk deme, söyleme

t. üzä 118, 398

temämäk söylememe, dememe

t. üzä 117

t.-indin 115

temin derhal hemen

t. 262, 279, 350

tet- denmek, adlandırılmak

t.-ir 163, 193, 230, 268

täg, ƣäg gibi, kadar

t. 5, 90, 92, 95, 106, 122, 125, 149, 158, 166, 174, 175, 207, 221, 257, 260, 261, 284, 284, 317, 318, 323, 349, 350, 363, 383, 390

täg- ulaşmak, elde etmek

t.-äyin 260, 265

t.-gäli 202, 262, 267, 313, 350

t.gülük 349, 369

t.-ir 369

t.-mädin 363

t.-mäz 401

t.-miş 367

t.-sär 263

tägir tägmäz değer değmez 375

tägi -A kadar, gibi

apamuka t. 293

tözki t. 283

tägin- ulaşmak, elde etmek; çekmek, hissetmek

t.-däçitin 366

t.-düktä 244

t.-ip 45

täginmäz ulaşılmaz

t. 59, 61, 66, 67, 69

tägsilmäksiz değişmez, değişmeden kalan (~Skr. *atyanta-prakṛiti-parisuddhi*)

t. 23, 212, 289, 293

tägsilmäksizin değişmeksizin, değişmeden

t. tuyup 290

tägsür- değişmek

t.-ür 309

tägzin- dönmek, dolaşmak

t.-ip 8, 45

t.-miş 87

t.-ürlär 110

tälim çok, pek çok, sayısız

üküş t. 123

t(ä)ḡri tanrı

t. burhan 48

t.+m 59, 62, 66, 67, 69

t. y(a)rl(i)kın 71

t. yalḡok asure 138

ay t.+kä 188

ay t. 189

t. BURHAN 376

täprä- hareket etmek, kıpırdamak

t.-mädin turur ärsär 101

täpr(ä)mäksiz, täprämäksiz hareketsiz, kıpırtısız

işsiz t. 279

soka t.-siz 208-209

t. köḡül 176-177, 208-209

t. tözin 130, 233, 269

t. turdaçı 169

tugmaksız t. 331

täprät-, täpräṭ- hareket ettirmek, kıpırdatmak

t.-gäli umaz 178

t.-ip 208

t.-mäsar 82-83

tıdıg engel

t. kulsar 215

tıdmak engel olma, engelleme (Skr. *śamatha* ~ Çin. 止 *zhi*)

t. kohulamak 296 (~ Skr. *śamatha-vipaśyanā* ~ Çin. 止觀 *zhi guan*)

t.-ı 296

tıltag, tıltag sebep, neden (~ Skr. *hetu* ~ Çin. 因 *yin*)

t. basutçı (~ Skr. *hetu-pratyaya* ~ Çin. 因緣 *yin yuan*)108, 164, 165, 167, 168

t. orontakı 300

t.+ıntın 146

t.+ta turup 295

t.+tın 302

tınl(ı)g canlı

t.+lar 39, 42, 63, 65, 72, 87, 146, 250

t.+larnı 123

t.+takı 304, 305

tılä- dilemek, istemek, aramak

t.-däçi 75, 84

t.-däçisi 54

t.-gäli 52

t.-gü 77

t.-miş 65, 71, 90, 92, 258

t.-p yorıyur 52

t.-sär 91

t.-yürlär 47, 63

t-dükdä 114

tilgänlig tekerlekli

altun t. 242, 249

tolp bütün, tamamı

t. 142, 239, 241, 256

tolun mükemmel, bütünlüklü

t. bütmiş (~ Skr. *prasiddha*) 275

toor ağ, balık ağı

t. +nuṅ 389, 390, 391, 392

toyın (< Çin. 道人 *dao ren* ~ Skr. *bhikṣu*) rahip

t. bolup 245

törlüg çeşit, çeşitli, tür, türlü

iki t. 15

tümän t. 180

ÜÇ t. 125, 276

törü- türemek, ortaya çıkmak, oluşmak

t.-miştä 170

t.-p 159

t.-r 5

töz, töz töz, cevher (~ Skr. *svabhāva* ~ Çin. 性 *xing*)

t. 6, 253, 289, 306, 307, 388

t. +iṅä 14, 113, 156 201, 204, 260, 262, 310, 394, 395, 397

t. +i 41, 211, 225, 234, 256, 295, 303

t. +nüṅ 135

t. +intin 181

nom t. +i 204, 224

t. +inçä 9-10, 18, 23, 29, 38, 40, 101, 104, 105, 177, 272, 278, 293

t. +iniṅ 313, 335, 337

t. +intä 33, 108, 155, 167-168, 229, 257, 280, 285-286, 322, 338-339, 340

t. +in 20, 21, 31, 32, 33, 42, 116, 117, 117, 118, 118, 130, 133, 182, 199, 233, 255, 269, 279, 186, 291, 294, 304, 311, 316, 317, 319, 320, 325, 346, 346, 370, 371, 376, 379, 404

köñül t. +i 169, 173, 209, 292 (~ Skr. *citta-svabhāva* ~ Çin. 心性 *xin xing*)

KÖDÜL t. +i 19, 22, 22, 34, 40, 40, 119, 289, 290, 294, 327, 328, 330, 332, 341, 343

tözki töze ait, töze ilişkin

t. 14, 206, 248, 250, 253, 282, 283

tözlüg tözli, cevherli

BİR t. (~ Skr. *samatā* ~ Çin. 平等 *ping deng*) 113, 148, 148, 149

t. 24, 24, 120, 145, 147, 147, 233, 269, 378

tözün asil, soylu (~ Skr. *ārya* ~ Çin. 聖 *sheng*, 善 *shan*)

partaçanlar t.-lär 2

t. 13, 25, 26, 130

t. yolka 401 (~ Skr. āryamārga ~ Çin. 八正道 ba zheng dao)

t. volta 191 (~ Skr. āryamārga ~ Çin. 八正道 ba zheng dao)

t.-lär 84, 121, 192, 363, 396

t.+lärda 136, 306-307

t.+lärniñ 139-140

t.+tä 145

tug- doğmak, ortaya çıkmak, belirmek

t.-ar 3, 162, 214, 347

t.-daçı ärmüz 34

t.-a turur 43

t.-magaylar 77-78

t.-daçı 154

t.-up 168, 251

t.-maz ärkänki 234, 237-238, 241, 253, 258

ökünç t.-up 245

t.-mışın 247

t.-galı bolmaz 388

t.-sar 16, 40, 177, 178, 208

tugmaksız doğmamış, yaratılmamış, belirmemiş. (~ Skr. *anutpanna*; Çin. 不生 *bu*

sheng)

t. 176, 224, 235, 293, 331, 335

t. bolup 105

t. KÖDÜL töziñä 14

*t. öçmäksiz (~ Skr. *anutpāda-anirodha* 不生不滅 *bu sheng bu mie*) 40, 42*

t. töziñä 104

t.+ta 106

tuñzi genç (< Çin. 童子 *tong zi*)

t. urıka

tur- durmak, kalmak; yana olmak

amrılıp t.-up 19

ançak(i)ya t.-up 160, 162
basuŋçıtın t.-ur 9, 12
bilgä biligdä t.-up 299
bolmuş t.-ur 51
dyanta t.-up 297
käzigindä t.-up 12
kuruŋ taplagta t.-miş bolur 151
särilip t.-daçılar 33
t.-daçı 283, 286, 289, 292
t.-daçı ärmäz 157
t.-daçı ärür 41, 137, 168
t.-sar 177, 279
t.-ur ärmäsär 86
t.-ur ärsär 38, 134, 166
täprämadin t.-ur ärsär 101
tayanıp t.-daçı ärürlär 4
tayanıp t.-miş 5
tayanıp t.-up 86
tıltagta t.-up 295
tözinçä t.-up 101, 293
tözinçä t.-ur 101, 105
tuga t.-ur öçä t.-ur 43
tugmaksızta t.-ur 106
tüzütä t.-up 35, 132
uŋru t.-miş 173
üçün tözün yolta t.-daçı 192
y(a)ruk yaŋuk t.-daçı ärür
yügärü t.-daçı 270

turgur- oluşturmak, meydana getirmek; bulundurmak

adkag t.-miş 156
adkagın t.-makıntın 112
bilgä biligdä t.-urlar 29
bokurup t.-mazlar 336-337, 338
köñül t.-up 154

m(ä)n körümni t.-up 44

nıṣvanı t.-up 44

nıṣvanıların t.-up

nomni t.-up 155

sakinç t.-sar 218

t.-madaçı ärür 274

t.-madın 261

t.-maz ärrip 323

turgurmak oluşturma, meydana getirmek; bulundurma

köñülni t. 291

tusu yarar, fayda

t. bolmasar 398

tuşlug zamanlı, süreli, zaman(la sınırlanmış)

t. ärmäz 234

tuṭ- tutmak, temel almak, yerine getirmek, gerçekleştirmek

bo t(ä)ṣri y(a)rl(i)kın t.-sar 71

kavırasınça t.-sar 302

KÖDÜL nüñ tözin t.-sar 280

KÖDÜL'nüñ işin t.-sar 281

köñülni t.-up 71, 220

nom kapıgların t.-up 378

oron uya t.-up 43

t.-up 122

tuṭmak tutma

kudı t.+ıntın 50

tuym- duymak, işitmek; kavramak farkına varmak, sezmek, (~ Skr. *bodhi* ~ Çin. 菩 *pu*)

(bkz. **bodi tuymak**)

KÖDÜL tözin t.-sar 20

KÖDÜLni t.-sar 25, 26

köñülni t.-sar 9

t.-ayın 32, 89

t.-daçı bolup 20

t.-daçılar 46

t.-daçılarnıñ 285, 288, 291, 294

t.-galı uyur 372
t.-madaçılar 31, 32
t.-maduk tınl(i)glarnı 123
t.-maduklar ät'öz(i?) 311
t.-maduklarını 29
t.-mış ärmäz 277
t.-mış bahşılar 179, 255
t.-mış bolur 279
t.-mış k(ä)rgäk 88
t.-mış üdtä 22
t.-sar 307
tägşilmäksizin t.-up 290

tuydur-, tuytur- öğretmek, kavramasını sağlamak

t.-daçı ärür 276
t.-galı 123, 266
t.-galı tanuklaştırgalır üçün 30

tuymak kavrama, farkına varma, sezme (~ Skr. *bodhi* ~ Çin. 菩 *pu*)

bodi t. 149
t. 301
t. tözlüg 24
t. üzä 13, 263
tözin t.+ta 379
yañılmaklı t.+lı 15

tuyun- farkına varmak, anlamak, sezmek, aydınlanmak (~ Skr. *sambodhi* ~ Çin. 菩提 *pu ti*)

t.-up 12, 33, 83, 214, 248, 251, 252
sınarsok t.-up 46
t.-urlar 48
t.-mış tınl(i)glar 72
t.-sar 346

tuyunmak kavrama, farkına varma, sezme, aydınlanma (~ Skr. *sambodhi* ~ Çin. 菩提 *pu ti*)

t. 20

t. +ıg 75

tükä- bitmek, tamamlanmak

bitiyü t.-di

tül düş, rüya

t. +intä 243

t. +intäki 247

t. +täki 316-317

tümän on bin, tümen

t. törlüg adkangular 180

tünlük baca

t. üñtin 124

tüp tamamen; dip, alt

sagu t. +i 260

t. kurugka 313

tüpgär- derinlemesine incelemek, derinlemesine anlamak

t.-sär 267

tüpükginçä tam olarak, sonuna kadar, derinlemesine

t. tuydaçılarnıñ 288, 294

t. tuymadaçılar 32

t. tüz kurug 271

t. ukup 286

tüş başarı

t. +in tanuklagalı umazlar 402

t. +kä tägi 302

t. +kä yeñsär 301

tüş- düşmek, girmek, inmek; görüntü düşmek, yansımak

KÖDÜL 'kä t.-miş üdtä 103

körk t.-mädaçi 79

közüngütä t.-mişçä 143

t.-är 191

t.-miş kişi 85

t.-miş täg 260, 261

t.-sär 85

tüz pürüzsüz, tam.

t. kurug 271

tüzgär- bağdaştırmak, bağlantı kurmak

t.-sär m(ä)n 2

tüzü tam, bütün bir biçimde

t.+tä bolup 282

t.+tä turdaçı 137, 292

t.+tä turup 35, 132

u- -ebilmek yeterlik fiili, muktedirlik fiili

bädizägäli umaz 198

birikgäli umasar 15

birikgäli umaz 156

işlägäli umaz 287

KİR-ü umaz 401

särilip umatın 170, 172

täggäli umaz 202

täggäli umazlar 313

tanuklagalı umazlar 402

täprätgäli umaz 178

tuygali umasar 266

ukıtgalı umadın 118

ukıtgalı umaz 200

yukgalı umaz 178

uçsuz uçsuz, sınırsız

u. kıdıgsız 35

udı- uyumak

u.-p barıp 243

udun- saygı göstermek, hizmet etmek

tapınmuş u.-muş 384

ugra- niyetlenmek, planlamak

u.-p 32

ugrayu özellikle

u. 60, 68

uguş anlayış (~ Skr. *dhātu* ~ Çin. 界 *jie*)

nom u. 239 (~ Skr. *dharmadhātu* 法界 *fa jie*)

nom u. +ta 241

nom u. +ug 256

ujik harf, hece

bitig u. 120

u. akşar 120, 121, 127-128, 194, 199, 231, 378

uk- anlamak, öğrenmek

u.-daçı kişilär 117

u.-galı 371

u.-madın 316

u.-maduklar 319

u.-mamış ärip 376

u.-miş 320, 326, 370

u.-miş k(ä)rgäk 193

u.-sar 223

u.-up 174, 176, 278, 286, 317, 336, 338, 346, 365

ukıŋ, ukıt- anlatmak, öğretmek

u.-galı 28, 29-30, 118

u.-galı umatın 118-119

u.-galı umaz 199-200

u.-ıp 271, 273

u.-sar 120

u.-taçı 380, 388, 404

u.-u berälim 125

u.-ur 127, 129, 130

ukıtmak, ukıŋmak anlatma, öğrenme

u. 194, 232

u. ärsär 131, 195, 233, 269

ukmak anlama, öğrenme

u. 365

u. ärsär 284

u. ärür 277

u. üzä 349

ukmamak anlamama, öğrenmeme

u. 365

u. +intın 315

ulamak ekleme

u. üzä 360

ula- eklemek

u. -mış 348, 361

u. -mışın 361

uladı, ulağı ve bunun gibi, ve diğerleri

u. +lar 3

u. +larnı 91

u. 7, 8, 10, 98, 109, 145, 167

ULUG (大 *da*), **ulug** büyük, yüce, ulu

u. 139

U. 大 *da* 96

U. KİÇİG (大小 *da xiao*) 134, 136

umşunmak ümit etmek, ummak

u. küsämäk 319

umunçsuz umutsuz, beklentisiz

u. küsüşsüz 322

ur- yaklaŝtırmak, değdirmek

u. -dukta 98, 139

urı delikanlı, genç erkek

u. +ka 184

urug kök, tohum

izi u. +ı 278

usmak susama, susuzluk

u. 398

uya yuva

oron u. 43

ÜÇ (三 *san*), **üç** üç

Ü. 126

Ü. ARDİNİLÄR 1 (~ Skr. *trirātna* ~ Çin. 三寶 *san bao*)

Ü. bölük 270

Ü. *kölünjü* (~ Skr. *triyāna*) 11

Ü. *törlüg* 125, 276

üç üdki üç zamandaki; (Skr. *traiyadhvika*), 26

üçün için, -den, dolayı

ü. 30, 84, 110, 157, 191, 227, 324, 326, 327, 329, 331, 333, 335, 337, 339,
341, 342, 344, 364, 396, 402

üçünç üçüncü, üçüncüsü

ü. 129, 232, 268

ü. *bölük* 274

ÜD (時 shi), **üd, üd** zaman, çağ, devir

Ü. *tä* 63-64

ü. *+lärda* 329

ü. *+tä* 17, 18, 22, 22, 30, 53, 56, 58-59, 65, 67, 103, 235, 258

ÜÇ ü. *-ki* 26

üŧ delik

tünlük ü.-intin 124

ügüz nehir, ırmak

ü. *-täki suv* 398

üksü üstü, üzeri

ü. *+ntä* 96-97, 139

üküş çok, pek çok

ü. *ärdinilär* 384

ü. *tälim* 123

üküş kalplarda 385

ülgü(l)ä- ölçmek

bolmaz sakıngalı ü.-gäli 226

ün ses (~ Skr. *śabda* ~ Çin. 聲 *sheng*)

öŋ ü. 102

ü. *-+är* 142, 200

ün- çıkmak, dışarı çıkmak

ü. *-äyin* 94

üstäl- çoğalmak, artmak

ü. *-mädin* 18, 22

üzä ile, ve, birlikte

ü. 6, 10, 10, 11, 13, 13, 21, 37, 39, 47, 47, 48, 50, 51, 82, 117, 118, 120, 125
129, 156, 164, 167, 168, 189, 197, 195, 199, 201, 232, 236, 238, 246, 246,
263, 265, 267, 268, 275, 276, 309, 320, 324, 326, 328, 330, 332, 334, 349,
349, 360, 360, 362, 367, 374, 374, 378, 382, 384, 391, 392, 398, 399, 400,
401, 402

üzäki üstündeki

ü. 322

üzülmäksiz yok olmamış, kesilmemiş

ü. 329

üzül- kesilmek, sona ermek, yok olmak

ü.-üp 264, 313

ü.-üp *bargay* 312

Vapşı Özel ad

V. bahşı 404

ya yay

ok y. 354, 356

okın y.+sın 357

yag yağ

y. 90, 91

yalañuz yalnız, sadece

y. 257

yahlılg parlak

çoglug y. 249

yalñok insan (~ Skr. ~ *mānuṣa* ~ Çin. 人 *ren*)

t(ä)ñri y. asure 138, 244

yaltrımak parlama (~ Skr. *prabhākarī* ~ Çin. 發光 *fa guang*)

y. 300

y.+ı 301

yana tekrar, yine

y. 58, 60, 143, 217, 244, 251, 259, 372

yan- dönmek

kadaru y.-ıp

yanturu, yançuru tekrar, yine

y. 3, 5, 76

yañıl- (~ Çin. 惑 *huo*) yanılmak, hata yapmak, farkına varmamak

y.-ıp 87, 247, 250

y.-ur 375

y.-muş 22, 41, 64, 65

y.-sar 6, 21, 25

yañılmak yanılma, hata yapma, farkına varmama, (bilincinin) farkına varmama (~ Çin.

惑 *huo*)

y. üzä 13

y. +lı tuymaklı 14-15

y. tözlüg (~ Skr. avidyā) 23

y. +ıntın 63

yañılmaksız yanılmadan, hata yapmadan

y. 368

yañılmaksızın yanılmadan, hata yapmadan

y. 370

yañılçur- yanılmak, şaşırtmak

yolın y.-ır

yañır- şimdi olmak, yeni olmak; belirlemek??

y.-tukan 228

yañırçı ilk olarak, yeni

y. 295

yañ tarz, usül, yöntem, biçim

y. +lar 348

yañlok hata, yanlış

y. adkagta 273

y. adkanıp 230

yaşınmak yapışmak, tutunmak

ilinmāk y. 319

yaşınmaksız yapışmaksızın, tutunmadan

ilinmäksiz y. 321

yarag fayda, yarar

yığınça y. 298, 299

yaraş- oluşturmak, üretmek, çevirmek, uyarlamak

Vapşı bahşı y.-miş 404

y(a)raşmak, yaraşmak yaratmak, meydana getirmek

eřmāk y. 129, 232, 236, 238, 268

yaratıl- yaratılmak, meydana gelmek

y.-*mamişın* 273

yaraşın- oluşmak

ädgütä y.-*ıp* 251

yaraşınmak oluşma

y. 245, 325, 326, 328, 330, 332, 334

yaraşındur- kendi kendine olmak

y.-*daçı* 272

y(a)rl(i)k emir, buyruk

t(ä)řri y.+*ın* 71

y(a)rlıka- emretmek, buyurmak

teř y.-*miş ärür* 202, 380, 385

y.-*dı* 58, 60

y.-*miş* 49

y(a)ruk parlak, parlaklık; aydınlık (~ Çin. 明 *ming*)

y(a)ruk yaşuk parlak, parlak biçimde, 36, 235

y. 16, 16, 17, 19, 139, 205, 239, 308

y.+*ı* 144, 166

y(a)rut-, y(a)ruş- parlatmak, aydınlatmak

y.-*up* 10

y.-*daçı* 257

yařnädate, yařnädate özel ad (< Skr. *yajñādatta*)

y. 49, 55, 72-73

yaşuk parlak, açık

y(a)ruk y. *bildäçi ärür* 36

y(a)ruk y. *turdaçı ärür* 235

yazok günah, hata

y.+*ka girip* 244

yeel rüzgar, firtına

suv y. adaları 37

yer yer, mekan

y. +i oronı 314

y. +ig 367

y. +kä 84, 85, 86, 369, 373

y. +niḡ 373

y. +tä 85

YERTİNÇÜ (世界 *shi jie*) **yertinçü**, **yertinçü** yeryüzü (~ Sogd. *cnpwδβyp* ~ Skr.

jambudvīpa)

idiş y. (~ Skr. *bhājanaloka* ~ Çin. 世間 *shi jian*) 36

idiş y.-lär 36

y. (世界 *shi jie*) *+lärtä* 281, 283, 290

y. (世 *shi*) *+tä* 281

y. +lärdä 132, 288, 292

y. +tä 28-29, 202, 203

yeṭ- ulaşmak

tüşkä y.-sär 301

yid koku (~ Skr. *gandha* Çin. 香 *xiang*)

ün y. 102

yıgın yığın, bütün, tam

y. +ça yaraginça 298, 299

yılki hayvan

piret y. 138

yıltız, **yıltız** kök, cevher, öz

y. +ı 161, 163, 339

yıltızsız köksüz, temelsiz

y. 169, 172

yintäm, **yinṭäm** sadece, sürekli

y. 48, 365

yip ip, organ

öḡ y. +i 391

öḡ y. +in 392

öḡ y. +läri 389

ymä de, dahi, ve, bile, yine

ANÇULAYU y. 38, 119, 145, 161, 309 369, 376

ançulayu y. 82, 87, 102, 116 135, 141, 166, 172, 199, 201, 207, 237, 240, 250, 358 393, 400

y. 14, 20, 24, 24, 38, 40, 46, 63, 69, 74, 77, 93, 104, 120, 124, 147, 148, 163, 168, 180, 196, 204, 209, 225, 230, 258, 261, 261, 262, 264, 267, 277, 281, 323, 323 364, 366, 368, 371, 388

yok yok, değil; boş, bkz. **kurug** (~ Skr. *śūnya* ~ Çin. 虛 *xu*, 無性 *wu xing*)

y. 92, 92, 176, 182, 182, 222, 222

y. *ärdük bolgay* 93

y. *ärip* 135, 150, 196, 225, 357, 373

y. *ärmiş* 54

y. *ärür* 93, 163, 181, 216, 217, 225, 228, 229, 242, 280, 281, 314

y. *bolmuş* 51

y. *bolmuşı yok* 57-58, 66, 66

y. *bolur ärmöz* 228-229

y. *tetir* 163

y. *+ın* 336, 337-338, 339

y. *+nı* 176

y. *bolmadı mu ärki* 57, 66

yokla- kaybetmek

y. *bolmak* 152

y. *-maz ärti* 74

y. *-miş* 55

y. *ärsär* 162

yol yol; yöntem, usül (~ Skr. *gati*; *mārga* ~ Çin. 道 *dao*)

ALTI y. (Skr. *ṣaḍ-gati* ~ Çin. 六道 *liu dao*) 8

burhan y. *+ın* (~ Skr. *buddha-mārga* ~ Çin. 佛道 *fo dao*) 71

tözün y. 191, 401 (~ Skr. *āryamārga*; 正道 *zheng dao*)

y. 366, 372, 375

y. *+nı* 382

yolça yol kadar

kälmiş y. 259

yori- yürümek; ilerlemek, yaşamak, sürmek

y.-p 358

küsänip y.-yorlar 363-364

sakınıp y.-p 362

sävinip y.-r 358

tägzinip y.-rlar 45

tiläp y.-yur 52

y.-r ärip 31

yörüg açıklama, yorum, (~ Skr. *artha* ~ Çin. 義 *yi*)

bahşılarnıñ y.-i 381

yuk- girmek, içine girmek, geçmek

y.-galı umaz 177-178

y.-masar 400

yuklun- içine alınmak, girmek

y.-madın 100

yultuz yıldız

y. gr(a)h 79, 80

yumkı bir araya gelmiş, hepsi birlikte, toparlanmış

y. tonup 392

yurt yer

oronı y.+ı 140

yügärü yukarı.

yügäri bol- yükselmek

y. bolup 103

yügärü tur- yükselmek

y. turdaçı 270

yükün- saygı göstermek, saygıyla eğilmek

ayayu ağırlayu yükünür m(ä)n 1

yüüz yüz, sima

y.+i

6.2. Sankritçe-Uygurca Dizin

<i>abhiprāya</i>	<i>abipiray</i>	74
<i>acintya</i>	<i>sakinguluki yok</i>	93
<i>ādarśavimba</i>	<i>körkdäş</i>	164, 149, 158, 174, 257, 284, 323, 144, 140
<i>adharmā</i>	<i>nom ärmäz</i>	221
<i>aiśvara</i>	<i>ärksinmäklig</i>	254
<i>ākāśa</i>	<i>kök kalık</i>	16, 17, 18, 37, 124, 132, 134, 158, 159, 160, 171, 175, 198, 200, 236
<i>akṣara</i>	<i>akşar</i>	120, 121, 128, 194, 199, 231, 378
<i>ālambana</i>	<i>adkag</i>	112, 156, 266, 274, 278, 312
<i>alobha</i>	<i>küsüşsüz</i>	322
<i>anādi</i>	<i>başlagsız</i>	36, 39
<i>ānanda</i>	<i>Anant</i>	49, 55, 57, 58, 59, 61, 65, 68
<i>anavabodhim</i>	<i>köñülsüz</i>	347
<i>aniruddha</i>	<i>öçmäksiz</i>	40, 42
<i>anutpanna</i>	<i>tugmaksız</i>	14, 40, 42, 104, 105, 106, 176, 223, 235, 293, 331, 335
<i>anuttara</i>	<i>adrok</i>	216
<i>anya</i>	<i>adın</i>	88, 89, 242, 389,
<i>apramāṇa</i>	<i>apamu</i>	293
<i>arasa</i>	<i>taııgsız</i>	196
<i>ārya</i>	<i>tözün</i>	13, 25, 26, 84, 121, 139, 145, 192, 306, 363, 396
<i>ārya-mārga</i>	<i>tözün yol</i>	191, 401
<i>asura</i>	<i>asure</i>	138
<i>ātma-dr̥ṣṭi</i>	<i>m(ä)n körüm</i>	44
<i>avabodhim</i>	<i>köñüllüg</i>	2, 133

<i>avidyā</i>	<i>biligsiz bilig</i>	5, 339
<i>avidyā</i>	<i>yañılmak tözlüg</i>	23
<i>bala</i>	<i>küç</i>	252
<i>bhagavat</i>	<i>ATI KÖTRÜLMİŞ</i>	57
<i>bhājanaloka</i>	<i>idiş yertinçü</i>	36, 142
<i>bodhi</i>	<i>bodi</i>	149, 379
<i>bodhi</i>	<i>tuymak</i>	13, 15, 22, 24, 149, 263, 301, 379
<i>bodhi-citta</i>	<i>bodi köñül</i>	251
<i>bodhi-cittôtpāda</i>	<i>bodi köñül örit-</i>	251
<i>buddha</i>	<i>burhan</i>	26, 28, 33, 48, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 76, 83, 84, 122, 137, 146, 190, 226, 246, 254, 303, 305, 308, 347, 359, 376, 388
<i>cakravartin</i>	<i>ç(a)k(i)rav(a)rt, çakirav(a)rt</i>	242, 249
<i>Candradeva</i>	<i>ay t(ä)ñri</i>	188, 189
<i>citta</i>	<i>köñül</i>	179 182, 195, 210, 213, 215, 217, 219, 220, 222, 223, 234, 238, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500
<i>citta svabhāva</i>	<i>köñül tözi</i>	14, 20, 21, 22, 31, 32, 33, 34, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500

		322, 338, 340, 181, 113, 156, 260, 262, 394, 395, 397, 201, 310
<i>cittôtpāda</i>	<i>KÖDÜL örit-</i>	251
<i>dāna</i>	<i>buşi</i>	324
<i>dāna- pāramitā</i>	<i>buşi p(a)ramit</i>	324
<i>darpaṇa</i>	<i>közüngü, közüngü</i>	50, 73, 121, 139, 141, 142, 143, 144, 149, 158, 163, 165, 174, 308, 323
<i>daśa-dharma-dhātu</i>	<i>on körk</i>	138
<i>dharma</i>	<i>nom</i>	27, 102, 153, 154, 181, 204, 204, 216, 218, 221, 222, 224, 277, 280, 281, 300, 389, 377, 381, 400, 401, 401, 404
<i>dharma-kāya</i>	<i>nomlug ätözlüg</i>	341
<i>dharma dhātu</i>	<i>nom uğuş</i>	239, 241, 256,
<i>dhyāna</i>	<i>dyan</i>	11, 296, 297
<i>dhyāna- pāramitā</i>	<i>dyan p(a)ramit</i>	332
<i>dravya</i>	<i>äd</i>	92, 98, 133, 136, 261, 322
<i>dr̥ṣṭi</i>	<i>körüm</i>	44
<i>duḥkha</i>	<i>ämgak</i>	39, 45, 369
<i>duṣkṛta</i>	<i>ayıg kılınç</i>	7
<i>gandha</i>	<i>yıd</i>	102
<i>gati</i>	<i>yol</i>	8, 71, 191, 259, 259, 366, 372, 375, 382, 401
<i>grāha</i>	<i>adkag</i>	112, 156, 266, 274, 278, 312
<i>graha</i>	<i>gr(a)h</i>	79, 80
<i>grh-</i>	<i>adkan-</i>	44, 94, 212, 213, 230
<i>hetu</i>	<i>basutçı, basutçı</i>	8, 12
<i>hetu</i>	<i>tıltag, tıltag</i>	146, 295, 300, 302
<i>hetu-pratyaya</i>	<i>tıltag basutçı</i>	164, 165, 167, 168, 108
<i>hīna</i>	<i>kiçig</i>	136

<i>hīnayāna</i>	<i>kiçig kölüñü</i>	46
<i>jambudvīpa</i>	<i>idiş yertinçü</i>	36, 142
<i>kalpa</i>	<i>k(a)lp</i>	385
<i>kāya</i>	<i>ätöz</i>	166-167, 243, 246, 311, 323
<i>kleśa</i>	<i>nizvanı</i>	7, 44, 109, 148, 336, 338
<i>kṣāṇa</i>	<i>kṣan</i>	263
<i>kṣānti- pāramitā</i>	<i>sārinmāk p(a)ramit</i>	328
<i>kṣānti</i>	<i>taplag</i>	151
<i>kuśala</i>	<i>ädgütä yaratınmak</i>	251
<i>lakṣaṇa</i>	<i>b(ä)lgü</i>	<i>b. üzä</i> 47 314, 212, 315, 286
<i>mānuṣa</i>	<i>yalñok</i>	138, 244
<i>mānuṣa,</i>	<i>kişi</i>	58, 75, 85, 114, 117, 137, 308, 320, 353, 355, 357, 360, 367, 368, 374, 370
<i>mārga</i>	<i>yol</i>	8, 71, 191, 401
<i>nāman</i>	<i>at</i>	57, 61
<i>namo</i>	<i>aya- ağırla- yükün-</i>	1
<i>niḥsvabhāva</i>	<i>kurug tatıgsız</i>	196
<i>nirvāṇa</i>	<i>nirvan</i>	12, 94, 148, 301
<i>nom</i>	<i>bitig</i>	120, 355, 360
<i>Padmālaṅkāra Sūtra</i>	<i>padmal(a)ṅk(a)r sudur</i>	183, 202, 224, 385
<i>pañca-kāma-guṇa</i>	<i>beş küsänçig</i>	244
<i>pāramitā</i>	<i>p(a)ramit</i>	324, 326, 328, 330, 332, 334
<i>prabhākarī</i>	<i>yaltrimak</i>	300, 301
<i>prajñā</i>	<i>bilgä bilig</i>	10, 11, 297, 298
<i>prajña-pāramitā</i>	<i>bilgä p(a)ramit</i>	334
<i>prajña</i>	<i>piratña</i>	342
<i>pratyekabuddha</i>	<i>piratikabut</i>	137
<i>preta</i>	<i>piret</i>	138
<i>prthagjana</i>	<i>prtagçan, prtagçan</i>	2, 13, 25, 31, 136, 140, 142, 145, 306
<i>punya</i>	<i>ädgü kılınç</i>	8,

<i>rāga</i>	<i>az</i>	39, 109, 336
<i>rasa</i>	<i>tağı</i>	102
<i>rātna</i>	<i>ārdini</i>	1
<i>rūpa</i>	<i>öj II</i>	100, 102
<i>rupalakṣaṇadharmā</i>	<i>bod bālgülüğ nomlar</i>	231
<i>śabda</i>	<i>ün</i>	102, 142, 200
<i>ṣaḍ viṣayāḥ</i>	<i>ALTI ADKANGU</i>	103, 104
<i>ṣaḍgati</i>	<i>ALTI yol</i>	8
<i>sādhu</i>	<i>sadu</i>	405
<i>samatā</i>	<i>BİR tözlüğ</i>	113, 147, 148, 149, 306
<i>śamatha</i>	<i>tıdmak</i>	296
<i>śamatha-vipaśyanā</i>	<i>tıdmak kolulamak</i>	296
<i>saṃbodhi</i>	<i>tuyun-</i>	12, 33, 46, 48, 72, 83, 214, 248, 251, 252, 346
<i>saṃbodhi</i>	<i>tuyunmak</i>	20, 75
<i>saṃsāra</i>	<i>sansar</i>	9, 26, 45, 87, 94, 110, 148, 250
<i>svacitta</i>	<i>öz köñül</i>	71, 76, 103, 122, 126, 142, 187, 190, 252, 253, 322
<i>śikṣāpada</i>	<i>ç(a)hşap(a)t</i>	326
<i>śīla- pāramitā</i>	<i>ç(a)hşap(a)t p(a)ramitta</i>	326
<i>sparśa</i>	<i>büritiğ</i>	102
<i>śrāvaka</i>	<i>şiravak</i>	138
<i>śuddha</i>	<i>arığ</i>	12, 82, 96, 101, 171, 173 325
<i>śūnya</i>	<i>kurug</i>	35, 48, 150, 151, 152, 153, 154, 196
<i>śūraṅgamasūtra</i>	<i>şurungame sudur</i>	48
<i>suvarṇa</i>	<i>altun</i>	205, 242,
<i>svabhāva</i>	<i>töz, töz</i>	6, 14, 20, 21, 31, 32, 33, 41, 42, 108, 113, 116, 117, 118, 130, 133, 155, 156, 167-168, 186, 199, 182, 201, 204, 211, 225, 229, 233, 234, 253, 255, 256, 257, 260, 262, 269, 279, 280,

		285-286, 289, 291, 294, 295, 303, 304, 306, 307, 311, 316, 317, 319, 320, 322, 325, 310, 338-339, 340, 346, 346, 370, 371, 376, 388, 379, 394, 395, 397, 404
<i>traiyadhvika</i>	<i>üç üdki</i>	26
<i>trirātna</i>	<i>ÜÇ ĀRDİNİ</i>	1
<i>trividha-dvāra</i>	<i>ÜÇ törlüg kapıg</i>	125
<i>upādāna</i>	<i>al-</i>	92, 176, 182, 225, 336
<i>vastu</i>	<i>äd</i>	92, 98, 133, 136, 196, 261, 322
<i>vikalpa</i>	<i>ağır-</i>	299
<i>vikalpa</i>	<i>adırtla-</i>	203, 211
<i>vikalpa</i>	<i>böl-</i>	203, 211
<i>vimala</i>	<i>arıg</i>	82, 96, 171, 173, 325
<i>vi-mukti</i>	<i>kutrul-</i>	183, 344
<i>vi-mukti</i>	<i>öz-, öz-</i>	47, 183, 243
<i>vipaśyanā</i>	<i>kolulamak</i>	296, 297
<i>vīrya</i>	<i>katıgılanmak</i>	248, 252, 358
<i>vīrya-pāramitā</i>	<i>katıgılanmak p(a)ramit</i>	330
<i>vişaya</i>	<i>adkangu</i>	103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 147, 148, 157, 167, 174, 177, 180, 240, 271
<i>vitatha</i>	<i>özüg igid</i>	211
<i>yāna</i>	<i>kölünjü</i>	11, 46
<i>yoga-kṣema</i>	<i>enç oron</i>	266
<i>mahā</i>	<i>ulug</i>	96, 134, 136

6.3. İkilemeler Dizini

al- kâmiş-: almak-atmak 92, 182

alku barça: hepsi, tümü, tamamı 110, 158, 192, 203, 222, 228, 276, 302, 316, 347, 396

arığ süzök: temiz, arı, kirsiz, lekesiz 82, 96, 171, 173, 325, 340

aya- ağırla-: saygı göstermek, saygıyla eğilmek 1

az övkâ: açgözlülük ve öfke 109

başla- edâr-: rehberlik etmek, takip etmek 368

bäkiz bälgülüg: açık seçik 223, 333, 345

bışrun- katıglan-: çalışmak, çabalamak 403

bilgä bilig, BİLGÄ BİLİG: üstün bilgelik (~ Skr. *prajñā*) 10, 11, 297, 298, 334, 342

BİLİGSİZ BİLİG (~ Skr. *āvidya*): bilgisizlik, bilincinin farkında olmama 6, 339

bitig üjik: yazı, harf 120

bod bälgülüg: belirli, görünüşü olan, belirmiş 194, 231

bodi tuymak: aydınlanma, erme 149

bodlug bälgülüg: belirli, görünüşü olan, belirmiş 128

bokur- turgurma-: yok etmek 336, 338

böl- ağır- bölmeden, ayırmadan 299

böl- adırtla-: bölen, ayıran 203, 221, 299

çın kertü: gerçek 277, 387

eţmāk yaratmak: yaratmak, meydana getirmek, oluşturmak 129, 232, 236, 238, 268

ÄDGÜ ÄDGÜ: iyi, iyi 405

ädgü ayıg: iyi ve kötü 7, 266

ärkçä tapça: iradeye göre, isteğe göre 287, 309, 311

äzüg igid: hatalı, yanlış 211

idiş yertinçü: cansız dünya 36, 142

ilinmāk yapşınmak yapışmak, tutunmak 319

ilinmäksiz yapşınmaksız yapışmadan, tutunmadan 321, 342

işsiz täprämäksiz: hareketsiz, kıpırtısız, eylemsiz 279

iz urug: iz, belirti, kalıntı 278

käs- böl-: kesmek, bölmek, parçalarına ayırmak 307

kirsiz tapçasız: kirsiz, temiz, arı 325

kök kalık: gökyüzü 16, 17, 18, 37, 124 132, 134, 158, 159, 160, 171, 175, 198, 200, 236,

kurug öçmiş: boş, sönmüş 210

kurug ötvi: boş, saydam 35

kurug taıırsız: boş, tatsız 196

m(ä)n k(ä)ntü özüm: ben kendim 2, 146, 184

oron uya: yer, yuva 43

oron yurt: yer yurt 140

oz- kutrul-: kurtulmak 344

öç amrıl-: sönmek, sakinleşmek 19, 23, 38, 41

öç- keç-: yok olmak, sönmek 165

öñi adrok: farklı, ayrı 216

pratya bilgä bilig: (~ Skr. *prajñā*) bilgelik bilgisi, yüce bilgi, mükemmel bilgi 342

sakın- ülgü(l)ä-: düşünmek, hesaplamak 226

sav sakınç: söz-düşünce 272

tapın- udun-: saygı göstermek, hizmet etmek 384

tayan- ilin-: dayanmak, bağlanmak 262

tıd- kolula-: engellemek-arzulamak 296

tıltag basutçı: sebep yaratan yardımcı 108, 164, 165, 167, 168

töz bälgü: töz-işaret 286

tug- öl-: doğmak-ölmek 40

tugmaksız öçmäksiz: doğmamış ve yok olmamış 40, 42

tugmaksız täprämäksiz: doğmamış ve hareketsiz 176, 331

tuyun- katıglan-: sezmek-eziyet çekmek 248

uk- tuy- büyük küçük 371

ULUG KİÇİG: büyük küçük 134, 136

umşunmak, küsämäk 319

umunçsuz küsüşsüz 321

ujik akşar: harf, hece 120, 121, 128, 194, 199, 231, 378

üküş tälim: çok, pek çok 123

y(a)ruk yaşuk: parlak, açık 36, 235

yer oron: yer, mekan 314

yıg yarag: tam ve faydalı 298, 299

yultuz gr(a)h: yıldız, gezegen 79, 80

7. SONUÇ

Çalışmamda Vapşi Bahşi'nin yazıp Çisön Tutuñ'un istinsah ettiği *Köñül Tözin Ukıtdaçı Nom* adlı Eski Uygurca bir eser incelenmiştir. Eski Uygurların düşünce tarihinde gelmiş olduğu noktayı göstermesi bakımından gerek konusu gerekse içeriği ile dikkat çeken bu eseri seçmemizdeki neden, eserin budistik terimler açısından zengin olmasıdır. Çalışmada, yeni Türkoloji verileri ışığında metnin yazı çevrimini yapmak, Salt-Bilinç öğretisi çerçevesinde ve esere kaynaklık eden *Lañkāvātāra Sūtra*'dan yapılan tanıklamalarla metni yeniden yorumlamak, metinde geçen terimleri açıklamalar ve Terimler, İbareler ve Deyimler bölümlerinde Sanskritçe, Çince ve Japonca denklikleriyle ele almaktır.

Giriş, Yazıçevrimi, Tercüme, Açıklamalar, Terim, İbare ve Deyimler ve Dizinler olmak üzere altı bölümden oluşan çalışmanın *Giriş* bölümünde eser ve eser hakkında yapılan çalışmalar, çalışmada izlenen yöntem hakkında bilgi verilmiş; Mahayana Budizminin kavramları hakkında ve Madhyamika ve Yogacara Okullarının boşluk ve salt-bilinç öğretisi hakkında genel bilgi verilmiştir. Metnin temelini oluşturan **sūnyatā**, **citta**, **cittamātra** kavramları metin ve öğretisi çerçevesinde değerlendirilmiştir.

30 yaprak 305 satırdan oluşan düzyazı eserin transliterasyonunun ve transkripsiyonunun yapıldığı *Metin* bölümünde eser "Göttingen Ekolü"ne göre yeniden incelenmiştir. Metindeki Çince ideogramlar transliterasyona eklenmiş, bu ideogramların Uygurca karşılıkları ise büyük-küçük karakterlerle transkripsiyona eklenmiştir. İmlası oldukça düzgün olan eserde *t-d* ve *z-s* kullanılması dışında herhangi bir yazım özelliğine rastlanmamıştır. *Tercüme* bölümünde genel olarak metne bağlı kalınmış, eklendiğinde metni anlaşılır kılan sözcükler parantez içinde belirtilmiştir. Metinde geçen Budist terminolojiye ilişkin sözcüklerin Sanskritçeleri parantez içinde italik olarak verilmiştir. Çince ideogramla gösterilen sözcükler de italik olarak tercümede ayırt edilmiştir.

Açıklamalar bölümünde, özellikle Salt-bilinç öğretisini aydınlatmaya yönelik açıklamalar yapılmıştır. Genel olarak *Lañkāvātāra Sūtra*'dan etkilenmiş olan eserin içeriği Suzuki'nin *Studies in the Lañkāvātāra Sūtra* adlı çalışmasıyla karşılaştırılmış ve metne paralel kısımlar verilmiştir.

Terimler, İbareler ve Deyimler bölümünde, metnimizde Budist terimler açısından önemli görülen sözcükler madde başı yapıp yanına anlamları verilmiş, Sanskritçe Çince, ve Japonca karşılıkları parantez içinde gösterilmiştir. Özellikle Salt-bilinç öğretisine ait söz dizileri ve bir sava işaret eden bazı cümleler alt madde olarak madde başının altına **bold-italik** olarak eklenmiştir. Madde başındaki Salt-bilinç öğretisine ilişkin olabilecek sözcükler ve bazen alt maddeler, çeşitli sözlüklerden ve Mahayana Budizmi hakkındaki çalışmalardan tanıklanmıştır. İçeriğinde Mahayana Budizminin Salt-bilinç öğretisine ilişkin sözcük bulunan bazı Budist Uygur eserleri taranmış, ilgili sözcükler italik olarak verilmiş ve alıntıların satır numaraları eklenmiştir.

Çalışmanın son bölümü olan *Dizinler* bölümünde, Uygurca-Türkçe, Sanskritçe-Uygurca ve İkilemeler dizini yer almaktadır. Uygurca-Türkçe dizinde, eserde geçen tüm sözcükler ekleri ve geçtikleri satır numaralarıyla verilmiş ve bazı sözcüklerin Sanskritçe ve Çince karşılıkları eklenmiştir. Alt maddelerde bulunan Budist terimlerin de Sankritçe ve Çince karşılıkları eklenmiştir. Sözlükte, metinde Çince ideogramlarla gösterilmiş olan sözcükler büyük-küçük karakterlerle ayırt edilmiştir. Çalışma kaynakçalar bölümüyle sonlanmaktadır.

Bu çalışma, Türklerin düşünce ve inanç tarihindeki yerlerini, beslendikleri Budist öğretiyi ve onun literatürünü gözler önüne sermek bakımından önemlidir. Kullanılan sözcüklerin prajñāpāramitā literatüründeki özel anlamları ve terim anlanmaları hakkındaki açıklamaların Türkiye Türkolojisi için faydalı olmasını umut ediyorum.

KAYNAKÇA

Arat, Reşit Rahmeti. 1987 **Makaleler Cilt I.** yayına haz. Osman Fikri Sertkaya. Ankara: TKAE.

-----1991. **Eski Türk Şiiri.** 3. bs. Ankara: TTK.

-----1999. **Kutadgu Bilig I. Metin.** Ankara: TDK.

-----1998. **Kutadgu Bilig II. Çeviri.** 7 bs. Ankara: TTK.

Atalay, Besim. 2006. **Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi I.** 5. bs. Ankara: TDK.

----- 2006. **Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi II.** 5. bs. Ankara: TDK.

----- 2006. **Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi III.** 5. bs. Ankara: TDK.

----- 2006. **Divanü Lûgat-it-Türk Dizini "Endeks". IV.** 5. bs. Ankara: TDK

Choi, Han Woo. 1988. "On some Chinese Loan-Words in Uighur". **CAJ 32**, 161-169.

Clauson, Gerard. 1972. **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish.** Oxford: Clarendon Press.

----- **Some Rough Notes on B.M M.S. Or. 8212 (108) Described as 'Buddhist Doctrinal Work in Uighur'"** (Yayınlanmamış çalışma).

Conze, Edward. 1959. **Buddhist Scriptures.** Haremondsworth: Penguin Classics.

----- 1953. "Ontology of Prajnaparamita". **PEW:116-129.**

----- 2004. **Kısa Budizm Tarihi.** çev. Ömer Cemal Güngören. İstanbul:Yol Yayınları.

Doerfer, Gerhars. 1993. **Versuch einer linguistischen Datierung älterer osttürkischer Texte,** Harrossovitz Verlag, Wiesbaden.

Eberhard, Wolfram. 1978. "Bemerkungen zum uigurischen Text des Śurangama Sutra". **China und seine westlichen Nachbarn:** 272-278.

----- 19178. "Uygurca Sutra hakkında Prof. EBERHARD'ın sinolojik mütalâaları". **Üçüncü TTK**: 338-342.

Edgerton, Franklin. 1972. **Buddhist Hybrid Sanskrit Grammar and Dictionary**. c. II. Delhi.

----- 1964. 2. bs. **Buddhist Texts Through The Ages**. New York and Evanston.

Elverskog, Johan. 1997. **Uygur Buddhist Literature**. Brepols.

Erdal, Marcel. 1991. **Old Turkic Word Formation: A Functional Approach to the Lexicon**. c. I -II. Wiesbaden.

----- 2004. **A Grammar of Old Turkic**. Leiden: Brill.

Gabain, Annemarie von. 2000. **Eski Türkçenin Grameri**. çev. Mehmet Akalın. 3 bs. Ankara: TDK.

Giles, Herbert A. 1912. **A Chinese-English Dictionary**. c. I-II. 2. bs. Shanghai: Che'n Wen Publishing Company.

Hamilton, James Russell. 1998. **Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası Kalyanamkara ve Papamkara**. Ankara: Simurg.

Jong, J. W. 1983. Review of Ş. Tekin *Buddhistische Uigurica aus der Yüan-Zeit*. **Indo-Iranian Journal** (25): 225-226.

Kara, Georg, Peter Zieme. 1976. **Fragmente tantrischer Werke in uigurischer Übersetzung: Berliner Turfantexte VII**. Berlin: Akademie Verlag.

----- 1977. **Die uigurischen Übersetzungen des Guruyogas. Tiefer Weg Von Sa-skya Paṇḍita und der Mañjuśrīnāmasaṃgīti: Berliner Turfantexte VIII**. Berlin: Akademie Verlag.

Kasai, Yukiyo. 2008. **Die uigurischen buddhistischen Kolophone. Berliner Turfantexte XXVI**. Berlin: Akademie Verlag.

Kaya, Ceval. 1994. **Uygurca Altun Yaruk: Giriş, Metin, Dizin**. Ankara: TDK.

Kern, Hendrik. 1896. **Manual of Indian Buddhism**, Strassburg.

The Lankavatara Sutra, Çev.. D. T. Suzuki, London 1956².

Laut, Jens Peter. 1984a. "Zwei Fragmente eines Höllenkapitels der uigurischen Daśakarmapathāvadānamālā". **UAJb N. F. 4**: 118-133.

----- 1984b. Review of Ş. Tekin *Buddhistische Uigurica aus der Yüan-Zeit*. **ZDMG 134**: 152-156.

----- 1986. **Der frühe türkische Buddhismus und seine literarischen Denkmäler**, Wiesbaden.

----- Klaus Röhrborn, 1988. **Der türkische Buddhismus in der japanischen Forschung**. Wiesbaden

Eimer, Helmut. 2006. **Buddhistische Begriffsreihen Als Skizzen des Erlösungsweges**, Arbeitskreis für Tibetische und Buddhistische Studien Universität, Viyana.

Felsefe Sözlüğü, (2003), Bilim Sanat Yayınları, Ankara.

Geng Shimin, H. J. Klimkeit, J. P. Laut. 1993b. Nachtrag zum "Erlangen der unvergleichlichen Buddhawürde. **AoF 20**: 369-390.

----- 1993a. Das Erlangen de unvergleichlichen Buddhawürde Das 15. Kapitel der Hami-Hs. Der MAITRISIMIT. **AoF 20**: 182-234 ve (XIII Tafeln)

Hazai, Georg / Zieme, Peter. 1971. **Fragmente der uigurischen Version des "Jin'gangjing mit den Gāthās des Meister Fu"** nebst einem Anhang von TAIJUN INOKUCHI. Berlin. Berliner Turfantexte 1)

Haussig, H. W. 1984. **Wörterbuch der Mytologie, Götter und Mythen des indischen Subkontinents**, Klett-Cotta.

Hirakawa, Akira. 2. bs. 1990. **A Buddhist of Indian Buddhism, from Śakyamuni to Early Mahāyāna.** Çev. Paul Groner, Delhi.

Japanese-English Buddhist Dictionary, 1979. Daito Suppansha, Tokyo.

Klimkeit, Hans Joachim. (1990) **der Buddha, Leben und Lehre.** Kohlhammer

Lessing, Ferdinand D. 1960. **Mongolian-English Dictionary.** Berkeley and Los Angeles: University of California Pres.

Buddhaghosa, Visuddhimagga, 1950. Cambridge: Harvard University Press.

Maue, Dieter / Klaus Röhrborn. 1980. "Zur alttürkischen Version des Saddharmapūṇḍarīka-Sūtra" **CAJ** 24, 251-273.

Moerloose, Eddy. 1973 "A List of Buddha Names in Old Turkish". **Samadhi** 7: 190-200.

-----1980. "Sanskrit Loan Words in Uighur". **Journal of Turkish Studies, Türklük Bilgisi Araştırmaları.** c. 4: 61-78.

-----1986. "*Uighur* ulatı". **AoF** 13, 123-133.

Molnár, A.- Zieme, P. 1989. "Ein weiterer uigurischer Erntesege" **AoF** 16: 140-152.

Müller, Friedrich W. K. 1922. **Uigurica III.** Berlin.

Mylius, Klaus. 2005. **Sanskrit-Deutsch Deutsch-Sanskrit Wörterbuch.** Wiesbaden: Harrassowitz.

Nadelyayev, V. M., D. M. Nasilov, E. R. Tenisev, A.M. Şerbak. 1969. **Drevnetyurkskiy Slovar'.** Leningrad.

- Nakamura, Hajime. 1975. 中村元. **Bukkyōgo daijiten** 佛教語大辞典[**Dictionary of Buddhist technical terms**]. 3 vols. Tokyo: Tokyo Shoseki.
- Ölmez, Mehmet. 1991. **Altun Yaruk III. Kitap (= 5. Bölüm)**. Ankara.
- 1997. Eski Türk Budist Çeviri Edebiyatına Kısa Bir Bakış. **Çağdaş Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış, Nevin Önberk Armağanı**. Ankara: 225-256.
- 1998a. Eski Uygurca *odug sak* İkilemesi Üzerine. **TDA 8**. Ankara: 35-37.
- 1998b. “Tibet Budhizmine Ait Eski Uygurca Bahşı Ögdisi”. **Bahşı Ögdisi: 60. Dogum Yılı Dolayısıyla, Klaus Röhrborn Armağanı, Festschrift für Klaus Röhrborn anlässlich seines. 60. Geburtstags.** yay. Jens Peter Laut, Mehmet Ölmez. Freiburg / İstanbul: 261-293.
- **Die alttürkische Xuanzang Biographie VI.** (baskıda)
- Petzold, Bruno. 1995. **The Classification of Buddhism Bukkyō Kyōhan, Comprising The Classification of Buddhist Doctrines in India, China and Japan**, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.
- Räsänen, Martti. 1969. **Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen**. Helsinki.
- Röhrborn, Klaus. 1971. **Eine uigurische Totenmese. Text. Übersetzung, Kommentar. Berliner Turfantexte II.** Berlin: Akademie Verlag.
- 1977-1996. **Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien: a -äräk 1-6.** Wiesbaden.
- 1983. “Zur Terminologie der buddhistischen Sekundärüberlieferung in Zentralasien”. **ZDMG 133**: 273-296.

----- 1985. "Śūnyavāda und Vijñānavāda. Zentralasiatische Resonanzen eines Schulstreits". **UAJb**, N.F. 5, 123-145.

----- 1991. **Xuanzang Leben und Werk, Teil 3: Die alttürkische Xuanzang-Biographie VII: Nach der Handschrift von Leningrad, Paris und Peking sowie nach dem Transkript von Annemarie von Gabain.** Wiesbaden.

----- 2004. **TDA** 14: 134

----- 1996. **Die alttürkische Xuanzang-Biographie VIII.** Nach der Handschrift von Paris, Peking und St. Petersburg sowie nach dem Transkript von A. VON GABAIN hrsg., übersetzt und kommentiert. Wiesbaden. (Xuanzangs Leben und Werk. 5. VdSUA. 34.)

----- 2010. **Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamisch-türkischen Texte aus Zentralasien, I. Verben Band I: ab- - äzüglä-**

Ruben, W. 1948. "Bir Uyğur filozofu hakkında" **III. Türk Tarih Kongresi, Ankara 15-20 Kasım 1943, Kongreye sunulan tebliğler, Türk Tarih Kurumu yayınları IX. 3:** 314-337.

Sanskrit-Wörterbuch der buddhistischen Texte aus den Turfan-Funden (und der kanonischen Literatur der Sarvāstivāda-Schule, 23 fasikül, Göttingen.
2010.

Scharlipp, Wolfgang, Ekkehard. 1986. "Fragmente eines uigurischen Kommentars zur Triṃśikā-vijñaptimātratāsiddhi des Vasubandhu" **UAJb**, N.F. 6: 122-136.

Schmithausen, Lambert. 1987. **Ālayavijñāna. On the Origin and the Early Development of a Central Concept of Yogācāra Philosophy. Part I: Text ve Part II: Notes, Bibliography and Indexes.** Tokyo.

Schumann, Hans Wolfgang. 1963. **Buddhismus, Philosophie zur Erlösung : Die grossen Denksysteme des Hīnayāna und Mahāyāna**, Bern

Semet, Ablet. 2005. **Xuanzangs Leben und Werk, Teil 8: Lexikalische Untersuchungen zur uigurischen Xuanzang-Biographie**. Wiesbaden, Harrassowitz Verlag.

Sertkaya, Osman Fikri. 1986. Eski Türk Şiirinin Kaynaklarına Toplu Bir Bakış. **Türk Dili, Türk Şiiri Özel sayısı I (Eski Türk Şiiri)**, sayı 409. Ocak: 43-80.

Shōgaito Masahiro. 1976. "On The Uygur Manuscript Or 8212 (108) in the British Museum". **Tōyō Gakuhō 57, 1-2**: 17-35.

----- 1993. **Studies in the Uighur Version of the Abhidharmakośābhaṣya-ṭīka Tattvārthā Volume II Text, Translation, Commentary and Glossary**. Kyoto: Shokado.

----- 2008 **Uiguburun Abidaruma ronsho no bunkengakuteki kenkyū. Uighur Abidharma texts: A philological study**. Kyoto.

Schumann, Hans Wolfgang. (1963) **Buddhismus, Philosophie zur Erlösung : Die grossen Denksysteme des Hīnayāna und Mahāyāna**, Bern.

----- 1990. **Mahāyāna-Buddhismus (Die zweite Drehung des Dharma-Rades)**. München: Diederichs.

Soothill, William Edward. 1937. **A Dictionary of Chinese Buddhist Terms**. London: Hodous.

Suzuki, Daisetz Teitaro. 1998. **Studies in the Lankavatara Sutra**, New Delhi.

Şen, Serkan. 2002. Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler. Yüksek Lisans Tezi. Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tekin, Şinasi. 1980a. **Buddhistische uigurica der Yüan-zeit**. Budapest.

.----- 1980b. **Maitrisimit nom bitig, Die uigurische Übersetzung eines Werkes der buddhistischen Vaibhāṣika-Schule: Berliner Turfantexte IX**. Berlin: Akademie Verlag.

-----1981. **Die Kapitel über die Bewußtseinslehre im uigurischen Goldglanzsūtra (IX und X)**. Bearbeitet von KLAUS RÖHRBORN und PETER SCHULZ. Wiesbaden.

----- 2008. “Budist Felsefesinin Bilgi Nazariyesi ile İlgili Uygurca Telif Bir Eser: Vapşı Bakşı'nın *Köngül Tözin Ukittaçı Nom* (Bilincin Tabiatını Öğreten Kitap) Adlı Eserinin, Çeviriyazı, Tercüme, Açıklamalar ve Tıpkıbasımı”, **Journal of Turkish Studies, In Memoriam Şinasi Tekin IV. 32/II**: Harward University.

Tekin, Talat. 1990. “On the Etymology of Uighur adgan-/adkan-/atkan-. **Central Asiatic Journal 34**: 300-308.

Tezcan, Semih. 1974. **Das uigurische Insadi-Sūtra. Berliner TurfanTexte III**. Berlin: Akademie Verlag.

Wilkins, Jens. 2001. **Die drei Körper des Buddha (trikaya), Ein Beitrag zum Verständnis einer zentralen Lehre des Mahayana-Buddhismus. Berliner Turfantexte XXI**. Turnhout.

.----- 2007. **Das Buch von der Sundeltilgung (2 vols.): Edition des altturkischbuddhistischen Kšanti Kılguluk Nom Bitig. Berliner TurfanTexte XXV**. Turnhout.

Williams, Monier. 1899. M., **A Sanskrit-English Dictionary**. Oxford.

Williams, Paul. 1989. **Mahāyāna Buddhism**, Routledge, London and Newyork.

Yakup, Abdurishid. 2010. **Prajñāpāramitā Literature in Old Uyghur**, **Berliner Turfan Texte XXVIII**, Turnhout, Belgium.

-----“**On the Newly Unearthed Uyghur Buddhist Texts from the Northern Grottoes of Dunhuang**”. Studies on Eurasian Languages. Festschrift in honour of Professor Masahiro Shōgaito’s Retirement. Kyoto: Nakanishi, s. 1-41.

Yusup, Alim: “On the source text of the *Xin tözin ukıdtaçı nom* in Old Uyghur”, **Studies in Turkic Philology, Festschrift in honour of the 80th birthday of Professor Geng Shimin**. China Minzu Universty Press s. 27-37

Zieme, Peter. 1975. "Ein uigurischer Erntesege" **AoF 3** 1975: 109-143.

----- 1976. **Fragmente tantrischer Werke in uigurischer Übersetzung**. **Berliner TurfanTexte VII**. Berlin: Akademie Verlag.

----- György Kara. 1980 *Ein uigurisches Totenbuch*. **Nāropas Lehre in uigurischer Übersetzung von vier tibetischen Traktaten nach der Sammelhandschrift aus Dunhuang British Museum Or. 8212 (109)**. Budapest.

-----1985. **Buddhistische Stabreimdichtungen der Uiguren**. **Berliner Turfantexte XIII**. Berlin: Akademie Verlag.

-----1991. **Die Stabreintexte der Uiguren von Turfan und Dunhuang**. Studien zur alttürkischen Dichtung Akadémiai Kiadó. Budapest: Bibliotheca Orientalis Hungarica XXXIII.

-----, 1992. **Religion und Gesellschaft im Uigurischen Königreich von Qočo, Abhandlungen der Rheinisch-Westfälischen Akademie der Wissenschaften, 88**: 43-44. Opladen: Westdeutscher Verlag.

-----1994 The “Sutra of Complete Enlightenment” in Old Turkish Buddhism. **In the Collection of Essays 1993: Buddhism Across Boundaries-Chinese**

Buddhism and the Western Regions. Taiwan: Fo Guang Shan foundation for Buddhist & Culture Education: 449-483.

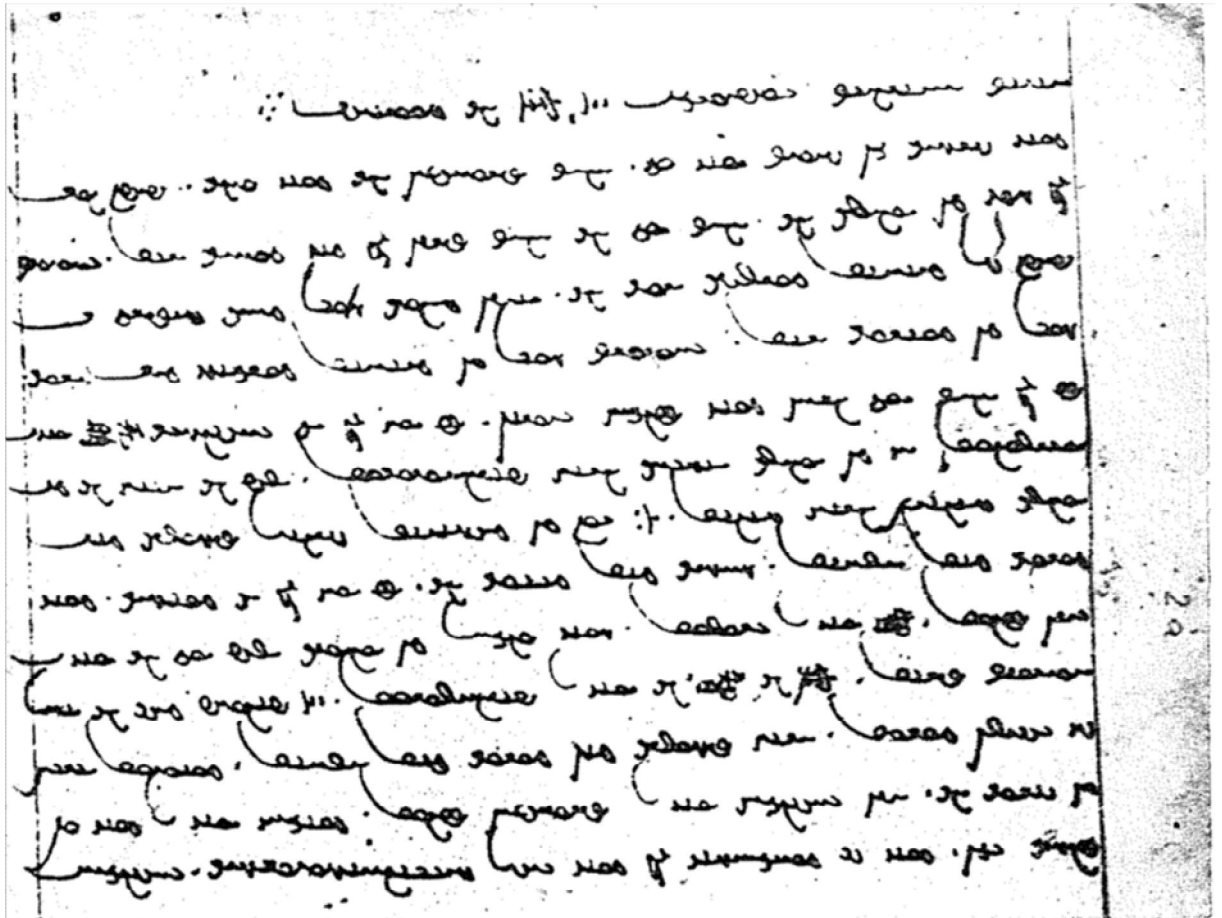
.----- 1996. **Altun Yaruk Sudur, Vorworte und das erste Buch: Berliner Turfantexte XVIII.** Turnhout: Brepols.

-----1998. Der Wettkampfs Śāriputras mit den Häretikern nach einer alttürkischen Version, **Bahşı Ögdisi: 60. Dogum Yılı Dolayısıyla, Klaus Röhrborn Armaganı, Festschrift für Klaus Röhrborn anlässlich seines. 60. Geburtstags.** yay. Jens Peter Laut, Mehmet Ölmez. Freiburg / İstanbul: 429-447

EKLER

Ek 1. Faksimileler

I

Handwritten text in a cursive script, possibly a historical document or manuscript. The text is written in a dark ink on a light-colored paper. The script is dense and fills most of the page. The text is written in a cursive script, possibly a historical document or manuscript. The text is written in a dark ink on a light-colored paper. The script is dense and fills most of the page. The text is written in a cursive script, possibly a historical document or manuscript. The text is written in a dark ink on a light-colored paper. The script is dense and fills most of the page.

Handwritten text in a cursive script, likely a medieval manuscript. The text is arranged in approximately 15 lines, with some lines containing multiple columns of writing. The script is dense and characteristic of the late Gothic or early modern period. The page shows signs of age, including some staining and wear at the edges.

The text in this image is a page of handwritten cursive script, likely in a historical or religious context. The writing is dense and fills most of the page. The ink is dark, and the paper shows some signs of age and wear. The script is a form of cursive that is difficult to decipher without specialized knowledge of the language and its historical variants. The lines of text are somewhat irregular, following the natural flow of the handwriting. There are some larger, more prominent letters that may serve as initials or markers within the text. The overall appearance is that of a well-used manuscript page.

The text on this page is written in a cursive script, likely a form of shorthand or a specific dialect. It consists of approximately 15 lines of text, arranged in a single column. The handwriting is dense and somewhat difficult to decipher. On the right side of the page, there is a small, handwritten number '7'.

Handwritten text in a cursive script, possibly a manuscript page. The text is written in a dark ink on a light-colored paper. The script is dense and appears to be a form of shorthand or a specific dialect. The text is arranged in approximately 12 horizontal lines, with some lines starting with a large initial letter. The overall appearance is that of a historical document or a page from a book.

...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

תהיה ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

Handwritten text in a cursive script, possibly a historical document or manuscript. The text is arranged in approximately 15 lines within a rectangular border. The script is dense and difficult to decipher, but appears to be a form of early modern handwriting. The lines are roughly horizontal, with some variations in length and spacing. The ink is dark, and the paper shows some signs of age and wear.

Handwritten text in a cursive script, likely a manuscript page. The text is written in a dark ink on a light background. The script is dense and appears to be a form of shorthand or a specific dialect. The page is numbered XIX at the top left. The handwriting is somewhat slanted and compact, with many loops and flourishes. The text is arranged in several lines, with some words appearing to be written in a larger or more prominent style than others. The overall appearance is that of an old, possibly religious or legal, document.

Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is written in a dark ink on a light-colored paper. The script is dense and fills most of the page. The text is written in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is written in a dark ink on a light-colored paper. The script is dense and fills most of the page. The text is written in a cursive script, likely a historical document or manuscript. The text is written in a dark ink on a light-colored paper. The script is dense and fills most of the page.

The text on this page is a dense block of handwritten script, likely in a historical or religious context. The handwriting is cursive and somewhat difficult to decipher due to the image quality. The text is arranged in approximately 15 horizontal lines, filling most of the page's width. There are some larger, possibly decorative or initial letters interspersed within the lines. The overall appearance is that of a manuscript page.

... de ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

Handwritten text in a medieval script, possibly Gothic or similar, enclosed in a rectangular border. The text is arranged in approximately 12 horizontal lines. The script is dense and features characteristic medieval calligraphic flourishes, including loops and sharp angles. The text is oriented vertically on the page, reading from top to bottom.

Handwritten text in a cursive script, likely a medieval manuscript. The text is arranged in approximately 12 lines, with some lines starting with a large initial letter. The script is dense and difficult to decipher without specialized knowledge of the language and script.

ÖZGEÇMİŞ

Adı : Özlem
Soyadı : Yiğitoğlu
Unvanı : Araştırma Görevlisi
Doğum Yeri : Mersin 10.0.1981
İş Adresi : Yıldız Teknik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Davutpasa Kampüsü, A 1035
E-posta: oziyigitoglu@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisans

Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2003.

Yüksek Lisans

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akademik Kurslar

Yıldız Teknik Üniversitesi İngilizce Kursu.

Tezler

Melhame-i Cevri , Mersin Üniversitesi, (Mezuniyet Tezi - 2002)

Radloff sözlüğünün *e* maddesinin Eski Türkçe açısından incelenmesi Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi - 2006)

Projeler

İngilizce-Rusça-Türkçe Mühendislik Terimleri Sözlüğü'nde yardımcı asistanlık, Proje yürütücüleri: Prof. Dr. Mehmet Ölmez, Prof. Dr. Zühal Ölmez.

Çin'deki Türk Dilleri, TÜBİTAK, Proje No: 108 K, Proje Yürütücüsü Prof. Dr. Zühal Ölmez. 2009-2011).

Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan bildiriler

Yiğitoğlu, Özlem. *Uygur Harfli Kutadgu Bilig'de h'nin Gösterimi* (Orta Asya'dan Anadolu'ya Alfabeler, Eskişehir 27-31 Mayıs 2007)

Yayınlanmış ulusal bildiriler

Yiğitoğlu, Özlem. *Uygur Harfli Kutadgu Bilig'de h'nin Gösterimi* (baskıda)

Tanıtmalar

Özlem Yiğitoğlu, “*XXIV Dulzonovskie Çteniya, Sravnitelno-İstoriçeskoe i Tipologiçeskoe İzuçenie Yazıkov i Kultur. Voprosı Prepodavaniya İnostrannih i Nasionalnih Yazıkov i Kultur* (Materialı Mejdunarodnoy Konferantsii 22-26 İyunya 2005), (“*XXIV. Dulzon Konferansı, Karşılaştırmalı, Artzamanlı, Tipolojik Kültür ve Dil İncelemeleri; Yabancı ve Uluslar arası Dil-Kültür Öğretiminin Sorunları* (22-26 Haziran 2005 Uluslararası Konferans Materyalleri)) Tomsk 2005”, *Sibirische Studien*, 1.2, 2007:100-102

Özlem Yiğitoğlu, “İbrahim Dilek, *Altay Masalları*, Alp Yayınevi, Ankara 2007”, *Sibirische Studien*, 2.1, 2007: 118-122.

Özlem Yiğitoğlu, “*Der-Medh-i piri: Yaşlılığa Övgü/Cicero'dan Uyarlayan: Marino de Cavalli; Çev. Murad Beg; Haz. Mehmet Aydın, TDK Ankara 2007, 248 s.*” (Türk Dilleri Araştırmaları 17 (2007), İstanbul.)

Katıldığı Seminerler

Kapadokya Yaz Okulu: Eski Türk Kültürüne Giriş

Sommerschule in Kappadokien: Einführung in die alttürkische Kultur

10.09.2007-21.09.2007, Uçhisar/NEVŞEHİR

730. Yılında Kutadgu Bilig ve Divanü Lugatı't-Türk, 21 Mart 2003, YTÜ Beşiktaş, İstanbul.

Türkçede Dini Tabirler, 12 Mart 2004, YTÜ Beşiktaş, İstanbul.

Symposium Anatolia Melting Pot of Languages, 27-29 Mayıs 2005, YTÜ Beşiktaş, İstanbul.

Doğumunun 100. Yılında Kaşgarlı Mahmut ve Eseri Sempozyumu, 5 Eylül Cemal Reşit Rey, 6 Eylül YTÜ Senato Salonu, 7 Eylül Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi, 2008.

Prof. Dr. Hayati Develi, *Osmanlı'nın Dili*, Davutpaşa Kampüsü Şevket Erk Konferans Salonu, Mart 09, 2009, **Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.**

Prof. Dr. **Mustafa S. Kaçalın**, *Türk Dili Konuşmaları II, Divanü Lügati't-Türk'ün Yazması Üzerine*, Mart 31, 2009, **Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.**

Between religion + Language: Karamanlidika, Armeno-Turkish, Hebrew-Turkish and Aljamiado Texts in the Ottoman Empire, Yıldız Teknik Üniversitesi, **Workshop** İstanbul, 4 Haziran 2010

Etimoloji ve Türkçenin Söz Varlığı, İstanbul Kültür Üniversitesi, 24 Ağustos-4 Eylül 2009.

Uluslar arası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı (1-2 Aralık 2010) İstanbul Üniversitesi.

Peter Zieme, *Traces of Turkish lexicographical works before Mahmud-al Kaşgari*, 7 Haziran 2010.

Ötüken'den İstanbul'a Türkçenin 1290 Yılı (720-1290) Sempozyumu, 3-4-5 Aralık 2010.